

MİKRO İKTİDARIN DİLİ

Ramazan ÇEPER

AramAraştırma

Mikro İktidarın Dili

Ramazan ÇEPER

AramAraştırma

Editör: Ulaş GÜLDİKEN

Mizanpaj ve Kapak Tasarımı: Newal BULUT

Son Okuma: Kinem AYDIN

1.Baskı: Ekim 2016

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23/A

Küçükçekmece-İstanbul **Tel:** 0 (212) 580 63 81

ISBN: 907 - 605 - 9237 - 91 - 8

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık

Huzurevleri Mah. Sıtkı Göral Cad. Kurdi-Der Binası Kat3/3

Kayapınar / Diyarbakır **Tel:** 0 (412) 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com

www.aramyayinevi.com

Ramazan Çeper:

1980 yılında Batman'ın Sason ilçesinde dünyaya gelir. Küçük yaştan itibaren Özgürlük Hareketi'nin çeşitli kurumlarında çalışır. 1998 yılında tutuklanarak “örgüt üyeliği”nden ceza alır. Batman ve Bursa cezaevlerinde kalan Çeper, 2004 yılında tahliye olur ve Özgürlük Hareketi'ne katılır. 2006 yılında İstanbul'da polisle girdiği bir çatışmada esir düşer. Ağırlaştırılmış müebbet cezası alan Çeper, halen Edirne F tipi cezaevinde tutulmaktadır.

Yayınlanan Eserleri:

Yazdeh Rondikên Tenînî (şiir)

Etîmolojiya Çiyayên Kurdistanê (etimoloji)

Şervanek Dimeşe Di Dilê Me De (şiir)

Ziryan im (şiir)

Ferhenga Etîmolojiyê (etimoloji sözlüğü)

Ferhenga Mîtolojiya Kurd (mitoloji sözlüğü)



İÇİNDEKİLER:

Giriş.....	7
Mikro İktidarın Terminolojisi.....	25
Bir Mikro İktidar Biçimi Olarak Mimari Alan	
Sembol ve Simgelerin Dili.....	47
Bir Mikro İktidar Eleştirisi Olarak;	
Sosyal ve Pozitif Bilimler.....	71
Mikro İktidarın Dili Olarak Küfürler.....	117
Mikro İktidarın Sosyolojisi.....	161
Mikro İktidar Bağlamında İnsan Merkezilik.....	179
Sonuç.....	195

GİRİŞ

İktidar Arapçadaki “kudret” sözcüğünden türetilmiş olup, erk ve güç matrisi üzerinde temellenir. Güç, iktidarın kaldıraç kuvveti, Arşimet noktasıdır. İktidarı güç üzerinden indirgeyen Foucaultyen anlayışın tersine, iktidar temerküz halindeki, hiyerarşik ve dikey örgütlenme ağlarında oluşan gücü kullanır. Denilebilir ki her iktidar bir güçtür ama her güç iktidar değildir. İktidarın manivelası hiyerarşidir. Güç, hiyerarşi basamaklarında iktidara dönüşür.

Hiyerarşi terimi Yunancadaki “hieros” ve “arkhia” sözcüklerinden oluşur. “Hieros” kutsal, “arkhia” ise buyruk, emir anlamına gelir. Arkhia sözcüğünün ilk hali olan “arkhia” ilke ve başlangıç anlamına geliyorken, daha sonra buyruk, erk, otorite; bir ailenin, bir ırkın, bir kentin ya da bir krallığın başlangıcında olan kimse, bunların yasal şefi biçiminde anlam genişlemesine uğruyor. Özcesi “hieros” ve “arkhia” sözcüklerinin birleşimi “kutsal emir”, “kutsal otorite” anlamına gelmektedir.

Arkhia sözcüğü “anarchie” ile bir dilemma olarak sunulur. Yani arkhia yoksa “anarchie” (anarşi) olur. Benzer şekilde “otorite” de “autoritos”tan gelir. Bu da Sanskritçede tanrıların gücü, tanrıların erki, kudreti anlamlarında kullanılıyor. Bu şekilde zamanla girift olan sözcüklerin anlam sınırları genişleyerek toplumsal hafızada yer ediniyor. Sözcükler tüm zaman, mekan ve çağların ötesinde anlam dünyasında kendine özgü epistemolojiler oluşturuyor.

Dil ile epistemolojilerin manipülasyonu aracılığıyla oluşturulan iktidar, mikro iktidar biçimidir. “Toplumda binlerce iktidar ilişkisi ve sonuç olarak güç ilişkileri, dolayısı ile küçük çatışmalar anlamında mikro mücadeleler vardır.”¹ İktidar biçimlerinin çokluğuna

¹ Foucault, Michel; İktidarın Gözü; s. 176; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2015

ve çeşitliliğine karşın, tüm bu iktidar biçimleri genelde iki başlıkta toplanır. Makro iktidar ile mikro iktidar. Makro iktidar fiziki erk ve gücü, metazori ile uygulanan, zorba yöntemler üzerinden hayat bulan fiziki iktidar türlerini; mikro iktidar ise, mikro sosyal dokularda, bireyler arası ilişkilerde, mikro ölçekli olay ve olgularda şekillenen psikolojik iktidar türlerini kapsar. Bu iki iktidar alanını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak teoriyi sosyalitenin dışında kurulumak ve aşkın yorumlara gitmek olur. Zira her iki alanın da hem fiziki, hem psikolojik boyut ve görünümüleri vardır. Mikro iktidarı tanımlarken de salt psikoloji eksenli bir tanım, onun zihinsel, duymusal ve davranış kodlarına içerilmiş boyutlarını ıskalamak olur. Mikro iktidar bunların da ötesinde sembol ve simgelerden tutalım da dile, epistemolojiye, toplumun kullandığı araç ve gereçlere, hatta mimari yapıya kadar geniş yelpazeli ilişkiler matrisine dayanır.

İtalyan Marksist düşünür Antonio Gramsci 1926'da "Hapishane Defterleri" adlı kitabında "kültürel hegemonya" terimi üzerinden mikro iktidarın kültürel yönünü, kültürel alanın içine sirayet eden hegemonya ilişkilerini ifade etmiştir. Gramsci "hegemonya" kavramını ilk kez makro iktidar alanından farklı bir minvalde ele alıp bunu kültür nosyonu üzerinden ifade etmeye çalışmıştır.

Mikro iktidarın kültürel boyutunu ifade eden Gramsci'den sonra bunun ideoloji alanına ilişkin kuramsal analizini de Luis Althusser yapmıştır. Althusser "devletin ideolojik aygıtları" tanımıyla hegemonyanın sürekli işleyişini analiz etmeye çalışır. Althusser ağırlıklı olarak kapitalist sistemi analize tabi tutarak, kapitalizmin zor-baskı araçlarıyla işlemek yerine ideolojik ve kültürel değerler üzerinden yürütüldüğünü, buna karşın özellikle fikirlerin yeniden üretimine gerekli önemin verilmesi gerektiğini ifade eder.

Mikro iktidar alanlarına ilişkin önemli kuramlardan biri de Michel Foucault'nun geliştirdiği biyoiktidar kuramıdır. Foucault bu kuramı esas alarak 18. yy.'da gelişen iktidar teknolojilerinin bireyin bedeni üzerinde odaklanması, 19. yy.'da pozitif hukukun her türlü iktidar tahakkümünü yasal ve meşru kılması, ekonomik iktidar metodları, hiyerarşi, teftiş ve gözetleme tekniklerinin toplumda di-

sipliner etkiler yaratması, bilginin iktidar aracı olarak kullanılması vb. toplumu düzenleyen tüm ilişkilerin iktidar ağlarını oluşturduğu ve bunlar aracılığıyla toplumun iktidara tabi kılındığını ifade eder.

Bu kuramının, İngiliz Jeremy Bentham'ın "Panoptikon" adlı bir hapisane modeline dayandırarak, toplumun da bu hapisane modeline göre dizayn edilmeye çalışıldığını ifade eden Foucault, Jeremy Bentham'dan ödünç aldığı Panoptikon sistemini "Hapishanenin Doğuşu" adlı çalışmasında şöyle ifade eder:

Panoptikon; halka biçimli bir binadır, ortasında bir avlu ve avlunun ortasında da bir kule vardır. Halka, hem içeriye hem de dışarıya bakan hücrelere bölünmüştür. Bu küçük hücrelerin her birinde, kurumun hedefine uygun olarak yazı yazmayı öğrenen bir çocuk, çalışan bir işçi, ıslah edilen bir mahkum, deliliği yaşayan bir deli vardır. Merkezi kulede bir gözetmen vardır. Her hücre hem içeri hem dışarıya baktığından gözetmenin bakışı tüm hücreyi kat edebilir. Hiçbir karanlık nokta yoktur ve sonuç olarak bireyin yaptığı her şey bir gözetmenin bakışına açıktır; bu gözetmen kendisinin her şeyi görebileceği, buna karşılık kendisini kimsenin göremeyeceği şekilde panjurlar, yarı açık bölme pencereleri arasından gözlemde bulunur. ... Panoptikon, aslında bir toplum ve iktidar türünün ütopyasıdır.²

Foucault'ya göre iktidar, doğumundan itibaren iktidara sahip olan ya da onu işleten bir kişiye artık maddi olarak özdeş değildir; yasal sahibi hiç kimse olan makineler bütünü haline gelmiştir. Ancak Foucault'nun diğer kurumlardan ayrıştığı ve yarıldığı nokta, iktidara karşı gelişen direnişleri de iktidara dahil etmesidir.

Fransız kuramcı Gilles Deleuze de mikro iktidarın toplumsal etkilerini araştırıp "kontrol toplumları" kuramını ortaya atmış ve özellikle teknolojinin "kontrol toplumları"nın oluşumundaki etkilerini irdeleyerek, "Her kişinin yerini izleyen ve evrensel değişimi etkileyen bilgisayarlardır" diyerek sibernetik alana göndermede bulunmuştur.

² Foucault, Michel; Hapishanenin Doğuşu; s. 251; İmge Kitabevi; Ankara; 2015

Mikro iktidar alanlarına ilişkin geniş yelpazeli kuramlar vardır. Bu kuramların ortak vurgusu, makro iktidarın mikro iktidar olmadan varlık sürdüremeyeceği, hegemonya oluşturamayacağı gerçeğidir. Hegemonya mikro sosyal alanlarda başlar ve parametresel gelişimle makro alanlara doğru açılır. Fernand Braudel'in "İktidar da biriktirilir," sözünün ana teması, mikro iktidardan makro iktidar alanına doğru gelişim parametrelerini izah etmektir.

Adorno'dan Scott'a, Marcus'tan Horkheimer'a kadar birçok düşünürün ortak fikri "iktidarın hayatımızın her alanına sızdığı" gerçeğidir. "İktidar her yerededir!" diyor Foucault. Bu ataerkil dünyamızda yaşam iktidar biçiminde örülmüş. İktidar tüm kültürel yapılarla, sembol, simge, davranış biçimlerine, dil ve düşünce yapısına kadar sızmış durumda. Ataerkilliğin tarihi iktidar tarihidir aynı zamanda. Devlet, sınıf, ulus, din gibi toplumsal kurumların tarihi, iktidar tarihinin de bir parçasını oluşturur. Dünya beş bin yıldır iktidarın anlam evreninde şekil alıyor. Toplum bununla form kazanmış, yeniden dizayn edilmiştir.

Toplumsallaşma düşünsel bir aşama olduğu kadar bazı zihniyet kategorileri üzerine de inşa edilir. Toplumsal ruh kültür aracılığıyla dışa yansır. Kültür sembol, simge, işaret, terim ve kavramlarda mayalanır. En çok da bu özellikleriyle insana yansır. Duygu, düşünce enformasyonu bunlar üzerinden ifadeye kavuşur. Toplumsal hafızada mayalanan bazı terim ve tanımlar zamanla zihinsel kalıplar yaratır. İdeoloji, kültür, ahlak, maneviyat gibi özellikler bu temel üzerinde form kazanır.

Toplumsallaşma aynı zamanda bir zihniyet seviyesi, zihniyet düzeyidir. Birey kendi toplumsallığını bir tarz, biçim, stil aracılığıyla ifadeye kavuşturmuş, insanın toplumsallık serüveninde farklı kültürel yapıları; etik, estetik, ideolojik yapıları oluşturmuştur. Farklı diller, farklı idrak ve algıları yansıtır. Dil düşüncenin ana rahmidir. Düşünce dil aracılığıyla, dilin sözcük ve terimleri aracılığıyla yaşama akar. Her terim bir yargı bildirimidir aynı zamanda. Her sözcük bir kalıptır. İnsan bu kalıplara göre düşünür, tasavvur eder.

Dil, ahlak ve kültürün aynası onların yansıma aracıdır. Birey bunun aynasında kendine biçim verir, form kazandırır. Toplum

insanlık zihniyetinin bir aşaması, düzeyidir. Birey o zihniyetle dili temsil eder. Dil binlerce yılın izini taşır kendinde. Tarih en fazla dilde canlılığını korur, onda yaşar. Her sözcük ve terim oluştuğu dönemlerin, çağların kültürel dokusunu günümüze taşır. Hangi terim hangi dönemde yaratılmışsa, biraz da o dönemin yaşam biçimini, zihniyetini temsil eder. Dolayısıyla çağların değerlerini, ege-men ve ezilenlerin özelliklerini, iktidar ve doğal toplum değerlerini, ataerkil ve anaerkilliği en somut haliyle dilde takip edebiliriz.

Sistemlerin çelişkileri dilde kaotik bir ifade kazanır. Dildeki paradokslar bu kaotik döngüyü yansıtır. Dilde çatışan değerler ege-men sistem ile doğal toplum değerleridir. Elias Canetti “Kitle ve İktidar” adlı kitabında “İnsan iktidar isteğiyle tanrının kıyamet ve dehşet tehdidini çalmıştır,” der. Nietzsche’nin “toplumun karın-calaşması ve iğdiş edilmesi” sözünden kastı budur. “Toplum sür-rüdü” sözü bu mantaliteyi en somut haliyle gözler önüne serer. Dolayısıyla dikotomik (çift anlamlı) ifadeler olan doğruluk-yanlış-lık, iyilik-kötülük, özgürlük-kölelik, güzellik-çirkinlik gibi olguların tanımları iktidarların kıyılarından uzaklarda aranması gerekir. Doğ-ruyu bilmeyen yanlış yaşar. Yanlış yaşama çoğu zaman doğruyu tanımamadan ileri gelir. Dolayısıyla öncelikle dilde oluşan iktidarı tanımlamak gerekir. Dilde yaşayan sınıflı, hiyerarşik ve cinsiyetçi sistemin tanımlanması gerekir.

Sürü-çoban diyalektiği iktidarın terminolojisinde, toplumsal yapı-ları şekillendiren tüm kurumların oluşumunda, kutsiyet atfedilen mitik tanımların metaforlarında rahatlıkla gözlemlenebilir. Örne-ğin namus kavramını dayandırdığımız Yunancadaki “nomos” te-rimi site devletin yasalarını, kural ve ilkelerini tanımlamak için kullanılmıştır. Yasa anlamına gelen ve seçkinler hukukunu oluşturan “nomos” ile çoban anlamına gelen “nomeus” sözcükleri aynı kökten türetilmiştir. Zaten eskinin kralları, şef ve önderleri ge-nellikle çobana benzetilmiş, toplum ise onlara teslim edilmiş sürü metaforu üzerinden izah edilmiştir. İbrahim’in mesleği çobanlık-tır. Musa Apirulara* çobanlık etmiştir. İsa İncil’de tanrının çobanı olarak gösterilir.

* Kurulu düzenin dışında duran insanları tanımlayan, muhtemelen İbrani kelimesinin de kökeni olan bir terim.

Dil, iletişim kurduğu gibi metalar üretir ve bununla kalmayıp öz-nellikler yaratır, onları ilişkiye sokar ve onlara hükmeder. İletişim endüstrileri, yalnızca onları iktidarın hizmetine sokarak değil, fiilen onları kendi işlevlerine tabi kılarak imgesel ve simgeseli biyo-politik doku içinde birleştirir.³

İktidarın dili ile toplumun dili zıt kutuplarda gelişir. Bu dilin keşme noktaları toplumun yozlaşma dokularıdır. Toplumun iktidar lehine asimile edilme noktalarıdır aynı zamanda. Örneğin uzmanlık alanı şiddet olan militarist güçlerin (asker, polis vs.), katil kişiliklerin methedilmesini içeren dil topluma içerildiği an toplumsal dejenerasyon gerçekleşmiş demektir. Toplumsal şiddet olaylarının % 80'i bu militarist güçlerden gelmesine rağmen, “polis imdat!” gibi telefon hatlarının kurulması, “imdat” istenecek tek adresin polis olduğu kanısı bu algı bozulmasına örnektir. Uzmanlık alanı öldürme ve şiddet olan bu militarist güçlerin “güvenlik güçleri”, “asayiş”, “savunma” gibi terim ve tanımlarla adlandırılması iktidarın bir manipülasyonudur. Bu sahte algının yaratılmasında şüphesiz ki yazılı ve görsel medyanın rolü belirleyicidir. Tüm filmlerde polis ve askerlerin “kurtarıcı” rolünde topluma sunulması, kadirbilir, akıl ve vicdan sahibi, adaleti tesis eden kişi rolünde oynatılmaları bu illüzyonun yaratılmasında başta gelen etkenlerdendir. Polisin kitlesel gösterilere şiddet uygulamasının “saldırı” olarak değil de “müdahale” nosyonuyla sunulması, medyanın burada üstlendiği bilinçli dejenerasyon rolünü gösterir.

“Ulusal güvenlik” kavramı militarist güçlerin ulusun savunucuları olarak sunulma halini gösterir. Bunun paralelinde üretilen tüm kavramlar ulus-devletin ürettiği ideolojik kavramlar olup toplumun manipülasyonunu amaçlar. Örneğin “güvenlik güçleri”; varlığı bizzat güvensizlik nedeni sayılan gücün güven tesis edecek güç olarak lanse edilmesi bu algı çarpıtılmasına örnektir.

Bu manipülasyon ve dezenformasyon ulus-devlet ve iktidar amaçlı tekniklerin tedavüle konulduğu süreçlerle sınırlı olmayıp ta-

³ Hard, M. & Negri, A.; İmparatorluk; s. 59; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2015

rihin her kesitinde, sınıflı ve hiyerarşik bütün yapılarda mevcuttur. Egemen elitist dil ile halk dilinin ayrıştığı devletli süreçle bu çelişki de gün yüzüne çıkar. Scott bunu “Tahakküm ve Direniş Sanatları” adlı yapıtında Avrupa kültürleri üzerinden açmaya çalışır:

Uzun süreli yerleşik saray kültürleri olan toplumlar, konuşma düzeyleri için, aşırı durumlarda nerede ise ayrı bir dil oluşturma boyutlarına varabilen ayrıntılı kodlar geliştirirler. Burada tabi olanların aşırı doğruluğu dilsel olarak kurumsallaşmıştır. Bu tür kodların keskin izleri Sakson ve Norman İngilizleri arasındaki farklarda sürmektedir. Sakson halkı yemek yerken, Norman fatihleri ziyafet verirler. Malezya’da oldukça sıradan hareketleri sultan yaptığında farklı ifade etmek üzere oluşturulmuş bir sürü fiil vardır: Halk tabakası banyo yapar, sultan üzerine su serper; halk tabakası uyur, sultan uzanır. Çok tabakalaşmış toplumların çoğunda olduğu gibi konuşmaların göreceli statülerine bağlı olarak zamirler de değişir. Halktan biri sultana hitap ederken, kabaca ‘kulunuz’ anlamında çevrilebilecek ‘hamba’ terimini kullanır ve geleneksel olarak hükümdara kölece bir tevazu duruşuyla yaklaşır. Bu tür toplumlarda farklı statülerden insanları bir araya getiren her karşılaşma dile, jestlere, ses tonuna ve giysilere ilişkin kurallarla bu farklılıkları vurgulamak, teşvik etmek üzere tasarlanmıştır.⁴

Bu tür ayrıntılar hiyerarşinin olduğu bütün toplumlarda mevcuttur. İnsan onuruna, gururuna, haysiyetine yönelik kendi hakaret ve yaralama rutinini üretmeyen hiçbir tahakküm sistemi yoktur. Tüm tahakküm sistemleri alt katmanların onuruna yönelik yaralayıcı, küçük düşürücü ve aşağılayıcı terimler üretirler. Ayrıca aradaki hiyerarşi farkı, sınıf farkı hitap şekillerinde mütemediyen vurgulanır. Örneğin bir devlet yetkilisi bir yere gittiğinde “teşrif eder”, alt tabakadan birileri ise “içeri girer”. Yönetici sınıfların alt sınıflarla konuşurken “evlat” terimini ya da ilk adlarını kullanmaları, alt sınıfların ise kendilerinden üstün sınıflara hitap ederken “bayım” sözünü kullanmaları örnek verilebilir. Yine üst sınıflar

⁴ Scott, J.C.; Tahakküm ve Direniş Sanatları; s. 59; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2014

veya siyasi elitlerle konuşurken “sayın” sıfatıyla hitap etmeleri, buna mukabil bu sınıfların alt sınıflarla konuşurken isimleriyle hitap etmeleri; üst sınıfların konuşurken “buyurma”ları, alt sınıfların ise “konuşma” rutini olarak sunmaları bu hiyerarşik hitap ve ifade şekillerine örnek verilebilir.

İktidar ve realite o kadar iç içe geçmiş ki, iktidarı ortadan kaldırmanın gündeme gelmesi bile, gerçeğin kıyısından baş aşağı düşmek gibidir. İktidar tüm zihinsel katmanlarımıza, gerçeğe, siyasi ve iktisadi yargılarımıza, hatta yaşadığımızı düşündüğümüz yere o kadar nüfuz etmiştir ki, iktidara ‘hayır’ dediğimizde; o ‘hayır’ımızdan başka tutunabileceğimiz bir şey bırakmamacasına yapayalnız bırakır.⁵

“Gerçeğin”, “doğru”nun, “hakikatin” iktidar skalasında oluşması, iktidarın bilgi tekellerinde öğütülmesi, doğruluğun kifayetsizlik girdabına sürüklenmesi anlamına gelir. Doğrular yanlış terazide ölçüldüğünde ağırlık değerinin doğru çıkmasını beklemek yanlış olur. Yani doğru, yanlış terazide ölçülmez. Doğruluğun şakülü yanlış elde sarkıtıldığında doğru ölçüleri bulamayız. Dolayısıyla doğruluk sunulan değil, olan, gerçekleşen şeydir.

Bugün Kürtler sömürgeci iktidar güçlerinin gözünde “terörist”tir. Sömürgeciliğin arpalığından beslenen devletle işbirliği içinde olan Kürtler içinse iktidar onların “velinimet”i”dir. İktidarın eteklerinden tutarak konuşan ortalama Türk aydın tipi için devletin Kürdistan’da uyguladığı kolonyalizm bile “ekonomik yatırım”dır. Ve Kürtlerin bu yatırımlar için minnet duymaları gerekirmiş. Sömürgecilik talan seferine çıkmış gibi Kürdistan’daki bütün ırmak, nehir, dere sularının başına barajlar yapıp, HES’lerle Kürdistan topografyasını baştan başa değiştirip, ormanlarını yakıp, kimyasal atıklarla ekolojisini bozarak yaşanmaz hale getirirken, Kürtler buna minnet duymadı diye Kürtlere heyheylenirler. Bu coğrafyada yaşanan bütün katliamlara (Ermeni, Kürt, Süryani ve Rum katliamları) sessiz kalan Türk toplumunun ezici

⁵ Holloway, John; İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek; s. 39; İletişim Yayıncılık; İstanbul; 2003

çoğunluğu, asker ve polis Kürt coğrafyasında çoluk çocuk katlederken onu “kahraman” ilan eder, çocuklarını askere gönderirken “en büyük asker bizim asker” tezahüratlarıyla gönderirler. İktidarın kantarında tartılan gerçekliğin hakikat bağlamında bir değeri kalmaz. Örneğin Türk polisi veya askeri Kürdistan’a giderken bir talan yurduna girmiş gibi sadizmin bütün vahşi deneyimlerini orada yaşayan halkın üzerinde tatbik ederken, Türk cenahında “demokrasinin koruyucu” gücü olarak lanse edilir. İngiliz sömürgeciliğinin polisleri de İngiliz halkına karşı son derece saygılı ve demokrat bir tutum sergilerken, kendi sömürgesi olan Hindistan’da her gün düzinelerce insan öldürürlerdi.

Bugün siyaset felsefesinin ilk sorusu direniş ve isyanın olmayacağı ya da niçin olacağı değil, isyan edilecek düşmanın nasıl belirleneceği sorusudur. Dünya genelinde sol gelenekten gelen birçok hareketin kullandığı “sistem” teriminin bir paradigmayı tanımlayan “sistem”i tanımlamaktan ziyade “düşman” teriminin yerine kullanılması algıdaki muğlaklığa ve ideolojik hegemonyanın etkilerine işaret eder. “Sistem” nosyonu “düşman” teriminin yerine kullanıldığında kimin kastedildiği belli değildir. Devlet mi, militarist güçler mi? Kapitalist tekeller mi, dünyanın hegemon güçleri mi? “Düşman”ın muğlaklaşması, ideolojik amaç ve hedeflerde sapmaya, yön koymasına, politik miyopluğa neden olur. Örneğin kendi bulunduğu ulus-devletin sömürgeci uygulamalarına, faşizmine, toplumdışına karşı mücadele etme yerine, mücadele hedeflerinin öncelik sırasına “emperyalizm”i yerleştirmek, toplum üzerinde yürütülen algı çarpıtmasının, ideolojik hegemonyanın etkisinin sonuçlarındandır.

Mikro iktidar toplumun tüm gözeneklerine nüfuz etmektedir. Gelenek, ahlak, tarz, ifade biçimi ona göre şekillenir. Salman Rushdie “İktidar ona yaşananlara bulaşan bir hastalıktır. Eğer iktidar sahibi sizi kendi ayağıyla ezerse, siz o hastalığı onun ayaklarının altından kaparsınız,” diyor. İktidar ideoloji ve kültür alanına nüfuz edince toplumsal değerlerde bir yabancılaşma başlar. İktidarın kamusal söylem üzerindeki etkisi, dil kullanımı ve iktidara ilişkin terim, tanım ve söylemlerde açıkça görülür. Bu söylem ve bulgu-

lar toplumsal cinsiyet, ırk, kast ve sınıf hiyerarşilerinin sözün tahakkümünde nasıl kodlandığını gösterir.

Örneğin “insan hakları” ifadesi İngilizcedeki “right of man” sözcüklerinden gelir. Başka birçok dilde olduğu gibi İngilizcede de “erkek” ve “insan” için aynı kelimeler kullanılır. Türkçede de “adam” kelimesi aynı şekilde düşünülebilir. “Right of man” tarihsel olarak da “insan hakları” değil, “erkek hakları” olarak mülk sahibi olunsun olunmasın bütün sınıflardan erkeklerin eşit haklara kavuşması anlayışı temelinde ortaya çıkmıştır.

Siyasal alanda tedavüle sokulan “birinci dünya”, “ikinci dünya” ve “üçüncü dünya” terimleri, dünyanın güç hiyerarşisine göre bölümlenmesini ifade eder. Dilde yaratılan ötekileşme, dünya haklarının, coğrafyalarının tanımlanmasında da nesne-özne ayrımı baz alınarak iktidara özne payesi, iktidar dışında kalanlara da nesne payesi vermek biçiminde bir terminoloji oluşturulmuştur. Örneğin Türkçede kullanılan “memur” kelimesi Arapçadaki “emir” kelimesinden türetilmiş olup, kök anlamı “emir alan”dır.

İktidar, toplumu sosyal ve pozitif bilimler aracılığıyla mikro alanlara parselleyip, bunlar aracılığıyla toplum üzerinde tahakküm oluşturmakta, onu sosyal alanlara parselleyip, üzerinde kurduğu hegemonya ile sayısız iktidar tekelleri oluşturmaktadır. Örneğin toplumun “uzmanlık” alanlarına bölünmesi, “diyet uzmanı”ndan “aile uzmanı”na bütün kamusal alanın bu iktidar tescilli “uzmanlık” alanları üzerinden parsellenmesi, toplum üzerindeki mikro iktidarın yaygınlık düzeyine örnektir. Yine toplumun ruhsal sorunlarını psikoloji ve psikiyatri alanlarına havale etme, sosyal sorunlarını sosyologlara havale etme, sanki toplum kendi sorunlarını çözemezmiş gibi, toplumu kötürüm hale gelmiş bir vaka gibi sunma, aynı iktidarın bu sosyal ve pozitif bilimler aracılığıyla oluşturduğu algı çarpıtmasının sonucudur.

Yine pozitivizm adına geliştirilen bilgi dogmatizminin, kutsiyet zırhına büründürülen akademik alanların mikro iktidarın oluşumundaki belirleyici paylarını da ifade etmek gerekir. Toplumun akademik alanlara parsellendiği, akademisyenlerin rolünün de top-

luma ögüt vermekten ibaret olduğu, Hannah Arendt'in "vita contemplativa/düşünsel etkinlik" olarak tanımladığı bilginin düşünsel hegemonya aracı olarak kullanılma durumu söz konusu. Bilginin doğruluk düzeyinin pratikte sınanmışlıkla değil, "bilimsel" olmasıyla rasyonel sayıldığı, "bilimsel"ın de pozitivist sınırlarda tutulduğu sistem, bilginin etkin bir hegemonya aracı olarak kullanıldığı sistemdir. Artık Platon ve Aristo'nun "theoria" adını verdikleri yalın bilginin bir kifarati kalmamıştır. Descartes ve Bacon'la tanrılaştırılan bilim, üniversite, akademi gibi kendi mabetlerini de yaratmıştır. Hakikatin erişim sınırları toplumdan uzaklaştırılmış, kapitalizmin tapınakları haline gelen üniversite kampüsleri ve akademik bilgi tekelleriyle sınırlı tutulmuştur. Bu tapınakların icazetini (diploma, akademik unvan) almayan hiçbir bireyin toplum için "theoria" adına konuşma hakkı bırakılmamacasına korkunç bir hegemonya aracına dönüştürülmüştür.

Hiçbir bilim dalı kapitalizmi suçlamaz. Bu yönüyle bu sosyal ve pozitif bilimler kapitalizmin yağdanlığı rolünü üstlenmişlerdir. Örneğin ekonomi bilimi devletin ekonomik gaspı ve sömürü tekelleri karşısında tam bir hipermetroptur. Psikoloji bilimi sorunların, iktidarın, devletin merkezi politikalarından kaynaklandığını görmezden gelerek bunları "bireysel" ele almakta, sorunların adresi olarak iktidarı gösterme yerine, "bireyin geçmişine inme" üzerinden bireyin iktidara yöneltmesi gereken talep ve tepkisini nötralize etmeyi amaçlar. Sosyoloji toplumsal sorunların kaynağını devlet politikalarında aramaz. Dolayısıyla tepkinin yönünü ve hedefini saptırmayı amaçlar.

Bilim ve bilginin doğaya ve topluma egemen olma amacına, Kartezyen gelenekle başlayan aklın tanrılaştırılması da eklenince, insanların doğayla kurduğu ilişki türünden tutalım da insanlar arası ilişki türlerinin niteliğine kadar, dünyanın çehresini iktidardan yana çeviren yeni bir ilişki türü geliştirildi. Aklın tanrılaşması, "aklın her şeyin ölçüsü" sayılmasına, insanmerkezci (antroposentrik) bakış açısıyla zekâyı insan çehresinde; insan yüzü, kulağı ve gözlerinde aramaya, "duygusal zekâ"nın varlığını sadece

insanla sınırlandırmaya, doğadaki tüm canlıların sadece doğanın hareket eden natürmort eklentileriymiş gibi algılamaya götürdü. Bu insanmerkezci bakış açısı doğa üzerinde her türlü sömürü ve tahakkümün gelişmesini sağladı.

İktidar kamusal alanda hegemonyasını sınıf, hiyerarşi ve sosyo-linguistik söylem aracılığıyla yapılandırır. Düşünceler, jestler, hatta giysiler bile kamusal role uygun biçimde tasarlanır. Richard Sennett giyim-kuşamın hiyerarşi, sınıf ve iktidar ilişkisini somut örneklerle gözler önüne serer:

19. yy.'a kadar Avrupa'nın her tarafında insanların giydiği tüm elbiseler toplumsal statü ve hiyerarşiye göre belirlenir. Restoran çalışanının elbiselerindeki şerit ayrı, fabrika çalışanının şeridi ayrıdır. Bir köylünün, zenginin, şehirlinin, hatta her meslek sahibi insanın elbiseleri ayrıdır. 19. yy.'a kadar Paris ve Londra gibi yerlerde bir başka sınıfın elbiselerini giymek yasaktır. Bu, kanunlarla da belirlenmiş durumdadır.⁶

Yani 19. yy.'a kadar insanların giydiği elbiseler hiyerarşiye, sınıfsal statülere göre belirlenir. İnsanların kendi aralarında ve toplumla kurduğu ilişkiler iktidar payandaları üzerine şekillenir. Olay ve olgulara yüklenen anlamlardan tutalım nominalizme (adcılık) kadar her şey bu kamusal hiyerarşi, erk ve hükümlanlık baz alınarak yorumlanır.

Nominalizmde isimler genelde toplumsal değerler üzerinden oluşturulur. Örneğin eski Türklerde erkek çocuk başarı kazanıncaya kadar “adsız” diye anılır; gösterdiği başarıyla ilgili ad, kendisine törenle verilir. Güçlülüğünü belirtmek için Boğaç, Arslan, Alp gibi isimler verilirken, daha sonraları “Er” ile başlayan isimler yaygınlık kazanmaya başladı. Erdal, Erhan, Erkurt, Ersin, Ercan, Erkan, Ertürk gibi “Er” kökünden türetilmiş yığınla isim erk sağlama, asker olma, hükümlanlık gibi nitelikleri arama arzusuyla

⁶ Sennett, Richard; Kamusal İnsanın Çöküşü; s. 97; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2013

oluşturulmuş isimlerdir. Ortadoğu toplumlarında verilen isimler genelde kral-padişah, tahakküm oluşturmuş, talan, istila ve işgalciliğiyle nam salmış kişilerin isimleridir. Bu toplumsal bünyeye zerk edilen iktidar arzusunun geliştirdiği bir özelliktir.

Her terim, sözcük, sembol ve simge bir sistemi yansıtır. Sistemler hayatı bu sembol, simge, yapı üzerinden örerler. Örneğin küre biçimde olan yıldızların sivri uçlu, kılçıklı olarak tasvir edilmeleri sınıflı toplumun iktidar odaklı zihniyetinin ürünüdür. Sınıflı toplum öncesi süreçlere ait yıldız betimleri genelde disk biçiminde resmedilip, sivri uç ve çıkıntılı betimlemeler olmazken, sınıflı toplum sonrası yıldız sembolünü kılçık sayısına göre yorumlama yaygın olan bir durumdur. Örneğin Nato'nun dört kılçıklı yıldız yönleri göre (doğu, batı, kuzey, güney) belirlenmiş olup, dünyanın dört bir yanına hakim olmayı ifade eder. Siyonizmin sembolü olan Davut Yıldızı altı kılçıklı olup güç, kudret, erk gibi sıfatları temsil eder. ABD'nin kullandığı beş kılçıklı yıldız, yine gökleri, hakimiyeti temsil eder.

Bu konuda lineerci, düz-doğrusal mantığa girmeden, "Güneş, yıldız gibi betimlemelerdeki tüm sivrilikler iktidar mantığıyla resmedilmiştir," demek, toplumsal kültürleri doğrusal bir mantıkla yorumlamak olur. Kuşkusuz ki bu tür tümdenci, hepçi yorumlar aşkıncılık olur. Zira güneş ve yıldız gibi sembollerin yaydıkları ışınları belirtmek için çizgisel betimlemeler de yaygındır. Burada devletçi, iktidarcı yapıların sembol ve simgeleri kullanma biçimi ile toplumsal kültüre dayalı formları aynılaştırmamak gerekir. Aslo-lan, olgu-algi bütünlüğüdür. Örneğin Kürt Özgürlük Hareketi de amblem olarak güneşi kullanır; fakat güneşteki 21 çizgi ışınlarını (her birisinin anlamı iktidarın dışında yorumlara tabi tutulur) betimlemek için resmedilmiştir. Yine sözgelimi sosyalizmin sembolü olan yıldız da beş kılçıklı olmasına rağmen, bu kılçıklar gençlik, zafer, umut, özgürlük ve emek gibi iktidar ve hegemonyayı temsil etmekten uzak yorumlardır. Davut Yıldızı, Nato yıldızı, pentagram gibi kılçıkların iktidar ve hiyerarşi odaklı yorumları kadar, tersi yorumlar da vardır. Ama bunların yanı sıra, örneğin ulus-devletlerin

bayraklarından on bir tanesi militarizmin sembolleri olan kılıç, hançer, aslan, kartal gibi sembollerle bezelidir. On beş ülkenin bayrağı kan rengini temsil etsin diye kan kırmızısından yapılmıştır.

Şüphesiz ki bayraklardaki her kırmızı rengi kanı temsilen seçilmemiştir. Örneğin sosyalizmde kullanılan “kıızıl” rengi 1789 Fransız devrimine dayanıyor. Devrimde yer alan Galyalı köylüler kırmızı başlıklar (bere, kalpak, şapka vs.) taktığı ve devrim günlerinde bu başlıklarla sokaklarda gezindikleri için devrimdeki “halk” ve “toplumsallık” bu renk üzerinden sembolize olmuş, halk ve toplumsallık Galyalıların kırmızı başlıklarıyla özdeş kılınarak bayrak olarak kabul edilmiştir.⁷

Bunlar haricinde toplumsal gelenekler, hatta doğa rengi baz alınarak oluşturulmuş bayraklar da mevcut. Örneğin Kürtlerde kullanılan kırmızı rengi Zerdüşt inancının ateş sembolünden geliyor olup, kutsal ateşi, ateşin kızılığını temsil eder. Ancak ulus-devletlerin bayraklarında doğa rengi, gelenek, kültür eksenli sembollerin haricinde kanla kazanılmış savaşı temsilen bu on beş ülke bayrağında “kan kırmızısı” rengi tercihen kullanılmıştır.

Mikro iktidar duygu, düşünce ve eğilimler kadar bedenlere de hükmetmeyi amaçlar. Bedene hâkim olma, beden bilinci, ancak iktidarın bedeni kuşatmasıyla elde edilebilmiştir. Jimnastik, idmanlar, kas geliştirme, ideal beden ölçüleri diye sunulan beden kriterleri buna örnek gösterilebilir. Beden üzerinde kurulan iktidar, bedeni kapitalizmin en karlı pazar alanına dönüştürmekte, sömürü ve sermaye tekellerinin döner sermaye olarak kullandığı pazar alanı insan bedeni olmaktadır. Moda, kozmetik alan ve plastik cerrahi bedenin bir sektör olarak kullanılmasını sağlamıştır. Diyet uzmanları ordusu, sıfır beden, ideal beden gibi idealize edilmiş numunelerin güzellik ölçüsü olarak yüceltilmesi, bu ideal beden ölçülerine ulaşmayan insanların kendi bedenlerinden utanmasını sağlayarak manipülatif bilgi, kişilerin günlük tercih ve eğilimlerini belirleyen mikro iktidar alanlarındandır.

⁷ Marks, Karl; Fransa’da Sınıf Savaşmaları; s. 60; Sol Yayınları; İstanbul; 2012

Mikro iktidar tüm iktidar biçimlerinin devletle temerküz olduğu iktidar biçiminden ayrılarak, komplike ve anonim bir iktidar türünü ortaya çıkarmıştır. Nesne ve özne konumu mütemadiyen değişmektedir. “Ötekilik” konumu izafi bir görünüm alıp, kişinin konumu ve eylem kipine göre değişmektedir. Herkesin iktidar olabildiği kompleks ve anonim bir iktidar türü geliştirilmiştir.

Argo, hakaret ve küfür dili mikro iktidarın dil üzerinden aşağılama, hiçleştirme ve onur yaralama amacıyla geliştirilmiştir. Küfür ve hakaret toplumun değil, iktidarın dili olup, iktidar tarafından ve onun amaçları doğrultusunda oluşturulmuşlardır. İstisna kabilinden bir iki örnek dışında toplumun geliştirdiği küfürler yoktur. İstisna oluşturan sınırlı örnekler Ortadoğu coğrafyasında halkın temel değerlerine saldırı sonucu geliştirilmiştir.

Bunlardan birincisi, Arap-İslam fatihi İbni Xenem’in (İbni Ganem) isminin Kürtler tarafından “bela” anlamında kullanılmasıdır. Halit bin Velid’ten sonra Kürdistan’a işgal seferi düzenleyen ilk Arap-İslam ordu komutanı İbni Xenem’dir. İbni Xenem Kürtler üzerinde büyük bir katliam seferi düzenler. Bitlis, Diyarbakır ve Urfa şehirlerini talan edip on binlerce insanı kılıçtan geçirir. Bu sebeple Kürtler de onun ismini “bela” ile özdeş olarak kullanmışlardır. Kürtlerde “Xwedê xenîmê te bibel!”* sözü İbni Xenem’in isminden geliyor olup, halka dönük gerçekleştirdiği kıyım, katliam ve talan dolayısıyla ismi “bela” olarak kullanılmıştır.

Bir diğer istisnai örnek de “pezevenk” anlamında kullanılan “kavat” küfürüdür. Bu da Sasani kralı Kavat’ın isminden gelir. Peroz’un oğlu olan Kavat M.S. 485’te Sasani kralı olup 530 yılında da yerini oğlu Chosroes’e bırakmıştır. Kavat’ın babası olan Peroz Moğollar tarafından öldürülür. Moğol hükümdarı Kavat’ın anne ve babasını öldürdükten sonra onun kız kardeşini de ganimet olarak yanına alıp götürür. Kız kardeşinin Moğol hükümdarından bir kızı olur.

Kavat 502 yılında Nusaybin ve Diyarbakır bölgelerinde Mazdekileri katleder. Bizans güçleri de bu dönemde Kavat’ın sarayına doğru sefer düzenleyince, Kavat, ailesini öldüren Moğol hükümdarına sığınıp kız kardeşinin kızıyla evlenir. Halka karşı giriştiği

* “Allah belanı versin!” anlamına gelmektedir

zulüm, ailesini öldüren Moğol hükümdarına sığınması ve kız kardeşinin kızıyla evlenmesinden dolayı halk arasında ismi “pezevenk” sözcüğüyle özdeş anlamda kullanılmıştır. “Kavat” sözcüğü bugün hemen hemen tüm Ortadoğu dillerinde aynı anlamda kullanılır.

Bu tür birkaç istisna haricinde halkların geliştirdiği küfürlerle karşılaşmak neredeyse imkansızdır. Bütün küfürler iktidar merkezlerinde üretilip, iktidarın amaç ve gayeleri doğrultusunda kullanılmaktadır. Küfürler iktidarın hedef menzilinde olan, hegemonyayı kabul etmeyen, kulaşmaya, köleliğe isyan eden kişi, grup, inanç ve halklara dönük geliştirilmiştir. Antroposentrik küfürlerin haricinde küfürler cinsiyetçi, dini ve ırkçı küfürler olarak üç temel kategoride ele alınabilir.

Marcuse ve Foucaultcu yaklaşımın aksine, iktidar herkese ve her şeye nüfuz etmediği gibi, ona başkaldırma, karşı koyma anlamında gelişen hareketleri de iktidara dâhil etmek yanlıştır. Makro ölçekte ele aldığımızda, hegemon güçler, tarihinin en büyük krizini, çıkmazını yaşıyor. 1950’ler sonrası sürdürülemezlik işaretleri veren bu sistemin 1970’lerden itibaren içine girdiği kaos ve çıkmaz derinleşmekte, SOS işaretleri vererek kriz hali derinleşmektedir. Sistem gün geçtikçe bir faşist daire içine çekilmekte, hegemonya araçları olarak kullandığı teknikler bir bumerang misali kendisini vurmaktadır.

İktidara karşı gelişen direnişler 20. yy.’dan farklı olarak, sisteme karşı sistemin argümanlarıyla değil, alternatif olarak geliştirdiği argümanlarla karşı koymaktadır. 20. yy.’ın iktidar karşıtı hareketleri güçlü alternatifler geliştirmeden karşı koyarken; 21. yy.’daki hareketler her alanda önceliği alternatif oluşturmaya vererek kendilerini örgütler, toplumsal tabanda yaygınlık kazanırlar. Terminolojiden günlük dildeki sözcüklere, mimari alandan ekolojiye, bilimsel disiplinlerden teknolojiye kadar alternatif arayışları iktidar karşıtı hareketlerin kendilerini toplumsal tabanda örgütledikleri temel argümanlardandır. Toplum canlı bir organizmadır. Doğasında var olan diyalektik ilişki gereği kendisine dönük geliştirilen her hegemonya arayışına karşı savunma refleksi, onu kendi bağrında alternatif arayışlarına sürüklemektedir.

Mikro iktidarı nötralize etmenin, etkisiz kılmanın en iyi yöntemlerinden biri de deşifrazyondur. Mistifikasyonlarla sunulan he-

gemon metotların afişe edilmesi onları etkisizleştirir. İktidarın kullandığı yöntem, teknik, dil ve söylemin hangi araçlarla kullanıldığını, anlamının neye tekabül ettiğini ve neyi hedeflediğini izah etmek gizem perdesini aralar, onu nötrleŝtirir.

MİKRO İKTİDARIN TERMİNOLOJİSİ

İktidarın epistemolojisi toplumsal dokuda hayat bulan terminoloji üzerinden varlık kazanır. Her epistemoloji kendine özgü bir terminolojiyi gereksinir. Terimler bir literatürü temsil eder. Literatür bir toplumsal dokuya, ideolojiye veya bilim dalına hayat veren düşüncenin bedenleşme halidir. Terimler epistemolojinin sosyoloji ile buluşma, onda sosyal bir dokuyu örme araçlarıdır.

Terimler dünyası mikro sosyal dokunun en rafine görünüm kazandığı alandır. İktidar bu mikro sosyal alanlarda döllenir. Bütün iktidarlar kendi köklerini bir dilin, toplumsal dokunun içine salmakla işe başlar. Toplumsal doku epistemoloji ile sosyolojinin kesişme ve ayrışma çizgilerinin belirlendiği canlı dokulardır. Terminoloji epistemolojik bir kavramdır, iktidar ise sosyolojik. Biri analitik bir kavramdır, diğeri olgudur. Biri açıklama aracıdır, diğeri ise açıklanan şeydir.

Dilin girizgahlı yollarında iktidarı kovalamak, mikro sosyal olaylara ve bunların üzerinde mayalandığı günlük dile, bu dilin kullanım alanlarına projektör tutmayı, onun semantik yapısını, sentaksını ve bunun mecazlara, deyimlere, atasözlerine dönüşmüş yapısını merceklemeyi gerektirir. Mantık silsilemizi şekillendiren, zihinsel örüntülerimizi meydana getiren, anlam ve hissiyatımızın ifade biçimlerini sorgulamadan bunların hangi sosyal dokuya ait olduklarını tanımlayamayız.

Dildeki iktidar, emir kipleri tonunda konuşmak değildir. Ses fonemlerinin kalınlığını veya sertliğini de dil ile iktidar ilişkisini de dilin formel sınırlarında aramak gerekmez. Witgeinstein'in ifade ettiği dilin yapısal sorunu ile Foucault'nun dili, düşüncenin kendini temsil etmesi diye tanımladığı ilişkisi aynı realiteye atıfta bulunur. Bu realite dilin sınıfçı, cinsiyetçi, hiyerarşik, mülkiyet vb. özelliklerini o dilin kullanım alanlarında aramak gerektiğini savunur.

Örneğin insanların mülkiyetçi terimlerle birbirine hitap etmesi, mülkiyet sıfatları veya iyelik zamirlerinin bir dilde kullanılma sıklığı, o dilin iktidar ve sınıflı toplum karakterini belirler. İyelik ekleri mülkiyeti bildirir. Mülkleştirme bir tahakküm ilişkisidir. Doğanın mülkleştirilmesi doğa üzerinde yaşayan varlıkların da mülkleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Canlıların mülkleştirilmesi, insanın da mülkleştirilmesine neden olmuştur. Mülkleştirme insanın doğaya bulaştırdığı bir patoloji ilişkisidir. Oysa insanlar bu patoloji ilişkisi üzerinden birbirine hitap eder, sevgi ve sadakatlerini bile bunun üzerinden ifade etmeyi yeğlerler.

Mülkiyet bildiren zamirler insanın mülkleşme halini en iyi yansıtan kavramlardır. Mülkiyetçilik insanı nesneleştirir, kullanım aracı derekesine düşürür. İnsan varlığını, onu nesnelleştirerek algılama, iktidarın toplum algısına dayattığı bir illüzyondur. Bu illüzyon hali insanların kendi aile bireylerinden başlayarak herkesi bu mülkiyet bölümlemesi üzerinden tanımlamasını sağlamıştır. Mülkleşmenin olduğu yerde sevgi yoktur. Oysa insanlar sevgilerini bile mülkiyetçi hitap şekilleri üzerinden ifade etmeyi yeğler duruma getirilmişlerdir.

İnsanın dış dünyayı adlandırması, onu sözcük ve tümcelerle zihne kodlaması üzerinden geliştirilmiştir. Tanımlar insanın dış dünyayı simgesel kodlar üzerinden algılama ve anlama arayışıdır. Her tanım bir anlam bildirimidir. Sözcükler hazır kalıplardır ve bizler hazır kalıplara göre düşünüyoruz. Her tanım bir şeyin “ne olduğu” kadar, “ne olmadığını” da içerir. Bu anlamıyla sözcükler tanımsal çerçevelerdir. Bizler bu çerçeveler içinden bakıyoruz hayata. Hayatı bu çerçevelerin, kalıpların tanım sınırlarında anlamaya çalışıyoruz. Kalıpsal düşünüş simgesel dilin insanlığa kazandırdığı zihinsel bir yetidir.

Simgesel dil sınıflı toplum ile birlikte analitik zekâ ile atbaşı bir gelişim kat etmiştir. Sınıflı toplum zihniyet yapısını bu dil ile topluma enjekte etmiştir. Toplumsal bünyeye sadece hiyerarşik ve devletçi toplumun zihniyet yapısı değil, onunla birlikte değer yargıları, kültürel, siyasal ve ideolojik algısı da bu dil aracılığıyla zerk edilmiştir. Dil ile düşünce diyalektiği bu ideolojik mutasyonlar aracılığıyla iktidara göre yeni bir formasyon kazandırmıştır.

Örneğin doğal toplumda “baba” kavramı yoktur. Oysa sınıflı toplumun oluşturduğu bu kavram hegemon bir mantaliteyi yansıtır. “Baba” sözcüğü birçok dilde “üstün” anlamına geliyor. Süper sözcüğü Latince en üstteki anlamına geliyor. Anlambilim bakımından “en büyük anlam”ını taşır.

Baba sözcüğünün Hint Avrupa dillerindeki anlamı birbirine yakın olup genelde “süper” ve “en üstteki” anlamlarını taşır. Latince pater, Grekçe paggos, İtalyanca padre, İngilizce father, Fransızca père, İspanyolca padre, Almanca vater, Farsça peder, Sanskritçe pitar, Sümerce abba sözcükleri baba anlamına gelen, birbirine yakın anlamlarda oluşturulmuş sözcüklerdir.

Katolik dünyasının lideri olarak bilinen “papa” da baba anlamındaki Latince sözcükten türetilmiştir. Sanayi kapitalizminin gelişmesiyle birlikte işveren kavramı yerine kullanılan “patron” kavramı da baba kavramından türetilmiştir. Yine “paternalizm” olarak bilinen işçi-işveren ilişkisinin bir aile yaşamındaki gibi saygı, itaat ve otoriteye dayalı kurallar çerçevesinde yürütülmesi gereğini savunan 19. ve 20. yy.’ların başlarında geliştirilen akım da aynı sözcükten, yani baba sözcüğünden türetilmiştir.

Mısır panteonunda baştanrı olarak bilinen “Ra”nın ismi de Mısır Kıpticesinde “baba” anlamına gelmektedir. Birçok halkın inanç sistemine, teogonik oluşumuna bakıldığında tanrı isimlerinin hep tahakküm ve hegemonya anlamlarına geldiğini görürüz. Tanrıça isimlerinde hakimiyeti çağrıştıran anlamlar yerine güzellik, zarafet, doğa olayları (rüzgar, hava, yağmur, su, sel, vs.), doğa güzellikleri (ay, güneş, yıldız, çiçek, bitki isimleri vs.) ve bilgelik anlamları yoğunken tanrı isimlerinin çoğunlukla iktidar anlamına gelen sözcüklerden oluşturulduğunu görürüz. Panteon sisteminin kendisi sınıflı toplum ürünü olup, hiyerarşik ve bölümlüdür. Tanrıların erkleri sınıfsal bölümlenme hesaplanarak yapılmıştır. Panteon aile metaforu tasavvur edilerek oluşturulmuştur. Baştanrı aile reisi, ondan doğan çocuklar da tanrı ve tanrıçalar olarak aile sıralamasındaki hiyerarşik bölümlenmede yetke basamaklarında yer alırlar. En alta ise ölümlüler, yani kullar yer almaktadır. Arapçada birçok ismin kul-

köle anlamına gelen “abdul” isminden türetilmesi bu hiyerarşik dizilişte insana düşen yeri en iyi ifade edecek örneklerdendir.

Baba kavramı gibi “aile” terimi de sınıflı toplumla birlikte ortaya çıkan bir terim olup mülkiyetçi, iktidarcı ve efendi-köle ilişkisi üzerinden oluşturulan bir terimdir. Birçok Hint Avrupa diline kaynaklık eden “familya” (aile) terimi Latince’deki “familias” sözcüğünden oluşturulmuş olup, esas anlamı “efendinin sahip olduğu birkaç köle”dir. Aynı sözcükten türetilen ve Roma imparatorluğu döneminde kullanılan “paterfamilias” sözcüğü de “bir kamu hizmeti görevi yapmakla yükümlü kölelerin tümü” anlamına gelmektedir. Arapçadan gelen “aile” kavramı da cinsiyetçi, sınıfçı ve iktidarcı bir anlam içermektedir. “Aile” sözcüğünün kök anlamı “erkeğin malı olan kadın” anlamındadır.

Bu iktidar terimlerinin toplumsal hafızada yarattığı yarılma, bağışıklılık sistemini çökerten, vücut direncini kıran antijenler misali toplumsal bünyeye illetli bir hastalık gibi bulaştırılmıştır. Mikro iktidar olayları yaratan terimleri tedavüle sokan ideolojik akıl, bu terimlerin sosyal karşılığını, toplumsal ilişkiler ağını yaratmada gecikmemiştir. Terimler yaşamın ilişkiler yelpazesinde gelişir, yaşama döner ve sosyal dokuda bir edime, fiile dönüşür. Artık fail tekil değil, çoğuldur. İktidarın gelişim parametrelerinde yaratılan suç edimine tüm toplum bulaştırılır, ortak edilir. Sartre’ın deyişiyle “hepimiz suçlu” durumuna düşeriz. Fiilin çoğullaşması faili de görünmez kılar ki, bu da mikro iktidarın toplumsal bünyede helezonik bir gelişme kat etmesine neden olur.

Sınıflı ve hiyerarşik sistemin tanım menzilindeki bütün toplumsal kurumlar bu algıyla şekillenir. Bu iç içe geçen terim ve tanımların tümünün etrafında döndüğü skala iktidar skalasıdır. Toplumsal bellek burada öğütülür. Toplum burada iktidar alanlarına parsellenir. Bireylerin hafızası burada ipotek altına alınır. Bilişim köreltilir, irade hiçleştirilir, birey nesnelleşen zihniyet yapısıyla kötürüm hale getirilir. Benzeşme ve aynılaşıma toplumun tümüne sirayet eder. İktidarla aynılaşıma hali en çok da terimler dünyasında, terimlerin kullanım alanlarında görünüm kazanır.

Yunancadan gelen “despot” sözcüğünün esas anlamı “evdeki koca”dır. Bu sözcük anlam genişlemesiyle bugün daha küresel ölçekte kullanılmaktadır. Latince “sezar” sıfatı ile Rus imparatorlarının sıfatı olan “çar” sözcüğünün Slav dilindeki karşılığı da “despot” anlamına gelmektedir. Yine “devlet” terimi Arapçadan gelen bir terim olup “ele geçirilen kadınla geçirilen bir gece” anlamına gelmektedir. “Ele geçirilen kadınla geçirilen bir gece”den kasıt ise tecavüzdür. Tecavüz kültürü üzerine bina edilen bu kavramsal yapı bugün toplumların aidiyet kimliğini bildirdiği, mensubiyetini onun üzerinden adlandırdığı bir kuram haline gelmiştir.

Terimlerin bildirdiği anlam iktidarın bilinçaltını en iyi yansıtan örneklerdendir. Burada aşağılanan sadece bir cins değil, insanlıktır. İnsanlığın aşağılanması bu ideolojik manipülasyonlarla yapılmaktadır. İktidarcı, cinsiyetçi ve hiyerarşik yapılar toplumsal ve kişisel ifadelere sızınca, dilin semantik ve epizodik yapısı da bozuma uğrar. İktidar ve hiyerarşi piramidinin ard arda dizili katları insanın zihninde çöreklenir. İnsanlığa musallat edilen bu tahakküm geleneği toplumsal bünyeye bulaşan kurtçuklar misali bedenin zindeliğini bozar, çürüyüp kokuşmasına neden olur.

Doğal toplumlarda böyle bir dil yoktur. Hatta doğal toplumlarda bizim yaptığımız gibi, olay ve olguları “üstün”, “aşağı” ya da “alt-üst” terimlerine göre sınıflandıran dilde oluşturulmuş bir süzgeç de yoktur. Dorothy Lee bu toplumlarda eşitlik gibi bir kavrama gereksinim olmadığını ve böyle bir terim de bulunmadığını ifade eder. Lee, “Eşitlik, uygulanacak bir ilke olarak değil, şeylerin bizzat doğasında, kültürün kendisinin demokratik yapısında bir yan ürün olarak vardır. Böylesi toplumlarda, eşitlik hedefine ulaşmak gibi bir çaba yoktur ve aslında eşitlik gibi bir kavram yoktur. Çoğunlukla kıyaslama yapmak için dilsel bir mekanizma bulunmaz. Onun yerine yaşa ve cinsle bakmaksızın insana ve tüm bireylere mutlak bir saygı vardır,” demektedir.

Murray Bookchin “Ekolojik Bir Topluma Doğru” adlı yapıtında, Lee’nin Wintu yerlilerine ilişkin yaptığı araştırmasına dayanarak onların sözdiziminden verdiği örneklerle doğal toplumların

dil ile düşünce yapılarını gözler önüne serer. Bookchin konu ile ilgili çarpıcı örnekler sunmaktadır. “Örneğin,” der Bookchin “Wintulu bir anne bebeğini gölgeye ‘taşımaz’ onunla gölgeye ‘çekilir.’ Bir şef halkını ‘yönetmez’ onların ‘yanında durur.’ Ne olursa olsun şef onların danışmanından öte bir varlık değildir ve görüşlerini dayatmak için bir baskı gücü yoktur. Bir Wintu bizim gibi ‘bir kocaya’, ‘bir oğula’ ya da ‘bir kız kardeşe sahibim’ asla demez; aslında diyemez. Kabullenmek sahip olduğumuz şeyleri ifade etmenin bildik bir yoludur ve onlar bu terimi saygı duydukları şey için kullanırlar; öyle ki bir kişinin oku ve yayını kabullendiği söylenebilir,” demektedir.⁸

Bu uzun alıntının bildirdiği anlam, doğal toplumlarda sınıfçı, hiyerarşik, iktidarcı ve mülkiyetçi terimlerin olmadığı, insanın mülkiyet bildiren terimlerle semantik bir algı oluşturmadağıdır. Wintular örneğindeki annenin bebeğini ‘taşınması’ demek, onu bir “yük” olarak görmesi, yapılan edimin de bir “minnet işi” olduğı algısına yol açar. Yine kabile şefinin halkını “yönetmeyip” “yanında durduğı” örneğı de günümüzde sürü-çoban diyalektiğı tarzında algılanan yönetsel erkleri anlamamıza yardımcı olur mahiyettedir.

Aslında doğal toplumlarda “yönetici”, “şef”, “lider”, “reis” gibi terimler de yoktur. Örneğin Kürt toplumunda neolitik tipi örgütlenme olan aşiret örgütlenmesinde “aşiret lideri”, “aşiret şefi”, “aşiret reisi” gibi kavram ve nitelemeler de yoktur ve hiçbir zaman da olmamıştır. Bu nitelemeler tamamen devletçi yapıların Kürtleri kendi sınıfsal ve hiyerarşik bölümlemeleri sonucu yaptıkları tanımlardan ibarettir. Kürtlerin aşiret örgütlenmesinde “aşiret rûspîleri” denilen aşiret yaşlıları, bilgeleri misyonuyla hareket eden kişiler vardır. Fakat bu hiçbir zaman nicel olarak tekile indirgenmediğı gibi, hiyerarşik bir konumları da bulunmamaktadır. “Aşiret lideri”, “aşiret reisi” kavramları da Kürtlerin toplumsal dokusuna, örgütlenme biçimine aykırı olup bir karşılığı da bulunmamaktadır. Osmanlı döneminde “tımar” ve “iltizam” ile birlikte oluşturulan

⁸ Bookchin, Murray; Ekolojik Bir Topluma Doğru; s. 64; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 1996

“ağalık sistemi” ile aşiret yapısında bozunma yaratılarak bu tarz bir hiyerarşik ve iktidarcı yönetsel erk yaratılmaya çalışılmıştır.

Ağalık sisteminin başlangıç süreci Osmanlının 1856’da çıkardığı toprak yasasıyla başlar. Toprağı kişilere tapulama ve “toprak ağası” denilen yeni bir sürecin başlaması Kürtler açısından daha farklı bir minvalde gelişir. Osmanlıda “tumar” adıyla bilinen topraklar “iltizam” dönüştürülür. II. Mahmut sürecinde iltizam ile topraklar kişilere tapulanır. Sultan Abdülmecit döneminde ise vakıf toprakları haricinde tüm topraklar devlet toprağı ilan edilir ve kamulaştırılır. Daha sonra da aşiretleri Osmanlıya bağlamak için “duhuliye” adıyla tapular çıkarılır ve kendi sistemlerine dahil edebildikleri işbirlikçi aşiretlere veya kişilere geniş araziler verilir, üzerlerine tapulanır. Kürtler için aşiretleri kırsal alanlardan, yaylalardan yerleşik yaşama çekmek, doğal toplum özelliklerini bozuma uğrutup sisteme bağlamak için yapılır. Kürt coğrafyasının “ağalık” sistemiyle tanışması bu şekilde başlar. Bu süreçlerde “mir”, “xan”, “beg” kavramları vardır; ancak “aşiret lideri”, “aşiret ağası”, “aşiret reisi” gibi adlandırmalar, tanım ve terimler yoktur. Mirlik kavramı Mitra inancına, “beg” ise Mazdazim sürecine dayanıyor olup, bugün kullanıldığı anlamlarıyla iktidar, hiyerarşi gibi hiçbir anlam içermezler.

“Baba” ve “aile” terimleri haricinde, çocuklara ilişkin kullanılan terimlerde nesnelleştirme, hiçseme ve hegemon içerikleri öne çıkmaktadır. “Büyük” ve “küçük” sözcüklerinin mecaz anlamı, çocuk ile yetişkin arasındaki farktır. “Küçülme”, “küçümseme”, “küçüklük” gibi sıfatlar çocuğun boy kısalığı baz alınarak oluşturulmuş olup, bireyi yaşa göre hiyerarşik bir çizelgeye yerleştiren sözcüklerdir. Bunun tersi olan “büyüklük”, “büyük insan”, “azamet” gibi sıfatlar, bireyin çocuk olmadığını; dolayısıyla olumlanmasını ifade eden özelliklerdir.

Gerard Mendel kişinin saygınlık, itaat veya nezaket ifadeleri olarak sergilediği birçok davranışın da büyük karşısında küçülmeyi, yani çocuklaşmayı ifade ettiğini vurgular. Mendel’e göre “Yerlere kapanma, diz çökme, eğilme, başı saygıyla eğme, otoriteyi elinde tutana göre ya da büyüğe göre boyun eğenin küçüklüğünü daha da arttırır.”

Ortadoğu kültüründe sınıflı topluma ait saygı ise itaat ifadeleri olarak bu tür davranışlarla sıklıkla karşılaşılır. Örneğin hafif baş eğme, yetişkin biri karşısında biraz çocuksu durma davranışını sembolize eder. Bele kadar eğilme (hem Uzakdoğu kültüründe selamlama biçimidir hem de tiyatrodaki seyircileri selamlama biçimi) büyüklerine bağımlı yaşta olan çocukları temsil eder. Diz çökme çocuğun tam bağımlılık evresini pandomimleyen bir davranıştır. Yerlere kapanma tamamen hiçleşme, büyük karşısında “hiç” olma halini temsil eder. Namazda bir müminin tanrı karşısında bel bükme, diz çökme ve secdeye kapanma hali, onun tanrı karşısında çocuklaştığını ifade eden bedensel ifade şekilleridir. Kral ve imparatorlar karşısında da benzer davranışların sergilendiği bilinen bir husustur.

Diz çökmenin simgesel anlamı ana-baba ile çocuklar arasındaki boy eşitsizliğinin yinelenmesidir. Yani bireyin otoriteler karşısında eğilmesi, onu babası yerine, kendisini ise “onun çocuğu” derecesine indirgemesinden ileri geliyor. İnsanların otorite durumunda olan bireylere çoğunlukla “baba” sıfatıyla hitap etmesi bundan ileri gelir. “Büyükler” ve “küçükler” terimleri de aynı kökene dayanmaktadır. Batı dilindeki “senyör”ün “en yaşlı” sözcüğünden geldiğini anımsamakta fayda vardır. Otorite üzerine kurulu toplumsal uzlaşma, birileri için çocuk, ötekiler için baba statüsü kabul etmektedir. İktidarın sivrılme durumuna göre bunları sembolize eden terimler de kullanılan hiyerarşik bölümlenmeye göre kimi zaman itaat, kimi zaman da aşağılama amaçlı ifadeler olarak kullanılmaktadır. Bugünkü hiyerarşik ve devletçi sistemdeki çocuk algısı ne ise, pratikte işlerlik kazanan da odur. Bugün çocukluktan geriye kalanlar bozulmuş ve yozlaşmış biçimleri temsil ediyor. “Çocuklaşma” ve “çocuk oluş” demiyor muyuz? Ya da yetişkin bir bireye “O bir çocuk,” demek, hakaret sayılmıyor mu?

Bunların yanı sıra insanları sevgilerini ifade etme biçimleri de bu mikro iktidarın terminolojisi üzerinden; mülkleştirme ve iktidarı bildiren ifade şekilleri üzerinden oluşturulmuştur. Örneğin sevgiliye yakıştırılan sıfatlar, aşığın ona verdiği adlar bir şefe, hü-

kümdara, krala verilen adlar olmaktadır. “Baştacı”, “sultanım” gibi eril ve iktidarcı ifade biçimleri mevcuttur. “Baştacı”ndan kasıt kraldır. “Sultan” sıfatı yine kral, hükümdar için kullanılan ve iktidar sınırlarını ifade eden bir sıfattır.

İnsanlar birbirlerini bile üçüncü kişi aracılığıyla seviyorlar. Bu üçüncü kişi ise genelde despot, iktidarcı, tahakkümcü, zorba bir karakter taşımaktadır. Sınıflı toplumda dolaysız sevgi yoktur. Sevgiler dolaylanmış ve üçüncü kişiler aracılığıyla ifade edilir duruma getirilmiştir. Erkekler için İskender, Napolyon, Rustemê Zal vs. kadınlar için ise kraliçe veya prenses gibi olmuş denilir. Toplumdan topluma bu isim ve beğeni sıfatları değişse de, bu sıfatların iktidar ve hegemon kişilere ait olması değişmemektedir.

İktidarın diliyle sevgi yaratılmaz. Sevgi eşitleyicidir; hegemon değil. İktidarın kendi içindeki çöpleri bu terminoloji üzerinden toplumların zihinlerine boşalttığında, insanlar zihinlerindeki çöplerle bir sosyal dokuyu örmeye çalışırlar. Cehaletin çoğullaşması, toplumun kendileşmesi ve mikro iktidarın toplumun bütün gözeneklerine nüfuz etmesi anlamına gelir.

İktidarın ibadeti haline getirilen sözler sorgulandığında algı-olgu ilişkisinin hangi denklemler üzerine kurulu olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin “otorite” üzerine kurulu toplumsal uzlaşma, bu terimin toplumsal hafızada bir mihenk taşı işlevini görmesini sağlar. Demokrasi “otoritenin ele geçirilmesi”, özgürlük “kendi otoritesinin sınırlarını bilme” olunca, hükmetme duygusu insani ölçüleri unutturacak bir raddeye ulaştı. Durum böyle olunca insanlık krizinde pazarlanan kelimelerin başında da hak, adalet, ahlak, vicdan gibi doğal toplum değerleri yer aldı. Her şeye biraz “çılgınlık” sosu bulaştırıldı. Çılgın bir insan, çılgınlık tutkunu, çılgın hobi, çılgınca bir müzik vb. “Çılgınlık” adrenalin salgısı gibi toplumu ajite eden sihirli bir terim olarak sunuldu.

Tarih tarafından terk edilenler “ilkel” tabiriyle anılageldi. Engels’in antropolog Morgan’ın araştırmalarına dayanarak ifade ettiği “aşağı barbarlık çağı”, “yukarı barbarlık çağı” tanımları doğal toplum için kullanılan tanımlar sıralaması içindeki yerlerini aldı.

“Barbar” ve “İlkel” diye tabir edilen toplumlar doğal toplumlardı. Bu toplumların tüm değerleri “taş çağı” tanımı içine sığdırılmaya çalışıldı. “İlkel taş çağı”, “Orta taş çağı”, “Yeni taş çağı” gibi terim ve tanımlarla sanki o toplumlar bir tek “taş” aletini kullanıyorlarmış, sanki her şeylerini taştan temin ediyorlarmış gibi bir algı yaratıldı. Grekçe terimler olan “paleo” eski, “mezos” orta, “neo” yeni anlamlarına geliyorken, “litik” sözcüğü “lithos”tan gelip “taş” anlamını içermekteydi. Sayısız araç-gereç keşfedip kullanan doğal toplumları, “taş çağı” tanımları içine sığdırmak ideolojik manipülasyon değilse nedir? Yine Morgan’ın ve Engels’in tedavüle soktuğu “barbar” terimi o günün insanını saldırgan, duyguları olmayan, nobran, ince zevkleri gelişmemiş, estetik hiçbir değeri olmayan “vahşi” bir insan olarak algılamaya neden olmuştur.

Bu terim ve tanımlar üzerine toplumsal bir uzlaş sağlanmış, sistem, tedavüle sokulan yeni terimlerle yeniden dizayn edilmiş, iktidar açısından bir mühendislik harikası yaratılmıştır! Sistemin ölçüt ve sınırlarını aşanlar için “patoloji” tanımı yapılmış, biyoiktidarı “rasyonalite” olarak sosyal ve pozitif bilimler aracılığıyla topluma yaymak ve “doğru”luğun yönünü hep iktidardan yana bükme, iktidarın amentüsü haline getirilmiştir. İktidar mabetlerinde yakarılan dualar her tarafta toplumun gözeneklerinde sayısız mikro iktidar tanrıçıkları ve putları yaratmıştır. Tanrı-kul metaforu mikro sosyal olgular üzerinden yeniden yorumlanmış, hayat emir-kulluk ilişkilerine indirgenmiştir. “Evet efendim”, “emir kuluyum” gibi ifadelerin yanı sıra, nezaket terimleri bile “efendim” ile başlayan kul-köle ilişkisinin hitap şekilleri olarak günlük hayatın olağan parçası haline getirilmiştir.

Hiyerarşik ve devletçi iktidarın sınıfsal değerlerini yansıtan, mülkiyetçi bakış açısını ve sınıf değerlerini topluma zerk eden bu mantalite söz ve söylemini aynı minvalde oluşturur. Ekonomik gelir düzeyi baz alınarak oluşturulan gelir düzeyi düşük ve yoksul olan insanları aşağılama amacıyla kullanılan “ayağı çarıklılar”, “baldırdı çıplaklar” söylemlerinin sınıfsal karakterinin yanı sıra, şehir ve metropollere karşılık üretilen “taşralılık” terimi ile kent kültürünü yüceltip doğal toplum değerlerini aşağılama, horlama amaçlı üre-

tilen “köylülük” terimi de bu minvalde değerlendirilmesi gereken terimlerdenidir.

Avrupa’nın Ortadoğulular için kullandığı “kara kafalılar” tabiri biyolojik ırkçılığın örtük ifadesi olup, insanların ten rengi üzerinden sınıflandırılmasını içerir. Irkçılık, milliyetçilik ve faşizan ulus-devletçiliği toplumlara bulaştırdığı bir patojendir. Etnosentrizm ve biyolojik ırkçılığın oluşturduğu terminoloji bugün bile insanların bu terminoloji üzerinden tanımlanmasını sağlıyor. Irkçılığın gelişiminde özellikle bunun yarattığı terminolojinin halklar tarafından erken benimsenmesinde sosyal ve pozitif bilimlerin katkısı belirleyicidir. Özellikle evrimsel biyoloji, etnoloji ve 1970’lerden sonra geliştirilen sosyal biyoloji bu alana özgü yığınla terim üretip, mikro iktidarın bilim üzerinden toplumsal hafızaya hakim olmasını sağlamıştır. En başta genotip ve fenotip özellikler baz alınarak yapılan ırkçı sınıflandırmalar daha sonra coğrafya ayrımlarına ve ideolojik ırkçılık biçimlerine kadar yığınla türevleri ortaya çıkmıştır.

Biyolojik ırkçılığın oluşturduğu terminoloji ile ilkin insanların ten rengi üzerinden bir hiyerarşik bölümlmeye gidilmiştir. “Siyahlar”, “beyazlar”, “zenciler”, “kızıl derililer” gibi ten ve deri rengi üzerinden yaratılan terminoloji daha sonraları kafatası ırkçılığıyla birlikte dolikosefal (uzun kafatasları), mezosefal (orta yuvarlak kafatasları) ve brakisefal (yuvarlak kafatasları) terimleri aracılığıyla yeni sınıflandırmaların yapılmasını sağlamıştır. İsviçreli anatomist Retzivus’un ırk sınıflandırmasında kullanılacak bir ölçüt olarak ortaya attığı “kafatası endisi”ni belirleyen bu terimler, Türkiye’de 1928’de bu tez baz alınarak bir kafatası ırkçılığının geliştirilmesini, mezarların kazılarak kafataslarının yeniden ölçülmesini sağlamıştır. “Asil kan”, “çekik gözlüler”, “gaga burunlular”, “sarışınlar”, “nilotikler”, “pigmeler” gibi genotip ve fenotip esaslı biyolojik ırkçılık yerini ideolojik ırkçılığa bağlamış, toplumsal alanda her şeyin yeniden sınıflandırılmasını sağlamıştır.

İrkçilik terimlerinin yanı sıra ulus-devlet örgütlenmesinin kendi mabetlerinde (okullarında) ürettiği ulusçu/millici terimler toplumsal

bünyeyi hasta etmeyi, yozlaştırmayı amaçlamaktadır. Milliyetçiliğin ontolojisi ayrılıkçıdır. Kullandığı retorik gizil bir etnosentrizmi barındırır. Zaten ulus-devletçi ve millici yapılarca kullanılan “azınlık”, “çoğunluk” gibi terimler de bunu yansıtmaktadır. Üstenci ve hegemon dil yaralayıcı, örseleyici ve hoyrat bir retorikte ifadeye kavuşur. Örneğin ulus-devlet içindeki halkların en temel insani hakları tartışma konusu olduğunda “almak” ve “vermek” kavramları üzerinden tartışılır. “Haklarını iade etmek” yerine “vermek” ibaresi tercih edilir. “İade etmek” el konulan veya gasp edilen bir şeyin tekrar sahibine verilmesi anlamını içeriyorken, “vermek”, sadaka dağıtmak, hayır işlemek, minnet altına sokar gibi kendisine ait olmadığı halde böyle bir ayrıcalığa mazhar edilmek gibi bir tasavvura dayanır.

Ulus-devletçiliğin faşist, ırkçı, millici/ulusçu terminolojisi post-modern söylemlerle birleştiğinde çoğunlukla iktidara yönetilmesi gereken tepkinin yönünü saptırır, minimize eder ve yozlaştırır. Örneğin yapılan kitlesel katliamları bile bir “özür”e indirgeyen, özür ve itirafla toplumun yaralanan benliklerini sağaltan yönüne atıfta bulunulur. Mütemadiyen kullanılan bu postmodern söylemleri üreten iktidar, ezilenlerin mücadele amacını bir tek “özür” hedefine odaklar. Özür dilemeyle her şeyin hallolacağı yanılsaması toplumsal hafızaya nakşedilir. Neticede bu söylemin cazibe sınırlarına takılan, ezilenlerin tek dilden haykırdığı söz de “özür” talebi olur.

Faşist, milliyetçi, ırkçı söylemin büründüğü retorik her halk için özgün bir incelemeyi gerektiriyor. Üretilen terimlerin sosyo-kültürel değerleri hedefleyen politik, ideolojik bir muhtevaya sahip olduğunu unutmamak gerekir. Kürtler için kullanılan “kıroluk” terimi de bu bağlamda ele alınması gereken terimlerden. Kürdün dilini, kültürel değerlerini ve varlığını aşağılayan bu söylem ırkçı ve faşizan metaforların başında gelmektedir. Bu diskur üzerinden Kürtleri aşağılama amaçlı söylenen veciz, mecaz, deyim, atasözü aynı ideolojilerle söylemin oluşturduğu terminoloji ile toplum algısını manipüle edip, Kürtlere bu ideolojik uzamdan bakmayı amaçlar. Bu faşizan ve ırkçı söylemin kapsam alanına giren Kürtler günlük olarak mikro iktidarın tazyikine, saldırısına maruz kalırlar.

Sömürgeci dil ve söylem kendi sömürgesi altında bulunan halka karşı alabildiğine hoyrat ve nobran bir retorığı kullanır. Bu retorik günlük yaşamın bütün alanlarına, siyasetten kültüre, müzikten sinemaya, hatta sanatın tüm alanlarına serpiştirilerek aynı diskur üzerine kurgulanmış terim, kavram ve ifade biçimleriyle bir tazyik alanı oluşturmayı amaçlar. Örneğin 12 Eylül 1980 darbesinden sonra sinema alanında matrak figürler öne çıkarılarak Kemal Sunal, İlyas Salman ve Şener Şen tiplerlerinin tüm filmlerinde Kürt isimleri, Kürt ağzı ve Kürt kıyafetleriyle öne çıkarılmaları boşuna değildir.

Kürt nominalizmi bilinçli bir tercih olarak kullanılmıştır. “Bilo”, “Miho” gibi isimler üzerinden Kürt nominalizmi malzeme olarak kullanılmış; zorba, aptal, enayi, hödük karakterler bu Kürt figürleri üzerinden izleyicilere sunulmuştur. Söz konusu figürlerin kıyafet seçimleri de genelde Kürtlerin geleneksel kıyafetleri olmuştur. Eğer sömürgecilik bir halkın kültürü, değerleri, inancıyla alay ederken zevkle seyrediliyorsa orada bir yozlaşma vardır demektir.

Burada amaçlanan basit bir güldürü değil, ideolojik bir manipülasyondur. Yapılan iş mizah değil, bir halkın temel değerlerini hedefleme amaçlı ideolojik, kültürel bir deformasyondur. Örneğin Laz halkı ve Karadeniz coğrafyası mizah zengini bir bölge olmasına rağmen bunlar konu edilmez. Trakya’da, Marmara’da, Karadeniz’de, Ege’de yığınla konu ve malzeme varken, bunlar yerine Kürt kültürünün, dilinin, ifade şeklinin amiyane tabirle “kafalık” konumunda ve matrak olarak gösterilmesi ideolojik manipülasyonu gösterir. Oynattıkları Kürt karakterleri üzerinden bütün bir halkı aptal, enayi, görgüsüz gösterme amacını içerir.

Bu sömürgeci saldırının amaçladığı manipülasyon önemli oranda karşılık bulmuş, Kürtlere ait hitap şekilleri, söylem ve isimlerin çoğu bu algı üzerinden değersizleştirilmiş, horlanmış, aşağılanmış. Örneğin Türkçede bugün günlük dilde kullanılan “Hamo”, “Miho”, “Hırbo” gibi ifadeler bu hoyratça saldırının yarattığı algı sonucudur.

Bozuma uğratılan kavramlar genelde halkın sevecenlik ve samimiyetten dolayı kısaltılarak telaffuz ettiği kavramlardır. Bozuma uğratma dışarıdan, egemen dil tarafından gerçekleştiğinde, bu o halkın kültürel değerlerine tazyik olur. Bu açıdan bir dilin kendi içinde bozuma uğrama süreci ile dıştan egemenlerin bozuma uğratma sürecini özdeş tutmamak gerekir.

Bu anlamıyla kavramların bir tarihi, gelişim öyküsü, anlama yönelik ihanet ve karşı tazyiklere maruz kalıp özlerinin bozuma uğrama süreçlerini ayrı ele almak gerekir. Burada Saussure’ün yapısalcı yaklaşımına girmeden kavramları anlamın mekânı olarak tanımlamak mümkün. Kavramların tarihi ve gelişim öykülerini değerlendirmekten ziyade, anlambilimsel olarak toplumun kullanma biçimi ile egemenlerin kullanma biçimi arasındaki farka vurgu yapmak yeterli olacaktır. Uzun isimlerin kısaltılma ihtiyacı, yine samimiyet ve sevecenlikten kaynaklı kısaltmalar doğal toplumun bir özelliğidir. Doğal toplumların kültürel, dilsel ifade biçimleri birçok dil yapısında varlığını koruyor. Pek çok toplumda sevgi, samimiyet ifadesi olarak bu tür kısaltmalarla karşılaşırız. Ermenilerde Garapêt isminin Garo, İngilizcede Michael isminin Mike/Mick/Mickey gibi kısaltması biçiminde yığınla örneklerle karşılaşırız. İngilizce kökenden gelip, daha ziyade Amerikalıların kullandığı Joe’nun “Co” diye okunması, yine dinsel bir içerik de taşıyan Katherina isminin Katrin, Kate gibi kısaltılması örnekleri pek çok dilde mevcuttur. Kürtleri Muhammet ve Mehmet gibi Arapça ve Türkçe isimleri kendi telaffuzuna uygun biçimde kısaltması veya samimiyet, sevecenlik ifadesi olarak bunları “Hamo”, “Miho” biçiminde telaffuz etmesi doğal toplum kültürünün bir yansımasıdır. Ancak egemen, sömürgeci bir gücün bunları bozuma uğratarak hor görme, aşağılama amaçlı kullanması kültürel ve ideolojik dejenerasyona işaretir.

Buna benzer yığınla örnekle karşılaşılabilir. Örneğin Kürtçede “lawik” sözcüğü (küçük erkek çocuğu, oğlan çocuk anlamına gelir) kendi dilinde masumiyeti korurken, bu sözcüğün bozuma uğratılmış hali olan Türkçedeki “lavuk”, erkekten erkeğe argo ve hakaret-küfür içeren bir hitap şeklidir. Yine Anadolu’da doğal toplum dokusunun izleri güçlü olan bölgelerde “oğlan” (çocuğu) sözcüğü

hemen hiçbir olumsuz anlam bildirmez; fakat cinsiyetçi toplumsal ilişkilerin yoğun olduğu bölgelerde “oğlan” kelimesi erkeklerle cinsel ilişkide bulunan erkek, kulampara gibi anlamlarda kullanılıyor. “Oğlancılık” bu sözcük kökünden türetilmiştir.

Sömürgeciliğin dili dünyanın her yerinde aynı ideolojik kodlar üzerinden temellenir. Dilin hapishanesinde sömürge halkların yeri tasnif edilir. Sömürge halk ancak o dilin hapishanesinde kriminal bir vaka olarak yer alır. Oktavio Paz “Yalnızlık Dolambacı” adlı kitabında İspanya’daki Paçukoların nasıl kendi dilinden utanır hale geldiğini anlatır. Frantz Fanon “Siyah Deri Beyaz Maske” adlı kitabında Cezayirlilerin ve genelde ise Fransa’da yaşayan zencilerin egemen dilin fonemlerini iyi telaffuz edebilmek için nasıl uzun uzadıya telaffuz alıştırmaları yaptıklarını, bazı fonemlerin söyleyiş biçimlerine nasıl çalıştıklarını, yine sesli kitap okuyarak egemen dilin tonajını yakalama alıştırmalarını anlatır. Don Foster’in geliştirdiği postkolonyal psikoloji ise özgül olarak sömürgecilğe ve sömürgeci güçlere maruz kalan bireyler, topluluklar ve kitleler üzerine odaklanır. Sömürgeciliğin etkileri şüphesiz ki çok yönlü irdelenmeyi gerektirir. Fakat terimler dünyasında kavram, tümce ve nosyonlar alanında, en genelde ise dil alanında yarattığı etki anlaşılmadan toplumların zihinlerinde ne tür erozyonlara yol açtığı da anlaşılmaz.

Dilin kendisi bir toplumun kazandığı zihniyet, ahlak, estetik duygu ve düşüncenin toplumsal birikimidir; anlam ve duygunun bilince çıkmış, ifadeye kavuşmuş kimliksel ve ansal varoluşudur. Bir toplum dilini ne kadar geliştirmişse, yaşam düzeyini de o kadar geliştiriyor demektir. Yine dilini ne denli yitirme ve başka dillerin hegemonyası altına girmeye karşılaşmışsa, o denli sömürgeleşmiş, asimilasyona ve soykırıma uğramış demektir. Bu gerçeği yaşayan toplumların zihniyet, ahlak, estetik ve anlamlı bir yaşamlarının olmayacağı, hasta bir toplum olarak silininceye dek trajik bir yaşama maruz kalacakları açıktır. Anlam, estetik ve ahlak yitimini yaşayan toplumların kurumsal değerlerinin sömürgelelerin değerlerinin hammaddesi olarak işletilmesi de kaçınılmazdır.⁹

⁹Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygurluk Çözümü 5; s. 29; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

Dilde bir standardizasyon olmaması, denizin kıyısı aşındıran dalgaları karşısında dalgakıranız oluşu, tsunamiye karşı cansimidiyle korunmaya benzer. Standardizasyon aynı zamanda sömürgeciliğe, iktidar, hiyerarşi ve cinsiyetçi sisteme ait tüm terim, ifade ve kavramların da değiştirilmesini şart kılar. Standardizasyon ile birlikte sadece lehçeler arasındaki ifade zorluğunu aşmakla veya başka dillerden dilimize geçmiş sözcükleri değiştirmekle sınırlı bir dizayn değil, dilin iktidarcı, cinsiyetçi bütün lügat ve nosyonlarının bir eşitlik, özgürlük idealine göre dizayn edilmesini gerektirir.

Elbette ulusal dil çalışmaları ya da dilbilimsel araştırmalar anlamında standardizasyon ile alternatif terminoloji oluşturma konuları bir değil. Kastettiğimiz ne Gödelci anlambilimsel bir çalışma ne de Saussurecü yapısalcılıktır. Kastedilen, dilin semantik yapısını bir paradigma dolayısıyla sosyolinguistik alan içinde yeniden örmeğdir. Özgürlük Hareketi,* “Demokratik, Ekolojik, Cinsiyet Özgürlükçü” alternatif bir paradigmayı oluştururken, bunun karşıtı olan hiyerarşik, iktidarcı ve cinsiyetçi terim ve sözcükleri deşifre ederek açığa çıkarma temelinde alternatif bir terminoloji oluşturmaya çalışıyor. Kapitalist bir terminoloji ile komünal bir dil yaratılamayacağı gibi, efendi-köle ilişkisinden günümüze miras kalmış terimlerle de bir özgürlük dili yaratılamaz.

Fakat alternatifi önerken halklara, toplumlara ait olup da iktidar odaklarının bozuma uğrattığı kavramları reddetme temelindeki Aristocu hepçi veya hiççi bir tutumdan bahsedemeyiz. Örneğin demokrasi, eşitlik, özgürlük, ahlak, politika gibi halklara ait terimler istismara uğratılıp özünden boşaltılmış ve iktidar alanına dönüştürülmüş diye bu kavramları terk etmekten bahsedemeyiz. Bunun yerine tikel-evrensel, çokluk temelinde birlik, farklılık temelinde özgürlük gibi zeminlerde özgürlük ve birbirini karşılıklı besleyen ilişkiler dâhilinde içerik ve bağlam vererek alternatif bir terminoloji oluşturulmaya çalışılıyor. Ö.H. başlangıç yıllarından günümüze cinsiyetçi, iktidarcı, hiyerarşik birçok terimi afişe ederek ayrıştırmış, li-

* İlerleyen kısımlarda Özgürlük Hareketi kısaca Ö.H. olarak belirtilecektir

teratüre cinsiyet özgürlükçü, demokratik, hiyerarşik ve iktidarcı olmayan terim ayrıştırmalarıyla epey ilerleme kat etmiştir.

Fakat sınıflı topluma ait bu terimlerin sadece bizim dilimizde veya sömürgesi olduğumuz ulus dilinde değil, sınıflı toplum değerlerini benimseyen bütün toplumların dillerinde yığınla örneği mevcuttur. Unutmayalım ki sınıflı toplum kendine has bir terminoloji yarattı ve bizler bu terminoloji ile konuşuyor, bu terminolojinin algı sınırlarında düşünüyoruz. Bu paradoks aşılardan sağlıklı bir düşünceden söz etmek de zordur.

Mesele yalnızca iktidarın yüzünü görünür kılan terimlerin kullanılmasıdaki problematik değil, asıl mesele günlük dilde sıklıkla kullandığımız en masumane hitap şekli olarak bildiğimiz birçok terimin bu sınıflı, iktidarcı ve cinsiyetçi mantalitenin cılasıyla sarılı olmalarıdır. Bu cila döküldüğünde ise, altından sınırsız olarak mikro iktidarın tasarruf alanına sürülmüş birey ve toplum ilişkilerini görürüz.

Örneğin “hikmet” sözcüğü bilgelik, bilim ve bilgi anlamlarında kullanılan bir sözcük olup, pozitif örnekler babında “hikmetli olmak”, “hikmete ermek” biçiminde kullanılır. Fakat bu sözcüğün esas anlamı “hükmetme” olup Arapçadaki “hukm” sözcüğünden gelir. Kavramın bildirdiği anlam, bilgi iktidar ilişkisidir. Bilginin erdem olarak değil, bir iktidar aracı olarak kullanılması sınıflı toplum mantalitesi sonucu ortaya çıkmış bir algıdır.

Yine “makul” sözcüğü akla, sağduyuya uygun davranan, kabul edilebilir kimse için kullanılır. Arapçadan gelen ve bileşik kelime olan “makul” kelimesi, sonekte kullanılan “kul” olmak anlamından türetilmiştir. Demek ki akla uygun davranmak iktidar açısından “kul” olmayı gerektiriyor. Referans noktası iktidar olan bu sözcük “normal” olanın ne olduğunu ve yine neyin “anormal” olduğu gibi dikotomik bir anlamı da içermektedir. Barbar, vahşi, ilkel, eşkıya, terörist gibi terimlerin de aynı iktidar referanslı kelimeler olduğunu ifade etmek gerekir.

İktidar referanslı kavramlar kadar, iktidarın zihin çarklarında öğütülen pek çok kavram da bozuma uğratarak topluma sunulur. Kök anlamı itibariyle iktidara dayanmayan doğal toplum özellik-

lerini, onun tasavvurunu içeren kavramlar da aynı şekilde anlamsal olarak bozuma uğrattılır. Örneğin bilgelik kavramı doğal topluma ait olup gerçeğe ulaşmak, hakikate ermek anlamlarından türetilmiştir. Sınıflı toplum ise “bilgelik” kavramına karşı analitik akla göndermede bulunan “akıllılık” kavramını üretir. Yaratdığı anlam bozumuyla bilgeliğin özünü boşaltıp, kavramsal olarak “akıllı” ile özdeş anlamda topluma sunar. Günümüzde insanlar için “bilge” demek “akıllı” demekten başka bir şey değildir. Akıllı demek de sadece çıkarlarının peşinde koşmaktır. Yani bir nevi çıkarlarının ne olduğunu iyi bilen, en akıllı oluyor! Akıllıyla bilge de aynı şey demek oluyor!

“Makul”un kullanmak anlamında türetildiği bir yerde “efendi” sözcüğünün de zıddı anlamda olması bizi şaşırtmamaktadır. “Efendi”, “efendi olmak”, “efendi bir insan” türü anlamlar, efendiye benzeşme, onunla aynışma şartı üzerinden bir olumlanmayı içerir. Efendi gibi olmak bu sınıflı toplum açısından yeğdir.

Efendi-köle diyalektiği sonucu türetilen yığınla sözcük mevcuttur. Günlük hitap şekillerinde, iletişimin başlangıçlarında, hal-hatır sormalarda bile bu köle-efendi ilişkisinin baz alınarak, bu sınıflandırma esaslı hitap şekillerinin soru ve cevapları geliştirdiğini görürüz. Eskiden birisine çocuklarından söz eden biri “kulunuz” diye söz ederdi kendi çocuklarından. Bu ifade şekli feodal dönemin arkaik evrelerinde kalmışsa da, bugün de aynı anlama gelen yığınla sözcük mevcut. “Bendeniz” sözcüğünün de “kulunuzum”, “kölenizim” anlamına geldiğini hatırlatmakta fayda vardır.

“Centilmen” sözcüğü incelik, kibarlık, iyi eğitilmiş, seçkin anlamlarına gelmektedir. Bu sözcük İngilizcedeki “gentleman” sözcüğünden gelip, sadece erkekler için kullanılmaktadır. Gentleman sözcüğünün soneki olan “man” erkek için kullanılan bir sözcüktür. Bu durumda bunca iyi nitelik, güzel meziyet sadece erkeğe aitmiş gibi, daha doğrusu bu nitelikler erkeğin tasavvurundaymış gibi bir algı oluşuyor. Türkçedeki “adam gibi olmak” deyiminin bildirdiği cinsiyetçi ve hegemon dil, sınıflı toplumun oluşturduğu terminolojiye bütünüyle nüfuz etmiş durumda. Bu tür cinsiyetçi ve

iktidarcı yığınla sözcüğü ifade etmek mümkündür. Ancak önemli olan husus bu terimlerin niceliğinden ziyade toplumsal algıda yaratıkları bozunma halini görünür kılmaktır.

İktidar perspektifiyle yetiştirilen bir bireyin mikro sosyal alanlardan makro toplumsal alanlara kadar iktidar odaklı bir dünya oluşturması da bizi şaşırtmamaktadır. Alfred Adler bu bozulma ve yabancılaşma halinin çocukluktan başladığını ve otoriter eğilimin bundaki payını değerlendirirken önemli bir nedene temas etmiş oluyor. Adler “Otoriter eğilimin en büyük kusuru, çocuğa bir iktidar ülküsü aşılması ve ona iktidarın ele geçirilmesine bağlı zevkleri göstermesidir,” der.

Toplumsal bir yapının ontoloji ve epistemolojisi yani bilgiye yaklaşımı iç içedir. Her ontolojik algı kendine özgü bir epistemolojiyi yaratır. Bilgi, insan ürünüdür. Bir olguya bakış açısını belirleyen şey algıdır. Algı bölümlü ise, olguya getirdiğimiz tanım da bölümlü olur. Küçük yaştan başlayarak çocuklar; iktidar perspektifiyle eğitilir ve iktidar odaklı bir algı oluşturulursa, aynı epistemoloji yönelimli bir toplum oluşumu da bizi şaşırtmaz.

Bir toplumda en çok hangi alana dair terimler varsa toplumsal dinamikleri belirleyen de o olur. Kul-köle ilişkisi bağlamında terimler yaygınsa, o toplumun kölelik ilişki ve ağlarıyla çepeçevre örüldüğü anlamına gelir. Kölecî ve feodal dönem boyunca yaygın olarak kullanılan “itaat” sözcüğü yerine günümüzde bunu da kapsayan “kontrol toplumu” kavramı daha çok kullanılmaktadır. Biyo-iktidarın kendisi zaten bir “kontrol toplumu” değil mi? Kontrol etmek, kontrolüne almak, kontrol sağlamak gibi ifade biçimleri bu sözcüğün bildirdiği anlam olan hâkimiyet ve tahakküm ilişkisine atıfta bulunur.

Günümüz toplumlarında en yaygın kullanılan terimler de iktidar, hâkimiyet bağlamı terimlerdir. İktidarcı ve mülkiyetçi terimler retorikimizi solgun ve etkisiz kılmıştır. Bu terminolojinin değişmesi gerekmektedir. Mülkiyetçi olmayan ve iktidarı çağrıştırmayan, doğa ve evrenin işleyişine uyumlu tanım ve terimlerin yoğunlukta olduğu bir dile ihtiyacımız var. Mevcut terimler insan, doğa, toplum realitesiyle de örtüşmemektedir.

Mülkiyet bildiren zamirlerle konuşuyoruz. Günlük dilde bu yoğunlukta mülkiyet erklerini kullanmamız mülkiyet fetişizmini yansıtır. Sınıflı sistemin yarattığı mülkiyet fetişizmi insanın maneviyatına ilişkin tanımlara kadar sirayet etmiştir. Öyle ki insanlar tanrı kavramını bile mülkiyet bildiren temalarla ifade eder. Bunlar devletli aklın insan doğasını yozlaştıran mülkiyet fetişizminin sonucudur. İnsan devlet oluşumuyla birlikte önce doğayı mülkleştirmiş, bununla atbaşı olarak da insanı mülkleştirmiştir. İnsanın mülkleşmesi devlet oluşumuyla ve kolektif kölelik dediğimiz tapınak köleliğiyle başlar. Devlet önce kendine ait alanlar belirleyip mülkleştirir, ardından da bu mülkleştirilen alanlarda çalıştırmak üzere insanı mülkleştirir.

İlk mülkiyet biçimi kolektiftir. Tarihte bireysel mülkiyet hakkı Sümer toplumunda kral Ur Nammu ile başlar. Üçüncü Ur sülalesinden olan Ur Nammu M.Ö. 2400’lü yıllarda çıkardığı yasa ile tapınak mülkü haricinde, soylu ve tüccar sınıfından insanların da köle sahibi olabileceğinin yasasını çıkarır. Doğayı devlet iktidarıyla mülkleştiren insan, ardından insanı da mülkleştirmiştir.

Devlet iktidarı doğayı, dünyayı, güneşi; sanki kendisi yaratmış gibi tapulaştırdığı sınırlar içerisinde kalan her şeyi mülkleştirir. “Vatandaşlık hukuku” insanın devlet tarafından mülkleştirilmesidir. Zira tabi olduğu, biat etmek zorunda kaldığı hukuk, devlet çıkarlarını koruyan hukuftur. Vatandaşlık hakkı bireyin devlet erki karşısında özgürlüklerle donanması değil, biat etme hakkıdır. Firavunun bütün kölelerini eşit haklarla donatan yasası gibi, bir çeşit firavun eşitliğidir.

Sınıflı devletli iktidarın mülkiyet fetişizmi, insanın uhrevi konuları da mülkiyet ifadeleriyle adlandırmasını sağlamıştır. Semavi dinlerde her dine mensup insanın diğer dinin mensubuna karşı bir “kendine ait tanrısı” vardır. Mülkleştirilen din, mülkleştirilen tanrı anlamına gelir. Gotthold Ephraim Lessing “Bilge Nathan” adlı yapıtında bu paradoksu dile getirirken “Bu nasıl tanrıdır ki bir insana ait olabilir, kendisi için insan savaştır?” diye sorar. Ardından, “Sizin oruç tutmanızla şişmanlamaz o; sadakalarınızla zengin olmaz; sizin hayranlığınızla şanı artmaz onun; güveninizle de daha güçlü olmaz,” diyerek her üç semavi dinin ibadet biçimlerinin

maneviyatla çelişen yönlerini vurgular. Oysa her dinin kendine ait ayrı bir tanrı tahayyülü için tapma biçimlerini yaratır. Oysa insanlık tarihi binlerce yıl tapma ritüelleri yaratmadan inancını özgürce yaşamayı bilmiştir. İnanç insan maneviyatını güçlendirir; oysa tapınç iradeyi yok eder, bireyi mülkleştirir, kullatır; temas ettiğı her şeyin de mülkleştirilmesine, efendi veya köle dilemmasıyla yaklaşılmına neden olur. İnanç ritüel gerektirmez. İnsan dini yaratırken tapınç değıl, inanç vardır. Devlet bu inancı istismar ederek iktidar lehine yozlaştırır ve tapınçla insanı önce tapınağın kölesi yapar, ardından da elit sınıfların.

Nesneler üzerinde tasarruf hakkı ve bunları mülkiyetçi terimlerle ifade etme durumu da mülkiyet fetişizmine örnek verilebilir. “Benim hesabımdaki para” ifadesi mülkiyetçi bir ifadedir. Bunun yerine “benim yanımdaki para”, “benim kullandığım para” ifadeleri mülkiyetçilikten daha azade olmuş ifadelerdir. Aradaki anlam farkı şu: Biri parayı sadece bir kullanım aracı olarak görüp kullanım değeri olarak işlevsel bir anlam yüklerken; diğeri ifade onu mülk edinme, tasarrufla alma ve kullanım aracı olarak görmekten ziyade, amaç olarak görür.

Yine doğanın canlılarını ve nesneleri mülkleştirip parselleme, doğanın ekolojik dengesine bir müdahaledir. Bu durum insan dengesini bozduğu kadar doğa dengesini de bozmaktadır. Ekosistemle daha uyumlu terimlere gereksinim var. Demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü bakış açısına uygun bir terminolojiye ihtiyaç var.

Terim ve tanımlarımızı, en genelde ise epistemolojimizi insan merkezci bir düzlemde kurgulamak doğaya karşı hegemon bir ifade biçimi olur. Böyle bir retorik “Bizim felsefemiz bir atın gözlerindeki anlamı sezmekten tutalım bir kuşun sesindeki anlamı çözmeye kadar yaşamı bir bütün olarak algılar,” diyen evrenselci bakış açısıyla çelişmez mi? Sistemin terimleriyle birlikte algısını, zihniyet yapısını da sorgulayalım. Örneğın “bilincin” tanımı kişisel değıl midir? “Zekâ” bir türün anlam sınırlarıyla sınırlı olan bir yeti olarak tanımlanmamış mı? O halde insan bilincini, dünyayı tanımanın tek ve benzersiz yolu olarak gören sığ algıyı ve kibirli antroposentrizmi aşmamız gerekir.

Demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü paradigmada “sezgi evrenin dilidir” ve sadece insanlara özgü bir yeti değildir. O halde sezgiyi bedenlerin içine hapsedmek, sezgiyi sadece insan bedeninin içinde olan bir yeti olarak algılamak yanlıştır. Zira “sezgi evrenin dilidir.” Evrendeki bütün varlıkların sezgi kodları, sezgi frekansları, sezgiyle iletişim kurup anlam derinliğini oluşturma durumlarını idrak etme, bizi kuantum ve kozmosun sınırlarına götürür. Bilincin insan yüzüne sahip olması, insan sesiyle konuşması ya da insan yüzleriyle iletişim kurması, kısacası insan anatomisine nasıl ihtiyaç duymuyorsa, sezgilerin de insanmerkezci bir algıyla yorumlanmaması gerekir. Dolayısıyla doğadaki tüm varlıkların iletişim frekansları varsa, nesne-özne ayrımı yapan bilincin ürünü olan terimlerle ne doğayı, ne de doğa içerisindeki varlıkları yorumlamak, bu sığ bakış açısını, terim ve tanımları reddetmek gerekir.

Doğadaki canlı varlıkları, hayvanları görünebilir özellikleri üzerinden (vücut biçimi, bizimki gibi bir beyne ve yüze sahip olmak) değerlendirmek, onlarda “insani” nitelikler aramak, insansalın sınırlarını, hümanizm vb. insanmerkezci içerikte dizayn edilen kavram ve terimleri de sorgulamayı engeller. Örneğin “hümanizm” terimi pozitif içerikli ve olumlayıcı bir terim olsa da, doğa karşısında insanmerkezci'dir. Negatif analogi (parçalar arasında benzerlik ilişkisi üzerinden anlama metodu) yaparken hayvanları örnek göstermemiz yine antroposentriktir. Keza insanın küfür ve haketlerinin merkezinde hayvan örneklerinin olması, kötüleyici örneklerin hep hayvanlar üzerinden verilmesi antroposentrik olduğu kadar, ekolojik bakış açısına da aykırıdır. Bu açıdan bu yönlü oluşturulan tahakkümcü, benmerkezci ve hiyerarşik bütün tanım ve terimleri reddetmek ve alternatif bir terminoloji oluştururken öncelikle mevcut terminolojiyi cinsiyetçi, antroposentrik, iktidarcı, anti özgürlükçü terimlerden arındırmakla başlamak gerekir.

BİR MİKRO İKTİDAR BİÇİMİ OLARAK MİMARİ ALAN, SEMBOL VE SİMGELERİN DİLİ

Sosyal ve pozitif bilimlerin olguların izahında zaman sorunlarına başvurmuşlardır. Genellikle mekânın algı üzerindeki etkisini irdeleme gereği duymamışlardır. Felsefe de zaman mefhumuna başvurmuştur. Kant'tan bu yana filozofların düşünmek zorunda olduğu şey zamandır. Nesnel değişimler bile zaman mefhumuyla izah edilmiştir. Oysa zamana kifayet katan şey mekândır. Zaman ancak bir mekân algısı üzerinden ifadeye kavuşabilir. Mekânın insan psikolojisi üzerindeki etkileri 20. yy.'ın son çeyreğine kadar irdelenme gereği duyulmamıştır. Oysa mekân, mekândan daha fazla insan algısını şekillendiren bir yapıya sahip olmuştur.

Tüm iktidarlar zamana mekân aracılığıyla hükmetmişlerdir. Çünkü iktidarlar önce uzamda (mekânda) var olur, uzamı şekillendirir ve kendi zihniyet yapısını, rengini, biçimini o uzama nakşederek varlığına anlam katar. Bu yüzden her mekân bir dili, tarzı ve stili yansıtmak durumunda olduğu gibi; her zihniyet ve toplumsal sistem de önce mekânda kendini yaratır. Uygarlık güçleri de en çok kendini mekân aracılığıyla ifade etme gereği duymuşlardır.

Sınıflı toplum öncesi insan yerleşkeleri ve köy mekânları komünal bir zihniyeti, hiyerarşi ve sınıfsallığın olmadığı bir kültürü yansıtır. Örneğin tapınak iktidar ve tahakkümün değil, kolektif yaşamın organize edildiği bölüşüm ve paylaşım merkezidirler. Evler koniktir, kubbemsidir, yuvarlaktır. Dikgen, hiyerarşik açılı evler yoktur. Neolitik'in mimarisi yanında neolitik dönemden kalan sembol ve simgeler de iktidarı değil, doğayla uyumlu birliği yansıtan simgelerdir. Oysa sınıflı toplum hem mimari yapısı, hem de kullandığı sembol ve simgeler itibarıyla hegemonyayı ve tahakküm ilişkisini yansıtır.

Sembol ve simgeler zihniyet yapılarını en üryan haliyle anlamamızı sağlayan somut verilerdir. Simgebilim, insanlığın düşünsel evrimini, kültürel dönüşümlerini, çağların zihniyet yapılarını bu sembol ve simgeler aracılığıyla irdeler. Sınıflı toplum da doğuşundan bu yana kendi değer yargılarını yansıtan bu simgeler aracılığıyla kendini dışa yansıtır. Günümüzde medya toplumsal algıyı şekillendirmede nasıl kullanılıyorsa, çağlar boyunca uygarlık güçleri de bu simgeler aracılığıyla toplumsal bir algı oluşturmaya çalışmışlardır.

Devlet ve tanrı düşüncesi bu zihniyetin ilk biçimi, ruşeym halidir. Devlet ve tanrı iradesinin bileşkesi olan yapılar iktidar ve hiyerarşiyi, güç ve kudreti yansıtacak biçimde inşa edilmişlerdir. Tarihte ilk yapılan yüksek yapılar Sümer tapınakları olan zigurratlardır. Daha sonraları paganist ve tek tanrılı dinlerin tümünde tanrı evleri olarak adlandırılan tapınakların tümü hem büyüklük, hem de yükseklik itibarıyla tanrı-kul ilişkisini yansıtacak hiyerarşik düzende inşa edilmişlerdir. Tanrı insanlarla sohbet etmez, emreder. Tanrının evi de bu hiyerarşik farklılığı yansıtır. Kiliseler, katedraller, manastırlar, havralar, pagodalar ve camiler her zaman halkın evlerinden daha büyüktür. Normal evlerden hem daha geniş, hem de daha yüksek yapılmaları tanrı-kul, efendi-köle diyalektiğini yansıtan örneklerdendir.

Avrupa'da gelişen barok stilinde de, Doğu'nun arabesk stilinde de sivrilik, mistisizm, ihtişam ve ruhani otorite işlenen ortak temalardandır. Doğu mimarisinde arabesk üslup, dini gizemciliğin, tasavvufi etkinin sofistike sunumunu görürüz. Doğu stilindeki tüm mimari yapılarda bunları görmek mümkündür. Örneğin hammamlar bile yarı dinsel, yarı sağlık amaçlı yapılmış görünümü verir. Doğu stilinde iktidarı yansıtan sivrilik ve dikgenliğin yanı sıra münzevi bir hava da yansır.

Batı'nın barok stilinde en dikkat çekici şey sivriliktir. Sivrilik iktidarın dili ve biçimidir. Babil kulesini inşa eden insanlar ihtiyacı karşılamak için değil, göklere uzanmak, tanrısal kudrete erişmek için bunu yapmışlardır. Tüm minarelerin de kule tipi yapılması ve göklere uzanan sivri uçları bu tanrısal kudreti yansıtır. 16. yy. Av-

rupasında gelişen barok mimarisi de aynı sivriligi çatı tiplerinde, çan kulelerinde, katedrallerin göğes uzanan sivri uçlarında yansıtmıştır. Katolik ülkelerin tümünde yapılan barok stili, aynı zamanda gizemciliği yüceltmış, ikonografi konularını yenileyip, mimari yapılara masal havası vermenin yanı sıra, mimarlıkta da anıtsal düzeni geliştirmiştir.

Mimari alanda üçgen, jeodezik, dikgen ve kare tipi yapıların tümü sınıflı toplumun ürünü olup, uygarlığın tarz ve stilini, rengini, dolayısıyla zihniyetini yansıtan yapılardır.

Tarihte surlar, kaleler, anıtlar, mezarlar uygarlığın övünmek için inşa ettiği, gücünü simgeleyen yapılardır.¹⁰

Köleciler ve feodal dönem boyunca sarayların görkemde birbiriyle yarıştıkları, imparatorlukların tüm kudretlerini inşa ettikleri saraylarda, surlarda, kalelerde gösterme arzusu bu çağlar boyunca devasa yapıların inşa edilmesini sağlamıştır.

Ziggurat ve pagodaların kat kat inşasıyla birlikte başlayan, Yunan-Roma stiliyle birlikte sütunlu ve dikdörtgen yapılarla devam eden mimari yapılar üst üste inşa edilen hiyerarşik kat düzenini geliştirmiştir. Artık Babil kuleleri ve Mısır piramitlerini kat be kat aşan ve göğes doğru uzanan bina inşa etme süreci uygarlığa ve uygarlığın şekillendirdiği mekân olan şehirleşmeye yeni bir boyut kazandırmıştır.

Şehirler hiyerarşik, sınıfsal bölümlenme baz alınarak oluşturulan yapılardır. Tapınak veya akropolisler etrafında inşa edilen yapıların feodal dönemde malikâne ve sarayların etrafında oluşmaya başlaması, pazar, meclis, tiyatro, jimnasyon gibi sosyal aktivite merkezlerinin de bunlara eklenmesini getirdi. Sanayi kapitalizminin gelişmesiyle birlikte kentin sınıfsal ve hiyerarşik bölünmesi daha belirgin hale gelerek “işçi semtleri”, “varoşlar” türü yapılar inşa edildi. Klas semtler ise burjuvazinin yerleşkeleri oldu. Finans kapital sürecinde bu yapıların daha girift hale gelmesi sonucu hiyerarşik, sınıfsal yapılar bu defa bina stilinde ifadeye kavuştu. Devasa gökdelenler, AVM’ler, plazalar, villa, yalı tipi yerler iktidarın finans kapital çağında aldığı yeni görünümlerdir.

¹⁰ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygurlik Çözümü 1; s. 53, 127; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

Bourdieu, kentin bu yeni yüzünü “simgesel iktidar” kavramıyla açıklar. Bourdieu’ye göre kapitalist toplumlarda başat tahakküm tarzı açık baskı ve fiziksel şiddet tehdidinden simgesel iktidar biçimlerine kaymaktadır. Simgesel formlar ve süreçler toplumsal dünyayı düzenlemenin ve anlamanın aracı sistemlerdir ve din, sanat, bilim gibi alanlarda inşa edilen bu simgesel sistemler toplumun bütün mensuplarında paylaşılan derin yapısal anlamları yönlendiren kodları sağlar. Hâkim-egemen sistemler Gramsci’nin tabiriyle “ortak duyu”yu inşa eder ve güçlü sınıfların bütünleşmesini sağlarken, ezilen kesimlere yönelik tahakküm ve ayrışmayı yaratır. Böylece simgesel sistemlerin eşitsiz toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde bir iktidar biçimi haline gelerek önemli rol oynadığı gözlenir.

Bu simgesel sistemler en çok da günümüz dünyasında revaçtadırlar. Wall-Street gibi finans merkezleri, Starbucks gibi küresel markalar, sokakların ve kent meydanlarının meta pazarlama ve imaj oluşturma tekniklerinin işgali altına girmesi, kamusal alanların AVM’leştirilmesi simgesel iktidarın sadece mikro ölçekli yüzünü yansıtmaktadır. Daha detaya indiğimizde evlerin iç yapıları, oda düzenleri ve hatta tüm mekânlarında bu simgesel iktidar ve sınıfsal mevkilendirmenin ve hiyerarşik düzenin baz alındığını görürüz.

Bourdieu her ne kadar simgesel iktidar tanımını günümüz dünyası için yapmışsa da tüm sınıflı- devletli uygarlığın karakteristik yapısını da tanımlar. Zira mikro iktidarı oluşturan bu yapılar sınıflı, devletli ve hiyerarşik uygarlığın ürünüdür. Bu açıdan günceli yorumlarken tarihsel bağlamlarını göz ardı etmeden, tarih ile günceli iç içe değerlendirmek daha doğru ve yerinde olur. Dikgen ve hiyerarşik yapıları ele alırken de Yunanlıların özgünlüğünü unutmamak gerekir.

Zira Yunan mimarisi dikdörtgendir. Dikdörtgenlik sivrilme halini, dikeyliği, iktidarı yansıtır. Yunan stili olan bu mimari bugün tüm dünyada başat olan mimari tipidir. Sınıflı uygarlık dikdörtgen ve kare tipi yapıları mimari alanla sınırlı tutmayıp yaşamın her alanına, teknolojiye, günlük kullanım nesnelere aktarıp hayatı bu dikgenlere, kareli yapıların içine hapsedmiştir. Bu dikgen, jeodezik ve kare tipi yapılar sınıflı toplumun karakterini en iyi yansıtan ya-

pılardır. Dikgen, jeodezik ve kare tipi yapılar sivrilmeyi, ataerkiyi ve iktidarı temsil eder. Sınıflı toplum hiyerarşik, bölümlü ve dikeydir. Mimari yapıda hiyerarşik diziliş ancak kare ve dikgen yapılarla oluşturulabilir. Kompartıman tipi birbirine eklemlemeli ve bölümlü yapılar kare tipi yapılarıdır. Üst üste inşa edilen çok katlı evler, binalar, gökdelenler bu tür hiyerarşiye örnektir.

Sınıflı toplum bireyi yatay değil, dikey düşünür. Zihniyet yapısı köşeli ve şematiktir. Sadece evler değil, insanın kullandığı birçok araç-gereç de aynı köşeli zihniyeti yansıtır. Örneğin evlerin pencereleri kare tipidir. Kare tipi pencerenin insan gereksinimleri ile bir ilintisi yoktur. Üçgen ve yuvarlak da olabilir. Hakeza kapılar da öyle. Sınıflı uygarlığın köşeli, dikey düşüncesini yansıttıkları için kareli yapılmışlardır. Mesela sıra, ranza, tv, buzdolabı, halı, bahçe, tarla vb. aklımıza gelebilecek birçok kullanım aracı kare, dikdörtgen tipinde yapılmıştır. Oysa bunların hiçbirinin kare tipinde yapılma zorunlulukları olmadığı gibi özgün olarak bu tipin insan gereksinimlerini karşıladığı da söylenemez.

Dikey ve hiyerarşik olan bu yapıların içleri de iktidarın zihniyet yapısının yansımaları olan bir stilde dekore edilmişlerdir. Örneğin okullarda sıra düzeni hiyerarşik olup, askeri sistem ve emir komuta ilişkisi baz alınarak düzenlenmiştir. Tüm öğrenci sıraları art arda dizili biçimde iken, öğretmen masası tümünün önünde, tümüne buyurur bir görünümündedir. “Eğitim” sözcüğünün “eğmek” anlamından türetildiği bir ülkede gelişecek ilişkinin de “öğreten-öğretilen” ilişkisini yansıtmaması, emir-komuta formunda olması olağandır.

Şüphesiz ki eğitim sınıflı toplumla başlayan bir olgu değildir. Tüm doğal toplumlarda eğitim toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Sınıflı toplum eğitimi toplumsaldan kopararak özel mekân ve tapınaklara hapsederek “eğmek” fiilinin bildirdiği anlama uygun bir formata sokmuştur. İ. Zeki Eyüboğlu “Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü”nde eğitimin “eyi (iyi) etmek, iyi ve yetkin kılmak” kökünden geldiğini söyler. Buna mukabil Sevan Nişanyan ise onun “eğmek” kökünden geldiğini söyler. Aradaki paradoks doğal toplum ile sınıflı toplumun anlam farkından olsa gerek. Yani çıkışta

(kökte) eğitimin “iyi etmek”ten geldiği, bu anlamda pedagojinin kavram-kökünü ile de örtüştüğü, fakat devletçi kavrayışla birlikte iktidar mantığına oturtulduğu oranda ise “eğmek-eğerek şekil verme”nin öne çıktığı görülüyor.

Ulus-devletçi yapılar sınıflı uygarlığın en sivriltilmiş örgütlenmeleri olmaları itibarı ile Nişanyan’ın yorumladığı anlamda “eğitim”i eğmek anlamına göre yorumlayıp tatbik etmeleri kendi doğaları gereğidir. İlâveten eğitimle hiçbir alakası olamayan marş, slogan ve yemin metinlerinin çocuklara söylenilmesi, ezberletilmesi de aynı asker-komutan helezonunda gelişen ilişkinin bir sonucudur. Akıl ve ızanla hiçbir iltisatı olmayan bir müfredatın çocukların önüne “eğitim” diye sunulması, esas amacın eğitimden ziyade ulus-devletin teknik gereksinimine yanıt vermek için çocukları belli bir modele göre yetiştirme zorunluluğu olduğunu göstermektedir. Örneğin bir çocuk TC’nin masa başı tarih yorumlarını, mitomanik tarih anlayışını (yalanlar üzerine oluşturulmuş kurgusal tarih), Atatürk ilke ve inkılâplarını en iyi şekilde hatmetse bile bunun o çocuğa katacağı zekâsal bir değeri var mı? Her gün İstiklal Marşı’nı, Gençliğe Hitabe’yi, hatta onlarca marş, yemin metinleri ve sloganları harfiyen ezberlese ve bunları günde elli defa tekrarlarsa bile bunun çocuğun eğitimine, zekâ düzeyine en ufak bir katkısı olur mu?

Ayrıca mevcut okulların mimari yapıları da eğitim kurumlarından ziyade kışlalara daha çok benzemektedir. Askeri kışlaların etrafları ya dikenli tellerle ya da duvarlarla örülür. Eski okul sistemlerinde de okulların etrafını saran duvarlar mevcuttur. Okulların giriş çıkışının güvenlik elemanları, askeri kışlanın nizamiye güvenliğini çağrıştırmaktadır. Eğitimin kendisi canlı bilgiden, hayatın kendisinden uzaktır. Bir çocuk sekiz yıl boyunca hayatından, tecrübesinden ve canlı bilgiden uzak mekâna hapsedilmiş biçimde tutuklu hayatı yaşar. Hayvan evcilleştirmeye benzer eğitim metotları ve Binet’nin zekâ basamakları baz alınarak duvarlar arasına sıkıştırılmış eğitimle yapılan şey sınıflı uygarlık değerlerinin kutsanmasıdır. Her ne kadar önlükler yakın süreçlerde kaldırılmış olsa da, bir bütün resmi kıyafet toplumun askerileştirilmesini sembolize eder. Ayrıca bu kadar üstünkörü

bilgi, bu kadar ders kitabının ezberlenmesi zekâ düzeyini yükseltseydi, toplumda diplomaların nicel çokluğuyla toplumsal zekâ seviyesi hiper oranlara varırdı...

Okul ve kışla gibi yerlerin hiyerarşik düzenlenmesi bütün kamusal alanlarda da mevcuttur. Hiyerarşi basamakları kamusal alanın tümünde mevcuttur. Bölümlemeler sınıf, cins, unvan gibi vasıflar esaslı yapılır. Arabaların koltuk düzeni insanların birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayacak biçimde birbirine bakacak tarzda değil, sırtları birbirine dönük, askeri hiyerarşi biçiminde sıralanmıştır. İş yerlerinin düzeni de aynı askeri düzen baz alınarak oluşturulmuştur.

Stadyumlarda “şeref tribünü” olarak adlandırılan üst sınıf ve makamlara ayrılan yerler, otellerde “kral dairesi”, hava alanlarında VIP salonları, birkaç yıldızlı diye yıldız sayısına, hiyerarşisine göre tanımlanan oteller, “klas” mekanla, “birinci sınıf” nesne, yer ve mekanlar, her ilde bulunan ve tüm kamu binalarının bulunduğu “merkez caddeler”, yine “halk otobüsü” gibi sınıfsal ayrımlar, uygarlığı yarattığı hiyerarşik algının bir sonucudurlar.

Yine hemen hemen her ilde mahkeme binalarının “saray” olarak (Adalet Sarayı) adlandırılması da örnek verilebilir. “Adalet Sarayı” kavramlaştırması bile iktidar algısının hukuki yapıya nasıl içerildiğini gösterir. Saraylara benzetilmeye çalışılan bir yapıda adaletin tesis edilmesi beklentisi beyhude olur. Saray ve adalet kavramları birbirlerine en tezat kavramlardır. Saray monarkın, kralın, en sivriltilmiş iktidarın yeridir. Saraylarda hiçbir zaman adalet tesis edilmemiştir. Adaletin olduğu yerde de saray olmaz. Zaten bu yapıların mimarisi ve dizaynı bile tamamen iktidar mantığıyla dizayn edildiğini göstermektedir. Savcı ve hâkimlerin yeri tüm mahkemelerde daima salon seviyesinin yükseğine yapılır. Sanık ve izleyicilerin sandalyeleri ise normal şekilde olur. Yargıçlar daima buyurgan bir konumda olur. Oturdıkları makam yüksekte olduğundan izleyicilerin bu makamın yüksekliği karşısında kendini ezik, güçsüz, naçar hissetmesini sağlamayı amaçlar.

Sanat akımı olan supramatizmde üçgen, kare, dikgen, jeodezik biçimler ve tüm sivri stiller otoriteyi, iktidarı temsil eder. Uygarlı-

ğın mekân algısı dikgendir. Tapınaklar, kuleler, saray, kale, anıt ve evler bu tarzda inşa edilmiştir. Uygarlığın dili kadar biçimi de sivridir. Sivrilik iktidarın karakteristiğidir. İnsanlar dinî mimarinin devasa boyutları ve münzevi havası karşısında kendini nasıl edilgen, naçar ve küçük görüyorsa, günümüzün gökdelenleri ve devasa yapıları karşısında da büyük bir otoritenin karşısında kendini yalnız hisseden insan gibi naçar ve küçük görmektedir. Büyüklük, bireyin kendini küçük görmesini sağlar. Azamet ve görkem insanda eksiklik hissiyatı yaratır. Sivrilik ve yükseklik insanın kendini korumasız hissetmesine neden olur. Nietzsche'nin "karıncalaşan toplum" tabiri tam da uygarlığın mimari yapısı, sembol ve singeleri karşısında insanların konumunu ifade edecek bir tanımdır.

Tarihin bütün devasa yapıları kölelere yaptırılmıştır. Mısır piramitlerini, Çin Seddi'ni, Yunan akropolislerini, Roma kolezyumlarını yapan kölelerdi. Binlerce görkemli saray, kale ve surlar politeknikle değil, kölelerin emeği ile yapılmıştır. İktidarın heybetini, ihtişam ve görkemini yansıtan bütün yapılar gönüllü olarak değil, metazori ile, şiddet ile yaptırılmışlardır. Uygarlık şiddet üzerine kuruludur. Şiddet toplumsal doğaya bulaştırılan iktidar patojenidir. Dolayısıyla insanın doğaya ve topluma karşı zorla aldığı bir önlem ve insanlara boyun eğdirmeye yönelik geliştirdiği bir güç ilişkisidir.

Şehir yapıları, viyadükler, otoban düzenleri, şehir içindeki sosyal aktivite merkezleri, park düzenleri, hatta eğlence mekânlarının dizaynı bile hiyerarşik ve bölümlüdür. Burjuvazinin yeni inşa ettiği ve sadece kendi sınıfına özgü olan minyatür kentler, tatil köyleri, yine insanların koloniler biçiminde yaşadığı ayrı ayrı "siteler" bu hiyerarşik bölümlmeye örnektir.

Pasajların, sokakların, trenlerin mevkilerini tanımlayan ilişkiler bütününü betimlemek (Bir tren içinden geçilen bir şey olduğu için, aynı zamanda bir noktadan diğerine geçmek için kullanılan ve dahası kendi de geçen bir şey olduğundan olağanüstü bir ilişkiler ağıdır.) Geçici, ara mevkiler olan kafeler, sinemalar, pasajlar, plajlar bu

mevkileri tanımlamayı sağlayan ilişkiler ağı dolayısıyla betimlenebilir. Ev, oda, yatak vs.’nin oluşturduğu kapalı ya da yarı açık dinlenme mevkileri de ilişkiler ağı dolayısıyla betimlenebilir.¹¹

Evin içinde kullanılan günlük eşyalar da iktidar ilişkileri bağlamında değerlendirilebilir. Örneğin dikgen masalar hiyerarşiyi ve iktidarı yansıtır; yuvarlak masalar da eşitler ilişkisini. Yuvarlak masanın etrafında oturanların tümünün açısı birbirine eşit orandadır. Oysa dikgen masada köşeler, köşe başları, masa uçları, lider, şef, başkan ve aile reislerinin yeri olarak tasarlanmıştır. Örneğin bir aile sofrasında ailenin çocukları masanın her iki yanına dizilirken, masanın uçlarına aile reisleri oturur. Bu, ailedeki hiyerarşik zinciri yansıtır. Bakanların, başbakanların, cumhurbaşkanlarının yerleri masaların orta kısmında değil, masaların başuçlarında yapılır. Masa uçları buyurgan, otoriteren bir etki yaratır.

Ev eşyalarından olan oturak, sandalye, koltuk gibi oturma vasıtalarının kültürel antropoloji içerisinde anlam değişimi incelendiğinde iktidarın yarattığı anlam bozumu da görülmüş olur. Taht kral ve imparatorların oturma, yönetme yeridir. “Taht kavgası” kavramı iktidarla özdeşleşen “tahtın” anlamsal değişkenliğini yansıtır. Charlie Chaplin “Büyük Diktatör” adlı filminde Hitler ve Mussolini’yi kendi büyüklüklerini, üstünlüklerini kanıtlamak için oturdukları koltukları nasıl yükselttiklerini canlandırarak anlatmaya çalışır. Yine siyasal literatürde “koltuk kavgası”, “koltuk peşinde olmak” deyimleri iktidarla özdeş olumsuzlamaları içerir.

Tüm bunlara mukabil, sandalye ana kucağı baz alınarak yapılmıştır. Sınıflı toplum öncesi yapılan sandalye çocuğun ana kucağında oturma şekli tasarlanarak yapılmıştır. Sümer krallarına ait ilk tahtlar da yine anatanrıça biçiminde yapılmış, kral tanrıçanın oğlu olarak anatanrıçanın kucağında oturur biçimde yapılmış, ayakları insan ayağına benzetilmiş, arkılığı anatanrıçanın göğsü ve kafasına benzetilmiştir. Mısır’da yapılan ilk sandalyelerde ise sandalyenin ayakları -firavunun tahtı da dâhil- aslan, kaplan gibi kedigiller familyasının ayaklarına benzetilmiş, ucu aslanpençesine benzetil-

¹¹ Foucault, Michel; Özne ve İktidar; Ayrıntı Yayınları; s. 291, 302; İstanbul; 2005

meye çalışılmış, arkalıklar ise dıştan içe doğru çukurlaştırılmış ve hafifçe eğikleştirilmiştir.

Doğal toplumun yarattığı, ana kucağının rahatlığına benzetilen ve çocuğun ana kucağında oturmuş pozisyonu baz alınarak yapılan sandalye, taht ve bunun türevleri olan oturma vasıtaları sınıflı iktidar tarafından erk, kudret, ihtişam ve görkemin sembolü olarak ve iktidarla özdeş biçimde sunulmuştur. İktidarın yönetim gücünü anlatan “Demoklesin Kılıcı” hikâyesi, kılıcın taht üzerinde sallandırılması hikâyesidir.

Bunun gibi yığınla örnek sunulabilir. Ancak günlük kullanım nesnelerinin haricinde iktidarın erk ve kudretini en fazla yansıtan fiziksel yapıların başında sembol ve simgeler gelir. Bu sembol ve simgeleri irdelemek, uygarlık güçlerinin bunları nasıl iktidar aracına dönüştürdüklerini anlamak açısından önemlidir. Bu sembollerden en eski olan ve hâlâ revaçta olanların başında heykeller gelir.

Heykeller iktidarla ilintili olmamasına rağmen sınıflı toplum, özelde ise ulus-devlet süreciyle birlikte tamamen iktidar aracı olarak kullanılmıştır. Aurignace evresinde (M.Ö. 30.000) yapılan ve “Venüsler” olarak da adlandırılan ilk heykeller kadını temsil ediyorken, tarihin sınıflı evreleri tanrıları, erkek suretindeki iktidarı ikonlaştırmış, heykeller aracılığıyla erkeğe kusursuzluk bahşetmiştir.

“Mevcut sistem tarihin en putperest sistemidir. Heykel bolluğu hiçbir dönemde olmadığı kadar bu dönemde artmıştır.”¹² Ulus-devlet sürecinde heykel bolluğu sanat veya estetiğin yaygınlığını değil, ulus-devletin kültleştirdiği, ikonlaştırdığı ve mitik anlamlar yüklediği kişilerin baki otoritesini, iktidar erkini yansıtır. Tarihin bütün faşist diktatörlerinin hâkimiyetindeki her alana yoğun miktarda heykel yaptırması tesadüf değildir. Ulus-devlet sürecinde bu tür heykellerin tüm resmi devlet kurumlarında kullanılması Mussolini sürecinde başlar. Hatta Türkiye’de ilk Atatürk heykelini yapan da yine Mussolini’nin özel heykeltraşı Krippel’dir. Krippel, Atatürk’ün özel ricasıyla İtalya tarafından Türkiye’ye gönderilip

¹² Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 3; s. 118; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

1926 yılında ilk Atatürk heykelini Sarayburnu'nda yapmıştır. Türkiye'de daha sonra yapılan tüm heykeller Krippel'in bu büstüne benzetilerek yapılmıştır. Madeni paralar üzerinde olan resim Krippel'in yaptığı bu heykelden alınmadır.

Kişi kültü böyle yaratılmıştır. Firavun ve Nemrutlar devrinde bile hiçbir hükümrânın heykelleri bu kadar yapılmamıştır. İnsanlık tarihinde hiçbir tanrının da bu bollukta heykelleri yoktur. Ne Zeus'un, Enki'nin, Ra'nın ne de Jüpiter'in bu yoğunlukta heykeli yapılmamıştır. Bugün Atatürk'ün heykelleri her devlet kurumunda olmakla birlikte, ilçe, belde girişlerine, köy meydanlarına, hatta her ilin semtlerinin cadde başlarına varana dek yapılmıştır.

Ulus-devlet sürecinde tanrısal iktidar ile yarışarcasına yapılan bu heykeller basit bir iktidar sembolü olmanın çok ötesinde olup, faşizmin bu büstler aracılığıyla insanların bilinçaltına yerleşmesini sağlar. Katil kişilikler bunlar aracılığıyla kutsanır, ebedi bir zırha büründürülür. Toplum bunlar karşısında nesnelleştirilir, alçaltıcı bir duruma düşürülür. Faşizm sanat kılığına büründürülür ve katil kişiliklerin meşruiyeti buradan alınır.

Yüzük de heykel gibi daha sonraları, iktidarın lehine dönüştürülen simgelerdendir. Tarihte ilk defa yüzüğün, Ramses ile evlendirilen Mitani prensesi Nefertiti tarafından kullanıldığı kayıt edilmiştir. Elde kalbe doğrudan giden tek damar yüzük parmağında olduğu için kalp sevgisini, kalpten bağlılığı temsil ettiği söylenir. Fakat bu simge cinsiyetçi ve ataerkil bir sistemin lehine kullanılarak kadının "bağımlılığını" temsil etmek için kullanılmaya başlanır. Nişan ve evlilik yüzükleri kadının erkeğin "kapatması" olması, başkasına "ait olma"sı, erkeğin iktidarına bağımlı olmasını temsil eder.

Asa da diğer simgeler gibi kadından alınan ve iktidara dönüştürülen araçlardandır. Asa, yılanı temsil eden neolitik sürece ait simgelerdendir ve başı da zaten yılan biçiminde yapılmıştır. Yılanlar tanrıçaların koruyucuları olarak resmedilmişlerdir. Siyah yılanlar tanrıçaların koruyucuları olarak görülmelerinden ötürü tıbbın da sembolü olarak görülmüştür. Tarihte ilk kralların asalarında şifayı ve tanrıçaların koruyucu gücünü temsil etmesi nede-

niyle yılanbaşına benzetilen figürler kullandıkları kaydedilmiştir. Guti kralı Gudea'nın asası çift başlı yılan biçiminde yapılmış olup tanrıçanın sağ ve sol omuzlarında duran siyah yılanları temsil eder. Kürtlerde hâlâ siyah yılanların günah görülmesi, öldürülmemesi bu eski kutsal gelenekten gelir.

Buna mukabil ataerkilliğin gelişmesi, rahip kral yerine askeri şeflerin geçmesi sürecinde asa da artık bir kraliyet simgesi olarak görülmüş ve bu amaçla kullanılmıştır. Bu özellik krallardan soylulara geçmiş, ihtiyaç olmasa bile sırf soyluluğunu temsil etmesi için feodal dönemde aristokratlar tarafından taşınmış, sanayi kapitalizmin yaygınlaşmasıyla birlikte uzun dönemler burjuva sınıfı tarafından kullanılmıştır.

Yine taçlar bu minvalde değerlendirilmesi gereken simgelerdendir. Taç iktidarı, onun erk ve kudretini yansıtan nesnelerdendir. Tarihte ilkin Sümer'in hanedanlık dönemi olan Akad dönemiyle birlikte takılmaya başlanmıştır. Boğanın boynuzu, onun gücünü temsilen kullanılır. Asurlular sürecinde de taç, boynuzlu Asur tanrılarını simgeler. Aşağı Mezopotamya'dan Mısır'a taşınan bu simge, Mısır'da tanrı-kralları sembolize eder ve sihirli güçlerle dolu olduğuna inanılır. Mısır ve Fenike üzerinden Yunan coğrafyasına taşındığında, Yunan mitolojisinde tanrı ve tanrıçaların güç hiyerarşisine göre kullandıkları ağaç ve bitkiler de değişir. Örneğin Zeus'un tacı meşe ağacından, Athena'nınki zeytin dallarından, Apollo'nun defne, Afrodite'nin mersin ağacı ve Dionysos'un ki de asma dallarından yapılır. Roma'da ise taç Jüpiter'i simgeler. Sezar döneminde bu, askeri ödül olarak verilir. Ancak Hristiyanlığın yayılmasıyla dini taçlar, biçim olarak daha farklı yapıp, alay olsun diye İsa'nın kafasına geçirilen dikenli tacı temsil eden ve onu yansıtan taçlar kullanılır. Taçlar feodal dönemde yaygınlık kazanır ve tüm monarkların kendine özgü bir kral tacı olur.

İslamiyet'te de tacı temsilen fes giyilir. Hz. Muhammed'in miraca çıkmadan önce Cebrail'in kendisine taç giydirdiği söylenir. Namazda takılan fesler de bu taç olayını simgeler. Kudreti, iktidarı, boğa ile özdeşleştirilen erkek gücünü temsil eden bu taçlar günümüzde sembolik düzeyde de olsa dinsel ve kapitalist metalar ala-

nında hâlâ rağbet görmektedir. Haham, papaz ve imam feslerinin dinsel alanda kullanılmasının yanı sıra; bugün evlilikte ve sünnette de sabit semboller olarak kullanılmaktadır.

Armalar da aynı bağlamda değerlendirilebilir. Armalar Yunan savaşçıların kalkanlarından gelmektedir. Spartalı savaşçılar kalkanlarının üzerine ya kendi isimlerini ya da klan veya kabile isimlerini yazarlar. Özcesi aileleri, toplulukları ya da bireyleri temsil etme amacıyla bir kalkan üstünde belirli kurallara göre oluşturulan ayırt edici işaretlerdir. 12. yy. Avrupasında şövalyelerce bu gelenek sürdürülmüştür. Kalkan biçimli yapılan işaretler ticaret kapitalizmi sürecinde elbiseler üzerinde yapılan armalara; armalar başta kalkanları, savaşçılığı, erkekliği temsil ediyorken, kapitalist metalaşma sürecinde şirket reklamcılığına dönüşmüştür. Neredeyse her giyside kullanılır hale getirilmiştir. İnsanlar göğüslerinde şirket armalarını, şirket isim ve adreslerini -hatta kimilerinde telefon numaraları dahi yazılmaktadır- taşıyarak birer reklam makinesine, reklam tabelasına dönüştürülmüşlerdir.

Dinsel alanda sihir, büyü ve şans getirdiğine inanılan kimi sembollerin de mikro iktidardaki etkileri değerlendirilmeye muhtaçtır. Örneğin muska, nazar boncuğu Kuran'da Kevser suresinde geçen kaybolmuş hayvanları korumak için okunan dua da dâhil, tümü Mısır mitolojisindeki "Horus'un Gözü"ne dayanır. Mitolojiye göre tanrı Seth ile Osiris amansız bir kavgaya tutuşur. Seth Osiris'in gözünü çıkarıp parçalar ve Osiris'i öldürür. Tanrı Toth bu parçalanan gözü tekrar birleştirip onarır ve Osiris'in oğlu olan tanrı Horus'a verir. Horus o gözü alıp Osiris'in boş kalan sağ gözüne yerleştirince Osiris tekrar dirilir.

Onun için "Horus'un Gözü" hem şifalı, hem de koruyucu (Hatta Osiris'in durumunda olduğu gibi ölüyü bile canlandırır.) ve parçalara ayrılmış birini bile diriltici etkisi olduğuna inanıldığından, insanlar "Horus'un Gözü"nü temsilen göz şeklinde ağaçtan ve taştan oyma biçimli ikon tarzı şeyler yapmışlardır. Horus'un sağ gözüne "Ra'nın gözü" de denir ve güneşin gücünü temsil eder. Bu yüzden sağ göz Hermetik zeminlerde erkeksilik, rasyonalite ve

bilimi temsil eder. Sol göz ise ay ile bağdaştırılır. Bu da dişilik, sezgisellik ve Hermetik felsefeye uygun ezoterik düşüncüyü ifade eder.

Özcesi “Horus’un Gözü” güneş ve ayın koruyuculuğunda olmayı temsil eder. Bu yüzden göze benzeyen ikonlar, muska ve boncuklar yapılır. Nazar boncuklarının üzerindeki göz işareti buradan gelir. Yine muskaların biçimleri de ilk süreçlerde göz biçimine benzer yay veya üçgenin birbirine tersleştirilmiş halidir. Horus’un gözünü temsil eden bu tür semboller Mısır’dan Fenikeye ve oradan da Arabistan coğrafyasına yayılmış, İslamiyet içinde de biçim olarak göz şekline benzetilen muskalarla varlığını sürdürmüştür. Nazar boncukları ise dünyanın birçok yerinde kapitalist meta aracı olarak süs nesnesine indirgenmişlerdir.

Mitolojiyi, büyü ve tanrısal kudreti temsil eden bu nesneler erk aracı olarak bin yıllar boyunca Doğu toplumlarına hükmetmiştir. Tanrı Ra ve tanrı Horus’un erkini temsil eden ve varlığını çeşitli inançlar içinde farklı biçimlerde ve değişik nesneler aracılığıyla sürdüren bu inançlar hâlâ azımsanmayacak bir etkiye sahiptir. İktidarı, büyüsel gücü ve kudreti yansıtan bu nesneler büyü, mitos ve dinin üçlü erkini yansıtır.

Bu örnekler haricinde ABD’nin Pentagon sistemi de çözümlenmeye değer bir yapıdır. ABD’nin savunma, istihbarat ve stratejik çalışmalar merkezi olarak bilinen Pentagon’un mimari yapısı güç hiyerarşisinin en zirvesindeki Panteon’un (tanrılar meclisi) mitolojik tasvirleri baz alınarak yapılmıştır. Pentagram sembolü kullanılarak yapılan mimari yapısı beş köşeli yıldızla benzetilmiştir. Bu beş köşeli yıldız dünyanın birçok ordusunda da kullanılmaktadır. Dünya genelinde ordularda kullanılan en yaygın yıldız bu beş köşeli yıldızdır. Pentagram sembolü olan bu yıldız ilk kez Mısır’da bir hiyeroglifte rastlanmıştır. Bu yıldız “gökler” anlamına geliyor olup, Pentagon’un mimari yapısını ve ABD başta olmak üzere pek çok ordunun kullandığı yıldız dayandırdığı semboldür.

Kendini tanrılarla kıyaslayan, oturduğu mekânı tanrılar meclisine benzetmeye çalışan insan hiyerarşi ve iktidarın en yüksek zirvesine tırmanmaya çalışmaktadır. Yıldız örneğinde olduğu gibi

semboller parlaklıkları, göze çekici geldikleri, albenili oldukları için değil, iktidarın zirvelerini temsil ettiği için benimsenir. Ulus-devletlerin sembolleri de aynı mantığın izdüşümleridir. Örneğin bugün dünyada 66 ülkenin bayrağında “gökleri” temsil eden yıldız sembolü kullanılmaktadır. 16 ülkenin bayrağında dini iktidarı sembolize eden haç resmi bulunmaktadır. 15 ülkenin bayrağında ise “kan”ı sembolize eden “kan kırmızısı” rengi kullanılmıştır. Savaşlarla, kanla ve ölümle elde edilmiş bir iktidarı sembolize eden bu renk, iktidarın kan temasını nasıl ulusal sembol olarak kullandığını, vandalizmin ulus-devlet kisvesine bürünmüş halini en somut yansıtan örneklerdendir.

Yahudiliğin sembolü olan ve altı köşeli olarak bilinen “Davut yıldızı” da aynı iktidar hiyerarşisinin izdüşümüdür. Davut yıldızı üçgen olan iki piramidin birbirine ters biçimde geçirilmesiyle oluşur. Piramitler Mısır firavunlarının mezarları olup, aynı zamanda tanrı evleri olarak da adlandırılmışlardır. Yahudiliğin sembolü olarak iki piramidin birbirine ters geçirilmesiyle oluşan bu yıldız alması Mısır firavun sistemini baz aldığını gösterir. Zaten Siyonizm’de bu yıldız bir piramidin en yüksek zirvesine oturtularak resmedilmiştir.

Yıldızların köşeli, kılçıklı olarak resmedilmesi sınıflı, devletli ve hiyerarşik toplum mantalitesinin ürünüdür. En basit astronomi bilgisinden öğrendiğimiz şey, yıldızların resmedildiği gibi kılçıklı, sivri uçlu, köşeli olmadığı; bilakis, küre tipinde yuvarlak biçimli olduklarıdır. Diğer gezegenlerin fiziki yapıları, girinti ve çıkıntıları nasılsa yıldızların da öyledir. Sınıflı toplum öncesi birçok halkın mitolojisinde yıldızlar tanrıçaları temsil ederler. Oysa sınıflı, devletli sistem, tanrıçayı temsil eden bu simgeyi alıp, ona erkekliği ve iktidarı temsil eden sivri uçlar yapmış, bu sembolü erkek ve iktidar lehine dejenere etmiştir. Günümüzde “yıldızlaşma”, “starlaşma” terimleri de sivirmeyi, zirvelere çıkmayı ifade eder.

Tiyatro birbirine yabancı bir dizi yeri, sahnenin dikdörtgeni üzerinde art arda geçirilir; örneğin sinema çok ilginç, dörtgen şeklinde bir salondur, dibindeki iki boyutlu bir ekranda üç boyutlu

bir mekânın yansıdığı görülür; fakat belki de çelişik mevkiler biçimindeki bu heterotopyaların en eskisi, en eski örnek bahçedir. Günümüzde binlerce yıllık geçmişli olan şaşırtıcı yaratı eseri bahçenin Doğu’da çok derin ve üst üste konmuş anlamları olduğunu unutmamak gerekir. Geleneksel Acem bahçesi, dört köşesinde dünyanın dört diyarını bir araya getiren kutsal bir mekândı, merkezinde ise diğerlerinden daha kutsal olan, dünyanın ortasındaki göbek gibi olan bir mekân vardı (havuz ve su fiskeyesi buradaydı); ve bahçedeki bütün bitkiler bu mekânda, bu mikrokozmosta pay edilmişti. (...) Bahçe tüm dünyanın simgesel mükemmelliğinin gerçekleştiği bir halıdır ve halı ise, mekân boyunca hareket eden bir tür bahçedir. Bahçe, hem dünyanın en küçük parçası hem de tümüdür. Bahçe antikçağın başından beri mutlu ve evrenselleştirici bir tür heterotopyadır (bizim hayvanat bahçelerimiz buradan kaynaklanır).¹³

Foucault’dan yaptığımız bu uzun alıntı sinema, tiyatro ve Acem bahçelerinin dikdörtgen yapısı ve ortasındaki havuz sisteminin dünyanın dört tarafını temsil ettiği gerçeğidir. Ancak Doğu toplumlarında tüm bahçeler dikdörtgendir. Tarlalar da öyle. “Dünyanın dört bir yanı”, “dört yan” tabirleri sıklıkla kullanılan ifadelerdir. Bahçe ve tarlalar haricinde halıların da dört köşeli yapılması ve üzerindeki desenlerle bahçenin yansıtılması diğer ayırt edici özelliklerdendir. Dünyanın dört bir yanını temsil eden köşeleri dünyanın güç ve kudretini kendinde toplamayı ifade eder. Güç tapıntısı ve övüntüsü Ortadoğu’ya sınıflı, devletli sistemin bulaştırdığı bir özelliktir. Zekâsıyla değil, gücüyle övünme; yaratıcılığıyla, estetik değerleriyle değil, saray ve kaleleriyle övünme Ortadoğu toplumlarının temel çıkmazıdır. Bu sebeple bir halının dokumasından bahçe düzenine, bir tarladan farklı bir nesneye kadar yaptığı şeylerde gücü ve iktidarı yansıtacak özellikler bulma Ortadoğu’nun karakteristiği haline gelmiştir.

¹³ Foucault, Michel; Özne ve İktidar; s. 298

Günümüzde iktidarın şaşaalı görünümünü en iyi yansıtan yapılar ışık-gölge oyunlarının, sırlı camların, avize parlaklığının yapıldığı yapılardır. Eskiden iktidar yapıları daha çok mat renklere boyanıp yekpare görünümde sunuluyorken, bugün renk parlaklığı, ışık sistemleri daha yoğun kullanılmaktadır. Örneğin devasa yapılar gece ışıklandırma sistemleri ile renk karnavalına dönüştürülür. İktidar hissiyatına illüzyonist duygular katılır. Reklam panoları, caddelerin zorunlu aydınlatma sistemleri haricinde artık camilerin minareleri bile ışık yağmuruna büründürülür.

İnsanda dehşet duygusunu uyandıran gökdelenlerin yanında, cam plazalar ve şatafatlı, görkem ve simülasyon görünümüyle dekore edilmiş AVM'ler en zengin insanların bile bunlar karşısında kendini yoksul hissetmesine neden olur. Adına “iktidar teknolojileri” denen teknolojilerle birlikte yer kürenin her yanında tahakküm ve hegemonya diyalektiğinin yön verdiği asimetrik çatışmalara, iktidar oyunlarına gark olmaktadır. İktidar bu teknolojiler aracılığıyla tüm toplumlara sirayet ediyor, onları manipüle ediyor ve kendi ihtiyacı doğrultusunda yeni ilişki ağları geliştiriyor.

Binaların kat düzeni hiyerarşiyi, hiyerarşik düzeni yansıtıyorken bu katlarda oturan insanların dağılımı da genelde sınıf ve iktidar esaslı yapılmaktadır. Kapıcılar bodrum veya giriş katlarında kalıyorken, ev sahipleri üst katlarda kalırlar. Şirket ve fabrikalarda patronların odaları üst katlarda, muhasebecilerin odaları alt katlarda olur. Bu hiyerarşik düzen binlerce yıl eskiye dayanan, Sümer rahibinin zigguratıta “tanrı katı” diye adlandırdığı üst kat geleneğinden gelir.

Sınıflı devletli toplumun tedavüle soktuğu oyunların tümü de iktidar ilişkisiyle dizayn edilmiş oyunlardır. Zekâ oyunu olarak tanıtılan satranç oyunu monarşiyeye ait terim, hile ve alt etme yöntemleri ile doludur. Satranç oyununun tüm kavramları hiyerarşi ve iktidar dili ile oluşturulmuş olup, savaş, alt etme, hile ve tuzaklarla örülü bir iktidar oyunudur. Futbol hakeza öyledir. 1830'da İngiltere'de “hurling” oyunundan devşirilen futbol, ilk kez bu tarihte İngilizler tarafından keşfedilmiş olup ataerkilliğin, yengi ve yenilginin rekabetçi metotlarla sahnelendiği, alt etme yöntemlerinin oynulaştırıldığı bir iktidar ve hiyerarşi ilişkisini yansıtır.

Amerikalı matematikçi John von Neuman'ın ortaya attığı “minimax teoremi” veya “oyun kuramı” olarak bilinen kuram, kazan-kaybet ilişkisi üzerine kurulu oyun sistemlerini açıklar. Poker, okey gibi taşlarla oynanan oyunlardan tutalım da, üzerinde şah-vezir resimlerinin olduğu tüm kâğıt oyunlarına kadar kazan-kaybet ilişkisi bağlamında oluşturulmuş olup, rekabetçi duyguları tetikleyen, alt etme yöntemlerinde geniş yelpazeli seçenekler sunan, başkalarının yenilgisi üzerine oluşturulan sevinç, haz ve zafer duygularını kapsamına alan iktidar ve hiyerarşi oyunlarıdır.

Günümüzde bilgisayar modelleri üzerinden geliştirilen oyunlar, sözünü ettiğimiz kahve kültüründe sergilenen oyunlardan çok daha korkunç iktidar ilişkileri ile dizayn edilmiştir. Sanal öldürme, parçalama, bombalama, işkence gibi sadist duyguları tetikleyen, insanları sadistleştirilen, öldürmenin bile bir oyun haline getirildiği, insanlık dışı yöntemlerin oyun diye sunulduğu bir siberalemler söz konusu. Üstelik eskinin kahve oyunları yetişkinlerce oynanırken, insanda dehşetengiz duygular uyandıran yeni bilgisayar oyunları ise çocuklara sunulmaktadır. Kahve kültürünün iktidar ilişkileri ile bezeli oyunları yeni oyunlar karşısında çok masum kalmaktadır. Yetişkinin iktidar ilişkilerine motive eden oyunlara ilaveten bu siberalemler alan üzerinden yayılan oyunlar çocuğu günlük olarak zehirlemektedir. Çocukluktan itibaren bu düzeyde korkunç iktidar ilişkilerine, teknolojisine bulaşan bir toplumun ruhsal anlamda sağlıklı olması düşünülemez.

İktidar ilişkileri günümüzde Foucault'nun tabiri ile “iktidar üreten teknolojiler” üzerinden varlığını sürdürüyor. 18. ve 19. yy'dan itibaren tedavüle sokulan teknolojilerin çoğunluğu iktidar ilişkilerini düzenleyen, pekiştiren teknolojilerdir. Foucault toplumun bu araçlarla kontrolünü Jeremy Bentham'dan ödünç aldığı “panoptikon” kavramı ile tanımlarken, Davit Lyon “Gözetlenen Toplum” adlı yapıtında bunu “süperpanoptikon” olarak tanımlar. İnsanlık bu teknolojiler aracılığı ile gözetlenmekte, denetlenmekte, kontrol altında tutulmakta, nanoteknoloji aracılığıyla toplumun dinlenmesi, mobeseler aracılığıyla izlenmesi bu teknolojilerin iktidar ilişkileri bağlamında nasıl kullanıldığının anlaşılmasını sağlayacak örneklerdir.

Her sistem kendi biçimini, tarz ve stilini yansıtır. Sınıflı-devletli sistem iktidar, hiyerarşi ve güç ilişkisini yansıtan bir mimari yapı ortaya çıkarmıştır. Bu yapı eşitlikçi değil, hegemon; özgürlükçü değil, iktidarcı ve hiyerarşıktır. Sadece mimari yapı değil, insanların kullanımına sunulan günlük kullanım araçları da hakeza öyledir. Buna mukabil geliştirilen “Demokratik, Ekolojik, Cinsiyet Özgürlükçü Paradigma” ayrı bir sistemdir. Bu sistemi sınıflı, hiyerarşik ve iktidarcı sistemin içine monte etmek, ona simbiyoz etmek olur ki, bu da sistemin mantalitesiyle çelişmek olur. Bu açıdan her yeni sistem kendi yaşam biçimi kadar, araç ve gereçleri kendi mantalitesine uygun tarzda yapmak durumundadır.

Eğer mimari yapı komünal bir sistemi inşa etmeyi güçleştiriyorsa, bu durumda şehirlerden değil, köylerden başlamak gerekir. Yerel yönetimin en küçük birimi köy olduğuna göre, yerel yönetim inşasına da köylerden başlayarak örgütlemek en doğrusu olur.

Örneğin ekolojik bir köy var. Hangi sonuçları doğurabileceğini kestirmek lazım. Yandaki komşu köy ile ilişki halinde. Bu bir ağa benzer. Bir köyü örgütledin mi diğerleri bir ağ gibi ona eklenirler. Bunun için uygun zeminler kırsal kesimlerdir; küçük birimlerdir. Projeler daha rahat uygulanır. Kültür, zihniyet ona uygundur. Bunu kentte kolay kolay uygulayamazsın (...) Kırsal alanda bir köyde Demokratik Konfederalizme uygun bir biçimde demokratik toplum projesi çizen ve bu projeyi hayata geçiren biri, tüm Kürdistan kırımını gerçekten de demokratik-komünal toplum gerçeğine göre örgütlendirebilir ve bunun için devlete çok fazla ihtiyacı yoktur. Hatta devlet müdahale etse ne olur? Bunu en faşist devlet koşullarında bile yaparsın.¹⁴

Yerel yönetimin inşasına yerel yönetimin en küçük birimlerinden başlamak, makro yapı inşasına mikro ölçekten başlayarak el atmak, köy düzenine evlerden başlamak daha elzemdir. Burada evler sınıflı toplumun kare ve dikgen yapısında değil, neolitik mimari olan kubbe biçiminde pekâlâ yapılabilir. “Urartu mimarisi” de denilen

¹⁴ Kaytan, A. Haydar; Yöntem ve Hakikat Rejimi

yuvarlak ve kubbe sistemi eşitlikçi ve komünal kültürü en iyi yansıtabilecek yapılardır. Zira köşeleri yoktur. “Evin başköşesi”, “evin divanı” gibisinden içyapısında hiyerarşik bölümlemeler yoktur. Evin odaları da aynı yuvarlak stilde dizayn edilebilir. Mimari yapı değişince, onun içindeki araç-gereçler de ihtiyacı karşılayacak durumda olmadıklarından değişmek durumundadırlar. Örneğin yuvarlak yapılı bir odanın içine kare tipi bir yemek masası yerleşmez. “Masanın başköşeleri” gibi hiyerarşik sınıflandırmanın da ötesinde, fiziki olarak o türden bir masayı öyle bir evin içine yerleştirmek hareket alanını da daraltacağından ihtiyacı karşılamaz. Doğal olarak masa da ev ve oda stili gibi yuvarlak olmak zorundadır. Bunun gibi yığınla kullanım aracı değişmek durumunda kalacağından, kapitalizmin kâr amaçlı metalarından da kurtulmuş olunur.

Mesele alternatif adına güneş kolektörleri, rüzgâr makineleri, organik bahçeler gibi tekno-toplum yaratmak değil; bilakis, endüstriyalizmden kurtulmaktır. Dahası insanlığın ahlaki, ruhsal ve toplumsal sağlığına zararlı her türlü araç ve gereçten kurtulmaktır. Eğer yaşamın teknik yönü toplumsal yönünden sonra geliyorsa, endüstriyalizmin kursağını dolduran nesnelerden, teknolojiye hiyerarşi kılıfını giydiren, sanal ego tatminini, yapay iktidar duygusunu kullanım teknolojileri üzerinden sağlamaya çalışan endüstriyal pazar ve kapital odaklı insanı nesneleştirici her tür araç-gereçten kurtulmak, onun yerine komünaliteye uygun teknikleri geliştirmek gerekiyor.

Mevcut teknolojilerin ne kadarının kullanılacağını, hangilerinin ekolojik ve komünal sisteme uygun, hangilerinin zararlı veya füzuli olduğunu belirleyecek bir tekno-filtre sistemi olması gerekmektedir. Örneğin bugün hafıza sistemi olan bütün teknolojilerde “chip”ler kullanılıyor. “Mikro chip”ler neredeyse bütün teknolojilerin başlangıç, hafıza ve tetik noktası konumundadır. Yine yukarıda sibernetik sistem ile hiyerarşi oyunları bağlamında verdiğimiz örneklerin de doğruladığı gibi, hangi teknolojilerin uygun olup olmadığını belirleyecek bir filtre sistemi uygulanmak durumundadır. Bu filtre sistemi toplumun etik, estetik, ideolojik değerleri yanında ihtiyaç raddesi dikkate alınarak oluşturulabilir.

Örneğin mevcut ev sistemleri sınıflı, hiyerarşik olduğu kadar, kapitalist sistem ile birlikte bu sistem ihtiyaçları da buna içerilmiş, cinsiyetçi sistemin “mahremiyet” alanı, ulusçuluğun kuluçka yeri, kapitalist sistemin minyatür mekânı haline getirilmiştir. Yine sınıflı sistem “ev” ve “aile” kavramlarını özdeş kılarak kaba yüzünü “aile” kavramının ardında görünmez kılmaya çalışmıştır. “Aile” kavramının şefkat ve koruyuculuk içermesi, sistemin “ev” ve “aile” kavramını özdeş kılmasına ve tüm nobranlıklarını, mezalimini bu aile kavramının projeksiyonu olarak şefkat ve koruyucu kavramlarını içeren “ev” kavramının ardında gizlemeye çalışmıştır. Ev kavramının devletli sistemde bu kadar yaygın kullanılması yaratılmak istenen bu mistifikasyondan dolayıdır. Devletin işkence merkezlerinden sadizmin tatbik edildiği en kaba mekânlarına kadar bunları “ev” olarak lanse etmesi evin içerdiği gizil aile anlamı ve bunun bildirdiği “şefkat-koruyuculuk” nitelikleri altında kaba yüzünü gizleme çabasıdır. Örneğin cezaevi, tutukevi, polisevi, huzurevi, gözlemevi, basımevi, sanatevi gibi sıralanabilecek yığınla isimlendirmeler mevcut. Bu durum Türkçeye özgü bir şey değil, sınıflı uygarlığın karakteri böyle. Örneğin aynı yaklaşım Farsçada “ev” anlamına gelen “hane” sözcüğüyle türetilen kelimeler içinde geçerli. Örneğin meyhane, çilehane, hastahane, postahane, nezarethane, hapishane, tophane, kumarhane, rasathane vs. Arapçada ev anlamına gelen “menzil” ile İngilizcede aynı anlama gelen “house” ve “home”dan oluşturulan bu türden yığınla örnek mevcut. Nobranlığını masum kavramların ardında gizleme çabası sınıflı uygarlığın temel karakteristiğidir.

Mevcut ev ve aile tipi kapitalist uygarlığın minyatür hali olarak örgütlendiği için komünal sisteme uygun tarzda düzenleme ihtiyacı her zamankinden daha elzemdir. Sözgelimi “Demokratik, Ekolojik, Cinsiyet Özgürlükçü” paradigmada aile tipi “özgür eşyaşam” tarzında örgütlenmek durumunda. “Özgür eşyaşam” mevcut aile tipinin, klasik evlilik ilişkisinin değişimini gerekli kılar. Bu ilişkide kadın ve çocuklar mülkleştirilemez. Bu durumda “çekirdek aile” kavramı da değişime uğrar. Bu sistemde komünün evlerden, aile-

lerden başlayarak örgütlenmesini, “komün evleri” adıyla her evin komünal yaşamını öngörür. Bu durumda bir ev içerisinde birkaç ailenin birlikte, iç içe ve komünal tarzda yaşaması daha elzemdir.

Birkaç ailenin birlikte yaşadığı ev tipi kapitalizmin geliştirdiği küçük, “özel”, prefabrik tipi evlerden daha geniş olmak durumundadır. Urartu mimarisi olarak tanımlanan yuvarlak, kubbemsi ev yapılarının, odalarının da aynı tarzda inşa edilmesi hiyerarşik mimariyi ortadan kaldırır. Böyle bir durumda “komün evleri” içerisinde çocuklar da mülkleştirilemez. Kapitalizmin “özel” ve ayrı ayrı çocuk odaları yerine, tüm çocuklar için aynı odalar olduğunda, çocuk bakımı da sırayla, dönüşümlü olarak yapılabilir. Böylesi bir düzenleme tüm çocuklara ilgi, şefkat, sevgi göstermeyi gerektireceğinden, kendi çocuğuna daha fazla ilgi, özen ve bireyci tutumlar da gelişmez.

Böyle bir düzen, Kürt toplumunun yabancı olmadığı, doğal toplum özelliklerini yitirmemiş bölgelerde geniş aile ve eski ev tipinin olduğu, amca, dede, nine, amca çocukları ve torunların iç içe yaşadığı, hane nüfusunun yirmiyi bulduğu ve tüm çocuklara kendi çocuklarıymış gibi yaklaşıldığı örneklerden bilinmektedir. Kapitalist sistemde mahremiyet alanı evin içiyken, Kürt toplumunda mahremiyet evin içinde değil, eşlerin odaları ile sınırlıydı. “Özgür eşyaşam”da komün evleri olduğundan evin için mahremiyet alanı olmaz; mahremiyet ancak eşlerin odaları ile sınırlı olabilir. Kürt toplumunda mevcut köy evleri de “mahremiyet” alanı olarak görülmemektedir. Örneğin köy evlerinde misafir odaları vardır. Her evin en geniş ve derli toplu odası “misafir odası” olarak kullanılır. Misafir olsun veya olmasın, o odalar daima hazır ve temiz tutulur. Bu durum dışa açıklığı, insanlara kucak açmayı, paylaşımı geliştirir. Oysa kapitalist sistemin kentlerde geliştirdiği evlerde “misafir odaları” yoktur; dışa kapalı bir sistem söz konusudur. Zaten kapitalizmin kentizm kültüründe dışa açıklık değil, dıştan yalıtılmışlık vardır. Kapalı sistemler her türlü sömürü ve istismarın kolaylıkla gelişebildiği sistemlerdir.

“Komün evleri”nde eğitimler de pekâlâ yapılabilir. Örneğin yemek odası olarak kullanılan oda aynı zamanda kitaplık, yoğunlaşma ve eğitim odası olarak da kullanılabilir. “Eğitim aileden baş-

lar” diye genel geçer bir söz vardır. Bu söz sloganik ve kulağa hoş gelen bir söz olmakla birlikte hiçbir zaman fiili bir karşılığı olmamıştır. Evde basit alışkanlık ve davranış eğitimi haricinde ne çocuklara, ne de yetişkinlere uygulanan hiçbir eğitim olmamıştır. Bu sözün gerçek anlamına kavuşmasını sağlamanın yolu günde bir iki saat bile olsa komün evlerinde eğitimin yapılmasıdır.

Örneğin eşler arasında yanlış yaklaşımlar -söz gelimi cinsiyetçi, iktidarcı ve mülkiyetçi yaklaşımlar-tüm komün ailesini ilgilendirdiğinden eğitim konusu yapılabilir. Erkek kadına veya kadın erkeğe yanlış yaklaştığında diğer komün fertleri tarafından eleştirilebilir, eğitim konusu yapılabilir, hatta aşılmaması durumunda eğitici yaptırımlara da tabi tutulabilir. Böylesi bir aile tipinde mülkiyetçilik gelişmez, ilişkiler tüm aile fertlerinin adalet terazisinde konsensüsle sağlanır.

Bu açıdan “özgür eşyaşam” da ancak böyle bir ev tipinde, “komün evleri” dediğimiz bir sistemde gelişebilir. İkili, mahrem, kapalı ve çekirdek aile dediğimiz mevcut sistemde “özgür eşyaşam”ı dengeleyecek, onu ölçüye, kritere, nizam ve ilkeye kavuşturacak bir mekanizma yoktur. Bu dengeleyici ve ölçü belirleyen mekanizma ancak “komün evi” tipinde ve ona uygun bir mimari yapıda gelişebilir.

Yine söz gelimi evlerin bahçeleri aynı zamanda o evin öz-ekonomisidir de. Kapitalist sistem öz-ekonomiyi dağıtmak ve aileleri kapitalist pazar ve siyasaya çekmek için kat sistemini uygulamış, bahçe tipi evler neredeyse tamamen ortadan kaldırılacak boyutlara ulaşmıştır. Oysa her evin günlük sebze ve meyve tüketimini karşılayacağı bir bahçe sistemi öz-ekonomi ve kendine yeterlilik ilkesinin pratik işlerlik kazanması için de elzemdir.

Bu ve buna benzer yığınla alternatif örnek verilebilir. Asıl mesele iktidarın konumlandığı tüm alanları yeniden dönüştürebilmek, bütün yapı, kurum, ilişki ağlarını dönüştürerek, en küçük birimlerden başlayarak komünal bir sistemi yeniden örebilmektir. İktidarın sembol, simge, mimari ve kurumsal ilişki ağlarından kurtulmadan komünal, eşitlikçi bir sistemi inşa etmek de zordur.

BİR MİKRO İKTİDAR ELEŞTİRİSİ OLARAK SOSYAL VE POZİTİF BİLİMLER

“Bilgi çağı” tanımını 20. yy.’dan bize miras kalan bir tanım olsa da, bu tanım 21. yy. dünyasının karakteristiğine de uygun düşen bir tanım. Bilgi insanı, hayatı, doğayı, evreni anlayabilmemizin yegâne koşuludur. Arendt’in “düşünsel etkinlik”, Platon ve Aristo’nun “theoria”, Heraklitos’un “logos”u bilginin tanımındaki farklılıkları yansıtır. Bilgi kendi içinde birkaç bölüme ayrılır: Bilimsel veya felsefi bilgi, dinsel ve mitolojik bilgi, teknik bilgi ve teknik bilgi ile bağlantılı olarak enformatik bilgi.

Bilimsel bilgi en genel tanımla “deneyimimizin her bir ögesini yorumlarken başvurabileceğimiz tutarlı, mantıklı bir genel düşünceler sistemi oluşturma çabası” olarak tanımlanır. Ancak bilimsellik üniversitelerde hiyerarşik bir yapının ürettiği disipline göre üretilir. Bilginin üretilmesi, niteliği, sınırlandırılması, dağıtılması, denetlenmesi süreci ile politik örgütlenme tarzını iktidar güçleri sosyal ve pozitif bilimler aracılığıyla ve üniversitelerdeki hiyerarşik örgütlenme ağı üzerinden oluştururlar. Bilgi bu alanlarda belirsiz olagelişin dizginlenmesi için sadece üretildiği düzeyde kalmayıp denetlenir, ayıklanır, örgütlenir ve yeniden paylaşılır.

Birey bu enformel ağı nesnesi durumuna getirilir. Bu bilimsel disiplinlerin örgütleyip yeniden sunduğu bilgi ile yetişen bireyler, iktidarın kendini üzerlerinde yeniden var ettiği, onlar üzerinden topluma hâkim kıldığı iktidarın bilgi nesnesi durumuna getirilir. İktidar toplumda doğru-yanlış, normal-anormal, bilimsel-spekülatif gibi dikotomileri bilim dalları aracılığıyla oluşturur ve toplum siyasi, toplumsal ilişkiler ağını bunlar aracılığıyla düzenler.

Bunun sonucunda bilgi, üniversitelerdeki bilim dalları aracılığıyla devlet tekelinde tutulur. Bilginin doğruluğu da artık gerçeklikle sınırlanmak yerine, bilimsel disiplin içinde sağladığı tutarlılıkla ölçülür. Kapitalist Modernite payandalı bilgi, bu disiplinler aracılığıyla topluma zerk edilir. İktidarın kendisi zaten kültür ve bilginin ortaya çıkardığı bir yönetme modeli olur. Söz konusu bilimsel disiplinler Althusser'in tabiriyle "devletin ideolojik aygıtları" olarak kullanılır.

Bilimsel disiplinler iktidara, toplumun tasarımı ve biçimlendirilmesi için bir model sunar. Anlamanın büyük yitimi böyle başlar. Kapitalist Modernite'den miras alınan bu bilgi yapıları toplumu tahakküm nesnesine indirger. Hiçbir bilim dalının kapitalizmi suçlamaması, kapitalizmin insan, toplum ve doğa sömürsüne karşı çıkmaması bilimin hakikatten ne kadar uzaklaştığını gösterir.

Sosyal bilim alanındaki pozitivist yaklaşım ise Descartesçi yaklaşımla aklın tanrısallaştırılmasına neden olmuştur. Pozitivizm toplumsal olayların doğa olayları gibi neden-sonuç ilişkisine dayandığı varsayımından hareketle toplumsal bilimler için geçerli mutlak kurallar keşfetmeye çalışır. Örneğin biyoloji kadar kesin bir bilim olarak toplumla uğraşan bir sosyoloji olması gerektiği düşüncesini taşır. Bütün toplumların teolojik, metafizik ve pozitif aşamaları içeren "üç hal yasası"na tabi olduğunu öne süren Comte'a göre, her toplum bu aşamaları geçmek zorunda olduğundan toplum biliminin ve dolayısıyla toplum bilimcinin amacı geleceği öngörmek, biçimlendirmektir.

Francis Bacon'un "bilim güçtür" sözü, bilimi iktidar açısından hangi gaye ile ele aldığını yansıtır. "Bilim güçtür" deyişiyle bilim-iktidar kurgusunun temeli atılmıştır. Bilgi iktidar birlikteliği sistemin temel silahına dönüştürülür. Bu mantık üzerine kurgulanan sosyal ve pozitif bilimler, sistemin kendi üyelerinde inşa ettiği yapılar haline gelir. Bu bilimsel disiplinlerin belli başlı yapılarını kuramsal açıdan ele almak, eleştirel bir mantıkla teorik-pratik yapılarını sorgulamakta fayda vardır.

Ekonomi

Sosyal bir bilim olarak doğuşu 18. yy.'a dayanan ekonomi bilimi, kapitalizmin kendi meşruiyetini, sömürü ve istismarını sağladığı en büyük alan konumundadır. Kapitalizmin kendini üzerinde kuramsal bir çerçeveye oturttuğu bu bilim, toplumsal sapma ve hastalıkların tümünün meşruiyet kılıfı haline getirilmiştir. Kapitalist sömürü en çok da meşruiyetini bu bilim aracılığıyla oluşturmuştur.

Ekonomi bilimi denilen disiplinler işin özünü örtülü kılmayı temel işlevleri olarak sürdürürler. (...) Hiçbir bilim ekonomik olgu bilimi kadar gerçeklerle oynamamış, tersyüz etmemiştir. Kurgusal aklın en büyük saptırmasına kapitalist ekonomi-politika alanında rastlamaktayız. Kapitalist Modernite tümüyle böylesi bir kalpazan bilimi üzerinde yükselme lüksüne sahip tek sistemdir.¹⁵

Kapitalizmin sosyal bilimlerin başköşesine oturttuğu ekonomi bilimini, kendi karakteristiğini tanımlayan argümanlarla, terim ve tanımlarla oluşturarak bu toplumsal aklı bunlar aracılığıyla manipüle etmiştir. Ücret, kâr, fiyat, para, tekel, sermaye, banka, senet, finans, bono, tahvil gibi yığınla ekonomi dışı terimi bu bilime masdederek kendini onun üzerinden var etmiştir.

Politik iktisadın kuruluşu, ticaretin yaygınlaşmasının doğal bir sonucudur. Böylece, kurumsallaştırılmış kusursuz bir aldatmacalar sistemi, eksiksiz bir zenginleşme bilimi, basit ve bilim dışı alışverişin yerini almıştır.¹⁶

Ekonomi bilimi kapitalizmin kuluçkaya yattığı, ideolojik varoluşunu, politik argümanlarını üzerinde bina ettiği sistemdir. Marx bu bilimin ortaya çıkışını Kapital adlı yapıtında şöyle değerlendirir:

¹⁵ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygurluk Çözümü 2; s. 47; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

¹⁶ Engels, F.; Politik İktisat Üzerine Bir Eleştiri Taslağı

Klasik politik iktisattan, William Petty'den başlayarak burjuva toplumundaki üretim ilişkilerinin gerçek ve derin yapısını kavramaya çalışan her iktisadı anlıyorum ve bunu dış görünüşlerle yetinen ve gerek kendi ihtiyaçları, gerekse en kaba olayların yaygınlaştırılması için kendisinden öncekilerin işledikleri malzemeyi özetleyip duran ve burjuvazinin kendi dünyasını, yani kendisi için olabilecek dünyaların en iyisini donatmakta kullandığı ham hayalleri değişmez gerçekler olarak ilan etmekle ve ukalaca sistemleştirmekle yetinen iktisadın karşıtı olarak görüyorum.¹⁷

Marx'ın “ekonomik karşıtı” olarak tanımladığı ve “ukalaca sistemleştirmekle” ifade ettiği kuramların başında Malthusçuluk gelir. İngiliz Thomas Malthus'un 18. yy.'ın sonlarında geliştirdiği kuramda nüfusun geometrik dizi halinde (2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256 vb.) çoğalmasına karşılık, insanlığın yaşaması için gerekli tüketim maddelerinin aritmetik dizi ile (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 vb.) çoğaldığını söyler. Ona göre bu gidişin doğal sonucu da insanlığın açlığa mahkûm olmasıdır. Malthus'un bu kuramı kıtlık felsefesini geliştirdi; insanlar kıtlık felsefesiyle kaynakları ele geçirmek için birbiri ile korkunç rekabetlere giriştiler. “İlkel sermaye birikim dönemi” ya da “merkantilizm” olarak adlandırılan dönemden sonra geliştirilen bu kuram, “serbest rekabet dönemi” olarak adlandırılan yeni bir evrenin gelişimine neden olmuştur.

Malthusçu teori kadar bu bilim dalının oluşumunda referans gösterilen ve kapitalizme ideolojik argüman oluşturan teorilerden biri de Adam Smith'in geliştirdiği teoridir. Smith'e göre her türlü iktisadi etkinliğin kökü kişisel çıkarıya dayanır. “Kişisel çıkar” vurgusu pragmatizm (her şeye çıkar açısından yaklaşmak) ve utilitarizmin (yararcılık, faydacılık) toplumda şahlanmasına, toplumu kemirmesine, ahlaksızlığın dip çukurunda debelenmesine neden olmuştur. Smith'in “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” düsturu kapitalizmin veciz sloganına dönüşerek toplumsal bünyeye

¹⁷ Marx; Kapital Cilt 1

sinen virüs misali toplumu içten çürüten her türlü ahlaki yozlaşmalara kapı aramıştır. “Bırakınız yapsınlar” düsturu “bırakınız ne halleri varsa görsünler”, “bırakınız ölsünler” mealinde egemen kesimin halk yığınlarına dönük düşüncelerini özetleyen kapitalist bir aforizma haline getirilmiştir.

Smithçi çözümlemenin ögesi sermayedir. Fransız Jean Babtiste Say ve Frédéric Bastiat, Smithçi çözümlemeyi Fransız toplumuna uyarlamış, “sürüm alanları” kavramını (ürün ancak ürünle değiştirilebilir) ortaya atmışlardır. “Say Kanunu” olarak bilinen J.B. Say’ın “her arz kendi talebini yaratır” teziyle de arz-talep ilişkisi toplumsal algıyı manipüle etme metodu olarak değerlendirilir. Zira Say’e göre her talep kendi arzını değil, aksine, her arz kendi talepkârlarını yaratır idi. Toplumsal algı moda, popüler kültür, medya, reklam vb. yöntemlerle manipüle edilerek, kendisine arz edilen, yani sunulan şeyleri talep etmesi sağlanmış oluyor.

19. yy.’ın ortalarında iktisat bilimi bağlamında kapitalist sistem kuramcılarında sayılan John Stuart Mill sentezci bir kuram geliştirmeye çalışır. Mill, Malthus ve Ricardo’nun sentezini yapar. Serbest rekabet, serbest değişim ve devlet müdahaleciliğini savunan Mill, bunlara ilaveten özgürlüğü toplumsal bağlamından yalıtıp bireysel bağlama oturtarak bunu iktisadi durum ile ilişkilendirmeye çalışır.

Yine başlarda “marjinalistler” olarak adlandırılan, fakat daha sonra kendilerini “liberaller” olarak tanımlayan akım, olguları dikkatli bir gözlemden geçirerek iktisadi yasaları ortaya çıkarmak amacını güdüyorlardı. Politik iktisadı kesin bir bilim durumuna getirmek istiyor, insanın kişisel yararını ve en az çaba ile en yüksek tatmini elde etmeye çalıştığını ileri süren hedonizm ilkesini savunuyorlardı.

Daha sonra kendi adıyla anılan kuramını geliştiren J.M. Keynes, paranın iktisadi yaşamda aktif bir öge olduğunu ve klasiklerin düşündüğü gibi yalnızca aracı rolü oynayan bir mal niteliği taşımadığını ileri sürdü. Servetlerin dağılımını incelemek için marjinalistlerin ele aldığı işletme çerçevesini aştı ve daha önce fizyokratlar tarafından kullanılmış olan, yani tüm toplumun oluşturduğu global çerçeveyi inceleme konusu yaptı.

Keynesyen teori makro iktisat alanında değ erlendirilen bir teori-
ridir. Bu teoriyi Taylorizm ile i  i  ele almak, bu bilim dalının ku-
rumsal çerçevesinin kapitalist sistem tarafından nasıl belirlendiğini
daha iyi anlaşılr kılacaktır. Bu açıdan öncelikle Taylor’un temel
fikirini ele almakta fayda vardır.

Taylorizm, F. W. Taylor’un işyerlerinde üretim kapasitesini ar-
tırmak amacıyla ortaya attığı ve kapitalizmin kendini üzerinde bina
ettiği temel teorilerden biridir. Taylor, tezini bilimsel bir temele
dayandırmak amacıyla deneysel psikolojiden faydalanmış, görev-
lendirdiği iki uzman psikolog aracılığıyla işyerlerinde on dakikalık
aranın işçileri motive ettiği, işyerinin monoton havası ve meka-
nikle en davranışlarından silkindiği ve daha keyifle i e koyulduğu
için üretim kapasitesinin de arttığını ortaya koymuştur. Bu süreç-
ler daha sonra yarım saate çıkarıldığında bunun bir zaman kaybı
olması şurada kalsın, işçiyi daha motive ettiği ve kazandığı moti-
vasyonla eskiye oranla daha hızlı çalıştığı g r lm  tur.

Taylor bu tezini 1903’te yazdığı “i  yönetimi” ile 1909’da ka-
leme aldığı “Bilimsel i  Yönetiminin İlkeleri” adlı yapıtlarında ge-
ni  e izah etmiş ve önerdiği benzer yöntemlerle i  yerlerinde
işçilerin motivasyonu üzerinden üretim kapasitesinin nasıl artırıl-
acağını ifade etmeye çalışmıştır. Taylor bilimsel i  düzeni ve i in
yerine getirilmesi sürelerini denetleme sistemini üç ana fikir  er-
 evesinde izaha kavu turur. Bunlardan en önemli bulduğu ve diğer
iki ana fikrini dayandırdığı tez de; el, kol ve beden hareketlerinde
sistemli bir tasarruf sağlama metodudur. Yani eskinin aralıksız  a-
lı ma, uzun ve yorucu çalışma saatlerinde efendinin, kölenin  a-
lı ma biçimini denetlemesi misali işverenin işçinin başında dikilip
 alı masını denetleme yerine, daha motivasyon sağlayıcı metot-
larla üretim kapasitesini işçinin kol gücü, beden hareketlerinin hız-
landırılması üzerinden üretime artırmak ve işverene daha fazla
k r/kazanç sağlamaktır. Nobran bir benzetme de olsa, bir ineğin
etinden, sütünden, derisinden faydalanma misali işçinin el, kol ve
beden hareketlerinden k r amaçlı faydalanmanın en analitik y n-
temleri geliştirilmeye çalışmıştır.

Kapitalist sistem Taylorizmi daha sonraları Paternalizm ve Keynesçilikle besleyerek onu güncellemiş, daha ince sömürü metodlarıyla toplumsal hayatın tümüne hâkim kılmaya çalışmıştır. Taylorizmden hemen sonra gelişen ve Frederic Le Play'in kuramsallaştırdığı Paternalizm, işyerini aileye, patronu aile reisine, işçileri de aile ocağına sadık çocuklara benzeterek sömürüyü biyoiktidar boyutuna taşıyarak içselleştirmeye, köleliği gönüllü itaat üzerinden yaygınlaştırmaya çalışmıştır.

Daha sonra gelişen Keynesçi teori ile de arz-talep ilişkisi işçi üzerinden hesaplanarak planlandı. İngiliz iktisatçı Keynes'in ortaya attığı ve onun adıyla kuramsallaştırılan Keynesçilik işsizliğin, eksik istihdam dengesine yol açan fiili talep yetersizliğinden ileri geldiğini savunarak, tüketim talebinin üretim eğilimi yasasına tabi olduğunu söyler. Ona göre işçinin alım gücü olmazsa tüketim olmaz, tüketim olmazsa da üretim talebi gelişmez. "Sosyal devlet" teorisi bu kuramdan devşirilerek kotarılmıştır.

Paternalizm ve Keynesyen restorasyonlarla yeniden yorumlanan Taylorizm "çağdaş kapitalizm" diye tanımlanıp, kapitalist üretim sektörünün işlediği her yere, büyük şirket, holding ve fabrikalardan tutalım küçük işletme ve atölyelere kadar her yer bu Taylorist doktrinin gerektirdiği formasyonlara göre yapılandırılmıştır. Taylor'un iş yerlerinde motivasyon amaçlı "çalışma arası", "çay molası" olarak başlattığı uygulamalar daha sonra "müzik eşliğinde çalışma" yöntemleriyle beden hareketleri müziğin ritmiyle çalıştırılmaya, kontrol edilmeye ve daimi motivasyon sağlanmaya çalışılmıştır. Bugün hemen hemen tüm işyerlerinde bangır bangır yükselen müzik eşliğinde işçilerin onun ahengi, ritmiyle neredeyse transa geçmiş gibi çalıştığını biliyoruz.

Keynesçilik ve Paternalizm ile soslandırılan, Taylorist hesaplamalarla bugün ikramiye ve kredi kartlarıyla toplum bu kapitalist azap sistemi içerisinde köle derecesinde bağımlı kılınmakta, günlük çalışmanın yarattığı yorgunluk ve stresi üzerinden atıp deşarj olmak, ertesi gün çalışmaya tekrar hazır hale getirmek için de suni, yapay moral, eğlence mekânları oluşturulmuştur. Kahvehane, kafeterya,

bar, müzikhol gibi yerler bu suni deşarjin sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. Günümüzde günlük kapitalist patoloji bombardımanına maruz kalan birey bunlarla da deşarj olmayıp uyuşturucu maddelerine yönelmiştir. Uyuşturucunun günümüzde bir furya gibi topluma bulaştırılması Taylorla başlayıp, Paternalizm ve Keynesçilikle devam eden kapitalist üretim-tüketim politikalarından bağımsız değildir.

Sonuç olarak bu bilimin kapitalist sistemin hizmetine koşturmasıyla toplum korkunç bir tahakküm ve sömürü girdabına sürüklenmiştir. İnsanın tür olarak evriminde yaşanan bu sapma hali, Hobbes'un "insan insanın kurdudur" söylemiyle yamyamlık kültürü yeniden hortlatılmış, sömürünün bin bir kuram ve hipotezi bu bilim adına üretilmiş, bu bilimin yasaları olarak topluma sunulmuştur.

Kaynağını en eski ticaret kültüründe bulan fiyatlarla oynama gücü kazanarak gelişme şansı yakalayan, toplumsal denetimden ahlaki ve dini gevşeterek kurtulan, iktidarı borçla kendine bağlayan, pazar üzerinde tekel kurarak gelişen bu ekonomi biçimi nihai talan ekonomisi olmaktan kurtulamaz. Kâr amacıyla endüstriye el atması, kâr oranlarına göre bir üretim ve tüketim yapısını esas alması, toplumsal bünye ve doğal çevre üzerinde gittikçe taşınması zor yükler yükleyerek yol açtığı çöküş ve çürümesinin doğuşundan itibaren yol arkadaşlarıdır. Şüphesiz ekonominin tümü değildir. Ne ticaret, tarım, sanayi, ne de dolaşım teknikleri ve pazarlar kapitalizmin icatları olmayıp, tersine ağır istismarına ve talanlarına uğrayan temel toplumsal ekonomik kurumlardır.¹⁸

Hukuk

Hukuk Arapçadaki "hak" kavramından türetilmiş olup "tanrı buyruğu" anlamına gelir. "Hak" kavramının kök anlamı "tanrı"dır.

¹⁸ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 2; s. 59

Hukuk tanrının buyrukları olarak ortaya çıkmıştır. Hukukun ilk icra zemini Sümer toplumu olup, tanrı adına her şeyi mülkleştirme ile başlar. Devlet iktidarı sadece surların içinde kalan şeyleri mülkleştirirken, mitolojinin ürettiği “hak” kavramıyla tanrı iktidarı adına devletin ulaşamadığı her şeyi; dağ, taş, güneşi, kısacası tüm kâinatı parsellemiş, tanrının mülkü sayarak sınırsız sömürüye meşruiyet kazandırmıştır.

Hukuk tarihi, ilk yazılı hukuk deneyimini Hammurabi ile başlatır. Oysa Hammurabi’den iki bin yıl evvel Sümer toplumu 104 ME’ler olarak bilinen, İnanna ve Enki arasında savaşa konu olan yasaları oluşturup kil tabletlere geçirmiştir. M.Ö. 2400’lü yıllarda kral Urukagina sürecinde “kolektif kölelik” diye bilinen tapınak köleliği hukuku çıkarılmış olup, tanrıça olarak bilinen İnanna’nın ME’leri dışında tanrı krallar adına çıkarılan ilk hukuki deneyim olmuştur. Urukagina’dan sonra III. Ur kralı Ur Nammu rahip kralar adına çıkarılan ikinci hukuk örneği olarak tapınak köleliğinden bireysel köleliğe geçiş kanunlarını çıkarır. Urukagina toprak ve köleliği tanrı adına mülkleştirirken, Ur Nammu kolektif kölelikten bireysel köleliğe geçişi sağlamış, tüccar ve rahip sınıfından soyluların da hem toprak mülkiyeti edinebileceklerinin, hem de kendilerine ait köleler tutabileceğinin yasalarını çıkarır. Hammurabi, Akadlı Sargon’dan sonra yazılı hukuk icatçıları arasında yer alır.

“Tanrı buyruğu”ndan “kral fermanı”na evrilen hukuk, devlete meşruiyet alanı açan en önemli alanlardan biri olarak kendini “pozitif hukuk” adı altında bilim dalı olarak örgütlerken kendi içinde birçok araştırma alanına ayrıldı. Kamu hukuku, pozitif hukuk, doğal hukuk, özel hukuk, uluslararası hukuk, hukuk tarihi ve hukuk felsefesi gibi alanlara ayrılan hukuk, genelde iki başlık altında toplanır: Kamu hukuku ve özel hukuk. Hukuki konu ve alanların iç içe geçmeye başlaması nedeniyle bu ayrım silikleşmiş ve 20. yy’da bu ikisi arasında yer alan ve sosyal hukuk olarak tanımlanan bir ara hukuk ortaya çıkmıştır. Sosyal hukuk iş hukuku ile birlikte bütün sosyal mevzuatı, sosyal güvenlik yasalarını içerir. Aynı şekilde ceza hukuku, kamu hukuku ile özel hukuk sınırlarında yer alır.

Hukuk biliminde hukukun kaynakları hükümdarlar, krallar, imparatorlar ve meclis ilk hukuk kurallarını koyan kişiler olmaları dolayısıyla hukukun temel kaynaklarıdır. Daha sonra örf, adet, içtihatlar -mahkeme kararları- ve doktrinler gelir. Yine uluslararası anlaşmalar da bir hukuk kaynağı kabul edilir.

Hukuk koyucular ve hukukun referans aldığı kişiler krallar, hükümdarlar, imparatorlar, diktatörler, tiranlar ve katillerdir. Zaten hukukun tanımında da “devletin zorlayıcı gücüyle oluşturulan kurallardır” denir. Tarihin hukuk oluşturucuları despotlar ve katiller olmuştur. Kimisi bunu “tanrı adına” yapmış, kimisi “devletin bekası için”, kimisi de “kamu düzeni” adına. Sonuçta hukuk diye icra edilen zorbanın iktidar ve sömürsünün buyruk haline getirilmesi olmuştur.

“Yasa” ve “kanun” kavramları da hukukun muhtevasının, dayanak ve referanslarının kimler olduğunu anlamamıza yardımcı olur. Kanun Grekçedeki “Karan” sözcüğünden türetilmiş olup “emir/buyruk” anlamına gelmektedir. Peki kimlerin emirleri? Kral ve tiranların emirleri. “Yasa” sözcüğü ise Moğollardan gelme olup, Cengizhan’ın icatlarını yansıtır. Yasa Moğolcadaki “yasağ” sözcüğünden türetilmiş olup, Cengizhan’ın askerlikle ilgili emirleri anlamına gelir. Moğolların işgal ve talan emirleri “Cengiz yasası” olarak da adlandırılır. Kavramsal çıkışı buraya dayandırılan bu sözcük “taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmama” ile övünen, yağma, talan ve katliamlarda en önde gelen Moğol fermanları anlamına gelmektedir.

İlk çıkışı olan Sümer kaynağında “ME”ler olarak bilinen yasalar, Mısır’da “maat” olarak bilinen ve firavun buyrukları olan yasalar, Yunan toplumunda “nomus” adıyla alınan yasaların tümü tanrı kralların icatlarıdır. Roma hukuku olarak bilinen ve günümüz pozitif hukukunun kendini dayandığı temel kaynak da yine Sezar, Antonyus gibi diktatörlerin oluşturduğu buyruklardır.

Hukuk biliminin temelleri Roma İmparatorluğunda atıldı. Üçlü sistemin anayurdu gibidir. Bugünkü yasama, yürütme, yargı üçle-

mesinin temeli Roma'da; imparatorluk, halk meclisi ve senato-
dan gelmektedir. Fakat bu sistem savaşı bir ruh, sömürgeci bir
karakter ve en önemlisi de tüm Roma'yı askerleştiren bir zihni-
yetle korunuyordu. En ufak bir karşı çıkış hukuk ihlali, vatana
ihamet ile suçlanıp çarmıha geriliyor, aslanlara parçalatılıyordu.
Hukuk adil değil, aslanların parçalayıcı dişleri arasında hayat bu-
luyordu. Yani katillik yargılaşmıştı. Hayat arenalarda eziliyordu.
İnsana reva görülen, Hammurabi'ninkini kat be kat aşan zalim-
likteydi. "Kölenin hukuk karşısında hiçbir sorumluluğu yok. Ev-
lenme ve mülk sahibi olamazlar; doğan çocukları da efendinin
malıdır."¹⁹

Pozitif hukuk ulus devletçi iktidarın en kepaze paradoksudur.
Hukuk, egemen sınıfın yetkesini yasa olarak kutsallaştırma hali-
dir. Hukukun ilk icraatının doğa ve insanı mülkleştirerek başla-
ması boşuna değildir. Bu anlamıyla hukuk devletindir, toplumun
değil. Hukuk, devletin doğal toplumun ahlaki değerlerine karşı ik-
tidar elitlerinin sınıfsal çıkarlarını kutsama halidir. Ahlak derken
elbette günümüzdeki yozlaşmış haliyle cinsiyetçi, kadına karşı
erkek erkini meşrulaştıran ahlaki değil, doğal toplumun insan-doğa
dengesini koruyan eşitlikçi, adil, vicdani ölçünün toplum-birey
dengesini gözeten ahlakıdır. Bunun hilafına oluşturulan hukukun
devlet tebaası, vatandaşları için çizdiği, çerçevelediği, tanımladığı
sınırlar, iktidara mutlak biati içeren sınırlardır.

Pozitif hukuk sürecinde hukukun asli işlevi devlet zulmünün,
baskı ve talanının mistifikasyonunu görünmez kılmasıdır. Hukuk icra
etmek adaletle özdeşleştirildi. Hukuku icra eden kurumlara da tüm
ulus devletlerde "Adalet Bakanlığı" denildi. Oysa devletli hukuk ada-
letin iptali anlamına gelir. "Adil olma ilkesi" denilen ilke devletli erke
karşı revaçtayken, topluma karşı sadece cezalandırma karşılığı olan
bir hukuk icra edilir. Hukukun toplum nezdinde karşılığı ceza ve mü-
eyyidelerle icra edilen merhametsiz bir devler erki biçimindedir.

Bireyciliği kutsayan, sömürüyü olumlayan, toplumsal dağılımda
ekonomik, siyasi, şiddet araçları ve güç eşitsizliğini himaye eden,

¹⁹ İlboğa, Cahit; Demokratik Konfederalizm Anaçlığın Toplumsallıktaki Rolü ve Önemi;
s.69; Aram Yayınları; Diyarbakır; 2015

kapitalist sömürü sisteminin garantör gücü olan bir hukukta “adalet” olur mu? Devletin, sefalet içinde yaşayan halktan her gün haraç almasını (vergi alma), kendi vatandaşını bir müşteri gibi gören, ona elektriği, suyu satan, çeşitli zamlarla bu talancılığını metazori ilişkisine çeviren devlet, tüm bu uygulamalarına meşruiyet kazandıran ve en ufak bir itaatsizlikte acımasızca cezalandıran hukuka “adalet” adını takmak ironik olmaz mı?

Devletin mahkeme binalarına “adalet sarayı” adını takması boşuna değil. Çünkü sulta üzerine kurulu bir erk icra ediliyor o mekânlarda. Onu yaratanlar krallar, tiranlar, sultanlar, diktatörlerdir. Aynı şekilde “hiç kimse kanunlar üstü değildir” sözünü “hiç kimse kral, padişah üstü değildir” biçiminde de okumak mümkün. Kanunlar insan ve toplum için yaratılmışsa neden toplumüstü olsun? Kanunlar eğer toplum için bir araçsa, o halde neden böyle uhrevi bir güç gibi sunulsun?

İnsanlar özgür doğar, ama hukukun zincirleriyle devlet iktidarına bağlanır. Kısıtlanan özgürlüğü gıdım gıdım sunulurken bile minnet edilir ve karşılıklı ödev ve sorumlulukları hatırlatılır. Yani devlet vatandaşla hüviyet/kimlik verdi diye ona askerlik yapması, haraç parası olan vergi vermesi ve yasalarına koşulsuz biat etmesi istenir.

Tarihin en ceberut örgütlenmeleri olan ulus-devletler eşit olmayan toplumsal düzenlerini sürdürmek için ideolojik iknaya gerekşinim duymuş, hukuka serpiştirdikleri birkaç formel vurguyla kendilerini demokrasi olarak sunmuşlardır. Eğer demokratik olmalarını cumhuriyet yönetimi olmalarına bağlıyorlarsa, Sezar’ın Roma’sı da bir cumhuriyetti; hatta insanlık tarihinin ilk cumhuriyet örneğidir. Eğer ideolojik ikna için hukuk içine serpiştirilen birkaç özgürlük vurgusuysa, Amerikan, Fransız ve İngiliz emperyalist devletleri dünyanın en demokrat ülkeleri olurlardı. Hatta bugün “Üç Kuşak İnsan Hakları”nın çıkışı bile bu devletlerin kuruluş bildirgelerine dayandırılır. Kendilerini demokrasi olarak tanımlayan ulus-devletler, politik eşitliği ve yasa önünde eşitliği resmi olarak güvence altına alır; ama politik yasal ve ekonomik güç, eşit olarak dağıtılmış değildir.

Yasalar yazıldığı gibi işleyebilir; ama bu yasalar zaten sabit bir eşitsizlik üzerine kuruludur. Ulus-devletin uygulamalarına itiraz eden bireyler de çoğunlukla “bu hukuki değil” diyerek hukuk sınırlarında kalmaya davet ederler. “Bu hukuka aykırı” sözü yine aynı hukuku referans alan söylemlerdir. Oysa hukuki olsa ne olacak? Ulus-devlet hukukları faşizan hukuklar değil mi? Tek etnisiye, tek halk ve tek millete dayalı, yani tekçi değil mi? Hukuki olsa çok mu adil olacak? Örneğin bugün Türkiye’de Kürt öldürmenin hukuki bir müeyyidesi yok. Hammurabi kanunlarında bile bir köleyi öldürmenin para cezası vardı. Kürde en ilkel köle haklarından bile daha beter yaklaşan TC yasalarında bugün Kürdün kellesini getirene para veriliyor. Bugün Kürdistan’da görev yapan militarist güçler öldürdükleri her Kürt için devletten para alıyor. Şehirler, ilçe ve kasabalar kuşatmaya alınıyor; obüs ve havan toplarıyla bombalanıyor, onlarca sivil öldürülüyor. Öldürülen çocuk, yaşlı, kadının hem isimleri, hem de görüntüleri boy boy basında yer alıyor; fakat bu ülkenin tek bir savcısı bunları öldürenler hakkında tek bir dava açmıyor. Çünkü “iç güvenlik yasası” denen yasayla Kürdü öldürme hakkı hukuksallaştırıldı.

Bu sebeple “hukuk devleti” tezine de değinmek gerekir. “Hukuk devleti” kavramsal olarak “polis devleti” kavramının karşısı olarak ifade edilir. Fakat burada hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye alındığı ve bağımsız yargı tarafından korunduğı devlet biçimi kastedilir. Oysa özel mahkemeler, özel idare mahkemeleri, özel güvenlik mahkemeleri gibi mahkemelerin olduğı bir yerde yargı bağımsızlığından söz etmek absürt olur. Örneğin Türkiye’de, kendi anayasasında kendini “hukuk devleti” olarak tanımlar. Üstelik Kenan Evren’in 1982 anayasasında bu tanım yapılır.

Yasama-yürütme-yargı üçlüsünün devletin bileşenleri olarak tanımlanmasından sonra bu üçlü mekanizmadan herhangi birinin “bağımsız” olduğunu söylemek zaten abestir. Kimin hukuku? O hukuku oluşturanlar kimler? O hukuk kimi kime karşı korumayı esas alıyor? 2000 yılına kadar da bu ülkenin mahkemeleri Devlet Güvenlik Mahkemeleri adıyla anılıyordu. “Devletin güvenliği” he-

defi, yargının parçası olduğu devlet örgütünün hilafına hiçbir söz veya edim içine giremeyeceğini de gösterir. “Kamu düzeni” söylemi toplumsal düzenin sağlanması için değil, toplumun iktidar lehine itaatkâr kılınması içindir. Yasaların uygulanma zemini toplumdur ve yasalar iktidarın bakiliğı üzerine kurulur, toplumsal düzen üzerine değil.

Daha da ötesi, ulus-devlet hukukunda devlet örgütünü cezalandıran bir kanun var mı? Ulus-devletlerin hukukunda böyle bir müeyyide tanımı yok. Uluslararası hukukta -örneğin AİHM- yaptırım erki bile para cezası ile sınırlıdır. Sözelimi birisine devlet tarafından kasıtlı olarak işkence edilirse, bunun ceremesi para cezasıdır. Birisine zulmedilse, yeri yurdu yakılsa, işkence veya tecavüze uğrasa, verilen ceza para cezasıdır. Birisi haksız yargılama ile sebepsiz yere ömür boyu hapis cezasına çarptırılrsa, bunun haksız olduğunu ispatlayan belgeleri AİHM’e sunduğunda ve AİHM bu cezanın gerçekten haksız olduğunu bu delillerle ispatlarsa, o kişinin cezası bozulmuyor, sadece cüzi miktarda bir para cezası veriliyor. Buna mukabil o mağdur olan, haksız yere ceza aldığı tespitli olan kişi aldığı cezayı yatmaya devam ediyor. “Yaşam hakkı kutsaldır” diyen bir hukuk insan değerini birkaç kuruşluk para ile ölçüyor. Biri bir insan öldürürse ağırlaştırılmış müebbet cezası alıyor. Ama devlet bir insan öldürdüğünde, bunun kanıtlanması halinde bile en fazla para cezası veriliyor. Hammurabi’den devralınan kölecî, zalim, ahlaksız hukuka “adalet” adını takmak ne o hukuku adil yapıyor ne de hakkaniyetli.

Devletin ceza kanunlarına bakıldığında sadizmin en sofistike betimlemeleriyle karşılaşırız. Envai eziyet, işkence, cezalandırma yöntemlerinin bu kadar teferruatlı betimlenmesi iktidar tarihinin hiçbir kesitinde olmamıştır. Tarihin en zalim işkence yöntemleri olarak bilinen kazığa çakma, derisini yüzme, organlarını parçalama, ateşte yakma gibi yöntemler tedavülden kaldırılmış; bunun yerine suç tasnifleri veya ceza betimleri yapılmıştır. Ömer Hayyam’ın “yaptığım kötülüğü kötülükle ödetirsen, senin benden ne farkın kalır, söyle” sözü aslında devletin katilden daha katil, psikopattan daha psikopat olduğu gerçeğini hatırlatır. Devletli siste-

min tümü ceza üzerine kuruludur. Polis, asker, gardiyan ve yargı kurumlarının tümü bunun için koşutlur.

Azap çekirme bir tekniktir ve yasadız bir öfkenin azgınlığıyla özdeşleştirilmemesi gerekir: öncelikle kesin olarak ölçülemezse bile en azından değeriendirilebilen, kıyaslanabilen ve hiyerarşik hale getirilebilen belli bir miktarda acı üretmelidir. Ölüm sadece yaşama hakkından mahrum bırakma olmaması ölçüsünde azaptır. Kafa kesmeden, asılmadan, odun yığını üzerinde yakılmadan ve üzerinde uzun süre can çekişilen tekerlekten geçerek onları sonsuza taşıyan bedenın parçalanmasına varana kadar, ölüm-azap hayatı binlerce ölüme bölerek ve varoluşun sona ermesinden önce elde ederek onu acı içinde tutma sanatıdır.²⁰

Cezaevleri iktidarın sadizmini Foucault'nun tabiriyle bir sanat gibi uyguladığı azap merkezleridir. Tutsak üzerinden ailesine uzanan türlü cezalandırma metotları, uzman psikologlar eşliğinde uygulanan ve “disiplin cezaları” olarak tanımlanan ceza çeşitleri, bu sadizmi katmerli halde uygulamakla, gönüllü gardiyanizm ile eziyetin bin türlü topluluğun gözünden uzak tutulan mekânlarda uygulanır. Bir ilçenin nüfusunu barındırabilecek 15-20 bin kişilik devasa kapasitedeki kampüs türü cezaevleri hukukun gerçek karakterini de anlamamıza yardımcı olur.

Hukuksal sorunları sistemsel sorun olarak görmediği için, hukuk felsefesinin sağaltıcı bir etkisi olmamıştır. Hukuk felsefesi hukukun kaynağını ve niteliğini araştıran, hak ve adalet kavramlarını olması gereken açıdan ele alan kuramlardan oluşur. Buna “doğal hukuk” ve “geniş hukuk” da denir. Gortius gibi doğal hukuk okuluna bağlı siyaset felsefesi düşünürlerinden tutalım Cicerone, Hegel ve Marks'a kadar birçok düşünürün hukuk alanına ilişkin fikirlerini araştırma konusu yapar.

Kapitalist modernitenin hukukuna karşı bir Demokratik Modernite alternatifi oluşturmak için hukuk felsefesine elbette gereksinim vardır. Ancak bu doğal hukukçular veya hukuk felsefecilerinin temel

²⁰ Foucault, Michel; Hapishanenin Doğuşu; s.11

görüşlerinin sistem hilafına olmadığını, aksine kapitalist devletçi sistemi onarmaya dönük kuramlar oluşturduklarını da unutmamak gerekir. Bu açıdan yapılması gereken şey hukuk felsefesini asli zemini üzerinde, toplumsal bir diskurda ve hukuk sosyolojisiyle birlikte yeniden ele almaktır.

Ceza ve işkence türlerinin betimlemesine dayalı bir hukuk, Demokratik Modernite hukuku olamaz. Sadizm haricinde hiçbir mantığı olmayan cezalar, eğitici ve dönüştürücü bir mantığa dayanmayan müeyyideler insan ve toplum doğasına aykırıdır. Günümüzde bir eşyanın, metanın bile geri dönüşümü varken hukukun bunu içermemesi aklın faşizmidir. Kullanılan bir nesne bile geri dönüşüm kutusuna atılıp, tekrar işlenir. Hukukun müeyyide yönü geri dönüşüm içermese, cezanın eğitici bir tarafı olmazsa, “kısasa kısas” mantığının ötesinde olmayan, salt cezalandırmaya dayalı ve hiçbir insan mantığına dayanmayan cezai yaptırımlar hukuku bir toplumsal düzen organı değil, bir işkence aracına dönüştürür.

Bir toplumun demokrasi seviyesini belirleyen temel olaylar o toplumun hukuk ve siyasetidir. Maalesef kapitalist sisteme alternatif olma iddiasında olan Marksizm bile bu alana yeterince önem vermemiş, ekonomik alanın gerisinde ve devletin bir parçası olarak ele almıştır. Oysa hukuk devletin tekelinden çıkarılmadığı sürece iktidarın meşruiyetini aldığı temel dayanak noktası olmaktan da kurtulamaz. Bu sebeple günümüzün yargıçları hukuk icra etmekten ziyade, eskinin ip cellâtları rolünü üstlenen, devletin sadık bekçileri olmaktan öteye bir anlam içermemektedirler.

Demokratik modernite devletli hukuku değil, toplumsal hukuku benimser ve örgütler. Antik Yunan’daki Eglezya adlı halk meclisleri buna iyi bir örnektir. Bunlara “dört yüzler meclisi” de denir. Eglezyalar “Helie” denilen mahkemelerden oluşur. Bu mahkeme üyelerini her bölgeden altı yüz kişi temsil eder. Duruşmalarda taraflar söz hakkı alır, ardından mahkeme üyeleri küçük taşlar alarak gizli oylamaya gider. Taş deliksizse bu beraat demektir. Delikli ise mahkûmiyet anlamına geliyordu. Hukuksal alanda halkın hükümlere katılması için mahkemelerde yeni jüriler oluşturulurdu.

Konfederal sistemde hukuk devletin yargı organı değil, kendi içinde özerktir. Tüm alanlar gibi hukuk da otonom, özerk alanlardan oluşur. Beş kişilik yargıçlar heyeti yerine, meclislerce temsil edilir. Halk meclisleri pozitif hukuku değil, hukuk felsefesi ile icra edilmiş, ahlak ve vicdan ölçülerine dayanan demokratik bir hukuku esas alır. Ahlakı tedavülde kaldırmış bir hukukun hakkaniyeti de olmaz.

Cezaevleri devletli yapının biyofaşizminin ürünü olan yapılarıdır. Ulus-devlet sürecinde ise hukuk eliyle bu mekânlar sadizmin adeta pornografik hali olarak işlev kazandı. Bu sadizmi uygulama gönüllüsü olan gardiyanizm, bundan adeta orgazmik haz alırcasına bu acı çekirme tekniklerini uygular.

Demokratik modernite, kapitalist modernitenin alternatifi olması dolayısıyla hukuktan icazet alan ve eziyeti bir sanat gibi ince tekniklerle insanlar üzerinde uygulayan böylesi mekânları, demokratik komünal felsefenin gereği olarak reddeder. Bunun yerine müeyyidelerin uygulanma biçimi, eğitici yönü, geri dönüşümü, toplum yararına uygulanma biçimi vb. olguların hukuk felsefesince toplumsal bir mutabakatla oluşturulması elzemdir.

Tıp

Sümer mitolojisinde Enki ve İnanna arasında Sümer yasaları olarak bilinen “ME”ler üzerine yaşanan ilk çatışma tıbbi bilginin iktidar aracı olarak kullanılma gayesinden ötürü yaşanan çatışmadır. 104 ME’ler genellikle tecrübe edilmiş sağlık bilgilerini, otama yöntemlerini, tıbbi bilgileri içeren yasalardır. Örneğin “yasa” olarak adlandırılan bu ME’lerden bazıları cinsel hastalıkları tedavi yöntemi, üreme, doğum, cerrahi hastalıkların tedavi yöntemlerini içerir. Bu yöntemler kadın tarafından keşfedildiği için ME’ler İnanna’da durur. Enki, askeri şef ve rahip kral sürecini temsil ettiği için bu ME’leri iktidar aracı olarak elde etmeye çalışır.

Bu mitolojik anlatım tıbbi bilginin sınıflı toplumla birlikte hegemonya ve iktidar aracı olarak kullanılma mücadelesini özetler.

Mısır, Çin ve Yunan toplumlarında da tıbbi bilgilerin toplumların değil, iktidarın hizmetinde kullanıldığına tanık oluruz. Tarihte en yaygın tıbbi tedavi yöntemlerini geliştiren Mısır'da bu bilgiler en üst sınıf olan rahip sınıfının tekelinde tutulur. Rahipler firavunlardan sonra gelen en etkin sınıf olup, Mısır toplumunu yöneten en üst bürokrasi elitidir. Yunanistan'da toplumsal felsefenin yarattığı etik ölçüler toplumun genelini etkilediği gibi tıp alanını da etkilemiş, Hipokrates'in öğrencilerine öğrettiği yemin metni tıpta etik ölçü tartışmalarına neden olmuş, onun adıyla anılan yemin metninin günümüze değin tüm tıp mezunlarına okutulmasını sağlamıştır.

Bu açıdan tıbbın iktidardan ayrıştığı süreç, onun felsefeyle buluştuğu süreçtir demek yanlış olmayacaktır. Tıbbın felsefe, dolayısıyla etikten, yine sosyo-politik gerçeklikten ayrı ele alındığı süreç, ulus-devlet sisteminin bu alanı sektörel bir alan haline getirdiği süreçtir. Sosyal hekimlik tartışmaları ulus devletlerin bu alanı iktidar ve istismar alanı olarak kullanmasını engelleyememiştir. 19. yy.'da sosyal tıp akımının kurucusu olan Alman Rudolf Virchow, "sosyal tıp" terimini ilk kez kullanarak kuramsal anlamda tıpta reform gerçekleştirecek fikirler geliştirmiştir. Yine Edwin Chadwick raporunun yayınlanmasından sonra 1847 yılında İngiltere'de "Halk Sağlığı Yasası" kabul edilmiştir. Chadwick'in çalışmaları diğer çalışmalar açısından ufuk açıcı bir özellik taşımıştır.

Bu çalışmalarla birlikte endüstriyalizmin sonuçları kısmen tartışmaya açılmış, iş sağlığı gibi yasal düzenlemelerle zevahiri kurtarma türünden tedbirler geliştirilmiştir. Oysa toplumsal hastalıkların büyük çoğunluğu kapitalist sistemin ürünü ve onun endüstriyalist yapılanmasının bir sonucu olmasına rağmen, tıp alanının iktidarın bu korkunç yüzüne dönük söyleyecek bir şeyinin olmaması bu alanda yaşanan istismarı gözler önüne sermektedir. CFC'ler (Kloro-floro-karbonlar), kimyasal atıklar, çevre kirleticileri, kanserojen etkisi olan birçok atık günlük olarak doğaya salınmasına rağmen tıbbın hastalık oluşturan etmenlerle değil, iktidarın toplum üzerindeki patolojik etkilerini yumuşatan bir araç olarak kullanıldığı fikrini oluşturur.

Tıp alanı 19. yy.'da yığınla uzmanlık alanına bölüştürülür. Nöroloji, dermatoloji, psikiyatri, oftalmoloji, radyoloji, pnömoloji, fizyoloji, kardiyoloji, romatoloji vb. yığınla uzmanlık alanı tıbbın sektörel alan olarak kapitalizmin hizmetine ve kâr alanlarına dağılmasını ifade eder. Sisteme en büyük kâr sağlayan sektörlerden biri de budur. Küresel çapta yapay hastalıklar üretip arz-talep ilişkisi üzerinden daha sonra bunun ilaçlarını piyasaya sürme 21. yy.'da yaygın hale geldi. Sars, şarbon, H1-N1 virüsü, kuş gribi, domuz gribi, kırım-kongo vakası gibi yığınla hastalık üretip, bunun ilaçlarını da peşi sıra piyasaya sürme tıp alanı üzerinden küresel çapta büyük kâr sağlandığını gösterir.

Tıp alanı neden hastalık öncesi değil de sonrasıyla ilgileniyor? Gıda, hayvancılık, tarım, sanayileşme, yapılaşma sorunlarının insan sağlığına uygun kalitede olup olmadığı konusunda tıp alanının neden bir tavrı, tutumu yok? Tıbbın bu ve buna benzer yığınla toplumsal alanla ilişkili dallarının olması gerekmiyor mu? En önemlisi de kamu alanını denetleyen devlet planlamaları olmasına rağmen, neden buna karşı tavır geliştiremiyor? Devletin toplum sağlığını bozucu yasa, mevzuat ve uygulamalarını görmezden gelmek, hastalığı sadece hastane duvarlarının sınırlarında görmek devletin elini güçlendirmiyor mu?

Buna benzer yığınla soru sorulabilir. Tavırsızlığın, nihilizmin, devlet lehine örgütlenen bir alanın tahakküm ve hegemonyadaki payı bu şekilde daha iyi anlaşılır. Bunlar realiteden kopuk, ütöpik konular değil. Bilakis deneyimlenmiş, başka ülkelerde pratikte sınanmış konulardır. Mao "Gerçeğin bilgisi doğrudan deneyimden kaynaklanır," der. Bunu doğrudan deneyimleyen pratikler gerçeğin, doğru olanın ne olması gerektiğini bize gösterir mahiyettedir.

Örneğin Rusya'da Ekim Devrimi sonrası oluşturulan Toplum Sağlığı İstasyonları var. Kısa adı SANEPİD (Sanitory Epidemiological) olan bu istasyonlar tedavi edici sağlık hizmetlerinin dışında konumlandırılmış istasyonlardır. Sosyal hijyenciler olarak bilinen bu istasyonlar yoksulluk, hastalık ve kirliliği oluşturan etmenlerle mücadele için kurulmuştur. Toplum Sağlığı İstasyonları'ndaki ça-

lışmanın bilimsel dayanağını epidemiyoloji, enfeksiyon hastalıkları ve çevre sağlığı konularındaki enstitüler tarafından yürütülen çalışmalar oluşturmaktaydı.

Hastanelerin haricinde sağlık planlamasıyla ilgilenen bu istasyonlar II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yerleşim yerlerinin sağlığa uygun şekilde düzenlenmesi, kent planlamasına katılım, çevre koruma bölgelerinin planlanması, toplumun endüstriyel kirleticilerin etkisinden korunması, çevresel kirleticiler için gerekli standartların belirlenmesiyle birebir ilgilenmekteydiler. Tüm sağlık hizmetlerinin parasız yapıldığı bu ülkede 1928 yılına gelindiğinde çocuklar, anneler ve işçiler için özel süt merkezleri kurularak parasız süt dağıtımı sağlanmış.

Mao öncülüğünde 1949'dan sonra Çin'de oluşturulan sağlık sistemi de benzer pratikler geliştirmiştir. Çin'de sağlık hizmetleri parasız olmakla birlikte, Mao, halkın sağlık merkezlerine ulaşmasını değil, sağlığın halka ulaştırılması için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bunun en başında da “Çıplak Ayaklı Doktorlar” gelir. İki yüz kişilik komün topluluğu içinde üç dört tane “Çıplak Ayaklı Doktor” bulunur. Çıplak Ayaklı Doktorlar ev ev, köy köy dolaşıp halka sağlık eğitimleri veriyor, koruyucu sağlık hizmetleri oluşturuyor, basit hastalıklara tanı koyup tedavi edilmesini sağlıyorlardı. Onların üstesinden gelemediği konularda da komün hekimleri devreye giriyordu.

Temel görevleri beslenme sağlığı ve besin güvenliği hizmeti (besin maddelerinin biyolojik ve kimyasal kirlilik açısından değerlendirilmesi), çevre sağlığı hizmetleri (hava, su, toprak kirliliğinin önlenmesi), bulaşıcı hastalıkların kontrolü, kırsal bölgelerde tarım kimyasalları, pestisid kalıntıları ve tarım ürünlerinin hijyeni gibi konularla da ilgilenmekteydiler.

Ayrıca Batı eğitimi alan her hekimin geleneksel tıp eğitimini de bir yıl almaları sağlandı. Mao'nun “geçmişin en iyisi ile yeninin en iyisi birleştirilmelidir” diye formüle ettiği bu geleneksel tıbbi bilgiler ile modern yöntemlerin birleşmesi, Çin'de tıp alanında önemli gelişmeler sağlamıştır. Örneğin bugün akupunktur ve fitoterapi

olarak bilinen yöntemler geleneksel Çin tıbbının bu sayede dünyaya kazandırdığı metotlardır.

Küba'da "aile hekimleri" modeli de benzer deneyimler geliştirmiş hekimlik uygulamalarıdır. Venezüella ve Şili'nin Allende dönemindeki pratikleri de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu deneyimler bize kapitalizmin en büyük sektörlerine dönüşmüş, iktidarın tüm uygulamalarına karşı miyoplaşan bir tıbbi toplumun mecbur olmadığını bize gösterir.

Çin örneğinde olduğu gibi geleneksel tıbbi yöntemlerden yararlı olanları tıp alanında kullanılabilir. Sovyetlerin toplum sağlığı istasyonları benzeri sağlık istasyonları oluşturup, şehir planlamalarından trafiğe, sanayileşmeden çevre kirliliğine, tarımdan hayvancılığa kadar toplumsal sağlığı ilgilendiren tüm alanlarda karar sahibi olması sağlanabilir.

Doktorların insanlara bir kadavra gibi davranmaması, sadece günlük iş ve para kazandığı mesleği icra değil, ilgilendiğinin bir can olduğunun his ve bilincinin oluşması için 2500 yıl öncesine ait Hipokrat yemininin güncellenmesi; buna ilaveten, özellikle etik ölçülerin geliştirilmesi için tıbbın felsefe ile ilişkilendirilmesi, yine sosyo-politik alanlarda ilişkilerinin iktidar elitinin lehine olmayacak tarzda yeniden ele alınmasına ihtiyaç vardır. Ancak unutmamak gerekir ki, sağlık hizmetleri paralı olduğu sürece ne etik ölçüler geliştirilebilir, ne de toplum sağlığını geliştirici önlemler oluşturulabilir.

Bir uzman kardiyologun aldığı maaşı bugün bir devlet bakanı bile alamıyor. Sadece tıp alanı değil, genel meslek grupları arasındaki gelir eşitsizliği sınıfsallığı derinleştirip tekelleşmeyi oluşturduğundan, komünal bir sistem öncelikle hem bu gelir eşitsizliğini gidermek, hem de sağlık gibi topluma hizmeti amaçlayan alanları parasız sağlamak durumundadır.

"Demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü" bir paradigma, sağlığı hastane duvarlarının arasıyla sınırlı görmediği için "hastane" modeli hem işlev, hem de isimlendirme bakımından paradoks oluşturur. Yine kapitalizmin kentizm hastalıklarını engellemek için epidemiyoloji merkezleri benzeri sağlık örgütlenmelerine gitmeyi elzem görür.

Kapitalist modernitenin tıbbi toplumdaki, sosyaliteden, politik alandan yalıtık gören yaklaşımının aksine, demokratik modernitede tıp esas işlevi olan tüm toplumsal örgütlenme aşamalarında yer alır. Toplumun bütün örgütlenme alanları sağlığı gerektirdiğinden, tüm toplumsal örgütlenmelerde yer alır.

Mevcut kapitalizmin hastane modeli yerine doğal toplumun komünal özünü koruyan “şifa merkezleri” kapitalist tekelleşmeye el vermeyecek tarzda örgütlenilebilir. Şifa merkezleri haricinden toplum sağlığı kısmıyla ilgilenecek epidemiyoloji merkezleri, kentin yaydığı hastalıklarla, trafik, yoksulluk, çevre kirliliği, yapılaşma, sanayileşmenin yaydığı hastalıklarla mücadele edebilir. Tıbbın tarım ve hayvancılık alanında örgütlenmesi için her kooperatif bünyesinde “sağlık meclisi” örgütlenerek gıda ürünlerinin sağlığa uygun koşullarda üretilmesi ve hayvan sağlığı gibi konularla ilgilenebilir. Yine çağımızın en büyük sorunlarından olan ve özellikle ulus-devletler eliyle tahrip edilen doğa ve ekolojik sorunlar için biyoloji ile iç içe çalışan “eko-sağlık meclisleri” türü sağlık örgütlenmeleri “demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü” paradigmaya da uygun örgütlenmelerdir.

Biyoloji

Biyoloji bilimi 19. yy. Avrupasında gelişen bir bilim. Terim olarak biyoloji Fransa’da Lamarck ve Almanya’da Treviranus tarafından 1802 yılında öne sürüldü. Terim, hayvanlarla bitkilerde yaşam süreçlerinin birliği ilkesini içeriyordu. 19. yy.’ın ortalarında morfoloji, fizyoloji, kalıtım ve genetik bilimler de buna eklenince anlam sınırları genişletildi.

En geniş anlamda ele alınacak olursa biyoloji ya da daha doğru bir deyimle biyolojik bilimler canlı varlıkları inceler ve doğa bilimleriyle karışır. Biyolojinin en büyük iki dalı botanik ve zoolojidir. Ayrıca onlar da birçok bilim dalına ayrılır: morfoloji, anatomi, sitoloji, histoloji, genetik embriyoloji, fizyoloji, endokrinoloji, patoloji, ekoloji, etoloji, paleontoloji vb.

Fakat dar anlamda biyoloji ya da daha doğrusu genel biyoloji yalnız yaşamın ana sorunlarını ele alır. Canlı varlığın oluşumu, türlerin evrimi, yeryüzünde yaşamın doğuşu, özellikle üreme ve büyüme sorunlarını ele alır. Bu bağlamda ele alınacak olursa biyoloji en başta sitolojiyi içerir. Çünkü sitoloji canlı varlıkların hücrelerini, onların biçimlerini, yapılarını, fiziksel ve fizyolojik özelliklerini ve evrimlerini inceler.

Bu genel biyolojiye daha sonra moleküler biyoloji de eklendi. Bu bilim, biyolojik molekülleri, biçimlerine ve işlevlerine ilişkin niteliklerinden yararlanarak özgül yapıları bakımından belirlemeye çalışır. Nitekim moleküler sitoloji, moleküler embriyoloji ve moleküler genetik bu sayede kurulabilmiştir.

Biyolojik anabilim dallarının tümü evrim olgusunu vurgular. Ard arda öne sürülen teoriler (Lamarckçılık, Darwincilik, Mutasyonculuk, Yeni Darwincilik, Karma Teori vb.) evrimi açıklamaya çalıştı. Hepsinin eksik yanları bulunduğundan ciddi eleştirilere tabi tutuldu. Fakat bunlardan en fazla eleştiri konusu yapılan görüş Darwin'in biyolojik evrim teziydi. Çünkü bu tarz "Sosyal Darwinizm" olarak toplumsal yaşama, siyasete uyarlandı. Savaş ve çatışma tezlerinin çoğuna referans gösterildi; toplu kıyım ve katliamların payanda noktası olarak öne sürüldü.

Sosyal Darwinizm, Biyolojik Darwinizm baz alınarak öne sürülmüştür. Darwin türlerin evrimini ifade ederken, bir türün varlığını sürdürme koşulunun aş için, eş için mücadele etme, savaşma koşuluna bağlı olduğunu söyler. Hayatta kalan türlerin bu mücadelede üstün olan türler olduğunu, güçlü olanın ayakta kalabileceğini ifade eder.

Lamarck'ın kalıtım ile ilgili düşüncelerini araştıran Darwin, Lamarck'tan etkilenmekle birlikte, en çok da Malthus'un nüfus ve kaynaklar konusundaki fikrini biyolojik evrime uyarlamış, "var olma savaşı" fikrini Malthusçu kavramdan esinle geliştirmiştir.

"Güçlü olan kazanır", "orman kanunları", "en iyi olan kazanır", "güçlü olan her zaman üstün gelir", "gen bencildir" gibi ulus-devlet ve kapitalizmin tedavüle soktuğu yığınla söz ve söylem

Darwin'in biyolojik evrim fikrinin sosyal yaşama uyarlanması olup, Sosyal Darwinizm olarak tanımlanır.

Darwin'in "var olma savaşı" fikri 19. yy'dan bu yana iktidar odakları tarafından büyük ilgi görmüş, egemen siyaset, sınıf savaşımları, çatışma, savaş teorileri genelde Darwin'in bu kuramına dayandırılmıştır. Bu fikir Herbert Spencer tarafından serbest piyasa ve rekabet kuramının payandası olarak kullanılmış, Gobineau'da uygarlık ve ırkların saf kanı teorisine dönüştürülmüştür. Galton'da toplumda işe yaramayanların kontrol altında tutulması, ortadan kaldırılması, yani öjeni fikrinin referansı olarak sunulmuştur.

Öjeni fikri "daha iyi nesiller yaratmak için ırkları ıslah etme bilimi" olarak tanımlanır. Öjeni fikri İngiliz doğabilimci ve matematikçi Galton tarafından geliştirilmiş ve hem İngiltere'de hem de ABD'de büyük ilgi görmüştür. Galton öğretiyi pozitif ve negatif olmak üzere iki biçimde ele alır. Pozitif ojenide amaç, çiftleşmeye yoluyla her açıdan sağlıklı nesillerin ortaya çıkarılmasıdır. Negatif öjeni ise, sağlıklı olmadığı düşünülen insanların ortadan kaldırılmasıdır. (...) Binding ve Hocke'nın katkısı, ötenazi (acısız ölüm) fikrini öjenije eklemeleleridir. Ancak ötenazi fikri burada ölüm döşğinde olan ve çektiği dayanılmaz acılardan dolayı ölümü tercih eden insanların ötenazisi değil, yaşamı gerekli görülmeeyen insanların ortadan kaldırılmasıdır.²¹

Nazi Almanyasında Hitler iktidara gelir gelmez saf, temiz bir Ari ırkı yaratma projesiyle önce sağlık açısından iyi olmayan, deli, akıl hastası türü insanlara bu öjeni ve ötenaziye uygular. Daha sonra tüm Yahudi halkına dönük gaz odaları ve Auschwitz kampalarında 6 milyon Yahudi'yi katliamdan geçirir. Hitler "Kavgam" adlı kitabında "İrkını korumak isteyen bir devlet ırkını arılığını da yaratması gerekir," der. Özetle Nazi Almanyasının yaptığı şey, bu fikirlerin sentezinden başka bir şey değildir. Hitler bu sentezi de "Kavgam" adlı kitabında şu şekilde ifade eder:

²¹ Sosyal Darwinizm ve bio-siyaset; Özgür Gündem gazetesi; 3 Ekim 2011

Yaşamak isteyen savaşıması gerekir. Yaşam kanunu aralıksız mücadele olan dünyamızda, mücadeleden kaçan insanın yaşam hakkı yoktur (...) Irkları yücelten şey fikirlerin zenginliği değil, tüm yeteneklerini toplumun hizmetine koyan eğilimlerdir. Varlığını sürdürme güdüsü, ırklarda en asil fikir haline gelmiştir.(Adolf Hitler, Kavgam)

Faşist Türkçü ideoloji de Nasyonal Sosyalizm gibi Darwinizme ve “var olma savaşı” argümanına büyük önem vermiş ve değerlendirmelerinin merkezine yerleştirmiştir. Örneğin Türkçü ideologlardan olan Nihat Atsız 1964 yılında “Ötüken” adlı dergide yazdığı yazısında bu fikirleri şöyle dile getirir:

“Bir millet için en büyük tehlike, barış ve demokrasi afyonunu yutması ve uyumasıdır. Büyümek istemeyen millet, küçülmeye mahkûmdur. Saldırmayan millete saldırılır. Yaşamın saldırmaktan ibaret olmasının yanısıra, ulus için saldırı ve savaşı çirkinlik olarak görmek ya gaflet ya da ihanettir.”

Buna benzer yığınla fikri Türkiye siyasetinde günlük olarak yaşıyoruz. Sosyal Darwinizmin en canlı damarları Türkçü siyaset geleneğinde varlığını sürdürüyor. İlâveten Erdoğan’ın yıllardır diline pelesenk ettiği “en az üç çocuk” söylemi de biyo-siyasettir ve Sosyal Darwinizmin başka bir yansımasıdır. Dolayısıyla Sosyal Darwinizm birçok yönüyle bir devlet politikası olarak sürdürülüyor.

Dünya genelinde de Sosyal Darwinizmin yıkıcı etkileri, tahripkâr sonuçları 20. yy.’ın başlarından itibaren varlığını sürdürüyor. İspanya’da Franko, Portekiz’de Salazar, Şili’de Pinochet, İtalya’da Mussolini, Almanya’da Hitler bunlardan sadece birkaç örnektir.

Tarih

19. yy.’da bilimsel disiplinlerin ayrışmasında tarih de yerini aldı. Pazar alanına ekonomi bilimi, devlete siyasal bilimler, sivil topluma sosyoloji, geçmişe de tarih bilimi muvaffak oldu. Daha önce kral ve imparatorların kendi başlarından geçen serüvenleri anlatan

kayıtlar, belge ve arşivler vardı. Bu belge ve arşivlerin bu oluşturulan yeni disiplin dalı altında “millileştirme” süreci başlamış oldu. Yani tarih biliminin kuruluşundaki ilk icraat, kral, imparator ve kilisenin arşivlerini “millileştirme”, yani resmi tarih anlayışı olarak benimseme oldu. Dolayısıyla toplumun değil, devletin, kralın ve imparatorluğun serüvenleri tüm toplumun tarihi olarak lanse edildi. Adına da “resmi tarih” dendi. Bu “resmi” denilen tarihte monarkların biyografileri öne çıkarıldı; iktidarın sanal kahramanlık öyküleri toplumsal değer yargıları olarak öne sürüldü.

Bundan dolayı Bertolt Brecht ironik bir şekilde “İskender tek başına mı fethetti Hindistan’ı; yanında bir aşçısı da mı yoktu?” diyerek bu çarpık tarih anlayışına göndermede bulunur. Zira bu tarih anlayışında toplum, insan, kültür, değer yargıları yoktu. Bu tarih anlayışı sık sık eleştirilere, ironik yorumlara tabi tutuldu. Leopold Von Ranke’nin kuramsal açıdan bunu eleştirmesi, “resmi tarih” denilen ulus-devlet tarih anlayışının dışında yeni bir tarih araştırması ve yorumuna ihtiyaç olduğunu belirledi. Rankeci tarih anlayışı bu kurgusal tarihin eleştirisini, sorgulanmasını içeriyordu.

Ard arda gelişen üç önemli tarih ekolü ortaya çıktı. “Olgucu tarih”, pozitivist tarih anlayışı olarak ulus-devlet tarihçiliğine sıkı sıkıya bağlanma biçiminde tezahür etti. Bu tarih anlayışı, “doğruluğu” kesin olarak belirlenebilecek olaylarla sınırlı tutarak, bu deneysel tarihi bir “siyasal tarih” olarak -olayların kronolojik akışı içinde anlatılması ya da kuramsal yapıların analizi biçiminde- anlamaktır. Olayları askeri, diplomatik, parlamenter, kurumsal gibi ayrı ayrı ele alan “tarihleştirici tarih” ya da “olgucu tarih” kendi içinde kapalı bir dünya oluşturunuyordu. Örneğin bu tarih anlayışına göre resmi belgeler olmaksızın bir şeyin tarihi varlığı kabul edilmiyordu. Bu tarih anlayışının esas aldığı şey arşiv ve kayıt tarihçiliği idi. Bu arşiv ve kayıtların da “resmi kurumlar”ca ifade edilmesi gerekiyordu. Sözgelimi bu coğrafyada 1915’te bir buçuk milyon Ermeni katledildi, toplu katliama uğradı; ama elde somut kanıtlar olmayınca böyle bir olayın varlığı kabul edilmiyordu. Der-sim, Ağrı, Zilan, Sason başta olmak üzere Kürdistan’ın her tara-

finda yığınla katliam uygulandı. Devletin resmi-gayriresmi sözü olan “Türk süngüsünün girdiği yerde Kürt sorunu yoktur” anlayışıyla, Kürdistan’da Türk süngüsünün girmediği tek karış yer kalmadı. Fakat bunu ispat edecek belge ve arşivler olmayınca böyle bir şey tarihte yaşanmamış gibi davranılması isteniyordu.

“Olgucu tarih”ten sonra gelişen ekol, Braudel, Febvre ve Bloch öncülüğünde ortaya çıkan ve “Annales Ekolü” diye bilinen “bütünsel tarih” yaklaşımıydı. Braudel tarihe hem mekânı, hem de kısa süreli tarih yerine “uzun süre”li zamanı katan yeni bir yaklaşım geliştirdi. Braudel “resmi tarih” ve ulusun mikro tarih anlayışını eleştirerek, her şeyden önce dikkati “tarihin kısa süreleri, yaşam öyküleri ve olguları” üzerinde kutuplaştırmayı reddederek, uygarlıkların evrimine yol açan derin nedenleri iktisadi ve toplumsal olayların “uzun süre”lerinde arayan bir iktisadi ve toplumsal tarih bilinci ortaya koydu.

Bir diğer tarih ekolü de “Yeni Tarih” olarak bilinen Jacques Le Goff’un öncülük ettiği tarih anlayışıydı. Goff tarih bilimini diğer bilimlerle ilişkilendirerek sosyoloji, etnoloji ve psikolojinin katkılarıyla besledi. Kitlenin kültür edinme süreçlerini, inanç yapılarını vs. araştırdı. Tarih biliminin tüm tarihi değil, ancak “kendi” hakikatini temsil eden bir yorum geliştirdiğini, bunun da mutlak değil, ancak göreceli bir değer taşıdığını söyledi. Yine tarihin aslında iktidarlarca, seçme bir kahraman kişiliğinde topluma ahlaki ve siyasi bir ders verme amaçlı oluşturulduğunu ifade etti.

İngilizcede “story” (hikâye) ve “history” (tarih); aynı kelimelerden Fransızca ve Hollandacada “hystoire” ve “geschiedenis” her iki anlama da gelebilen sözcüklerdir. Türkçede kullanılan “tarih” sözcüğü de Arapça kökenli bir sözcük olup, kök anlamı itibarıyla yine “geçmiş hikâye” anlamına gelmektedir. Hikâye çocuklar için kurgulanan, çocuklara kıssadan hisseler anlatan, eğlendiren, iyi vakit geçirmesini sağlayan kurgusal meselelerdir. Peki mevcut ulus-devletlerin “tarih” diye ifade ettikleri kurgusal olayların çocuk hikâyelerinden bir farkı var mı? Örneğin Erzincan’ın kurtuluşu, Doğubeyazıt’ın zaferi diye her yıl kutlamalar yapılma-

sına rağmen “Türklerin zaferi” diye sunulan bu savaşlarda tek bir Türk askeri savaşmamıştır. Kürtler Doğubeyazıt’ta Bro Heskê Têli öncülüğünde, Erzincan’da Dersim İsyanı lideri Seyit Rıza önderliğinde Ruslara karşı savaşmış oraları kazandıktan sonra TC’ye devrediyorlar. Sarıkamış zaferi diye sunulan zafer koca bir yenilgiden ibarettir. İnönü zaferi diye bir şey yoktur. Bu kurgusal tarihin çocuk hikâyelerinden hiçbir farkı yoktur.

Osmanlının vakanüvisleri bile günümüzün tarihçilerinden daha objektifti. En azından padişahların, sultanların serüvenleri bile olsa mübalağayı bir kişiyle sınırlı tutuyorlardı. Moğolların Ortadoğu işgali sürecinde tarih yazımının farkına vardıkları ve Moğol hükümdarı Hülagü’nün Bağdat işgali sürecinde birkaç kiralık vakanüvisi tutarak Moğollar için bol kahramanlık destanlarıyla dolu bir tarih yazdırdığı rivayet edilir. Orta Asya’dan çıkışıyla başlayıp Anadolu kapılarına dayanma süreci ve sonraki süreçlerin anlatımı tamamen kurgusal olup, yetişkin hikâyelerini çağrıştıran betimlemelerle doludur. İçinde hamasi söylemler yığılsa da “ulusal kahramanlık” namına hiçbir icraat yoktur. Ortadoğu’ya gelir gelmez yapılan şey kapıkulu olmak, kölelik yapmak, kiralık asker olmaktır. “Köle” kelimesi asker anlamına gelir. “Köle” ve “kölemenler” terimleri ilk kez o dönem gelip Araplara paralı askerlik yapan Türkmen askerler için söylenir. Daha sonra bu Kölemenler Mısır’da Memluk devletini kurarlar. Zaten “memluk” sözcüğü de Arapçada “köle” anlamına gelir.

Kendi ulusçu anlayışını doğanın en küçük parçalarına kadar yayarak, her yerinde tek düze, bütün insanları ve onlarla birlikte nesneleri, hayvanları, kısacası her varlığı aynı anlayış içinde yorumlayan düz mantıkla oluşturulmuş tarih anlayışı realiteden kopuk, yapay tarih anlayışıdır. Peki kurguyu olgudan, masalı gerçekten, siyasal argüman ve ütopyacı fantezicileri birbirinden nasıl ayırıştıracağız? Ulus-devletin izlediği siyaseti benimseyen bir tarihçinin yapay ulus yaratma anlayışındaki katkıları nelerdir? Millileştirme, uluslaştırma sürecinde geçmişe ait değerlerin millileştirilmesinde tarih biliminin katkı payı ne kadardır? Örneğin Türk Tarih Tezi’nin “millileştirme” sürecinde Anadolu ve Kürdistan coğrafyasında yaşamış kurdu-kuşu, börtü-bö-

ceği külliye Türk hanesinden sayma anlayışı, devamla, bu topraklar üzerinde yaşamış ne kadar farklı etnik yapı varsa tarihlerine, özgün yapılarına bakmaksızın Türk saydılar. Aryen kökenli üç bin yıllık tarihi olan Hititleri Türk yaptılar! Hatta hızını alamayıp Sümerleri, Urartuları, dahası Amerikan yerlilerini bile Türk saydılar! Bu “resmi tarihçilik” söyleminin fantezi ve ütopyacı emelleri haricinde, bunu okullarında tarih dersi diye okutan anlayışın çocukları eğlendiren hikâyelerden özde bir farkının olmadığı; fakat buna mukabil abes olan, kocaman insanların bu yetişkin hikâyelerine inanması, dünyanın bu hilkat garibesini anlatımları duymazdan, görmezden gelmesidir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, bu tarih anlayışında “resmi” söylemin dışında kalan hiçbir halkın esamesi bile yoktur. Örneğin Türk tarih tezinde Kürt, Süryani/Keldani, Mehemi vb. halkların esamesi bile yoktur. O halkların kendisi varsa da, yaşıyorsa da, “kendi var, adı yok” kabilinden bir yok sayılma haline maruz kalmıştır.

Kültürel tarih yöntemi olgusal gerçekliğe daha yakındır. Kültürel tarih uygarlık ve modernite süreçlerini kapsamına alır. Fakat uygarlık ve modernite kültürü evrensel tarihi kapsamına almaz. Uygarlık ve modernite döneminin temel kategorileri olan devlet ve ulus tarihinin ancak bir bölümü olabilir. Kültürel evrenselliği kapsayacak yetenekten yoksundur. Kürtlerin ulus ve uygarlık tarihinde pek yer bulmaması, tarihsiz olmaları anlamına gelmez. Kültürel tarih bağlamında yaklaştığımızda binlerce yıllık başat bir tarihe sahip oldukları görülür. Bu kültürün temel niteliği kabile ve aşiret formlarını güçlü yaşamaları, tarım ve hayvancılık ekonomisinde devrimsel bir rol oynamalarıdır. Verimli Hilal kültürü, insanlık tarihinde ne kadar rol oynamışsa hakların kültürel tarihinde de Kürtlerin rolü ona denktir.²²

Bundan ötürü kolektif bir tarihe ihtiyaç var. Mevcut ulus devlet tarihi tek yanlı olmak kadar, aynı zamanda yaşayan tüm halkların kimliğini, kültürel değerlerini ve varlığını yadsır. Ermeni halkına dönük vurguları da hakaret ve aşağılamalarla doludur. Dolayısıyla

²² Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 5; s. 91

doğru bir tarihin ortaya çıkması, fantezinin gerçekten, masalın realiteden ayrıştırılması için aynı coğrafyada yaşayan halkların bir araya gelerek konsensüs halinde ortak bir tarih oluşturmaları, yani tarihlerini ortaklaştırmaları gerekir. Mevcut tarih anlayışında ulus devleti olmayan tüm halklar toptan inkâra mahkûm edildiği gibi, vurgu düzeyinde değerlendirenler de “milliyetçi” söylemin etkisiyle hakaret ve aşağılanmaya maruz kalmışlardır. Ulus devlet sistemine sahip olmayan hemen hemen tüm halklar için durum böyledir. Kolektif tarih, hem ulus devletin, iktidar güçlerinin söylemini ortadan kaldırır, hem de yanlış tarih yorumlarına mahal vermeksizin “kültürel tarih” esaslı yeni bir yöntemle ele alınmasını sağlar.

Kimya

Kimya, maddenin atom ve molekül yapısını, bileşimleri arasındaki özgül etkileşimleri inceleyen pozitif bilimlerdenidir. Kimya bilimi bir bilim olarak tanımlanmadan önce hem Doğu, hem de Batı toplumlarında bir yöntem olarak kullanılmaktaydı. Eskiden bu bilim “iksir” denilen karışım yöntemleriyle kadınların buluşu olarak ortaya çıktı ve gelişti. Bundan dolayı Ortaçağ’da yığınla bilge kadının “cadı” olarak adlandırılıp ya diri diri yakıldığını ya da kafalarının giyotine vurulduğunu biliyoruz.

9. yy.’da antik bilgilerin mirasçısı olan simyacılar ortaya çıktı. Bunlar Cabir, Razi, İbni Sina ve İbni Rüs gibi Arap ve Fars simyacıları. Kükürtle metalleri birleştirebilen bu kişiler, amalgam hazırlayabiliyor, korozyona yol açan cıva (II) klorunu, boraksı, cehennem taşını, vitriyolu (zaçyağı), kezzabı, altın suyunu, güherçileyi, bazı ve rumateşini tanıyorlardı. Çalışmaları sırasında damıtma ya da süblimleştirme, çözündürme ve kristalleştirme, kal ve kavurma işlemlerini bularak uyguladılar. Dört element olan hava, su, toprak ve ateşe cıva ile kükürdü de eklediler.

Bu dönemde Batılı simyacılar (12. yy.’dan 16. yy.’a dek) bizmutu tek başına elde etmeyi başarak arsenik, antimon, etil alkol, hid-

roklorik asit ve sülfirik asitle ilgili bilgilerini kesinleştirdiler. Bunlardan Alain de Lille, kimyasal ilgi kavramının bulucusu Albertus Magnus, Roger Bacon, Basile Valentin vb. adlar sayılabilir. 16. yy.'da Paracelsus, Agricola ve Bernard Palissy adında üç kişi, deneysel yöntemi savunmaya girişti. Paracelsus tıp alanında gerçek bir gelişmeye öncülük ederken, Agricola metalürji üzerine incelemeler yaptı; seramik ve emay sanatlarını tasarlayarak kuran Palissy, kimyayı tarıma uygulayan ilk bilim insanı oldu.

Kimya biliminin çağdaş gelişmesi 17. yy. ile başladı. Von Helmont eski yöntemlerin zayıfladığını göstererek yeni yöntemler geliştirdi. Havanın dışındaki diğerk gazları bularak inceledi. Gazların basıncını inceleyen Robert Boyle, havanın yanma olayındaki rolünü ortaya koydu; fosforlu hidrojenden hidrojeni ayırmayı başardı. Tuz çözeltilerini inceledi, cıva sülfat ile asetonu elde etti ve ilk kez asit işlevini tanımladı. Bu iki bilimcinin yanı sıra Jean Rey, metallerin kızdırıldığında ağırlıklarının arttığını saptadı. Glauber, hidratlı sodyum sülfatı buldu. Becher, asitlik kuramını ortaya attı. Kuncel, fosforu inceledi ve amonyağı buldu. Mayow, suyla yer değıştirme yoluyla gazları toplamayı başardı. Tepkimeleri mekanik olarak açıklayan bir kimyanın kurucusu olan Lemery, cisimlerin sınıflandırılmasını yaptı. Homberg, havanın yoğunluğunu ölçtü ve borik asidi buldu. Hoffmann magnezyumdan kireci ayırmayı başardı.

Sonraki yüzyıllar boyunca gazların kimyası, elementlerin yoğunluğu, asitlerin çeşitleri gibi pek çok buluş gerçekleştirildi. Lavoisier'den Mendeleyev ve Faraday'a, Fermi'den Robinson'a kadar birçok kimyacı önemli buluşlar gerçekleştirdi. Bu buluşlar 19. yy.'da kimyada uzmanlık alanlarının gelişimini sağladı. Başta genel inorganik ve organik kimya olmak üzere geleneksel dalların yanı sıra fiziksel kimya, bugün sınırları biyoloji ve genetiğeye dayanan biyokimya, makro molekül kimyası, ışın kimyası vb. gibi birçok dal ortaya çıktı. Bu dallar arasında birliktelik yalnızca atomların yapıları ve elektronların uzayda düzenlenmeleri sonucu ortaya çıkan bağlanma biçimlerinin bilinmesiyle sağlandı.

Özcesi, kimya alanında yapılan buluşlar toplumlara, insanlığın gelişimine büyük katkılar sunmuştur. Kimya, toplumlara en fazla

katkı sunan alanlardan biridir. Günlük olarak tükettiğimiz bir sürü yiyecek ve içecekten turalım da eczacılık alanında kullanılan ilaçlar, tarım alanındaki buluşlara kadar pek çok buluş kimyanın ürünüdür. Ancak buna mukabil, toplumlara, insanlığa, doğaya, ekosisteme en fazla zarar veren de yine bu bilim dalının ürünleri olmuştur.

İnsanlar genelde kimya tesislerinin su kenarlarında kurulmasına tepki gösterir. Kimya sanayisinde, özellikle en ağır kollarında çok büyük miktarda su gerektiğinden, kimya tesisleri de genelde dere, nehir, göl, deniz gibi su kenarlarına kurulur. Sular en çok da bu kimya tesislerindeki atıklardan dolayı kirlenir, zehirlenir.

Ancak doğa ve toplumlara insanın tahayyül sınırlarını zorlayacak kadar ciddi tahribatlara, yıkıcı ve öldürücü etkilere neden olanların başında kimyasal silahlar gelir. 20. yy.'da kullanılan insan, hayvan ya da bitkiler üzerinde toksit etkili kimyasal maddeler ya da I. Dünya Savaşı'nda kullanılan kimyasal (iperit, arsinler) artık günümüzde kullanılan çeşitleri yanında minimal etkiye sayılırlar. İperit ya da hardal gazından yüzlerce kat daha zehirli maddeler her türlü silahlarda rahatlıkla kullanılabilir. Kimyasal maddeler havan mermisinden balistik füzelere kadar, her türlü mermiye yerleştirilebilir.

Günümüzde kimyasal-biyolojik başlıklı silahlar, napalm bombaları, hidrojen ve uranyum bombaları türü yığınla kimyasal çeşidi hemen hemen tüm ulus devletlerin envanterinde bulunmaktadır. 1925 Cenevre Protokolü'ne rağmen bu ve buna benzer yığınla kimyasal hemen hemen tüm ulus-devlet ve iktidar odakları tarafından kolaylıkla üretilebilir.

Şüphesiz ki Ortadoğu coğrafyasında bu kimyasalların etkilerini ve bunun insan kadar doğa üzerindeki tahribatlarını en yakından yaşayan Kürtlerdir. Sadece Enfal ve Halepçe katliamlarında değil, bugün günlük olarak Kürdistan dağlarında Kürt gerillasına karşı kullanılmaktadır. Defalarca bu kimyasal kullanımları basında ve kamuoyunda teşhir edilmesine rağmen, sanki tüm uluslararası hukukun insan ve doğa tanımlarının dışında kalan bir bölgeymiş gibi yaklaşmakta, görmezden gelinmektedir.

Bugün dünya genelinde kimya biliminin ürettiği bilgiler iktidar güçlerinin tekelinde tutulmakta, hegemonya, tahakküm ve kâr amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu bilim dalı ulus-devletlerin tasarrufundan çıkarılmadığı müddetçe, kimyagerlerin devletin kolluk kuvvetlerinden hiçbir farkı olmayacaktır. Devletin paralı tetikçiliğini, kiralık katilliğini yapan militarist güçler ile o militarist güçlerin kullanmaları için canlıları yok edici silahlar üreten güçlerin hiçbir farkı yoktur. Devletin kimya laboratuvarlarında kimyasal silah üretenle o silahı, toplumsal özgürlüğü için mücadele eden, direnen halklara karşı kullanan militarist odaklar siyam ikizidirler. Bu açıdan kimya bilimi başta olmak üzere tüm bilimlerin ve en önemlisi, bu bilimlerin üretildiği akademilerin, üniversitelerin devletlerin tasarrufundan çıkarılması ve etik ölçülere kavuşturulması gerekir.

Fizik

Fizik algılanabilir dünyanın nesne ve olaylarını inceler. Daha genel bir tanımla doğadaki hareket ve kuvvetleri inceler. Bu hareket ve kuvvetler içerisinde madde-enerji, yine madde ile maddenin bileşenleri arasındaki fiziksel etkileşimler fizik biliminin temel konusudur. Bu anlamıyla fiziğe doğayı bilmenin bilimi de denir.

İlk felsefeciler aynı zamanda fizikçiler olarak da adlandırılırlar. Thales'ten Sokrates'e, yani toplumsal felsefeye kadarki süreç doğa felsefesi, bunu geliştiren filozoflara da daha genel bir tanımla doğa felsefecileri denir. Arşimet'in suyun kaldırma kuvvetini bulmasından tutalım Descartes'ın analitik geometriyi inşa sürecine kadarki süreçte fizik biliminin doğuşunu gerçekleştirecek önemli buluşlar gerçekleştirilmiştir. Ancak fiziğin gerçek gelişimi 17. yy'da başlar. Kepler, Galilei, Descartes, Kopernikus, Huygens ve Hooke'un çalışmalarından yararlanan Newton, tüm bunları sentezleyerek genel bir fizik kuramına dönüştürür.

Newton fiziğinde "Eylemsizlik Prensibi" olarak tanımlanan kurama göre durağan bir maddenin hareketi, devinimi yoktur. Dışarı-

dan bir kuvvet uygulanmadığı sürece de sabit kalır. Oysa Kuantum fiziğinde hareketsiz, statik, durağan diyebileceğimiz hiçbir şeyin olmadığı kanıtlanmıştır. Newton'ın bu anlayışının temelini oluşturan şey, cansız madde anlayışıydı. Klasik fizikte madde “doğada belli bir kütlesi, ağırlığı ve hacmi bulunan cisimler” olarak tanımlanır.

Bilimin en son vardığı sınırlar olarak kuantum ve kozmos bize hayli ilginç yaklaşımlar sunmaktadır. Atomaltı parçacık ve dalga fiziği olarak kuantum bambaşka alanlar açmaktadır. Sezgili, özgür tercihi düzenlerden tutalım, aynı anda iki farklı şey olmak, insan yapısından ötürü belirsizliği tam olarak aşamama kuralına kadar tespitlere ulaşmaktadır. Kaba, cansız madde anlayışı tamamen bir tarafa bırakılmaktadır. Tersine son derece canlı, özgür bir evren karşımıza çıkmaktadır.²³

Descartes ve Bacon'da klasik fizik felsefesi olarak ifadeye kavuşan, Newton'da ise kuramsal fizik yasalarına dönüşen “kütlesi, hacmi olan cansız nesne” anlayışı toplumsal yansımada maddeci, metacı bir anlayışı geliştirdi. Bu anlayış manevi bağların parçalanmasına, toplumsal ilişkilerin ruhsuz, duygusuz ve kaba maddeci tarzda gelişmesine neden olmuştur. Bu fiziğin maddeyi ele alış tarzındaki kaba, düz ve parçalı yaklaşımı insanın ruhsal bütünlüğünü bozarak egemen sistem tarafından rahatlıkla sömürülebilecek bir düzeye getirilmiştir. Bunun sonucunda da ruhsuz, benliği parçalanmış, mekanik, itaatkâr bir insan ve toplum ortaya çıkmıştır. Parçalanmış insan, mekanikleştirilen toplum, sürü haline, belli merkezlerden rahatlıkla programlanıp manipüle edilebilecek bir düzeye getirilmiştir.

Newton, uzay ve zaman olgularının sistemlerden ve kütlelerden bağımsız, mutlak ve değişmez olduklarını belirtir. Gözlemci ile gözlemlenen arasında herhangi bir bağ olmadığını, olgu ve hareketin gözlemciden bağımsız olduğunu söyler. Yine dışarıdan her-

²³ Öcalan, Abdullah; Bir Halkı Savunmak; s. 28; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

hangi bir kuvvet uygulanmağı takdirde hareketin sürekli düz bir çizgi biçiminde ilerlediğini ifade eden lineer doğrusal esaslı düşünmüştür. Newton bir şeyin hareketi ve geçmişi bilinirse, sonucun da, yani geleceğinin de bilebileceğini ifade eden Laplace'cı determinizmi esas almıştır.

Einstein'ın özel ve genel görelilik teorisi ve kuantum ile kaos kavramlarıyla Newtoncu paradigma önemli oranda aşıldı. Michelson ve Morley'in ışık üzerinde yaptıkları deney ve Einstein'ın özel görelilik teorisi klasik fiziğin kuramlarını aşan ilk kavramlardan oldu. Özel görelilik teorisinde ışık hızının sabit olduğunu, evrendeki son hız olduğunu, bir cismin hızının arttıkça boyunun kısalacağını, ışık hızına ulaşıncı kütlesinin de sonsuzlaştığını söyler. Bu durum $E=mc^2$ formülü ile ifade edilmiştir. Bu sav enerjinin de bir kütle olduğunu, enerjinin kütleye dönüşümüyle maddenin enerjiye, enerjinin de maddeye dönüştüğünü söyler.

Genel görelilikte ise uzay-zaman kavramlarının birbirinden kopuk ve mutlak olmadığını, Newton'ın en, boy ve derinlik kavramlarına bir dördüncü boyut olan zaman kavramını da eklemiş, uzaydan bahsedebilmek için zaman kavramına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Yine Maks Planck'ın deneylerinden esinle geliştirdiği “foto elektrik” kuramı da klasik fiziğin temel görüşünü aşmıştır.

Maks Planck 1900 yılında “kara cisim ışıması” olarak bilinen deneyinde ışığın dalga hareketi haricinde parçacık olarak da hareket edebildiğini fark etmiş. Daha önce Young deneyinde ışığın bir dalga hareketi olduğunu kanıtlamıştı. Planck araştırması ve Einstein'ın “foto elektrik” deneyi sonucu ışığın parçacık olarak da hareket ettiği fikri ifade edilmiş, Niels Bohr'un deneyleriyle hem dalga, hem parçacık olarak hareket ettiği kanıtlanmıştır.

İzafiyet teorisi, kuantum, mikro fizik, kaos kuramlarıyla klasik fiziğin birçok yönü aşılmışsa da, Newtoncu fizik 17. yy. dünyasında paradigmasal bir etki yaratmıştır. 17. yy.'dan sonra gelişen birçok sosyal bilim, sanat ekolü, ideolojik akım vb. yığınla fikir kendini bu Newtoncu fikirlerle yeniden yapılandırmıştır. Marksizimden tutalım Freudcu kurama, oradan iktisatçı kuramlara kadar birçok teo-

riyi etkilemiş, toplumsal algıyı şekillendirmede önemli bir etkisi olmuştur. Teknik buluşlar ve sanayi devrimiyle birlikte Newtoncu bilim paradigmaların ana kaynağı haline geldi.

Klasik fizik felsefesinin ve bunun kurucularından sayılan Descartes ve Francis Bacon'un bundaki katkısı da azımsanmayacak düzeydedir. Örneğin mekanikçi felsefenin kurucusu olan Descartes hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak tarzda açık ve doğruluğu kesin olarak kanıtlanmış bilgiye ulaşmayı amaç edinir. Mutlaklık, kesinlik, lineer doğrusallık bu mantıktan bize miras kalan etkilerdir. Ancak Heisenberg'in belirsizlik ilkesiyle birlikte Kartezyenci anlayış ve bu anlayıştan beslenen klasik fiziğin araç ve gereçlerini de işlevsiz hale getirdi. Yani belirsizlik ilkesi, klasik fiziğin yüzde yüz bilinebilir, kesinlikçi ve mutlakçı anlayışını yıktı.

Klasik fizikte kullanılan belirlilik, belirlenimcilik vb. gibi kesinlikçi kavramlar, özünde tanrısal zihniyeti aşmamış olan söz konusu mekanikçi felsefenin doğrudan veya dolaylı etkileri olarak ele alınabilir. Önemli buluşlara kaynaklık etmelerine rağmen tanrının yerine insanı koyma anlayışları, doğanın tahakkümüne yol açan bakış açıları gibi yaklaşımları, özünde bu zihniyetin geleneksel tanrı anlayışından kopmadıklarını göstermektedir.²⁴

Descartes'in yaptığı şey aklı tanrısallaştırmaktır. Tanrısallaşan akıl; duygu, his ve sezgileri araçsallaştırır. İnsanın ruhsal yapısı ötelenir. İnsanın bütünselliği sakatlanır. Analitik zekâ ile Kartezyenci bakış açısı toplumu her türlü duygusuzluğun, vicdan ve ahlaksızlığın girdabına sürükler.

Yine Francis Bacon'un "bilim güçtür" sözü bilime, dolayısıyla bilgiye bir aydınlanma aracı olarak değil, erk, güç, iktidar aracı olarak yaklaşılmasına neden olur. Güç, olgusal bir durumdur. İktidar bir olgudur. Bilimin gücü elde etmeye ve onu sürdürmeye devam etmesi, bilimin gücü desteklemesi, bilimin gücü meşrulaştırması,

²⁴ Şahin, Sinan; Paradigmasal Değişimde Kuantum; s. 56; Aram Yayınevi; Diyarbakır; 2014

siyasi iktidarlara dayanak sağlamasıdır. İktidar da böylesi bilgi üretici bilimler aracılığıyla, bu bilim merkezlerinde tecelli ettiği “bilimsellik” yaftalarıyla bilginin birikimini ve dağıtımını kontrol eder.

Psikoloji

Psikoloji psyche (nefes, ruh, zihin) ve logos (bilgi) kelimelerinden oluşmuş olup, “ruh bilgisi” anlamına gelmektedir. Tanım itibarıyla en genel anlamda insanın ruhsal yapısını, onun davranışlarını inceleyen bilimdir. İnsan davranışlarının ne olduğunu, niçin olduğunu araştırmak, araştırma sonuçlarından hipotez, yasa, teorilere varmak psikolojinin görevidir.

Psikoloji özgün bir alan değil, toplumsal felsefe içinde yer alıyordu. Ancak felsefeden ayrılıp bağımsız bir bilim haline geldikten sonra kısmen de olsa bazı filozofların düşünce biçimlerinin etkisi varlığını sürdürmüştür. Psikolojinin ayrı bir alan olarak örgütlenişi 1879’da Alman psikolog Wilhelm Wundt ile başlar. Wundt kurduğu psikoloji laboratuvarı ile psikoloji, deneysel bir bilim dalı olma unvanı kazanır. Daha sonra Avrupa’nın değişik yerlerinde ve Amerika’da birçok psikoloji laboratuvarı açılmıştır.

Psikolojinin kurumsallaştığı süreç farklı farklı akımların da geliştiği süreçtir. Bu akımların ilki strüktüralizm (yapısalcılık) olup, Wundt ve Titchener tarafından geliştirilir. Zihin yapısıyla ilgili durumları yapısal olarak ele alıp duyum ve imgeler yoluyla insanı analiz etmeye çalışmışlardır. İkinci akım olan Fonksiyonalizm (işlevselcilik) Wiliam James, James B. Angell ve John Dewey gibi Amerikalı eğitimcilerin kurduğu bir ekoldür. Üçüncü akım behavyorizm (davranış psikolojisi) olup, II. Dünya savaşı sıralarında behavyorist denilen bir grup Amerikalı psikolog tarafından geliştirilmiştir. Dördüncü akım Psikodinamik yaklaşım (psikoanalitik psikoloji) olup, Freud, Adler ve Jung tarafından geliştirilmiştir. Beşinci akım geştaltçılık (yani bütünlük psikolojisi) olup, Max Wertheimer, Kurt Koffka ve Kurt Lewin gibi Alman psikologlar tara-

findan temsil edilen bir akımdır. Altıncı ekol hümanistik (insancıl) yaklaşım olup varoluşçu (existansialist) felsefe akımının görüşlerini benimseyen Rogers, Maslow, Sartre gibi bilimcilerce geliştirilmiştir. Yedinci ekol bilişsel (kognitif) yaklaşım olup, Jean Piaget'nin çalışmaları baz alınarak geliştirilmiştir. Sekizinci ekol de biyopsikolojik yaklaşım olarak da bilinen biyolojik yaklaşım olup, Adolf Meyer öncülüğünde geliştirilmiştir.

Psikoloji biliminin Batı-merkezcil bakış açısı tüm ekollerin insan çözümlemelerinde belirgin bir husus olarak öne çıkmıştır. Bu açıdan psikoloji biliminde esas alınan kültür, zihniyet ve toplumsal değerler Batı'nın değer yargılarıdır. Oysa insanın kişilik ve ruhsal yapısının oluşumunda belirleyici faktörlerin başında toplumsal kültür, değer yargıları, bireyin içinde yetiştiği çevre-toplum gelir. Bir Avrupa bireyinin ruhsal çözümlemesi baz alınarak bir Asyalı, Afrikalı bireyin psikolojik yapısı anlaşılabilir mi? Psikolojinin çözüm metotları olarak oluşturulan kuram, tez ve teoremler Asyalı bir insanda aynı sonucu verebilir mi? O halde tüm dünyada psikoloji biliminin temel metotları olarak bu ekollerin baz alınması sorunsal değil mi? Egemen bakış açısının kendini mutlaklaştıran, zihniyet yapısını tüm dünyaya hakim kılan, tüm dünyayı kendi gözlüklerinden hayata bakmaya mecbur kılan narsist düşüncenin dışı vurumu değil mi? Açık ki bu sorunsal yaklaşım toplumsal sorunlara çözüm üretmekten ziyade, bu sorunları daha da derinleştiren bir yaklaşımdır.

Günümüzde dünya hastane modeline göre evrilme yolundadır ve yönetim bir tedavi işlevi edinmektedir. Yöneticilerin işlevi hakiki bir toplumsal ortopediye uygun olarak bireyleri gelişme sürecine uyarlamaktır. Tıbbi tedavi bir baskı biçimidir. Günümüzde psikiyatr 'normallığı' ve 'deliliği' kategorik olarak belirleyen kimsedir. Anti psikiyatrinin önemi hekimin hükmünün kesinliğinden, bireyin akıl durumuna karar verme durumundan kuşku duymasındandır. Bir diğer sorun, normalleştirme iktidarını kimin uygulayacağı sorundur. Doktor mu? Psikiyatri mi? Normal olarak anormal kişi derken,

yaşadığı ortamdan kopmuş insan anlaşılmaktadır, ama bu durumda insanları hastanelere ya da divanlara hapsedmek nasıl bir tedavi yolu olabilir?²⁵

Foucault'nun “Deliliğin Tarihi” adlı yapıtında psikiyatri için ifade ettiği sorunsal yaklaşım psikoloji için de geçerli. Ancak tıbbın ruh hastalıklarını ve bunların tedavilerini inceleyen bölümü olan psikiyatri sadece delilik konusunda değil, toplumun tüm ruhsal hastalıklarını aynı ele almasının zihinsel yansımasıydı. Bu dikotomi sadece normal-anormal, akıllı-deli bölümlemelerinde değil, akıllı veya gerizekâli diye yapılan ayrımlarda da kendini gösterdi. Bu sorunsal yaklaşımlara alternatif olarak 1970'ler de anti-psikiyatri adı altında yeni kuram ve tedavi yöntemleri ortaya konuldu.

“Tımarhane” teriminin kendisi bile iktidarın topluma hangi algıyla yaklaştığını yansıtan bir veridir. “Tımar etme” insanlarca, özelde atlar genelde ise tüm vahşi hayvanların terbiye edilmesi için kullanılan bir terim. İnsanlara hayvan muamelesi yaparak, vahşi hayvanların terbiyesi ile benzeştirme üzerinden oluşturulan tüm çözüm metotları sorunsal bir sonuca götürür.

Kapitalist modernitenin epistemolojisine dâhil edilen tüm bu psikoloji akımları “Eleştirel Psikoloji” tarafından “Ana Akım Psikoloji” olarak tanımlanmaktadır. Eleştirel psikoloji, psikoloji bilimini temelden sorgulayan, toplum ve birey ilişkilerini iktidarın epistemolojisiyle ele alan yaklaşımı reddeden ve alternatif bir psikoloji bilimini geliştirmeye çalışan bir akımdır. Bu akım devletlerin eğitim müfredatlarında resmi olarak öğretilen ve adına Batı psikolojisi denilen psikolojiyi Ana Akım psikoloji olarak adlandırmaktadır.

Alternatif bir psikoloji biliminin gelişmesi için eleştirel psikolojinin görüş ve değerlendirmeleri hayli ön açıcı olacaktır. Eleştirel psikolojinin ana akım psikolojiye yönelttiği eleştirileri özet haliyle şöyle ifade etmek mümkün: Bireyleri birçok kişi tarafından paylaşılan sorunlar yüzünden suçlamak ve terapi, eğitim veya stres yönetimi çalışmalarının bireysel sorunları psikolojik bozukluklarmış gibi göstermek,

²⁵ Foucault, Michel; Deliliğin Tarihi; s. 130; İmge Yayınevi; Ankara; 2000

insanı değiştirmek mümkünken sistemi değiştirmeye gerek olmadığını söyleyen muhafazakar görüşü kuvvetlendirir.

Ana Akım psikoloji, grup veya daha geniş bir topluluk yerine bireye odaklanarak, bireysel değerlere aşırı derecede vurgu yapar; komünal ortaklık veya grup olmanın geliştirici yanlarını görmez ve adaletsiz kurumları güçlendirir. Ana akım psikolojinin altında yatan varsayımlar ve onun kurumsal sadakati, eşitsizlik ve baskının sürdürülebileceği bir ortam yaratarak güçsüz ve dışlanmış gruplara ait insanları fazlasıyla incitir. Bu haliyle de ezilenlere ege-menlerin gözlükleri ile bakar.

Bu yaklaşımda iki temel olgu ne çıkar. Birincisi, başta tarafsızlık değeri olmak üzere, ana akım psikolojinin de belirli değerler tarafından ynlendirildiğidir. Diğeri ise, araştırmanın statükoyu korumaya yönelik bir çaba tarafından ynlendirildiğinin farkında olunmasıdır. Eleştirel psikologlar psikolojinin kapitalizm, ataerkillik, smrgencilik ve Batının ideolojisini muhafaza etmedeki rolünü ortaya koymuştur. Ana akıma karşı çıkmayan bir psikoloji statükoyu pekiştirir. Bu, aynı zamanda iktidarın çıkarları doğrultusunda icra edilen bir psikoloji bilimi anlamına gelir. Psikolojinin pazar ekonomisinin bir parçası oluşu, onun özgürleştirici bir bilim olarak sunulmasını zorlaştırır. Sosyal psikoloji dâhil, büyük oranda toplumsal açıdan işe yaramayan bilgiler üreten bir alan haline gelmiştir.

Ana akım psikoloji yardım arayan kişileri genellikle nesnelleştirir ve psikoloji pratiği sıklıkla insanlara ocuklarmış gibi muamele eder. Psikolojik yardım arayan bireylerin çocukluğuna inme artık toplumsal tabanda ironi konusu olmuştur.

Toplumsal sorunlardan kaynaklı psikolojik rahatsızlıkların bile sistemsel bağını görmezden gelen bir psikoloji kişilere ne kadar yardım edebilir? zgrleşmenin, adaletin ve toplumsal değişimin gelişimine nasıl yardım edebilir?

Yine klinisyenlerin normallik ve anormallik hakkındaki yargıları orta sınıfın dünya görüşünü ve değerlerini örtük bir şekilde dayatır. Bu yalnızca uygun olmayan bir tedaviye yol amakla kalan bir dayatma değil, aynı zamanda bir kültürel emperyalizm biçimidir.

Psikologlar, bireysel özgürlüğü ve politik eşitliği destekler gibi görünüp, demokratik katılım ve adalet yerine, politik ilgisizliği ve serbest piyasayı tercih eden kapitalist bir demokrasiye rahatlıkla uyum sağlar. Aynı şekilde psikologlar kuramlarının herkes için geçerli olduğunu varsayarak, bireyin içinde bulunduğu toplumsal gruptan, kültürel arka plandan veya hayat şartlarından etkilenmeyeceğini düşünür.

Yapılan testlerin çoğu bir androsentrik (erkek merkezli) cinsiyetçiliği, pozitivist bilimciliği ve etnosentrizmi barındırır. Bu, kapitalist modernite menşeli temel yaklaşımı yansıtır. En genel testlerden tutalım da çocuklar için kullanılan zekâ testlerine kadar içerilmiş bir görüştür bu. Söz gelimi kullanılan belirli zekâ kavramları bilim kisvesi altına saklanmış bir etnosentrizm türüdür.

Daha az başarı gösteren çocukları “düşük zekâlı” olarak adlandırmak, eğitim sisteminin başarısızlığını kabul etmektense, çocukları kendi talihsizlikleri için suçlamak, eğitimcileri ve politikacıları sorumluluktan azade tutmak için etkili bir yoldur. Böylelikle eleştirel bakış açısı bilgi yapma ve bilgi tüccarlığı yapmayı şüphe ve soru uyanıdır. eylemler olarak görür.

Sosyoloji

Sosyoloji 19. yy.’da ortaya çıkan ve toplumu, toplumsal olay ve olguları ele alan bir bilimdir. Daha genel bir tanımla sosyoloji, bireylerin toplumsal gruplar içinde katılma biçimlerini, örgütlenme biçimlerini, gruplar arasında kurulan bağıntı tiplerini ve grupların bireysel davranışlar üzerindeki otoritelerini inceler. Kurucuları tarafından toplumbilim, toplumların genel bir bilim olarak tasarlandı. 1836’da bu bilime sosyoloji adını veren Comte, onu genel toplumsal gerçekliğin bilimi olarak tanımlıyordu.

Toplumsal incelenmesine yönelik düşünce bilimi olarak toplumbilimin kökleri felsefe geleneğinin derinliklerinden gelir. Platon, Aristoteles, Aziz Augustinus, Aziz Thomas, İbni Haldun bu

bilimin çıkışında düşünsel temel olarak baz alınır. Daha sonraları Machiavelli, Hobbes, Locke ve Montesquieu'nün görüşleri de sosyal bilim bağlamında ele alındı. 19. yy. sonrası ise Marx, Durkheim, Max Weber gibi düşünürlerin kuramları sosyoloji biliminde temel tezler olarak değerlendirildi.

Sosyoloji Tocqueville, Frederic Le Play, Marx ve Durkheim'ın çalışmalarından sonra birçok dala ayrıldı, toplumsal bünyede farklı örgütlenme alanlarına yayıldı. İş toplumbilimi, toplumsal sınıflar toplumbilimi, din toplumbilimi, bilgi toplumbilimi, hukuk toplumbilimi vb. birçok geleneksel alanın yanında toplumbilim sanat, edebiyat, kitle kültürü, moda, şehircilik, dinlenme, bürokrasi, kırsal çevre, kitle iletişim araçları, iktisat, gelişme, uluslararası ilişkiler vb. alanlara da uygulandı. Özel ve kamusal araştırma merkezleri ve ekipleri gitgide toplumbilimin bütünsel bir incelenmesinden daha çok özel bir dalın sorumluluğunu yüklenmeye başladılar. Araştırma yöntem ve teknikleri alanında çağdaş dönemde, matematik ve istatistik araçların genel bir yaygınlık kazandığı, bazı sosyometri kavramlarının geliştiği, soru dizisi ve test tiplerinin çoğaldığı, etnografi, yöntem ve betimlemelerinin yetkinleştiği, dilbilim modellerinden gitgide daha çok yararlanıldığı saptandı. Yöntemler ve teknikler arasındaki birlik yetersizliği, kısmen bunların kuramsal temellerini genellikle toplumbilimden başka bilim kollarına (psikoloji, matematik, ekonomi, dilbilim vb.) dayandırmalarına, kısmen de hem somut toplumsal olayların incelenmesini temellendirmeye, hem de bu incelemeyi daha geniş açıklamalarla bütünleştirmeye yetenekli, birleşik toplumbilim kuramının yokluğuna bağlandı.

1970'ler sonrası toplumbilim alanında ciddi tartışmalar başladı. Yeni bir toplumbilime ihtiyaç olduğu, pozitif metotlarla toplumsal olguların incelenemeyeceği en başta geliştirilen eleştirilerdendir. Bu eleştiriler genelde Durkheim'ın "toplumsal olguların nesneler gibi ele alınmaları gerekir" sözü ile Comte'un doğa bilimleri alanında uygulanan kesinlikçi metotları, pozitivizmi baz almasından geliştirdi. Yani Durkheimcı ve Comte'çu yaklaşıma karşı yeni bir yaklaşım ihtiyacı ortaya konuldu.

Avrupa merkezli sosyal bilimlerdeki en büyük ihanet, toplumsal gelişmeyi kapitalizme mal etmesidir. (...) Sosyolojik söylemler genelinde kapitalist moderniteyi meşrulaştırma işlevi gördü.²⁶

Toplumsal sorunları sistem kaynaklı değil, bu sorunları sınıf, tabaka, cemaat ve kültüralist bir retorikle ifade etme yöntemi, sorunların asıl kaynağı olan egemen sistemleri örtbas etme, maskeleye metodudur. Sosyalbilim bu yönüyle toplumsal sorunları ifşa etme değil, mistifikasyon işlevi gördü.

“Sosyalbilim 19. yy.’ın sonlarında Newtoncu bilimin kültürel egemenliğin gölgesinde kurumsallaştırıldı.”²⁷ İnsan, toplum ve tüm canlı-cansız doğanın “nesnellik” kavramıyla izahı bu Newtoncu paradigmanın etkisiyle gelişmiştir. “Nesnellik” kavramı *“objektivite ile ilgili olmanın ötesinde sömürü olayıyla ilgilidir.”* Nesne derekesine indirgenen “denek” toplum olunca, bunu izah eden retorik de “yığınlar”, “kalabalıklar” türü terimlerle ifade edildi. “Yığın” ve “kalabalık” kavramlarının bildirdiği anlam “sürü” terimiydi. Sürüleşen toplum, her türlü sömürüye açık hale getirilmiş toplum demektir.

Doğa bilimlerinde ulaşılan kesinliklerin sosyal bilimlerde de ulaşılabileceği ve modernizme geçişte aşanan toplumsal karışıklıkların, düzensizliklerin kesinlik taşıyan toplumsal yasalarla çözüme kavuşturulacağı düşüncesi, doğa bilimi yöntemlerinin sosyal bilimlere aktarılmasına neden olmuştur.²⁸

Felsefe

Felsefe “philosophia” sözcüğünün bildirdiği anlamla açıklanamayacak kapsam ve genişlikte; anlam sınırlarını insanın algılayabileceği bütün bilgi yapılarına ulaştırmış bir bilimdir. İnsanın evrendeki rolü ve anlamından tutalım da varlık ve şeylerin bilgi-

²⁶ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 4; s. 159; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

²⁷ Wallerstein, I.; Yeni Bir Sosyal Bilim İçin; s. 77; Aram Yayıncılık; İstanbul; 2003

²⁸ Foucault, Michel; Kelimeler ve Şeyler; İmge Kitabevi; Ankara; 2015

sine, oradan metafiziğin tüm sorunlarını kapsamına alan bir bilimdir. Materyalizm ve idealizmi temel yöntemler olarak benimseyen; materyalizmin diyalektik yönteminden tutalım idealizmin metafizik metotlarına kadar geniş yelpazeli ufuksal donanımı esas alan bir bilimdir.

Felsefe yaşamın anlamıdır. Gerçeklikle sağlam ilişkiler kurmamız ancak felsefenin sağladığı öngörüyle olabilir. (...) Felsefe öze yönelir, bir şeyin felsefesini yapmak o şeyin özünü aramaktır. (...) Felsefe düşünsel ve eylemsel yaşamımızın dayanağıdır. Felsefe bizi bütün insanlığa bağlarken sürü bilincinden uzaklaştırır, bize kendimiz gibi ya da kendimiz olarak düşünme olanağını sağlar.²⁹

Felsefenin M.Ö. VI. yy.'da Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes'le başlayıp Sokrates dönemine kadarki evresi “doğa felsefesi” olarak adlandırılırken, Sokrates'le başlayan süreç de “toplumsal felsefe” olarak adlandırılır. Bu her iki evre de Ortaçağ sürecine kadar “Antikçağ felsefesi” adıyla adlandırılır. “Ortaçağ felsefesi” Doğu’da Tasavvuf, Batı’da ise skolastik adıyla anılır. “Rönesans felsefesi” olarak adlandırılan evrede de Francis Bacon ve Thomas Hobbes’un fikirleri ağırlık kazanır. Felsefenin Rönesans’tan sonraki evresi “klasik dönem felsefesi”dir ki, bu da Descartes, Spinoza ve Leibniz öncülüğünde gelişir. Sonraki süreç “aydınlanma felsefesi”dir. Montesquieu, Rousseau ve Kant’ın fikirlerinin öncülük ettiği süreçtir. 19. yy. felsefesinin de ayrı bir kategoride değerlendirilmesi gerekir.

Felsefeyi üç kesitte ele alan yaklaşımlar da mevcut. Buna göre felsefenin Sokrates öncesi evresi. Yani doğa ile ilgilenen, doğa sorunlarını kapsamına alan doğa felsefesi. İkinci evre olarak Sokrates ile birlikte başlayan toplum sorunlarını, toplum-birey ilişkisini kapsamına alan evre. Üçüncü evre de Nietzsche ile başlayan, sistem sorunlarını, sistem yapılarını ve kısmen de güncel sorunları kapsamına alan evredir.

²⁹ Timuçin, Avcılar; Düşünce Tarihi, Cilt 1; s. 14; Bulut Yayınları; İstanbul; 2000

Wallerstein, 18. yy.'ın sonlarında felsefe ile bilim arasında boşanma olduğunu söyler. 1750-1850 süreçleri felsefe ve bilim arasında boşanmanın olduğunu, felsefenin bilimsel disiplinler arasından çıkarıldığını, bunun da üniversite kürsülerinin pozitif bilimlere göre yeniden düzenlendiğini ifade eder. Bu ayrışma felsefenin ötelenmesi, bilgi-iktidar ilişkisinin yeniden düzenlenmesi anlamına gelir.

Felsefe bu ayrışmadan sonra sanki güncel ile ilgili değil de, geçmişte kalan bilgilerle ilgileniyormuş gibi güncelden, güncel disiplinler arasından kovulur. Oysa felsefe geçmiş-güncel-gelecek sorunlarının tümüyle ilgilidir. Sanattaki estetik duygudan tutalım toplumsal ahlaka, siyaset biliminin sorunlarından tutalım ekolojik yaklaşıma kadar tüm sorunları kapsamına alır. Bu anlamıyla felsefe sorgulayıcı, eleştirel düşüncenin ortaya koyduğu bir tutumdur, tavırdır.

Felsefe eğer meydana gelen, oluşan şeylere tepki verme tarzı, onları sorgulama, diyalektik bir idrak ve algı süzgecinden geçirme ise, o halde felsefe konu olarak neden günlük sorunların uzağında tutuluyor? Neden duyu-algı, nesne-özne, diyalektik-metafizik gibi dikotomilere indirgeniyor? Bu dikotomiler felsefeye sınır çekmek, onun ilgi alanlarını sınırlamak; felsefeyi güncel bilimlerden ve sorunlardan uzaklaştırmak anlamına gelir.

Ahlak konusu da felsefeye girer. Vicdan, hakkaniyet, hakikat, adalet, eşitlik, özgürlük ve benzeri sorunların tümü yine felsefe konusu olan sorunlardır. Bundan ötürü felsefenin tüm bilimler içinde örgütlenmesine ihtiyaç vardır. Kimya, fizik, hukuk, ekonomi, sosyoloji, psikoloji vb. bilimlerin etik ölçülerde hareket etmeleri, için felsefeye gereksinim vardır. Felsefe tüm bilim dallarının etik kriterlerini pekâlâ belirleyebilir. Etik ölçülere kavuşmuş bir bilim iktidarın basit, günlük kullanım aracı, toplum üzerinde hegemonya kurduğu aygıt olmaktan da çıkar. Bu nedenle bilim-hakikat, bilim-etik ve bilim-özgürlük ilişkisini sağlamak için felsefenin yeniden, tüm bilim dalları içinde örgütlenip kriter oluşturan bir misyon yüklenmesi gerekir.

MİKRO İKTİDARIN DİLİ OLARAK KÜFÜRLER

İktidar zayıflığı sever. Zayıflık da iktidarın nüfus alanına sığınır. Zayıflık itaate meyleder. İtaati oluşturan iktidar değildir; bilakis, itaattir iktidarı oluşturan. Bundan dolayı itaatsizlik her zaman iktidarın saldırı hedefi olmuştur. Saldırının dili genellikle hakaret, küfür ve argodur. Mikro iktidar hakaret, küfür, aşağılama, kibir diliyle konuşur. Küfür iktidarın en aşikâr halidir. İktidarın en açık ifadeye kavuşma hali küfür, hakaret, küçümseme, aşağılama, kibir diliyle yansıma halidir.

Şiddet iktidarın temel karakteristiğidir. Küfür ve hakaret sözel bir şiddet halidir ve maneviyata yönelir; manevi şiddet olarak lanse edilir. Fiziki şiddet bireylerin varlığı üzerinde hegemonya oluşturmaya amaçlıyorken, mikro iktidar küfür ve hakaret diliyle karşıtlarının onurlarıyla oynar, onları manevi olarak çökertmeye çalışır.

İnsanlık tarihinde bütün küfürler, hakaret ve aşağılanma metodlarıyla iktidar karşıtlarına dönük hegemon güçlerce geliştirilmiştir. Bütün küfürler iktidarın fonetiğinde mayalanır, onun terminolojisinde ifadeye kavuşur. Egemenlerin küfür ve hakaret dilini ezilenlere mal etmesi algı çarpıtmasından başka bir şey değildir. Zira küfür ezilenlerin dili değildir ve birkaç istisnai örnek haricinde ezilenlerin geliştirdiği küfürler de yoktur. Ezilenlerin dili küfür değil, bedduadır. Beddua çaresizlik hissini, naçar duyguları yansıtır. Ancak egemenlerin dili küfür, hakaret ve her türlü aşağılamadır. Zira egemenin ifade biçimi şiddet, hegemonya ve tahakkümdür. Küfür de bir şiddet biçimidir. Ruhsal, duygusal ve düşünsel bir şiddet metottur küfür.

Buna rağmen egemen sistemler mütemadiyen küfrü kendilerinin değil, ezilenlerin bir ifade biçimi olarak göstermek gayretinde

olmuşlardır. Octavio Paz'ın bu konu ile ilgili İspanyol Paçukoları hakkındaki değerlendirmeleri yorumlanmayı gerektirir. Paz, her ne kadar Paçukoların egemenlere özenme durumunu, psikolojilerini analiz etmeye çalışmışsa da, aynı değerlendirmesinde Paçukoları küfür ve hakaret dilleriyle tanıtır.³⁰ Yine Frantz Fanon Cezayir siyahilerinden söz ederken aynı pencereden bakar. Fanon değerlendirmelerinde en çok da siyahileri küfürlü dilleriyle, argo ve hakaret dolu konuşmalarıyla tanıtır.³¹

Ne yazık ki Fanon da, Paz da bu konuya ilişkin yorum ve analizlerinde iktidarın bilinçaltı ile hareket ederler. İktidar nasıl her türlü kötülüğün kaynağı olarak, adap ve terbiye yoksunu, nobran, bozuk ifadeli vb. tüm negatif özellikleri topluma mal ediyorsa, Fanon ve Paz'ın analizleri de sömürgeci güçleri tersinden olumlayan bir yaklaşım sahibi olmuşlardır. Postkolonyal psikoloji (sömürge psikolojisi) bu özelliklerin toplum doğasında olmaktan ziyade sömürgeciliğin, tahakküm ve hegemonyanın etkisi ile oluştuğunu söyler. Ancak Fanon “uygarlık” ve “modernite” algısının etkisinde kalmaktan kurtulamamıştır.

Amerika ve Afrika siyahileri hakkındaki görüşler de benzerdir. Onları “avam” olarak görmek, “alt kültür”, “sokak kültürü”, “Amerika'nın arka gözü” olarak lanse etmek, onları düşük ahlaklı, deforme kültür, üslup, küfür ve argo dili olarak yansıtmaktan ileri gelir. Bu açıdan gerek “uygarlık” düşüncesi ve gerekse de bu uygarlığın toplum ve insanlığa ilişkin bakış açısının sorgulayıcı, eleştirel bir gözleme tabi tutulması gerekmektedir.

Bernard Williams'a göre “İktidar yalan ve çarpıtmayı önce fikir pazarında oluşturur. Fikir pazarını oluşturduktan sonra, toplumsal hafızayı istikrarsızlaştırır, kendi söz, söylem, terim ve tanımlarını fetişleştirir. Fetişleştirme aynı zamanda hakikatin maskelenmesidir.”³² Dolayısıyla hakikati görünür kılmak için iktidarın maskesini düşürmek gerekir. Maskeyi düşürmek ve yüzünü görünür kılmak, doğru ve gerçeği de bulmamıza yardımcı olur.

30 Paz, Octavio ; Yalnızlık Dolambacı; Can Yayınları; İstanbul; 1999

31 Fannon , Franz; Siyah Deri Beyaz Maske; Versus Yayınları; İstanbul; 2009

32 William, Bernard; Hakikat ve Hakikatilik; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2006

İktidarın değil, hakikatin penceresinden devletli sistemlerin iddia ve kanaatlerine, küfürlerle, hakaretlere ve hegemon dile bakarsak, göreceğimiz ki tüm kötülükleri toplumunmuş gibi göstermeye çalışarak zihinsel kolonyalizmi toplumlara hâkim kılmışlardır.

İktidarın dili keskindir. Keskinlik, nobranlık ve kibir iktidarın en başta gelen karakteristiğini küfür ve hakaret, aşağılama ve horlama, karşıtlık ve nobranlık üzerine inşa eder. Her küfürde iktidarın bir yansıması vardır. Tarihe baktığımızda da devlet ve doğal toplumların, anaerkil ve ataerkil yapıların, egemen ve ezilenlerin dillerinin farklı olduğunu görürüz.

Dikkat çekici olan bir diğer husus da, küfür ve hakaret amaçlı oluşturulan birçok terimin halkların, toplumların, inanç yapılarının isimlerinden geldiğidir. Yani toplumların, halkların isimleri egemen sistemlerce küfür olarak kullanılmıştır. Bu da iktidarı, iktidarın zor, gasp, talan ve zulmünü kabul etmemekten ileri gelir. İktidara, onun sömürgeci güç ve uygulamalarına karşı çıkan birçok halk, grup, dini hareket veya inanç yapısının ismi iktidar tarafından küfür olarak kullanılmış, hakaretimiz anlamlarda ifade edilmiştir.

Küfür kalıpları iktidar merkezlerinde üretilir. İktidarlar küfrü ideolojik hegemonya aracı olarak kullanmışlardır. Amaç sadece karalamak, lekelemek değil, kültürel ve ideolojik olarak deforme etmek, psikolojik ve manevi hegemonya altında ezmek ve sönmülmektir. Zira küfür bir savaş aracıdır ve şiddetin bir diğer yüzüdür. Şiddet iktidarın temel bir metodudur. Küfrün yaygınlığı, kapsam sınırı ve kullanılma biçimi iktidarın hegemon erkinin sınırlarıyla belirlenir. Örneğin İslamiyet'in halklara dönük küfür olarak kullandığı terimler bugün tüm Ortadoğu toplumlarınca ortak algı ile kullanılır. Yine ırkçı küfürlerden biri, Yunanlıların Karia halkına dönük kullandığı bir küfür bugün tüm dünya dillerinde aynı kalıplarda kullanılır. Cinsiyetçi küfürler de bugün dünyanın tüm ataerkil toplumları tarafından aynı biçimde kullanılmaktadır.

İktidar en çok da argoda yansır. Argo iktidar dilinin bel kemiğidir. Argo kültürü mikro iktidarın maskeli kültürüdür. Argo toplumun doğası değildir; bilakis, toplum doğasını bozan nobranlık ve

patoloji halleridir. Argoyu toplumun bir parçası olarak gösterme, çarpıtma, iktidarın belirgin özelliklerindendir. Argo, hakaret ve küfür kültür değil, kültürsüzlüğün yansımasıdır. Argoyu toplumsal kültürün parçası olarak gösterme, toplum kültürünü dejenere etme, yozlaştırma arayışıdır. Topluma lümpenizmi, kültürsüzlüğü, ahlaki boşalmayı dayatma arayışıdır. İktidar toplum kültüründe ne kadar yozlaştırma yaratırsa, kültürel hegemonyayı da o kadar oluşturur.

Küfür mikro iktidarın afişe olmuş halidir. Küfür ve hakaretler genelde üç bölümde ifadeye kavuşur. Dini küfürler, cinsiyetçi küfürler, ve ırkçı küfürler. Bunları dilde mercek altına almaya çalıştığımızda, toplumsal yaşamda, kültür, ahlak, zihniyet, duygu dünyasında ne tür etkiler bıraktıkları da anlaşılmış olacaktır. Bu temelde dini küfürler, cinsiyetçi küfürler ve ırkçı küfürleri sırasıyla irdelemeye çalışmak daha verimli olacaktır.

Dini Küfürler

Kafir: İslamiyet tarafından küfür olarak kullanılan kafir sözcüğü Pakistan ve Afganistan arasında kalan bir halkın ismidir. Kafir halkının yaşadığı bölgenin ismi de “Kafiristan”dır. Kafiristan’ın sınırları Kuzeydoğu Afganistan’dan başlayıp Hindikuş’tan Pañçeşir’e (Kabil’in kuzeyi), oradan Çitral’e (Pakistan) dek yüksek ve asi bölgeleri kapsar.

Kafiristan ismini Kafir halkından alır. Kafiristan isminin son eki olan “-istan” Kürtçe ve Farsça’da kullanılmakta olup bölge, yöre, ülke anlamına gelmektedir. Yani Kafiristan “kafir halkının yurdu” anlamına gelir. Kafirler Aryen bir halktır. Fenotip olarak sarışın, mavi gözlü olarak tanımlanmışlardır. Kafiristan bölge olarak ormanlık olup, bağları ve meyveleri bol olan bir yerdir.

Bu bölge 19. yy’a kadar Müslüman olmamış ve İslamiyet’i kabul etmemiştir. Bundandır ki 19. yy’a kadar buraya “tanrıya inanmayanların yurdu” denilmektedir. Daha sonra da bölgenin ismi değiştirilerek Nuristan yapılmıştır.

Kafiristan 1. yy.'da Kuşan kraliyetine bağlıdır. Bölge sarp dağlarından ötürü kolay kolay zaptedilememiştir. Örneğin Timur'un ordusu burayı işgal için 1398'de saldırı düzenler. Ancak saldırıda askerlerin çoğu öldüğü için geri çekilmek zorunda kalır. 1893 yılında eski Hindistan ile İngilizler arasında anlaşma gerçekleşir; Kafiristan bu anlaşma gereği Britanya'nın sınırları dışında kalır. Kafiristan Amir Abdurrahman dönemine kadar da İslamiyet'i kabul etmemiştir. 1896 yılında İslamiyet'i yeni yeni kabul eder ve bölge de resmi olarak Afganistan topraklarına dahil edilir. 1900 yılında Kafiristan olan bölge ve halk ismi değiştirilip Nuristan yapılır.

Fakat Kafir halkı İslamiyet'i kabul etmediği için bu halkın ismi küfür anlamında kullanılmıştır. İslam orduları pek çok kez Kafiristan bölgesine ve kafir halkına dönük akınlar gerçekleştirmiş, ancak her defasında halkın direnişiyle karşılaşp geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Dıştan gerçekleşen sürekli saldırılar karşısında Kafir halkı daimi olarak savunma pozisyonunda kalmış ve başka bir halka dönük saldırıda bulunmamıştır. Ancak tüm bunlara rağmen hâlâ ismi İslamiyet'in hâkim olduğu her yerde hakaret ve küfür anlamlarında kullanılmaktadır.

Zındık/Zendêq: Zendêq/Zındık Zendperestlik için kullanılan bir terimdir. Zend-êq/Zınd-ık; son ek olan "eq" Kürtçe ve Farsçada, "ıq" ise Arapçada yapımekidir. "Zend" kökü de Zerdüşt dininin kutsal kitabı olan Zend Avesta'dır. Zerdüşlük Med devletinin resmi inanç yapısı olan bir dindir. Bu dinin peygamberi Zerdüş olup aslen Medlidir ve Zagros'ta yaşar. Avesta'da Zerdüş'tün ismi "Zer+tüş+ra+spit+ma" (sarı ışın-güneş-aydınlık-beyaz) biçiminde; Kürtçe ve Farsçada ise "Zerdüş't", "Zerdeşt", "Zaraostra"(sarı güneş-yıldız) biçiminde yapılmıştır. Zerdüştlük Med devleti sürecinde resmi ideoloji olur. Zerdüştlükte iki tanrı vardır: Ahura Mazda (Hürmüz) iyilik, doğruluk, aydınlık tanrısı; Ehriman da karanlık ve kötülükler tanrısıdır.

İslamiyet öncesi Zerdüştlük Kürtler ve Perslerin inanç yapısıdır ve "Zend" de onun kutsal kitabıdır. İslamiyet Kürdistan'da ve İran'da

geç yerleşir. İlk başlarda onlara karşı işgal seferleri düzenlenir. Küfür anlamında kullanılan Zındık/Zendêq sözcüğü de o dönemden kalmamıştır. Kürtler ve Farslar Zend Avesta'yı benimsedikleri için onlara "Zendêq", yani "Zend'i benimseyenler", "Zend'i savunanlar" anlamında söylenmiştir. Siyasal İslam'ı temsil eden iktidar odaklarının dilinde bu sözcük küfür ve hakaret olarak kullanılmıştır. Bugün de bu sözcük ilk anlamından uzak, Arap egemenliğinin kullandığı anlamıyla bütün Ortadoğu toplumları arasında kullanılmaktadır.

Fasıq/Fasık: Fasık da islami literatürün ortaya çıkardığı küfürlerdendir. Fasık sözcüğü "Fas" ülkesinin isminden gelir. Fas+ık kelimesindeki "ık" soneki, Arapçada yapımekidir. Kimi yorumlara göre ise "fasoq", "fısq" (yoldan geçen) kökünden türetilmiştir. Ancak kelime kökü Fas'tır ve esas anlamı da değerli bir yüzük taşıdır. Bu ismin İslamiyet tarafından kötülenmesi ve bir küfür olarak kullanılmasının nedeni de Haricilerdir. Fas'ın %40'ı Berberi'dir. Diğerleri de Murabit, Muvahit ve Haricilerdir.

Hariciler Bedavidir ve Arap coğrafyasında çöl savaşlarındaki yetenekleri, savaşçılıkları ile tanınırlar. Bu sebeple İslamiyet'in başlangıç süreçlerinde bazı vaat ve sözlerle İslami savaşa dâhil edilirler. Uhud, Bedir ve Hendek savaşlarında en çok mücadelecilikleri ve savaşçılıklarıyla zafer kazandıranlar da Haricilerdir. Fakat daha sonra verilen söz ve vaatlerin hiçbiri yerine getirilmez. Bundan ötürü Hariciler çok kızar. Muhammed'in ölümünden sonra Hariciler o öfkeyle Ali, Amr bin As ve Muaviye'ye karşı suikast hazırlarlar. Üçü de halife adayıdır ve Hariciler savaşlarda en çok kendilerinin savaştığı, yetki hakkının kendileriyle de paylaşılması gerektiğini ve kandırıldıklarını düşündükleri için Amr bin Ass'ın da içinde olduğu yönetim kademesine suikast düzenler. Amr bin Ass ve Muaviye suikasttan kurtulur; fakat Ali saldırı sonucu öldürülür. Bundan dolayı Hariciler, Müslümanlar arasında her türlü kötülük ve fitne kaynağı olarak gösterilir. Haricilerin yaşadığı yer, yani Fas ülkesi de Haricilerden dolayı kötülenir ve ismi küfür olarak kullanılır.

Xurufi/Hurufi: Xurufi terimi Ortadoğu dillerinde sapık anlamında kullanılır. Bu terim iktidar İslamı, yani siyasi İslam tarafından çarpıtılan, özünden boşaltılan ve küfür olarak kullanılan terimlerdenidir. Xurufi Arapça bir sözcük olup, diğer dillere de Arapçadan geçmiştir. Xurufi ismi 14. yy.'da ortaya çıkan bir tarikatın ismidir. Bu tarikat Esterabadlı Fazlullah Xurufi tarafından geliştirilir. Tarikatın temel gayesi Platon'un (Eflatun) fikrini Mezopotamya inançlarıyla birleştirerek bunu sentez halinde İslamiyet'in içine yerleştirmektir. Xurufilik inancına göre hakikat (onlar buna "xalıq" der; Kürtçede de "Xaliqê Alemê" sözü kullanılır) harflerde saklıdır. Her bir oluşumun, varlığın özünü yansıtır.

İnanç konularını ve dinsel yükümlülükleri Arap alfabesinin 28 harfi ve Fars alfabesinin 32 harfi ile yorumlar. Allah ile ilgili sırların harf ve sayılarda gizlendiğini, bunların gerçek anlamları açığa çıkarılırsa sırların da çözüme kavuşacağını savunan Fazlullah Xurufi, Kuran'ın belirttiği gibi Allah'ın asıl gerçekliğinin gizli bir hazine (kenz-i mahfi) olduğunu, bu gizliliğin, seslerin ve harflerin yorumlanmasıyla çözümlenebileceğini öne sürdü.

Xurufilik inancına göre bütün varlıklar insana bağlı, insan da peygambere ve imana bağlıdır. Peygamberlik Muhammed ile son noktaya ulaştığı gibi, imamlık da Ali ile olgunluğa ulaşmıştır. Ali'nin soyundan gelenler bu olgunluğu (kemali) açıktan (zahir imam) sürdürürler. 11. imam Hasan Askeri zahir imamların sonuncusudur. Ondan sonra gizli imam (keyb) dönemi başlamıştır; Mehdi ile başlayan bu süreç, aynı zamanda uluhiyet dönemidir ve Mehdi de Fazlullah Xurufi'dir.

14. yy.'ın sonlarında ortaya çıkan Xurufilik kısa sürede İran sınırlarını aşarak Azerbaycan, Irak, Anadolu ve Rumeli'de yayıldı. İran'da siyasal tepki ve güçlüklerle karşılaşan Xurufiler Osmanlı topraklarına çekildiler. Bunlar arasında Anadolu'ya çekilen Fazlullah'ın dinsel yükümlülükleri kaldıran "Cavidanname" adlı yapıtı halk üzerinde oldukça etki yaptı. Bu etkide onu destekleyen Nesimi, Rafi gibi isimler de oldu.

Xurufilik gerek inanç yapısı, gerek tarikat, gerekse de sanatsal, edebi çalışmalarında siyasal İslam'la ters düştükleri ve tanrı-mer-

kezcilik yerine insan-merkezciliği ortaya koydukları için siyasal İslam tarafından karalanır, birçok üyesi vahşice katledilir (Nesimi'nin derisinin yüzülmesi gibi) ve isimleri küfür olarak kullanılır.

Meczip: Hakaret anlamında kullanılan dini bir terimdir. Bu sözcük hem Avrupa dillerinde, hem de Arapça, Farsça, Kürtçe, Türkçe gibi Ortadoğu dillerinde kullanılır. Meczip'un bu dillerdeki anlamı aklını yitirmiş, serseri, ahmak ve sapık gibi küfür ve hakaret anlamları yüklenen bir sözcüktür.

Meczip Avrupa'da Hristiyanlık içinden çıkmış bir tarikattır. Temel fikri “insan ibadetsiz de tanrıya ulaşabilir”dir. Mecziplar üç ayrı bölgede örgütlenirler. Bunlardan birincisi İspanyol mecziplarıdır ki bunlara Alumbados da denir. 16. yy'da özellikle Fransiskanlar, rahibeler ve katı dindarlar tarafından bu bölgede örgütlenir. İkinci meczip kolu Picardielerdir. Bunlara Picardie meczipları denir. 1623'te ortaya çıkıp Alumbadosların bir kolu gibi hareket ederler. Üçüncü meczip kolu Bavyera mecziplarıdır. 1776'da Bavyera'da Adam Weishaupt öncülüğünde Hristiyanlığın siyasal iktidarını ve kraliyeti ortadan kaldırmaya çalışırlar.

Bundan dolayı Hristiyanlık bu tarikatı kendine karşı büyük bir tehlike olarak görür ve ismini küfür ve hakaretamiz anlamlarda kullanır. Sözcük bu haliyle Ortadoğu dillerinde de aynı anlamlarda kullanılır.

Rafizi: Rafizi sözcüğü de İslami bir küfür olup yoldan çıkmış, serseri, soytarı anlamlarında kullanılır. Bu sözcük başlarda Ebu-bekir ve Ömer'in halifeliğini kabul etmeyenler için kullanılır. Daha sonra da Sünni iktidar İslamı tarafından tüm Şiiler için kullanılır.

Rafizilik Sünni İslam'ın iktidarına karşı çıkar ve Muhammed'den sonra Ali'nin halifeliğini savunur. Bu akım 17. yy'da Ebu Abdullah İbni Sebe tarafından geliştirilir ve Şiiliğin bir kolu olarak örgütlenir. İbni Sebe, Ali'nin tanrısal nitelik taşıdığını, tanrının Ali görünümüne büründüğünü (hulul), bu nedenle Ali'ye inanmayanların tanrıya da inanmıyor olacaklarını, halife seçiminde Ali'ye haksızlık edildiğini;

Ebubekir, Ömer ve onların halifeliklerini onaylayanların kâfir olduklarını, tanrısal özün Ali'den onun soyuna geçtiğini öne sürer.

Dürzi: Dürzi ismi Semitik kökenli bir halk ismidir. Ancak Arapçada bu sözcük “namert”, “namussuz” anlamlarıyla kullanılmakta olup küfürleşmektedir. Bu sözcük Arapçadan siyasal İslam’ın etkisiyle diğer Ortadoğu dillerine de yayılmıştır. Dürziler Suriye ve Lübnan arasında Hawran ve Cebel Dürüz bölgesinde yaşarlar. Dürzilik 1071 yılında Suriye dağlarında İsmaililer öncülüğünde oluşturulmuş olup, Alevi-Fatımi sayılırlar; ancak inanç yapıları Alevilikten biraz daha farklıdır. Dürzilik akımının kurucusu Anuşşigin Darezi’dir.

Dürzilere göre tanrı yedi imamdan sonra kendini Fatımi halifesi “Biemrullah El Mansur İbni Aziz Billah” kişiliğinde “Hakim Biemri” adıyla göstermiştir. Onun veziri olan Hamza bin Ali onun peygamberidir. Dürziliğin dört temel ilkesi; hâkim olan Allah’a inanç, onun emirlerine uymak, kendini bilmek ve nasihate göre davranmaktır. Hâkim hem Allah, hem de insandır. Ancak iki görünümü vardır; lahuti (tanrısal) ve nasuti (insani). Bu iki görünüm birbirine benzemez. Onlara göre hâkim düşünceyle algılanmaz; pek çok kere insan silüetinde görünmüştür, ancak insanlar fitne ve fesada başladığında kendilerini gizler.

Dürzi mabedgahlarına “halawat” denir. Şeriatı kabul etmezler. Kendi inançlarını “doğru tevhid inancı” olarak tanımlayıp, kendilerine de “muvahhid” derler. Bu inanç yapısı Beyrut, Soyda, Vadi et Taym ve Şam’a yayılmıştır. Dürzi ve İsmaililer Haçlı Seferleri sürecinde Hristiyanları desteklerler. Müslümanlara karşı o savaşta cephe alıp savaşır. Özellikle Sünniliğe karşı savaşmışlardır. Sünniliğe karşı en büyük savaşları 1287’de gerçekleşen savaştır. Hristiyan Maruniler, Dürziler aracılığıyla gelip Suriye-Lübnan sahasına yerleşirler. Bundan dolayı Sünni İslam bu halkın ismini küfürleştirebilir.

Necis: Arapçada kullanılan bir küfür olup, Arapça üzerinden Kürtçe ve Farsçaya geçmiştir. Bu sözcük Arapçada pis, çirkin ve hastalıklı anlamlarında kullanılmıştır. Fakat bu sözcük “mecus”

sözcüğünden türetilmiştir; daha doğrusu mecusi sözcüğünün bozulmuş halidir.

Mecusi, Zerdüştlüğün devamı olan bir inanç yapısıdır. İran'da ortaya çıkmış olup, 8. yy.'da Hindistan'a taşınmıştır. Mecusiler Zerdüştü geleneklere bağlı kalmışlardır. Mecusilerde birisi öldüğü zaman toprağın altına gömülmez; zira ölü gömmek günah sayılır. Ölü'nün ateş ve suya teması da günah sayılır. "Sessizlik kulesi" adı verilen yüksekçe bir yere cenazeleri götürüp orada bırakırlar. Etçil kuşlar gelip o cesetleri yerler.

Mecusi inancına göre insan bedeni de iyilik ve kötülüğün savaş meydanıdır. Zerdüştlükteki Ahura Mazda ve Ehriman Mecusilikte de yer alır.

Manyak: Bu isim Manizmin kurucusu Mani'nin taraftarlarına verilen isimdir. Manicilik hem bir inanç yapısı, hem de sanatsal bir akımdır. Onun müritleri olarak bilinen "sittay"lar en çok da resim sanatıyla uğraşırlar. Kendisi de duygu ve düşüncelerini resim aracılığıyla ifade etmeye çalışır. Mani aslen Mardinli olup babası Kürt, annesi Perslidir. Ancak bir Kürt gibi Kürt gelenekleriyle büyütülmüş, yetiştirilmiştir. Kürtçe yazdığı altı eseri bulunmaktadır. Ağır-lıklı olarak Zerdüştlükten etkilenir. Zerdüştlük ve Mitraizmi Manicilikle sentezlemeye çalışır. Kendi inanç yapısında en çok da doğanın dualizmini işlemiştir. Ona göre her varlıkta iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, aydınlık-karanlık iç içe geçer.

Zerdüştlük, Hristiyanlık ve kendi dualist fikrinin sentezinden yeni bir din yaratıp, bunu "barış dini" olarak tanımlar. Mani, Sasani kralı I. Şapur tarafından katledilir. Manyak sözü de Mani'nin taraftarları, müritleri için kullanılır. Yak/ak son eki Farsçada iş, meslek bildiren bir ektir. "Mani" kökü de o dinin peygamberinin ismidir. Onun müridi olan Sittaylar, yine o inanç yapısını benimseyen insanların tümüne "Manici" olduğu, yani "Mani inancını benimsemiştiği" anlamında "manyak" denilmiştir. Bu sözcük de zamanla hakaretimiz anlam yüklenerek kullanılmış ve Ortadoğu'nun birçok dilinde bu hakaretimiz anlamıyla yer bulmuştur.

Şeytan: Şeytanın betimlenmesinin merkezinde Zerdüştlük, Ezidilik ve Mandaizm inançları vardır. Bu inanç yapıları Kürtlere ait olduğu için de, bunun betimlenmesinin odağında Kürtler vardır. Zaten eski Arap yazarlardan İbni Athir Kürtleri “şeytanın kavmi olan halk” olarak tanımlamıştır. 12. yy.’a kadar da Araplar, Kürtleri Müslüman olarak görmemişlerdir. Arap düşünürlerinden Nizamülmülk ve Ebu Mansur El Bağdadi’nin ilişkin görüşleri İbni Athir’le hemen hemen aynıdır.

Dini terimlerden olumlu anlamda kullanılanları da, olumsuz anlamda kullanılanları da soyut değildir ve genellikle somut bir referansa dayanırlar. Genellikle ya bir kişi, sınıf, hareket, halk isminden gelirler ya da yer, bölge, coğrafya isimleri baz alınarak oluşturulmuşlardır. Örneğin Arapçadaki cehennem sözcüğü İbranicedeki “gehinnom” sözünden gelir. Gehinnom (bu yer hâlâ var) Kudüs yakınlarında bir yerdir. Bu bölgede yer altından çıkan gazlar sürekli yanmaktaymış. Bu yer sürekli sıcak, ateş dolu olduğu için o dönemlerde ölüm cezası olan insanları getirip o vadiye atarlarmış. Araplar cehennem terimini oluştururken buradan ilham alırlar. Yine cennet kavramı Arapçada yeşillik, bahçe ve ormanlık alan anlamlarına gelmektedir. Arabistan coğrafyası çöllük, kurak; ağaçlık, yeşil alanları çok az olduğu için cennet kavramını da buna göre oluşturmuşlardır.

Şeytan kavramının oluşumunda da ilham aldıkları şey ateşin kutsallığına inanan Kürtlerdir. Şeytan kavramı İslamiyet’in ilk süreçlerinde kullanılmaz. Bunun yerine Yahudilikte ve Hristiyanlıkta kullanılan “İblis” sözü kullanılır. İblis betimlenirken de onu ateşle değil, karanlık ve kötülükle özdeş gösterirler. İslamiyet’in yayılma süreçlerinde birçok dini figür gibi şeytan betimlemesi de yeniden yapılır. Bu defa şeytan sözü Farsçada kullanılan “haşatan” sözcüğünden türetilir ve betimlemede ateş tasvir edilir. Şeytanı ateşten oluşmuş, ateşten yaratılmış olarak gösterirler. Ateşperest olan, ateşin kutsallığına inanan halkları da şeytanperest olarak adlandırmışlardır. Yani İslamiyet’e göre ateşin kutsallığına inananlar ateşperesttirler. Ortadoğu coğrafyasında ateşin kutsallığına inananlar Zerdüş, Mazdeki ve Ezidilerdir. Yani Kürtlerdir. Zerdüştlük ve devamı olan inançlar

İslamiyet tarafından “şeytanın dini” olarak adlandırılmıştır. Ezidilik de Melekê Tawis’tan dolayı aynı yaklaşıma maruz kalmıştır. Mazdek de Arap despotizmine, siyasal İslamına karşı isyan eden inanç olduğu için böyle bir yaklaşımla mahkûm edilmiştir.

İlginçtir, Arap alfabesinin giriş bölümünde Ebcet, Sexiz ve Dezuxilen isimlerinden söz edilir. Bazı araştırmalara göre bu isimler Medlerin prenslik ve kraliyet isimleridir.³³ Fakat bu isimler Arapçada “şeytanın sıfatları” olarak öğretilirler.

Tüm bu verilerin bize sunduğu şey, Kürtlerin siyasal İslam tarafından şeytan kavmi ve Zerdüştlük dolayısıyla dinlerinin de şeytanperestlik olarak kullanıldığını gösterir.

Gebermek: Argoda kullanılan bu sözcük Farsçadaki “gebr” kökünden gelir. “Gebr” sözcüğü Farsçada “ateşe tapan”, Mecusi olanlar için kullanılmıştır. Ateşe tapanlar olarak tanımlananlar Zerdüşti ve devamı olan Mazdekilerdir. Mazdekiler M.S. 551’de İran bölgesinde isyan ederler. Kral Nuşirevan Adil sürecinde yüzbinlerce Mazdekinin toplu katliama uğradığı ifade edilir. Mazdekiler için kullanılan “gebr” sözcüğü zamanla Mecusiler için de kullanılır.

Gavur: Arapçada hakaretamiz anlamlarda kullanılan bu sözcük “küfr” sözcüğünden türetilmiştir. Küfr sözcüğünün Arapçadaki kök anlamı örtmek, kaplamaktır. Fakat bu sözcük zamanla bugünkü anlamına (küfür anlamı) dönüşmüştür. Bu “küfr” sözcüğünden türetilen gavr=gawr=gavur sözcüğü de Müslüman olmayanlar, ekseriya Hristiyanlar için kullanılır. Günümüzde “dinsiz” anlamında kullanılan bu sözcük tüm Hristiyan âlemini kastetmektedir.

Put: Putlaşma, put tapıcılığı, putperest sözcükleri yine tek tanrılı dinler tarafından hakaret anlamıyla kullanılan sözcüklerdendir. Ancak bu sözcük Budizmin kurucusu “Buddha”nın isminden tü-

³³ Zend Dergisi; Havin 2010; s.71; İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları

retilmiştir. M.Ö. 4. yy.'da Hindistan'da ortaya çıkan bu inanç Çin ve Japonya'ya kadar yayılmıştır. Putperest sözcüğü Buddhacılar için kullanılmıştır. Buddha sözcüğü Farsçada “Bud” olarak telaffuz edilir. Bu sözcük zamanla b/g dönüşümüyle “put” olarak kullanılır. Put sözcüğüyle Budizm inancı kötülenir, ilkel, gerici bir inanç olarak ifade edilir.

Cinsiyetçi Küfürler

Ataerkilliğin terminolojisi erkeğin fetişleştirilmesi üzerine oluşturulmuştur. Ontolojisi biyolojik cinsiyet değil, toplumsal cinsiyet üzerinden yaratılmıştır. Ataerkillik cinsiyetin faşistleşme halidir. Bütün terim ve tanımlar bu faşizmin skalasında öğütülür, yeniden biçimlendirilir. Toplumsal yaşam bu sözcüklerin bildirdiği yapılarda form kazanır. Cinsiyet faşizmi duygu, düşünce ve ruhsal yapıyı erkeğin tanımlarıyla şekillendirir ve zihinsel bir kolonyalizm yaratır. Cinsiyetçilik bunun iktidarlaşma hali, erkeğin Sargonlaşma, Enkileşme ve Azrailleşme sürecidir. İnsan, toplum hatta doğa bu Enkileşme ve Azrailleşmenin ontolojisinde üzeri kefenlenir, nekrofilik (cesetleşme, ölü sevgisi) bir kadavra haline getirilir.

“Eril” ve “dişil” sözcükler insanın da içinde olduğu tüm canlıların biyolojik özelliklerini tanımlar ve insan da bu terimler aracılığıyla kendini doğanın bir parçası olarak algılar. Eril ve dişil sözcüklerinin “kadın” ve “erkek” biçiminde dönüşümü ilk toplumsal iş bölümüne dayanır. İş bölümündeki bu ayrışma bu eril-dişil tasnifin kadın-erkek biçiminde özgül alanlarda sınıflandırılmasına neden olur. Cinsel farklılaşmaya dayalı iş bölümleri mülkiyet duygusunu ve buna bağlı olarak toplumsal alanlarda farklı bölümlmeleri meydana getirir. Toplumsal cinsiyet bölünmesinin kökeni ataerkillikte, kadın köleliğinin ilk nüvelerinin geliştiği sınıflı toplumda mayalanır. Bu aynı zamanda doğaya karşı da ilk yabancılaşma halidir.

Ataerkil zihniyetin tarihi “güçlü ve kurnaz adam”ın mitoloji ile sınıfsallığı zihinsel alanda şekillendirdiği evreye dek uzanır. Sınıfsal-

lık, hiyerarşinin meşrulaştırılması ve erkekleştirilmesidir. Bunun ikinci ayağı da jerontokrasidir. Jerontokrasiden şaman ve rahip-krala uzanan süreç sınıfsallığın erkekleştirilmesi sürecidir. Bunun kurumsal aracı da devlettir. Devlet erkeğin mülkleştirme kurumudur. Hanedanlık bunun ideolojisidir. Kadının mülk ve araçsallaştırılması, cinsel meta, soy sürdürme aracı derecesine düşürülmesi ile “erkeklik” algı ve olgusunun şekillenmesi de bu ideoloji ile başlar. Bu anlamıyla hanedanlık erkeği fetişleştirme ideolojisidir. Erkeği fetişleştiren zihniyet devlet kurumu aracılığıyla onu tanrısallaştırmıştır.

Bunun mitolojideki yansıması Enki-İnanna, İsis-Osiris, Marduk-Tiamat düalizmidir. Cinsiyetçi küfürler henüz ortaya çıkmamıştır. Ancak diller ayrılmış, kadın ve erkek dilleri kendine özgü terminolojiler oluşturmuşlardır. Sınıfsallık ve hiyerarşik bölümlemeler toplumsal alanda buna özgü farklı dillerin de ortaya çıkmasına neden olur. Sümer toplumu bu ayrışmanın ilk gerçekleştiği toplumdur.

Sümer edebi metinlerinin bir özelliği de konularına göre “yüksek dil”, “seçilmiş dil”, “kadın dili” gibi çeşitli diller ve lehçelerde yazılmış olmalarıdır. Kadınlar tarafından söylenen veya kaleme alınan şiirler kadın dilinden yazılmıştır.³⁴

Kadın ve erkek dillerindeki ayrışma, her dilin kendi terminolojisini sosyal dokusunda şekillendirmesini getirir. Cinsiyetçi küfürler henüz oluşmamıştır. Fakat küfür ve hakaret terimleri insanın doğa ile kurduğu canlı dostluğun, doğanın üzerinde hâkimiyet ilişkisine dönüşmesi ile bağlantılı olarak gelişmiştir. İnsanın insan, doğa ve doğadaki canlı varlıklar üzerinde kurduğu tahakküm “iyi” ve “kötü” özelliklerin hayvanlara benzetme üzerinden geliştiğini, övme ve hakaretin bu ontoloji üzerinden oluştuğunu görürüz.

Bu anlamda her küfür kendi çağının zihniyet yapısına göre şekillenir. Örneğin “gerizekâl”, “kıt akıllı”, “hödük” gibi zekâ ile alay etmelerin, aşağılamaların ve küfürlerin geliştiği süreç, insanlığın

³⁴ Çağ, Muazzez İlmiye; Ortadoğu Uygarlık Mirası; s. 254; Kaynak Yayınları; İstanbul; 2008

düşünceye, bilime, zihinsel gelişmeye önem verdiği ve bulunduğu çağları “akıl çağı”, “bilgi çağı”, “bilim çağı” diye tanımladığı dönemlerdir. Dini küfürler tek tanrı inancının geliştiği, tanrı adına din savaşlarının başladığı semavi dinler sürecidir. “Dinsiz”, “imansız”, “allahsız”, “kitapsız” gibi nitelermelerin küfürleşmesi insanlığın toplumsal hassasiyetlerini din üzerinden ördüğü süreçlere tekabül eder. Soya sopa önem verilen, seçilen bir kökten gelmenin övünme kaynağı olduğu, kavimciliğin başat olduğu, aristokratik zihniyetin egemen olduğu dönem küfürlerinin de bu noktada yoğunlaşmasını sağlar. “Soy-suz”, “köksüz”, “kanı bozuk” gibi küfürler feodal dönemin kavim, neseb, soy, aristokrasi eksenli zihniyet yapısını yansıtır. Hayvanlara benzetmenin övünme veya küfür olarak kullanılması antroposentrik düşüncenin egemen olduğu, insanın insan üzerindeki hâkimiyetinin; insanın doğa ve doğadaki tüm canlılar üzerindeki hâkimiyete dönüştüğü döneme tekabül eder. “Hayvan”, “it”, “eşek” gibi küfürler bu doğa canlılarını kendi içinde ve insani niteliklere göre ayırıştırıp “iyi” veya “kötü” olarak tasnif etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Cinsiyetçi küfürler de egemen erkekliğin toplumsal cinsiyet kalıplarını şekillendirdiği ve ataerkil düşüncenin sivrildiği dönemi yansıtır.

Bu anlamda cinsiyetçi küfürler sınıflı toplumun ilk dönemlerinde henüz ortaya çıkmamışlardır. O dönemin insanları her tür öfke ve kızgınlıklarını kil tabletlere aktarmışlardır. Hakaretlere rastlamak mümkün; ancak biyolojik cinsiyetçiliği yansıtan küfürler yoktur. “Bekâret” kavramının oluşması cinsiyetçi küfürlerin oluşumunda önemli bir etkidir. Küfürler en çok da “bekâret” kavramından sonra kadın cinselliğine odaklanır. Bekâret, kadın cinselliğini ve bedenini kontrole alma aracıdır. Bekâret de “namus” gibi ataerkil sistemin yaratımıdır. Bekâret namus kavramının siyam ikizidir. Namus teriminin Yunancadaki “nomos” sözcüğünden geldiği, bunun da “iktidar, ilke ve kanun” anlamlarını taşıdığı önceki bölümlerde ifade edildi. Kanun ve iktidarın iç içe gelişmesi ve bunun da kadın bedeni üzerinden hegemonya aracına dönüşmesi aile, evlilik ve hanedanlık ideolojisiyle başlar. Namus kadını denetime alan erkek kültürünün başat formudur. Kadın için itaattir,

boyun eğmedir. Kadın köleliği, yerleşik cins üzerinden ve ataerkil geleneklerle güvenceye alınır.

Ancak bekâretin keşfi ve bunun erkek ideolojisinin nesnesi, aracı kılınması feodal döneme denk gelir. “Bekâr olmayı simgeleyen ‘kızlık zarı’ 16. yy.’a kadar da bilinmemektedir.”³⁵ Tüm köleci dönem boyunca bekâret simgesi olarak bilinen kızlık zarı bilinmez. Babil İmparatorluğu sürecinde bir kadın zina veya sihirbazlıkla suçlanınca, masumiyetini ispat etmesi için devlet ve dini temsilcilerin huzurunda kendini yüksek bir yerden nehir suyuna atar. Masum ise ırmak tanrısının onun boğulmasına izin veremeyeceğine inanılır; fakat suçluysa öleceğine inanılır. Aynı uygulama ve inanç Asur İmparatorluğu sürecinde de devam eder.

Cinsiyetçi küfürlere köleci dönemden sonra, yani feodal dönemde rastlıyoruz. Köleci dönemde kadın kutsallıklarından arındırılır ve alt seviyeye düşürülür. Yaşamdan ve yaşamsal araçlardan tamamen uzaklaştırılır. Mülkiyet geneldir. Ancak feodal dönemde kadının bedeni de mülkleştirilir. Kadın bedeninin mülkleştirilmesiyle cinsiyetçi küfürler de gelişir. Artık cinsel ilişki bir iktidar aracına dönüştürülür. Kadın, erkeğin sömürü, egemenlik alanı olur. Erkeğe öğretilen ilk şey kadının bedenini, cinselliğini ele geçirmesidir. Kadını mülkleştiren anlayış her tür şiddet ve yönelimi de meşrulaştırır. Bu da cinsel saldırının önünü açar. Cinsel saldırı erkek için cinsel güdünün tatmininin ötesinde, iktidar güdüsünün tatminini içerir. Bu da en kolay küfürle gerçekleşir.

Duhul fiilinin küfürleşmesi, bunun erkek argosuyla ifade edilmesi cinsiyetçi küfürlerin yoğunlaşma alanını belirler. Erkek argosu toplumsal cinsiyetçiliğin ve öğretilmiş erkekliğin bir parçasıdır. “Sıkmek”, “siktir etmek” gibi penis üzerinden geliştirilen küfürlerin yanı sıra, aynı diskurdan gelişen ve bir metafor hali olarak penise atfı üzerinden oluşturulan yığınla ifade biçimi mevcuttur. Örneğin övünme anlamında kullanılan “sapına kadar” deyimini, erkeğin cinsel organına atıfta bulunma üzerinden oluşturulan ifadelerdendir. Siyasi literatürde de kullanılan ve “dik durmak” olarak deyimleşen edim, yine

³⁵ Blank, Hanne; Bekaretin El Değmemiş Tarihi; İletişim Yayınları; İstanbul; 2008

aynı anlamda oluşturulan ifade biçimidir. “Bozmak” sözcüğünün mecaz anlamı kadının bekâretine yönelik saldırı anlamı taşır. “Koy-mak”, “sokmak”, “geçirmek” sözcüklerinin mecaz anlamları erkek penisinin duhul eylemini egemenlik, tahakküm, iktidar ilişkisiyle özdeşleştirme üzerinden küfürleştiren kelimelerdir.

Bu literatürün anlam eksenli duhul ilişkisinin “fetih”, penisin de bu fetih eylemini gerçekleştiren saldırgan ve hegemon olması üzerinde yoğunlaşır. Sözelimi günlük dilde sıklıkla kullanılan “becermek” sözcüğünün mecaz anlamı yukarıda verdiğimiz örneklerle aynı diskurda gelişmiştir. Özne-nesne ayrımı, nesnenin kendi varlığını özne üzerinden algılar duruma gelmesi, araçsallaşma, yani özne değerini yitirme, dolayısıyla manevi olarak hiçleşme halini ifade eder. Zira “beceren” varsa “becerilen” de vardır. “Becerilen”, “hiçleştirilen”, “kifayetsizleştirilen”, “iş bitirilen” ve dolayısıyla onur seviyesinden düşürülen, maneviyatla oynanan anlamlarını verir. Bu, cinsiyetçi terminolojinin küfürleşme eşiğidir.

Kutsal sevgi şehvete, sarılma “düzüşmeye” dönüşür; nefret, ten düşkünlüğü, ele geçirme, el koyma, yırtma, delme gibi yığınla kavramlar cinsiyetçi ideolojinin ifade biçimleri olur. Sevgi bedensellikten tenselliğe indirgenir. İstismar, tahakküm ve mülkleşmenin ifade biçimleri rutinleşir. Cinsel ilişkiyi “sahip olmak” olarak adlandırmak hem kadını mülkleştirme, hem de ilişkinin tek taraflı geliştiği bilincinin ifadesidir. Kadın şahsında intikam alınan doğal toplum özellikleri kadın bedeninde nesnelleştirilmiştir. Cinsellik ve saldırganlığın birleşmesi tecavüz kültürünün de başlangıcıdır. Devlet bu kültürün kurumsallaşmış hali ve mülkleştirme aracıdır.

İktidar fallus-merkezcilik* üzerinden güdülere hitap eder, güdülerini şahlandırır. Şiddet ve saldırganlık duyguları cinsel ilişkide sembolize olur. Cinsel ilişki cinsel saldırının, iktidarın bir parçası kılınır. İktidar penis ile vajinada, cinsel organlarda simgesel anlamlar kazanır. XY kromozomları+testesteron=penis. XX kromozomları+östrojen=vajina. Cinsellik mutlak iktidarın şah damarı olur. Foucault “İktidar cinselliği yaratır, sistemi kışkırtır ve kendi denetimine alır,”³⁶ der.

* Fallusculuk: Erkek üreme organının yaratıcı enerjisinin simgesi olarak görülmesi ve bu erkek üreme organına tapınma

36 Foucault, Michel; Cinselliğin Tarihi; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2015

Kadın cinselliği üzerinde denetim evlilik ve aile ile kurumsallaşır. Namus ve bekâret kavramları ise kadın cinselliğini tamamen iktidar alanına dönüştürür. Sahiplik, mülkiyet bildiren sözcükler bu anlayış üzerinden boy verir. Yine “kırletmek”, “lekelemek” vb. küfürler bekâret kavramına bağlı olarak ortaya çıkmışlardır. İktidarın terminolojisi kadına ilişkin genellikle pornografik esaslarda geliştirilir. Bu terminoloji aile, eğitim, hukuk, bilim, tıp, ekonomi, siyaset, dil vb. alanlarda yaşam bulur, oralarda geliştirilir.

Sadece terminoloji değil, bunun üzerinden birçok cinsiyetçi ritüel de geliştirilir.

Örneğin evlilik ve nişan yüzüğü erkeğe boyun eğme ve bağımlılığı simgeler. Kadının parmağına geçirilen yüzük her zaman “mülk” olduğunu hatırlatır. Beyaz gelinlik “bekâretin temizliğini” temsil eder. Bele bağlanan kırmızı kurdele “bekâret kemeri”ni simgeler. Gelinin başını örten kırmızı duvak bekâret kanını temsil eder. Duvak bekâretin görsel sunumu ve yüceltilmesidir.³⁷

Yine falluşçu düşüncenin gelişimi de belirleyici etkindir. Doğal toplumlarda tanrıçayı temsilen yapılan Venüs heykelcikleri, yine tanrıça kültürünün hâkim olduğu toplumlarda tanrıça heykellerinde kadının göğüslerinin fazla yapılmasına karşın, ataerkil kültürün sivrildiği toplumlarda tanrı heykellerinde erkeğin cinsel organının abartılı yapılması bu falluşçu düşünceden kaynaklanır. Örneğin Palmyra kraliçesi Zennube’nin heykelinde yedi sekiz civarı göğüs memesi yapılırken, Hint tanrıalarının çoğunluğunun cinsel organı normalinden daha büyük yapılıdır. Buna Hint fallusu da denir. Falluşçuluğun gelişimine doğru orantılı olarak kadın da hiçleşir. Örneğin yine aynı Hint toplumunda gelişen Sati geleneği (kocası ölen kadının, sadakatini göstermek üzere kocasının yakıldığı odun yığını üzerinde kendini yakarak ölmesi) falluşçuluğun bir sonucudur.

Erkeğin sünnet edilmesi de bu falluşçu düşüncenin parçasıdır. Sünnet olayının başlangıçta falluşçu bir yönü yoktur. Tersine, ana-

³⁷ Selver Orman, Sosyalist Kadın Dergisi, Güz 2010

tanrıçaya bağlılığı simgeler. Fakat Yahudilikle birlikte bu ritüel de anlam bozumuna uğrayıp fallusçu bir nitelik kazanır. Pauline Salome “Güneş Kadını” adlı kitabında, sünnet uygulamasının kökenini Anadolu’da Kibele anatanrıçanın kültüne bağlı erkeklerin anatanrıçaya yönelik “sana cinsel haz duymuyoruz” manasında cinsel organlarını kesmesiyle bağlantılandırıyor. Buna göre çıkışta anatanrıçanın yüceltilmesine yönelik, onun kültüne en sıkı bağlı olanlarca yerine getirilen bir uygulama. Bu erkeklere “gallicus” deniliyor. Bunlar aynı zamanda Kibele kültürünün rahipleri oluyor. Daha sonra Fenike’ye geçiyor ve oradan kadına yönelik gerçekleşen karşı-devrim sürecinden sonra (erkek egemenlikli anlam yüklemiyse) İbranilerce devralınıyor. Yahudilikte bunu seçilmiş kavmin ayırt edici nişanesi ve Yahudi halkından olmanın temel koşulu sayılıyor. Oradan da Müslümanlığa taşınıyor. Sünnet ritüeli, başlangıçta cinsel organın belli bir parçasının kesilmesi olarak uygulanırken, süreç içinde giderek sembolik olarak dış derinin üstünden bir kısmının kesilmesine doğru bir biçim alıyor. Başlangıçtaki anlamsallık tamamen kadın aleyhine ters yüz edilmiştir. O kadar ki, ataerkilliğin dizginsiz geliştiği coğrafyalarda “kadın sünneti” olarak kadının cinsel haz almasını engelleyen uygulamalar kurumsallaştırılıyor.

Fallus-merkezcilik Batı kültürünün de temelini oluşturur. Bugün hiçbir toplum biçimi kapitalist toplum kadar fallus-merkezci değildir. Fallus-merkezcilik bilimden sanata, siyasetten psikolojiye kadar birçok toplumsal örgütlenme alanına hâkim olmuştur. Örneğin Freud kadın cinselliğini yalnızca penis yokluğuna göre tanımlarken fallus-merkezci düşünceyle hareket eder.

Bugün yapay erkeklik olarak tanımladığımız olgu fallusçu düşünce etrafında şekillenir. Erkeğin “yigit”, “delikanlı”, “cömert” sıfatlarında kadının olmayışı fallus-merkezcidir. Kadının “karışma” derecesine indirgenip düşürülmesi de yine aynı zihniyetin ürünüdür.

Karışma sanıldığı gibi saf bir cinsiyetçi obje değildir. Biyolojik bir özelliği çağrıştırmıyor. Karışma, özde sosyal bir özelliktir. Kölelik, boyun eğme, hakareti sindirme, ağlama, yalancılığa

alışma, iddiasızlık, kendini sunma vb. özgürlük ahlakının reddetmek durumunda olduğu tüm tutum ve davranışlar karılık mesleğinden sayılır. Bu yönüyle düşürülmüş toplumsal zemindir. Köleliğin asli zeminidir.³⁸

Erkek fetişizmi ve fallusculuğu kadını “karılaşıma” düzeyine düşürüp nesneleştirerek küfür aracına dönüştürür. Toplumsal cinsiyetin bu erkek fetişizmindeki rolü belirleyicidir. Toplumsal cinsiyet öğretilmiş, alıştırılmış kalıplar üzerinde varlık bulur. Bu kalıplar çocukluktan itibaren peyderpey bireylerin yaşamlarına serpiştirilir, yaşamın her alanında öğretilmeye çalışılır. Örneğin neden kız çocuklarını methetmek, övmek amacıyla “cici”, “güzel” denirken; erkek çocuklarına aynı amaçla “aslan”, “yiğit” denir? Neden kız çocuklarının oyuncakları bebek iken, erkek çocuklarına oyuncak silah vb. alınır?

Kadının hareket, davranış, hatta yürüyüş şekli bile çocukluktan itibaren cinsiyetçi kalıplar içinde şekillenir. Erkeğin cinsiyet rolü “güçlülük”, “belirleyicilik”; kadının ki ise “zayıflık” ve “yönetilmek” olur. Cinsel kalıplar biyolojik kalıplardan önce gelir. Çocuk, genç, yaşlı gibi biyolojik tanımlar yerini cinsel esaslı tanımlara bırakır. Küfür en çok da bu tanımlar üzerinden geliştirilir. Hakaret ve aşağılama bu cinsiyetçi kalıplar üzerinden bir şiddet aracı olarak kullanılır. Fiziki şiddet de, manevi şiddet de iktidarın üslubu, tarzı, dilidir. Sadece haykırmak, nara atmak değil, birisiyle bağırarak konuşmak da şiddet yöntemidir.

Feodal dönemde coğrafya, bölge, ülke isimleri de kadın bedeni baz alınarak oluşturulmuştur. Düşmanı bir tecavüzkâr olarak tanımlama, “namus bekçileri”ni de o ülkenin “yiğitleri” olarak ifadelendirme bu mantalitenin ürünüdür. Savaşlarda toplu tecavüzler bu mantaliteden beslenir. 17. yy.’da yazılmış bir şiir, doğanın da nasıl bu cinsiyetçi zihniyetin iktidar alanına dönüştürüldüğü konusunda somut örnek oluşturur:

³⁸ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 1; s. 129; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015

Doğayı teslim aldım.
Yarıp geçirdim her yerinden.
Kimsenin elinin ulaşmadığı mührünü(!) kırdım.
Rahmini, göğsünü, kafasını.
Yani sırlarının saklı olduğu yeri,
parçalayıp açtım.³⁹

Erkeklerin gurur kaynağı olarak görülmesi toplumsal cinsiyet üzerinden oluşturulur. Bunun ürünü olan kavramlar ve içerikleri zımnı ideolojik yargılar oluşturmanın da ötesinde, aşağılanma ve küfür, övünme ve gurur gibi tezat duygular bunlar üzerinden ifadeye kavuşturulur. Bedende cinsel bölgelerin özerkleşmesi ve bu alanın “fetih” alanı olarak sunulması övünmenin olduğu kadar küçük düşürme ve hakaretlerin de bu alan üzerinden gelişmesini sağlar. Örneğin dismorfofobi (bir insanın kendini veya bedeninin bir parçasını gayet normal görüldüğü halde acayipmiş gibi algılaması) olarak adlandırılan davranış, vajina ve penisin büyüklük ve küçüklüğünün ya da göğüslerinin biçiminin bu sebeple aşağılanma konusu olması, hakaret ve küfürlerin bunun üzerinden gelişmesi bu toplumsal cinsiyet algısının bir sonucudur.

Toplumsal cinsiyette yığınla kavram, terim ve tanımlar aynı minvalde gelişir. Örneğin ailenin “yuva” olarak algılanması, evliliğin, “ev kadınlığının”, dolayısıyla tecrit ideolojisinin meşrulaşmasına neden olur. “Ev kadını” evcilleşme, yani yabani olmaktan çıkma gibi bir algı oluşturur. “Ev erkeği” kavramı ne kadar ucube ise, aynı şekilde ev kadını gibi yığınla terim ve tanım da ucube olup, tahakküm ve sömürü ilişkisini kutsayan, esrarlı bir havaya sokan kavramlardır.

Örneğin “kız”, “kadın”, “hatun”, “karı” gibi kavramlar kadının cinsel kimliğini önde tutan ve bunu kategorize eden, aşağılama kadar saygınca hitapların da bir takım hiyerarşik kategorilere bağlandığı kavramlardır. “İnsanlığın” erkek ile özdeşleştirildiği bir mantalitede, kadından söz edildiğinde “afedersiniz” ile başlayan konuşma diskuru dilde “normal” ve “anormal”in sunumunu erkek ideolojisinin ürettiği terminoloji ile yapar.

³⁹ Cahit İlboğa, Demokratik Konfederalizm Anaçlığın Toplumsallıktaki Rolü ve Önemi; s. 97 [17. yy.’da yazılmış bir şiir. Kaynak anonim]

Yüceltme ve aşağılama, büyütme ve küçültme, horlama ve övme madalyanın iki ayrı yüzü misali aynı ferasetin iki zıt görünümüdürler. Annelik yüceltilirken kadının düşürülmesi aynı amacın toplumsal cinsiyetteki ifade biçimleridir. Yine kişi, grup, sınıf veya toplumları kadının özelliklerine benzetme üzerinden geliştirilen aşağılama, küçük düşürme ve küfür amaçlı söz ve söylemler aynı toplumsal cinsiyetin ataerkil yanını temsil ederler. Yunanlı tarihçi Heredot, “Heredot Tarihi” adlı kitabında Med halkı için “kadınlara benzeyen halk” tanımını yaparken, aynı ataerkil mantalitenin halkı aşağılama amacını ifade edip kadına olan bakış açısını da afişe etmiş olur. Şüphesiz ki Heredot, Med-Yunan savaşı dolayısıyla Medlere olan karşıtlığını, düşmanlığını ifadeye kavuşturmuştur. Ancak ifadeye kavuşan sadece bir halka dönük olmayıp, bütün bir kadın cinsini de kapsamaktadır.

Kadın özellikleriyle tanımlama sadece insan ve kültür üzerinden yapılmıyor, aynı zamanda bu tanımlar toprak parçası ve coğrafi alanları da kapsıyor. İşgal altındaki toprakları kadının adıyla adlandırma, onları “fethe açık” olma gibisinden bir algıya yol açar. Kadın cinselliğini nesnelerle mukayese etme üzerinden oluşturduğu ve toplumsal cinsiyetçiliğin kadını maneviyatsızlaştırma, hiçleştirme, düşürme amaçlı ürettiği küfürlerdir.

Bütün cinsiyetçi küfürler kadını hedef alır. Bütün ataerkil küfürlerin menzilinde kadın cinselliği vardır. Şiddeti penis ve vajina üzerinden ifade eden eril bir zihniyet oluşturulmuştur. Cinsellik mutlak bir iktidar aracına dönüştürülmüştür. Kim kime küfür ederse etsin, o küfürlerin hedef kitlesi daima kadınlardır. Küfür toplumsal dilin pornografikleştirilmesidir. Her türlü iktidar, her türlü ırkçılık, milliyetçilik ve militarizm kaynağını cinsel iktidardan alır. Tüm cinsiyetçi küfürlerin bilinçaltında kadını aşağılama vardır. Zira küfür erkeğin dilidir. Erkek erkeğe bile küfür etse, o küfürlerin menzilinde erkek değil, daima kadın bulunur.

Kadına ait küfürler yoktur. Kadın dilinde küfür değil, beddua vardır. Tarihte kadın dilinden geliştirilen en eski beddualara Sümerlerde rastlanır. Bu beddualar da doğaya, doğa olaylarına dönüktür. Örneğin, “akrep seni soksun”, “kurtlar seni yesin”, “aslanlar seni parça parça

etsin”, “yılan seni soksun”, “yıldırım seni çarpsın”, “sele kapılasın” vs.⁴⁰ Beddualar şiddete dair duyguların dolaylı ifadesidir. Kadının şiddete dair dilinde sadece beddualar vardır; cinsiyetçi küfür yoktur.

İrkçi Küfürler

Barbar: Strabon, Homeros ve Philoppos’a göre “barbar” terimi Yunanlıların Karia halkının diliyle alay etmek için kullanıldığı bir terimdir. Coğrafyacı Strabon’a göre Karia halkının dili sert, sözcükleri art çıkışlı, uyumsuz ve kulağa kaba geldiği için onların dilini taklit etmek için söylenmiştir. Karia halkı Yunanistan’da ücretle çalışan bir halktır. Yunanistan’da köleler haricinde çevrelerden gelip ücretle çalışanlar da mevcuttur. Karia halkı bunlardan biridir. Kariahlılar sadece kaba işlerde çalışmakla yetinmeyip, savaşlarda Yunanlıların yanında paralı asker olarak seferlere de çıkmışlardır.

Dilleri Yunancaya göre sert ve Yunanca konuşmaya çalıştıklarında da sözcükleri boğuk ve anlaşılmaz geldiği için, Yunanlılar olay olsun diye onların dillerini, konuşma biçimlerini “bar-bar-lama” olarak telaffuz etmiştir. Yunanlılar merkez uygarlık olduğu için kendileri dışındaki dilleri hor görür, kaba olarak tanımlarlar. Kariahlılar için kullanılan bu “bar-bar” sözcüğü zamanla Grekçe konuşmayan bütün halklar için kullanılmıştır. Önce alay amaçlı kullanılan ve Karia dili için ifade edilen bu sözcük zamanla diğer tüm dilleri Grekçeden ayırmak için kullanılır.⁴¹

Bir nevi “Zazaca” gibi! Bu lehçenin özgün adı “Dimilî”dir ve Deylemi Kürtlerinden gelir. Yine buna Kirmanckî de denir. Kirmanckîde, yani Dimilîcede “z” sesi sözcüklerde çok yoğun kullanıldığı ve telaffuzda “z” sesi belirgin olduğu için, diğer halklar onların diliyle alay etmek için “za-za” derler. Zamanla bu dış adlandırma (exonim) Dimilî sözcüğünün yerine geçmiş ve bu lehçe Zazaca olarak adlandırılmaya devam etmiştir.

Karia dili üzerine yazan Theangelalı Philippos da Strabon ile aynı görüştedir. Philippos’a göre “barbarizain” sözcüğü de aynı kökenden

⁴⁰ Black, Jeremy - Green, Antony; Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü; Aram Yayınları; İstanbul; 2003

⁴¹ Strabon; Antik Anadolu Coğrafyası; s. 185; Arkeoloji Sanat Yayınları; İstanbul; 2000

gelmektedir. O da Strabon gibi bu sözcüğün zamanla Karia dilinin yanısıra, Grekçeyi iyi kullanmayan, kaba telaffuz eden tüm halklar için kullanıldığını söyler. Philippos’a göre “barbarizian” sözcüğü de zamanla “Karizain” sözcüğüne dönüşerek “barbarca konuşma”, “barbarca dili” anlamında kullanılmıştır. Homeros da yazılarında Kariyalılar için “barbarca konuşan halk” ifadesini kullanmıştır.

Yunanlılar kendilerini uygarlık, diğer halkları da ilkel ve gerici görmektedir. Bu sebeple dillerini medeni bir dil görüp, diğer dilleri de ilkel görmüşlerdir. Bu bakış açısı tüm uygarlık güçlerinin beslendiği temel mantaliteyi yansıtır. Yunanlılar kendileri dışındaki halkların dillerini nasıl aşağılamış, hakaret ve küfürleştirmişlerse, bu yaklaşım uygarlık güçleri şahsında tarihin her kesitinde karşımıza çıkmaktadır.

Hunhar: Hunlar Orta Asya’nın en eski halklarından. Ural-Altay dil ve kültür grubuna mensupturlar. Bu halkın isminin küfür olarak kullanılmasının nedeni Roma İmparatorluğu’na karşı gerçekleştirdikleri akındır. Avrupa uygarlığı kendini Greko-Romen, yani Grek ve Roma kültürüne dayandırır. Roma İmparatorluğu sadece Hunları değil, kim kendilerine yönelik bir saldırı düzenlemişse (Got, Vizigot, Kelt, Vandal, Germen, Norman); onları ilkel, barbar ve vahşi göstermeye çalışmıştır.

Hunlar Atilla’nın öncülüğünde M.S. 451’de Roma’ya saldırı düzenlerler. Bu akından sonra Hunların ismi Avrupa’da barbarlıkla, vahşilikle anılageldi. Hun-har! “Har” soneki Farsçada sert, taş, kaya anlamlarında kullanılmaktadır. Arapçada ise aynı son ek vahşi, deli ve cinnet geçirmiş anlamlarında kullanılır. Irkçı bir küfür olarak kullanılan Hunhar sözcüğü Hun halkına dayanır.

Vandalizm: Vandalizm sözcüğü günümüzde güzel şeyleri, sanat yapıtlarını kırıp geçirme isteği duyma durumu, şiddet gösterisi, kan dökmekten hoşlanma anlamlarında kullanılmaktadır. Oysa Vandallar Afrika kökenli halklardan biridir. Vandallar da Hunlar gibi Roma İmparatorluğuna saldırı düzenleyen halklardan oldukları için isimleri de aynı akıbete uğramaktan kurtulamamış,

merkezi uygarlık güçleri tarafından isimleri küfürleştirilmiş ve her türlü yıkıcılıkla, kan dökücülükle özdeş kılınmıştır.

Aptal: Hun halkının diğer bir adı da “Aptalitler”dir. Orta Asya’da diğer halklar arasında Hunlar Aptalit ismiyle adlandırılırlar. Ancak imparatorluğun oluşumundan sonra Hun ismi kullanılmıştır. İsmet Zeki Eyüpoğlu’na göre “Aptal” sözcüğü “abdal” dan gelir ve anlamı da gezgin, göçer, yerleşik olmayandır.⁴² Zaten Orta Asya’nın Türkmen boylarının çoğu göçerdir. Yani yaşamları genellikle at sırtında geçirmişlerdir. Bu sözcük Türkçede Aptal; Farsça, Kürtçe ve Arapçada ise “Ebdal” olarak kullanılır.

Meddah: Meddah sözcüğü dalkavuk, meziyetsiz, soytarı anlamlarında kullanılır. Bu sözcük Farsçadan Arapça ve Türkçeye geçmiştir. Ancak Meddah sözcüğü Med halkının isminden gelir. Med devleti Perslerin eline geçince Kiros döneminden sonra, özellikle Daryus döneminde Medlere dönük büyük bir baskı, yasaklama ve yok etme seferi düzenlenir. Tarihte Kürt dilinin yasaklanması da (Med dili) ilk kez bu Pers kralı Daryus tarafından gerçekleştirilir.⁴³ Persler iktidar olduktan sonra Medlere ilişkin hakaretamiz anlamlar taşıyan sözcükler üretirler. Meddah sözcüğü de Perslerin, Medlerin isimlerini küfürleştirme amacını dışa vurur.

Haydut: Haydut sözcüğü Macar dilindeki “Haiduque” sözcüğünden gelir. Macar dilinde Haiduque asker anlamına gelir. Yani Macar askerlerinin ismi “Haiduque”dir. Bu sözcük Osmanlıların Macaristan işgali sonrası Arapçaya girer. Osmanlı işgalinden önce Arapçada bunun yerine “Harami” sözcüğü kullanılır. Ancak Osmanlı buraları işgal ettikten sonra Sırp, Macar, Çek ve Roma askerlerinin saldırıları Osmanlı’ya karşı, yani işgalci güce karşı gerçekleşir. Osmanlı da bu sebeple Macar askerlerinin isimlerinin küfürleştirir.

Hödük: Türkçede kullanılan ve ahmak, aptal, gerizekalı anlamlarına gelen hödük sözcüğü de “Haydut” sözcüğü gibi Macarcadaki “Haiduque” sözcüğünden gelir. Macar askerlerinin ismi

⁴² Eyüpoğlu, İ. Zeki; Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü; Sosyal Yayınlar; İstanbul; 2006

⁴³ Tori; Med İmparatorluğu Sonrası Kürtler; Aram Yayınları; İstanbul; 1999

olan “haiduque” sözcüğünün Türkçedeki telafuzu “hödük” biçiminde yapılmıştır.

Çingene: Hint asıllı bir halk olup, Kürtler ve Farslar tarafından Karaçi/Qereçi, Araplar tarafından “Mitrip”, Avrupalılar tarafından “Dom” olarak adlandırılmışlardır. Hindistan’ın Karaçi bölgesinden göç ettikleri için Kürtler ve Farslar onları bölgelerinin ismiyle tanımlamışlardır. Türkler onları “Ceng”, çalgılarını çalmalarından dolayı cengi “Çing” olarak telaffuz etmiş ve bundan “Çingene” sözcüğünü türetmişlerdir.

“Dom” sözcüğü batılıların dilinde gerizekalı, pis anlamlarında kullanılır. Bir Hintli halk isminden gelen bu sözcüklerin tümü bu dillerde hakaret ve küfür anlamlarında kullanılmışlardır. Örneğin Türkçede “Çingene” sözü ahlaksız, utanması olmayan, pis anlamlarında kullanılır. “Mitrip” Arapçada aşağılama amaçlı kullanılan bir sözcüktür. Farsça ve Kürtçedeki Qereçi/Qaraçi sözcükleri de utanmaz anlamlarında kullanılmaktadır. Tüm bunlar bir halka dönük hakaret anlamıyla oluşturulan sözcüklerdir. Dolayısıyla ayrımcılığı, halk düşmanlığını içerdigi için nefret suçu kapsamında ele alınması gereken terimlerdir.

Yobaz: Türkçede hakaret anlamında kullanılan “yobaz” sözcüğü Hindistanlı anlamına geliyor olup, Latincedeki Jobogo sözcüğünden türetilmiştir. Katı düşünceli, bağnaz, anlayışsız anlamlarına gelen “yobaz” sözcüğü Hint halkına ve onun değerlerine hakaret anlamı taşır. Latinler Hindistan’a Jobogo-Jobogio demişlerdir. Bu jobogo sözcüğü joboco-joboçio-yobas-yobaz biçiminde evrilmiştir.

Bunlar haricinde Türklere ilişkin de yığınla türetilmiş söz, kavram ve tanım bulunmaktadır. Örneğin “köle” kavramı ilkin Türkmen askerler için kullanılmıştır. Orta Asya’dan göç ile birlikte İran coğrafyasına gelen, daha sonra Ortadoğu genelinde paralı askerlik yapan Türkmenler için Farslar “köle” kavramını kullanmışlardır. Osmanlı Devletinde Çerkez askerlere de yine “köle” denilmekteydi. Türkmenler askeri alanda komuta ve yönetim kademesinde yer aldıktan sonra Mısır’da “kölemenler” adıyla bir devlet de kurmuşlardır. Arap-

lar buna “Mısır Memlûk Devleti” demektedir. “Memlûk” kelimesi de Arapçada yine köle anlamına gelir.

Yine Farslar Türkmenler için “Türktaz” kavramını kullanmışlardır. “Türkmen” kelimesi de bu Türktaz kelimesinden türetilmiştir. Ancak Türktaz kelimesi Farsçada ılgar, çapulcu, yağmacı anlamlarına gelmektedir. Yine Farsçada Türk kelimesinden “Türk-i rustaiyan” ismi türetilmiş olup “sarımsak” anlamına gelmektedir. Yani Farsçada sarımsak kelimesi (Türkirustaiyan) Türk isminden yapılmıştır. Henüz yerleşik yaşama tam geçmedikleri, at sırtında konargöçer oldukları ve fazla yıkanmadıkları için, Farslar Türklere “kokuyor” demişlerdir. Bu sebeple sarımsağı “Türki rustaiyan” şeklinde adlandırmışlardır.

Osmanlı Devleti de 19. yüzyıla kadar Türklere karşı sürekli antipatik yaklaşmış, onlara ilişkin birçok hakaretamiz söz ve söylem üretmiştir. Ayrıca Osmanlı tarihçileri Osmanlı’dan “Türk” diye değil, “Rum hâkimleri”, “Rum dilaverleri”, “rum padişahı”, “Osmanoğulları” olarak söz ederler.

Yönetimde etkin olan devşirmeler ve saraya yakın olan kâlem-ler Türkler için aşağılayıcı, küçültücü ifadeler kullanırlardı. Devşirmeler ile çatıştığı noktada Türkleri “Türkü sütünk” (azgın Türk), “Türk-i bedlika” (çirkin Yüzlü Türk), “Nadan Türk” (kaba, cahil Türk) olarak nitelemişlerdir. Divanı hümayun kâtiplerinden Kadimi Hafız Çelebi’nin yazdığı manzumede saray çevrelerinin Türk-lerle bakışını çok çarpıcı bir biçimde dile getirmektedir:

Türk’ü zannetme kim ola adem	(Sakın Türk’ü insan zannetme)
Türk ile durma oturma bir dem	(Bir an bile olsa Türk’le birlikte olma)
Şeker olsa eline Türk ola sem	(Türk eline şeker alsa, o şeker zehir olur)
Şeri Etraki kesüp hiç yeme gam	(Türk’ün başını kesersen gam yeme)
Üktülüp Türk’e velev kane ebak	(Baban da olsa Türk’ü öldür)

Araplar Türkler için “Etrak-ı bi idrak” sözünü kullanmışlardır. Araplar Kürtlere Ektrat, Türklere de Etrak demişlerdir. “Etrak-ı bi idrak” gerizekalı, cahil, idraksiz, şuursuz Türk anlamlarına gelmektedir. Aynı şekilde Arapların Türk kavimler için kullandıkları “Yecuc-Mecuc” sözü de ufak-tefek anlamında kullanıldığı gibi, hakaretimiz anlamlar da içermektedir. Ancak Araplar da bu tabiri Çinlilerden almışlardır. Zira Çinliler Altay dağları bölgesinde yaşayan tüm Türki boylara “Yecue” demişlerdir. Araplar da bu “Yecue” sözünden alay yollu “Yecuc-Mecuc” sözünü türetmişlerdir.

Ayrıca Avrupalıların Türklere bakış açıları da Arap, Fars ve Osmanlılardan farklı değildir. Örneğin İngilizce, Fransızca ve Almancada kullanılan ve “ışkence” anlamına gelen “torxuere” ve “tortur” kelimeleri Türk kelimesinden türetilmiştir. İspanya’da Türk adı “coco”; yani öcüyle eş anlamlı kullanılmaktadır. İtalyanların korku deyimini “Mama li Turchi”, yani “Anneciğim Türkler!” dir. Ortaçağ Avrupasında Türkler için kullanılan “Le Turc” sözü hilebaz anlamına gelir. Protestanlık mezhebinin kurucusu olan Martin Luther Almancada yenilikler yaptığında yeni kelimeler üretti ki, bunlardan biri de hile yapmak anlamına gelen “Turken” fiiliydi! Luther’e göre Türk, tanrının gazabıydı. Don Kişot’un yazarı Cervantes Türkleri zalim olarak göstermiştir. Shakespeare’dan Tolstoy’a, Mozart’tan Verdi’ye dek birçok müzisyen, şair ve yazar kendi çalışmalarında Türkleri hep olumsuz nitelermelerle adlandırmışlardır.

Türklerin de diğer halklar için birçok deyim, atasözü ve benzetmelerinde hakaretimiz anlamlar içeren, çoğu zaman küfre dönüşen ırkçı yaklaşımların tezahürü olduğunu ifade etmek lazım. Örneğin “Arap uşağı” sözü Türkiye coğrafyasında yaşayan Arap kökenli Fellahlar için kullanılmıştır. Fellahlık, Araplığın köylü kesimidir. Ancak onları “Arap uşağı” olarak adlandırmak ksenofobik (yabancı düşmanlığı) bir zihniyeti dışa vurur. Aynı şekilde Türkçede argoda kullanılan “Arabım” sözü erkeğin cinsel organı için kullanılan bir sözdür. Arapları penise benzetmek cinsiyetçi bir zihniyeti yapısı olduğu kadar onu aşağılama yaklaşımını da dışa vurur. Bu galiz ifadenin bir halka dönük olması ise ırkçı bir zihniyeti ele verir.

Yine “Arap olayım” deyiminin negatif anlamı kadar, benzer yığınla söz Türkçede kullanılmaktadır. “Arap olayım” sözü yaygınla kullanılan sözlerdendir. Biri biriyle iddialaştığında “eğer şöyle olmazsa ben de Arap olayım” der. Arap olmayı o kadar kötü ve iğrenilmesi gereken bir şey olarak göstermişler ki, daha kötüsü tasavvur edilmemiştir.

Türkçede Araplara ilişkin bunun gibi yığınla söz, deyim ve atasözü türetilmiştir. “Arap Araba yüzün karadır demiş”, “Arap dilini çıkarmış gibi”, “Arap saçı” türü deyim ve sözleri bu ksenofobik zihniyetin vecizlere, deyimlere, atasözlerini dönüşme halini ifade eder. Aynı yaklaşım Rumlara, Yunanlılara, Yahudilere, Farslara, Kürtlere karşı da mevcuttur. İç ve dış düşman algısı dilin ve zihniyet yapısının ırkçı ifadelerle bezenmesini sağlamıştır.

Örneğin Türkçede kullanılan “Yılandan post, Yunan’dan dost olmaz” atasözü bu bağlamda değerlendirilmesi gereken sözlerdendir. Yılandan post yapmak ne kadar imkânsızsa, Yunan’dan dost da o kadar imkânsızdır anlamına gelmektedir. Bu zihniyet tarihsel Yunan düşmanlığını gözler önüne serer.

İktidar bireylerde egosentrizme, uluslar da etnosentrizme neden olur. Terminoloji düşünce yapısına göre form kazanır. Düşünce, anlam ve idrak gücüdür. Anlamın doğru veya yanlış olması düşüncede muhakeme edilir, ayrıştırılır. Dil düşüncenin ifade aracıdır. Mikro iktidar dilde yansımaları bulur. Mikro iktidarın üzerinde şekillendiği yapı da mikro iktidar alanıdır. Göçertme, katliam, jenosit, işgal gibi makro iktidar yapıları mikro iktidar zihniyetinden beslenir. Dil ve düşünce kombinasyonu mikro iktidar üzerinden toplumda zincirleme etki yaratır ve makro iktidar basamağına doğru uzanır. Örneğin “Bir Türk Dünyaya Bedeldir!”, “Ne mutlu Türküm Diyene!”, “Türkün Türkten Başka Dostu Yoktur!”, “Varlığım Türk Varlığına Armağan Olsun!” vb. yığınla ırkçı söz ve slogan Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında onlarca göç ettirme, jenosit ve katliamlara neden olmuştur. Örneğin 1934’te “Trakya Olayları”nda Yahudilere karşı sistematik bir düşmanlık politikası yürütülmüştür. Nihal Atsız o dönem çıkarılan “Orhun” dergisinde

Yahudiler için “Nankör, kahpe millet, güçlü olduğumuz zaman önümüzde kahpeler gibi yaltaklanıyor, zayıf anımızda da küstahça düşmanımızla birlik oluyor. (...)Tarihin pis ve hain olan bu milleti artık aramızda görmek istemiyoruz,” demektedir.

Netice de 28 Haziran ile 4 Temmuz 1934 arasında Çanakkale, Keşan, Uzunköprü, Kırklareli ve Edirne’de eş zamanlı olarak saldırı, talan, katliam ve tecavüzler gerçekleşir. Geriye kalan Yahudiler de sürgün edilir.

1942’de çıkarılan “Varlık Vergisi” adı altında “azınlıklar”ı talan edip, zorla Aşkale’ye gönderirler.

6-7 Eylül 1955 olaylarında aynı yöntem Rumlara karşı uygulanır. Rumlara karşı kitlesel saldırılar gerçekleşir ve birçok Rum katledilir. 1964 yılında resmi kayıtlara göre 40 bin Rum mübadele ile Yunanistan’a sürgün edilir. Ermeni halkının 1915’te uğradığı büyük soykırımın daha küçük tezahürleri pek çok defa tarih sahnesinde canlandırılır.

Yine “Ermeni dölü” sözü bir halka karşı duyulan derin düşmanlık ifadesidir. Halklara dönük düşmanlık hiçbir zaman ırkçı sözler, hakaret ve küfürlerle sınırlı kalmamıştır. Dilde taşınan düşmanlık küfürlerde ifadesini bulan sözel saldırganlığın pratikte de yansıması olmuştur. 1915 katliamında bir buçuk milyon ermeni katledilmiştir.

Yahudi halkına dönük yaklaşım da bundan farksızdır. “Haydan gelen huya gider” sözü zulmün ironikleştirilme halidir. “Hay” Ermenilerdir; “Huy” da Yahudiler. Ermenilerden alınan yüksek miktartlı vergiler Yahudi tüccarlara gider anlamında söylenmişse de karşılıklı iki halkın kötücül bir kategoride ele alınmasını yansıtır. Ayrıca deyimleştirilen “Hay-Huy” sözü fitne ve keşmekeş anlamlarında kullanılmaktadır. “Hayhuyun dışında yaşamak”, “hayhuy içinde olmak” vb. kullanım biçimleri Ermeni ve Yahudi halklarının isimlerinin keşmekeş ve fitne anlamlarında deyimleştirildiğini gösterir. Benzer şekilde Yahudiler için Türkçede üretilmiş yığınla veciz, söz, hakaret ve küfür mevcuttur. Denilebilir ki, Nazi Almanyasının Yahudilere yaklaşımı ne ise, bu yaklaşımın aynısını, sözel saldırganlık üzerinden bu coğrafyada görüyoruz.

Şüphesiz atasözü ve deyimler halkın değil, iktidar güçlerinin düşünce ve yaklaşımlarını yansıtır. İktidar odaklarının bir halka dönük düşünce ve yaklaşımları her ne ise, bu atasözleri ve deyimlerde ifadesini bulur. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, Türk devletinin diğer halklara yaklaşımı ne ise, bu yaklaşım karşılığını toplumda da bulmuştur. Bu coğrafyada gerçekleşen bütün katliamlar (Yahudi, Rum, Ermeni, Kürt, Süryani katliamlar) ya toplumun ezici çoğunluğunun desteği ile yapılmıştır ya da toplum suskunluğa gömülmüş, sessiz kalmayı tercih etmiştir. Toplum desteği olmadan hiçbir iktidar halklara düşmanlık yapmaya cüret edemez. Yahudi düşmanlığı anlamında üretilen yığınla küfür ve hakaretler için de bu durum geçerlidir. Fakat tüm bunların yanı sıra TC'nin birebir Nazi Almanyasıyla kurduğu derin ilişkilerin de bunda belirleyici payı vardır.

Hatta denilebilir ki Türk milliyetçiliği Alman nasyonal sosyalizm model alınarak geliştirilmiştir. Mesela Türkçü ideolojilerden Reha Oğuz Türkan yazılarında sürekli “her şeyin üstünde Türk ırkı”ndan söz eder. Dönemin birçok Türkçü ideologları da (günümüzde de Türkçü faşistlerin benzer sözleri sıklıkla kullanmaları aşinası olduğumuz bir durumdur) bu sözü sıklıkla kullanmışlardır. Ancak bu söz “Uber Deutschland” sözünün Türkçeye çevrilmiş halidir. Yine Alman nasyonal sosyalizminin kurucularından en önemli isim olarak bilinen Albert Rosenberg, o dönem sıklıkla Türkçü-Kemalist ideologlardan Atılhan ve Atsız ile yaptığı görüşmeler basında yer almıştır. Fakat sadece TC'nin Alman Nazizmini model aldığını söylemek objektif bir yaklaşım olmaz. Zira etkilenme kadar etkileme de söz konusudur. Örneğin Hitler'in Atatürk için “O benim hocamdır,” demesi daha önceleri övünme konusu yapılırken; şimdi yok hükmünde sayılmaktadır. Yine Hitler Yahudi katliamını gerçekleştiren, Goebbels ona bu kadar açıktan yapılmasının dünyanın tepkisini çekeceğini söylerken, Hitler'in buna cevabı “Türkler Ermenileri temizlerken hangi ülke tepki gösterdi?” biçiminde olmuştur.

Ancak bu ilişki bu kadarla sınırlı değildir. Örneğin TC Yahudi katliamı gerçekleştirirken bile Nazilerle ticaret anlaşması yapmıştır.

9 Ekim 1941’de Türk-Alman ticaret anlaşması iptal edilmemiş, Nazi iktidarı yıkılana kadar da bu anlaşma yürürlükte kalmıştır.

Aynı şekilde “Struma” adlı gemide 768 kişinin ölümüne neden olan olay tarihsel hafızlarda yerini korumaktadır. 1941 yılında Nazi katliamından kaçan Yahudilerin bindiği Struma adlı gemi Karadeniz’e açılmıştır. Fakat TC onların boğazdan geçişine izin vermediği için iki buçuk ay bekletmiş; en son Karadeniz’e geri gönderilmiş ve Alman denizaltı tarafından batırılmıştır. O gemide bulunan 769 kişiden sadece bir kişi kurtulabilmiştir. O dönem başbakan olan Refik Saydam “Türkiye başkaları tarafından arzu edilmeyen insanlara mesken olamaz,” diyerek Nazilerle işbirliğini bu sözlerle açıklamıştır.

Yine tutsaklar üzerinde meslektaşı Dr. Mengele gibi ölümcül deneyler yapmakla ünlü Dr. Heinz Baumkötter, II. Dünya Savaşı’nın bitiminde hem Sovyet askeri hem de Batı Alman mahkemelerinde savaş suçlarından dolayı yargılanırken, Ocak 1956’da yapılan yargılamalar sırasındaki sorgusunda Türk heyetinin ölüm kamplarını ziyaretine değinmiştir. Baumkötter’in ifadesi şöyle:

“Bir keresinde Türk hükümet delegasyonunun bu Sachsenhausen’da bulunduklarını hatırlıyorum. Söylenildiğine göre kendi ülkelerinde de benzerini inşa etmeyi düşündüklerinden dolayı Türk içişleri bakanı, ayrıca yüksek rütbeli subaylar ve hükümet temsilcileri buradaki kampları tanımak istemişlerdir.”

Bu ziyaretin tarihi 1 Şubat 1943’tür. Asıl soru şu: TC, Nazilerin bu ölüm kampları modelini kimlere karşı oluşturmak istiyordu? Türkiye’de diğer tüm etnik yapılar katledildikleri, sürüldükleri için, geriye kalan Kürtlere mi uygulayacaktı?

Türk-Alman ilişkileri daha tarihi ve köklüdür. Sadece TC sürecinde değil, Osmanlı döneminde de sürmektedir. Birçok cephede birlikte savaşmışlarsa da Alman çıkarları Türk çıkarlarından önce gelir. Örneğin Allahuekber dağlarında 90 bin askerin Enver Paşa komutasında soğuktan donarak ölmesi hayli ilginçtir. Alman general Von Moltke bu savaşın amacı üzerine genişçe yazmıştır. Moltke’nin beyanına göre, Almanlar Polonya’nın içlerinden Rusya’ya girmeye hazırlanmışlardır. Rus askerlerin Polonya cephesin-

den çekilmesi için de Kafkas taraflarında, özellikle Kars-Erzurum hattında cephe açılması gerekmektedir. Enver Paşa bu konuda ikna ediliyor. Savaşta da planlamadan tutalım komutaya kadar her şey Almanların elindedir. Örneğin Enver Paşa harbiye nazırı yani savaş bakanıdır. Fakat genelkurmay başkanı ve tüm orduya bakan kişi Bronsart Von Schellendorf'tur. Üçüncü ordu komutanı Felix Guse'dir. Yine Erzurum saha komutanı Albay Poselt dâhil, tüm bu savaş koordine ve planlaması Almanlara aittir. Almanlar bu savaşta İttihat Terakki'yi de Turan hayalleri ile kandırmışlardır. İlginçtir, Turan fikrinin oluşturucusu ve kuramcısı Max Freiherr Von Oppenheim'dir.

Bu milliyetçi, ırkçı deyim ve atasözlerinin hedef kitlelerinin başında da Kürtler yer almıştır. Üstelik Kürtlere her tür hakaret ve küfür 90 yıldır bir devlet politikası olarak yürütülmektedir. Örneğin “kuyruklu Kürt” tabiri on yıllar boyunca Kürtleri aşağılama ve hayvan derekesinde bir muameleye tabi tutma vesilesi oldu. “Kuyruklu Kürt” tabiri Kürdü hayvan olarak görme zihniyetinden kaynaklanır. Zira “kuyruk” canlılar arasında bir tek hayvanlarda vardır. Kürde hayvanca davranma, hayvan muamelesi yapma, onu insandan saymama, en temel insan haklarını bile ona fazla görme, insanın doğuştan sahip olduğu hakları bile Kürde tanımama basit bir deyim sonucudur değil, bir devlet siyasetinin ürünüdür.

Bütün bir halkı “kuyruklu Kürt” tabiri üzerinden hayvan derekesine düşürüp aşağılayan bu hastalıklı ırkçılık, Kürt, doğal insani haklarını talep ettiğinde de katliam tehdidiyle korkutup yıldırmaya çalışmıştır. Ermeni, Süryani, Rum katliamlarını Kürtlere karşı bir tehdit unsuru olarak kullanmışlardır. Örneğin Atsız “Kürtler, Ermeni ve Rumların akıbetine bakıp akıllarını başlarına alsınlar,” diyor. Bu konuda Atsız'ın sözlerini olduğu gibi aktarmak konuyu daha anlaşılır kılar:

Türk ırkı sayısız emek ve kanla Türkiye'yi yurt edinmiştir. Bu ülkeye göz dikenlere ne yaptığını, başlarına neler getirdiğini de göstermiştir. 1915'te Ermenileri, 1922'de Rumları temizlemiştir. (...)

Kürtler, Türklerin başını belaya koymadan önce, imha olmadan önce defolup gitsinler. Nereye gitsinler? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi isterse oraya gitsinler. İstiyorlarsa İran’a, Pakistan’a, Hindistan’a veya Barzani’ye gitsinler. İstiyorlarsa Birleşmiş Milletler’e başvurup kendilerine yurtluk istesinler. Bilsinler ki Türk milletinin sabrı tükenirse Kağan Arslan gibi kimse önünde duramaz. Bunu bilmiyorlarsa Ermenilere sorsunlar, öğrenip akıllarını başlarına alsınlar.

Yine “En iyi Kürt ölü Kürt’tür,” sözü devletin Kürtlere karşı ölüm siyasetini en açık haliyle gözler önüne seriyor. Üstelik Kürt cellâtlarının ismi Kürtlerin okuduğu okullara, yerleşik oldukları yerlere vererek bu ölüm siyasetini tescilliyor. Bugün Kürdistan’daki birçok okul, vakıf ve derneğin ismi Kürtleri katledenlerin isimleridir. Bu ölüm siyasetinin dayandığı mantalite Pantürkist ve Turanist zihniyet yapısıdır.

Ölüm siyaseti Turanist emellerle bir devlet politikası haline getiriliyor. Çünkü Turancılık ırk ve kan esası, yani biyoirkçılık üzerine oluşturulmuştur. Bu süreç Şevket Aziz, Afet İnan gibilerinin öncülüğünde kafatası üzerine ölçüm çalışmalarıyla başlar. “Kafatası ırkçılığı” olarak tanımlanan ve kafatası endisinin ölçümü üzerine yürütülen bu çalışmalar devletin kurduğu kurumlar üzerinden aleni ve resmi olarak yürütülmektedir. Bu politikanın devletin farklı kademelerinde de açıktan yürütüldüğüne ilişkin yığınla örnek mevcuttur. Örneğin 1940’ta askeri liseye üye kaydı için “kayıt olabilmesi için Türk ırkından olması gerekir” şartı Fevzi Çakmak tarafından belirlenip resmileştiriliyor. Yine “Maden Tetkik Arama Enstitüsü”nde yer alma şartı da Türk ırkından olma kıstasına bağlanmıştır.

Bunun gibi örnekleri devletin bütün kademelerinde de görmek mümkündür. Örneğin İsmet İnönü 1924 Anayasası’nın üzerinden henüz bir yıl geçmişken, Şêx Said isyanı akabinde, Türk Ocakları’nın ikinci kurultayında yaptığı konuşma hayli dikkat çekicidir. İnönü şöyle der:

“Biz aleni olarak milliyetçiyiz ve milliyetçilik bizim birliğimizin esasıdır. Türk ekseriyatında gayemiz Türk olmayanları Türkleştir-

mektir. Türklüğe veya Türklere muhalefet edenleri kesip atacağız. Bu ülkeye hizmet etmek için her şeyden üstün tutacağımız ölçü Türklük olmalıdır.”

Yani Kemalist milliyetçilik Türk ulus kimliğini yaratırken, ırkçılığı kurucu unsur olarak almışlardır. TC, Kürtlere “etnik siyaset yapmayın” derken, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana varlığını ırkçılık esaslı politikalar üzerinden yürütmektedir.

Yeryüzünde yaşayan üç yüz milyon Türk ile övüneceğine, yani üç yüz milyon Türk ile birlik ve güç olmayı övünme payesi yapacağına, aynı ülkenin vatandaşı olan Kürt ile insanca yaşamayı seçseydi daha makul olurdu.

Şimdi de Kürtlerle alay edercesine “Biz hangi haklara sahipsek o hakları size de vermişiz,” diyerek, bu tür vurgular üzerinden vatandaşlık bağına atıfta bulunmaktadırlar. “Kürtler toplumsal hakları değil vatandaşlık haklarını isteyebilirler,” demektedirler. Eğer bu sözler Kürtlerle alay etme amaçlı değilse, eğer bu devlet kan bağına dayalı değil de vatandaşlık bağını esas alıyorsa, o halde TC Suriye’deki, Irak’taki Türkmenler için istediği hakların yarısını veya çeyreğini bile neden kendi vatandaşı olan Kürtlere vermiyor? Türkmenler zaten buranın vatandaşı değil ve anayasal, hukuki hiçbir bağları da yok. Yok, eğer bu devlet vatandaşlık esası üzerinden değil, ırkçı esaslar üzerinden oluşturulmuşsa o zaman bu ırkçılık Hitler Nazizmini aşan bir ırkçılıktır. Eğer bunun tersi iddia ediliyorsa, o halde Kıbrıs Türkleri için istediği hakların %10’unu bile neden Kürtlere vermiyor. Bulgar Türkleri için istediği hakların yarısını kendi vatandaşları olan Kürtlere neden çok görüyor? Eğer bu ırkçılık esası üzerinden yürütülen bir biyo-siyaset değilse, eğer anayasada bile ırk esası değil vatandaşlık bağı esas alınmışsa, eğer TC bunu esas alıyorsa, neden Halaç, Nagay, Başkırt, Gagauz Türkleri için istediği hakları kendi vatandaşı olan Kürtlere vermiyor? Örneğin Güney Moldovya ve Osetya’da yaşayan Gagauz Türkleri, Özbekistan’da yaşayan Kıpçak Türkleri, Çin’in Şincan bölgesinde yaşayan Uygur Türkleri için neden federasyonu bile az görüyorken, iki yüz yıldır en doğal, insani, demokratik hakları için

mücadele eden Kürtlere reva gördüğü tek şey “en iyi Kürt, ölü Kürt’tür” siyaseti oluyor?

“En iyi Kürt, ölü Kürt’tür” anlayışının politikaya dönüşmüş halini Öcalan “Tunç yasası” olarak tanımlar. Tunç yasası devlet katındaki derin Kürt düşmanlığı ve bunun defacto hali olan soykırım politikasıdır. Bu kavram ilk kez “Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus” kitabında, İttihat Terakki geleneğiyle başlayıp cumhuriyet sürecinde Kürtlere karşı uygulanan örgütlü devlet politikasını tanımlamak için kullanılmıştır. Tunç nosyonu epistemolojik anlamından çok, bir katliam dolayımıyla siyasal literatürde tedavüle konulan bir kavramdır.

Tunç yasası teriminin dayandırıldığı anlamsallık, Dersim katliamıdır. Kavram, Dersim katliamı referans alınarak kullanılmıştır. Dersim katliamını gerçekleştiren tabur tunç miğferler giydiği için halk tarafından “tabura tunca” (tunç taburu) olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma aynı zamanda katliamın pratik yürütücüsü olan general Abdullah Alpdoğan tarafından söz konusu taburun diğer askeri taburlardan ayrıştırılması için de kullanılmıştır. General Alpdoğan Dersim’de son iki yüz yılın en büyük Kürt katliamını yaparak yetmiş bin civarında Kürdü katletmiş, katliamdan sonra da Milliyet gazetesine verdiği demeçte “Artık Kartaca diye bir yer yok” diyen Romalı generalin sözlerine gönderme yaparak “Delest est Dersim” (Artık Dersim diye bir yer yok) diyerek, nemenem bir katliamı yürürlüğe koyarak özetlemeye çalışmıştır. Katliama başlarken “Zo’ları ortadan kaldırdık, lo’ların kökünü de ben kazıyacağım,” diyerek soykırımcı emellerini ifade etmekte hiçbir beis duymamıştır. “Zo” diye kastettiği Ermenilerdi, “lo”lar da Kürtler. Alpdoğan Ermenice ve Kürtçede sıklıkla kullanılan bu sözcükler üzerinden ironi yaparak bu ülke tarihindeki soykırımlarda bir devlet hükmü, kanunu olduğunu ifade etmiş oluyor.

Dersim katliamı gerçekleşikten sonra da katliamı yapan Alpdoğan’ın tunç taburlarının ismi Dersim’e verilerek ismi Tunceli yapılıyor. Tunceli ismi Demokles’in kılıcı misali Kürtlerin başında sallanıyor. Zaman zaman devlet yetkililerinin Kürtler için “Akılları başlarına gelmemişse geçmişlerine baksınlar,” demeleri bunu

anımsatma amaçlıdır. “Tunc-eli”nin ismi her ifade edildiğinde tunç taburlarının katliamı anımsansın, toplumsal bellekte silinmez bir iz bıraksın diye verilmiştir.

Tunç yasası denildiğinde de referans yapılan şey, bu katliam pratiğidir. “Türk sürgüsünün girdiği yerde Kürt sorunu yoktur” algısı bir devlet politikası olarak baz alınıp, Kürdistan coğrafyasının her bölgesinde cumhuriyet tarihi boyunca sayısız katliam denemeleri olarak yürürlüğe konulmuştur. Fiziki soykırım yanı sıra, siyasi ve kültürel soykırım politikası devletin değişmez Kürt politikası olmuştur.

Bugün bu politika Rojava Kürdistan’ında bile devletin aynı politikasının bir tezahürü olarak uygulanıyor. Kürdün isimlerini bile duymadığı bölgelerden katiller sürüsü devşirilerek oraya sürülüyor. Dağıstan bölgesinden, Osetya, Çeçenya, Afganistan ve daha bir sürü yerden toplanan katiller sürüsünü Türkiye Rojava’ya sürüyor. Osetya, Çeçenya ve Afganistan’da kendi sömürgecilerini atma gücünü göstermeyen bu insanlar, sanki Kürtler gidip onların vatanlarının işgal etmiş gibi binlerce kilometre uzaklardan gelip adını-sanını bile duymadıkları Kürtleri katlederek, TC’nin bir paravan örgütü misyonunu yükleniyorlar.

İktidarlar, yönetim biçimleri ve hükümetler ne kadar değişirse değişsin Kürde karşı ezeli düşmanlık, Tunç yasası hükmü hiçbir zaman değişmemiştir. Bu yasa Kürdü devlet kastında hiçbir zaman kendi kimliğiyle kabul etmez. Ancak varlığını, kimliğini inkâr temelinde, işbirlikçi bir piyon olarak kabul eder.

“Çingene çalar Kürt oynar,” sözü de bu minvalde değerlendirilmesi gereken sözlerdendir. Şunu söylemek gerekir ki her türlü cinsiyetçiliğin, militarizmin, milliyetçiliğin ve ırkçılığın dili aynıdır. Irkçılığın terminolojisi aşağılama, hor görme, hakaret ve düşmanlık üzerine kuruludur. Egemen ulusun etnosentrizmi en açık haliyle diğer kimlik ve kültürlerle yaklaşımında kendini dışa vurur. Kendi dışında başka dil ve kültürleri olmayan tek bir ulus-devlet yoktur. Kendi egemenlik sınırları içinde olup da olumlanan kimlik, kültür ve halk yoktur.

İrkçılık illeti ilkin okul kurumu üzerinde pedagojik metotlar aracılığıyla zerk edilir. Eğitim müfredatı devletin ideolojik yaklaşımının tezahürüdür. Örneğin “Milli Eğitim Temel Kanunu”nın ikinci maddesinde şöyle der: “Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı ve Atatürk milliyetçiliğini yetiştirmek esas amaçtır.” Yani milli eğitimin amacı adalet, insan hakları ve bilime göre insan yetiştirmek değil, Atatürk ilke ve inkılâplarına göre, devlet ideolojisine göre insan yetiştirmektir.

Peki neden Atatürk milliyetçiliği? Yani şimdi Atatürk milliyetçiliğinin temelinde Kürtlerin inkârı ve düşmanlığı yok mudur? Koçgiri, Dersim, Zilan, Agırî, Şêx Sait ve Sason katliamlarının kararını, yani o soykırım denemelerinin talimatını veren, daha açık bir ifadeyle, Kürt cellâdı olarak bilinen birinin ilkelerini benimsemeyi nasıl Kürtlerden isterler? Zaten “millî” düşüncenin temelinde teklik ve tek halkın varlığı üzerinde kurumsallaşma vardır. Örneğin Mithat Sadullah’ın 1927’de hazırladığı “Yurt Bilgisi” kaynağında milliyet tanımını şöyle ifade eder: “Bizim milletimiz Türk milletidir. Aynı ırktan gelen, aynı dili konuşan, aynı geleneklere sahip olanlara millet denir.”

Milletin tanımını aynı coğrafyada yaşama, aynı ülke sınırlarında kalma üzerinden değil, aynı ırktan gelme üzerinden yapmaktadırlar. Zaten şimdiki anayasada da böyle tanımlanmıştır. Zira her şeyin milileştirildiği, milli eğitim, milli kültür, milli edebiyat vb. ucube esaslar tekliğin anlayışında birleştiriliyorsa, burada istismara açık bir kapı da bırakılmış olur. Milli eğitimin bu esas üzerinden değerlendirilmesi gerekir. Zira “millî” eğitimin amacı bilimi aydınlanma gerekçesi yapan ilerici düşünce düzeyine ulaşmak değil, itaatkâr vatandaş yetiştirmektir. Türk etnisitesi otuza yakın diğer halk kimliğinin bu ülkenin vatandaşı olmasına rağmen çoğulculuk yerine tekliği, hoşgörü yerine imha ve inkârı, koruma yerine asimile etmeyi amaç edinip, eğitim sistemini de bunu gerçekleştirmek için araçsallaştırmaktadır.

Her şeyin “millî” vurgulu, milliyetçilik esaslı geliştirildiği TC örneğindeki milliyetçilik/ulusalcılık dünyadaki diğer partilerden çok farklı bir minvalde gelişmiştir. Türk milliyetçiliği özgündür. Örneğin

Fransızların milliyetçiliği, aristokrasi ve feodaliteye karşı çıkararak oluşturdukları bir milliyetçiliktir. Almanya’da küçük devletçiklerin parçalanmışlığına karşı tek merkez oluşturmak için milliyetçilik geliştirilir. Balkanlar’da Osmanlı’ya karşı dini hareketler öncülüğünde baş kaldırmış, ulusalcılık bunun üzerinden geliştirmişlerdir. Mesela milliyetçilerin yaratılmasında “milli burjuvazi” belirleyici bir role sahipken, Türkiye’de ulusal burjuvazi soykırımla birlikte ve soykırıma uğrayan halkların mallarının gaspı üzerinden geliştirilmiştir.

TC örneğindeki milliyetçilik bir çeşit hetero-milliyetçiliktir. Atatürk milliyetçiliği bu milliyetçiliğin beslendiği tek damar değildir. Kızıl Elmacı ya da Turancı denilen ırkçı Türk milliyetçiliği ikinci damarı oluştururken, üçüncü damar Türk-İslam sentezli milliyetçiliktir. Her üç ana akım milliyetçiliklerin ortak noktası Kürt karşıtlığında birleşmeleridir. Hetero-milliyetçiliği motive eden semboller çokludur. Örneğin Türkiye’de motive edici unsurlar olarak din referansı ile seküler referanslar birlikte kullanılır. Ajite edici

Semboller olarak “ezan”, “bayrak”, “istiklal marşı” gibi unsurlar kullanılır. Bu milliyetçilik türü ülkesini sever, ama geliştirmek için değil, satmak için sever! Milliyetçiliğin en güçlü olduğu kıyı şeritlerindeki toprakların çoğunun yabancı sermayeye satılmış olması tesadüf değildir.

Türkiye’deki bütün sağcı partilerin illegal ve paramiliter örgütlenmelere gitmesi bu millici-ırkçı şekillenmenin hangi parametrelerde geliştiğini gösterir. İttihat Terakki’nin farklı kimliklerin imhası için oluşturduğu tetikçi örgüt olan Teşkilatı Mahsusa, TC’nin oluşumu ile birlikte yerini “ocak” örgütlenmesine bırakmıştır. TC’nin kuruluş sürecinde “Türk Ocakları” M. Kemal ve İnönü öncülüğünde kurulurken MHP’nin kurduğu “ülkü ocakları”, BBP’nin kurduğu “Alperen Ocakları” ve en son AKP’nin kurduğu “Osmanlı Ocakları” Türk milliyetçiliği ve ırkçılığının diğer halklara karşı illegal işlerde kullanmak için örgütlendiği ve linç eylemleri ile zaman zaman gündeme gelen örgütlenmelerdir. “Kürt’ten evliya alma avluya” sözü Kürdün en mülayimini, evliya düzeyinde erdemli insan bile olsa asla güvenilmemesi olgusunu ifade eder. Bu söz devlete yaranmaya çalışan iş-

birlikçi Kürde, kendi toplumsal değerlerini ihanet temelinde sömürgeci devlet siyasetinin maşası olan Kürtlere bile nasıl yaklaştığını gösterir. Tarihte Dersim isyanında Rayberê Qop, Şex Sait'e yüzbaşı Kasım, Sason isyanında Bişarê Çeto, Lozan sürecinde Hüseyin Hayri bunun somut örneklerini oluşturur.

Örneğin bir dönem kendisi de Garzan bölgesinde isyan eden Bişarê Çeto, Sason isyanına karşı devletle işbirliği yapıp, Eliyê Unislara karşı devletle birlikte mücadele etme temelinde af edileceği sözü verilir. Bişarê Çeto devlet ile anlaşıp düze iner ve isyana karşı mücadele eder. İsyân bastırıldıktan sonra devlet Bişarê Çeto'yu idam eder. Denilir ki bu durum karşısında Bişarê Çeto hayıflanıp sık sık “Bişarê Çeto ji kerê keto”^{*} deyip, vasiyet olarak da devlete güvendiği ve kendi kavmine karşı savaştığı için mezarını yedi köyün kavşak noktasına yapılmasını ve gelip geçenin mezarına tükürmesini ister.⁴⁴

Hasan Hayri'nin durumu da benzerdir. 1923'te Lozan Anlaşmasında Kürtler bir “azınlık” olarak da kabul edilmemiş, hiçbir hak ve statüsü tanınmamış, varlıkları külliye inkâr edilmiştir. Bunun yanı sıra, o dönem Kemalist rejime “vekâlet” veren bazı Kürt önde gelenleri de öldürülmekten kurtulamamışlardır. Örneğin Hasan Hayri Lozan Anlaşması'nda Kürt mebuslar adına Lozan'a telgraf çekip “Yeni kurulan meclis bizi de temsil ediyor, farklı bir hak istemiyoruz,” demiştir. Ancak aynı milletvekili Hasan Hayri bir yıl sonra tutuklanıp, sırf Kürt kıyafetleriyle meclise geldiği için idam edilmiştir.

“Ağaçtan maşa, Kürt'ten paşa olmaz” mantığı Kürdü horlama, aşağılama mantığıdır. Buna mukabil, dış düşmana karşı birlikte savaştığımız, Kıbrıs, Kore ve Çanakkale'de birlikte mücadele ettiğimiz ve kaderimizin ortak olduğu söylenir. Bu, gerçeğin çarpıtılması ve manipüle edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Zira Kürtler zorla askere götürülmektedir. Kürtler bir metazori uygulaması sonucu askere alınıp savaştırılır. Osmanlı döneminde de bu böyledir. Örneğin Kürtler Osmanlı adına savaşa gönderilirken, Os-

* Bişarê Çeto eşekten doğdu

⁴⁴ Kaya, Abdullah; Dağ Kavmi-Kayıt Dışı Bir İsyân; Avesta yayınları; İstanbul; 2009

manlı da Kürtleri imha planları yürürlüğe koyuyordu. Bu fırsatçılık ve “arkadan vurma” siyaseti devletin karakteristiğini oluşturur. “İç düşman” olarak gördüğü Kürtleri “dostluk”, “kardeşlik” adına yanına alıp faydalanmak, savaştırmak, işi bitince de isimlerine kadar her şeylerini yasaklamak bir devlet geleneği haline gelmiştir.

“Ağaçtan maşa, Kürt’ten paşa olmaz” sözü aynı zamanda “Kürt’ten adam olmaz” aşağılanması bir diğer ifadesidir. Aslında Kürdü disiplinsiz, nizamsız, birlik ve düzene gelmeyen, asker olmayan, tokatla hizaya sokulan insanlar olarak gören egemen bakış açısı Kürdün sömürgesi olduğu tüm sömürgeci güçlerin ortak bakışı ve yaklaşımıdır. Rivayet edilir ki Haçlı Seferleri sürecinde İslam orduları savaş meydanına toplandığında teker teker halkların, toplumların isimleri söylenerek süvari ve piyade birliklerinin savaş meydanına alındığı söylenir. “Fars savaşçıları geliyor!”, “Arap süvarileri geliyor!”, “Bedeviler geliyor!” diye sırayla isimlerini haykıran kişi, Kürt savaşçıları alana geldiğinde “Kürt askerleri geliyor!” diye seslenince Araplar gülüşüp, “Kürt’ten asker mi olurmuş?” diye alay ediyorlar. Savaş komutanı da “Selahattin de bir Kürt, o tüm bu orduya komuta ediyor,” deyince, bir başkası “İnsanlar cüruftur, onu kaynatıp cürufu cevher taşından ayırırsan geriye mücevher kalır. Selahattin bu cüruf-tan ayrılan mücevherdir,” diyor.

Sömürgeci güçlerin en olumlu bakışı da Kürtleri toplumsal bir cüruf, bir posa yığını olarak görmektedir. Kürtlerin sömürgesi olduğu her dört sömürgeci devletin Kürtlere bakışı, yaklaşımı budur. “Kürt’ten adam olmaz” anlayışının askeri alana, komuta, yönetim kademesine dönük rafine edilmiş halidir. Bugün demokratik özerklik talebini toplumsal olarak dile getiren Kürde, “Sana o lazım değil şu daha iyi, seni özgürleştirecek şey konfederalizm değil, devlettir,” diyen klasik sol cenahtan insanların birleştikleri ortak nokta sömürgeci zihniyetin “Sen iyi düşünemez, kendini yönetemezsin. Senin akıl hocalığını yapar, sana akıl veririm,” mealinde okunabilecek egemen, elitist ferasetidir.

“Kürt ne bilir bayramı, hor hor içer ayranı” sözü, toplumları hakir gören megaloman mantalitenin ürünüdür. Turanist ve Pan-

Türkist emellerle sık sık bu coğrafyayı halklar mezarlığına çevirmeye çalışan bu zihniyet Çanakkale’de yaşadığı hezimetini bile zafer olarak sunmuş, Allahuekber dağlarında karda donarak ölen askerleri bile meydan muharebesinde savaşmışlar gibi göstermiştir.

1915 Sarıkamış katliamında Almanlar Enver paşa ile Hafız Hakkı paşayı bu savaşla Turancı emellerine ulaştıkları konusunda tam inandırmışlar. Enver paşaya söylendiğine göre önce Gürcistan’ın alınması gerekir. Gürcistan üzerinden Azerbaycan’a, oradan da Orta Asya’nın geneline ulaşmayı hedefliyorlar. İttihat Terakki üyeleri kendilerini bu fikre o kadar kaptırmışlar ki, Teşkilatı Mahsusa’nın sorumlusu olan Dr. Bahaeddin Şakir paşa İstanbul’dan Kars’a öyle keyifle gidiyor ki yolda tabelalar dikip üzerine “Turan’ın yolu buradan geçer,” diye yazdırıyor. Ziya Gökalp de aynı sözleri kendi yazılarında kaleme almıştır. Neticede 90 bin asker soğuktan donar. Ancak ilginçtir, Allahuekber mezarlığında “Meydan muharebesinde şehit düşen askerler...” diye yazılmıştır. Fakat bu askerlerin hiçbiri savaşta ölmemiştir. Zira Rus generali Petroviç Moskova askeri müzesinde korunan anılarında “Ben Allahuekber dağında Türk askerlerini esir alamadım. Çünkü benden önce Allahlarına teslim olmuşlardı,” diye yazmıştır.

Harp nazırı Behiç bey, Enver paşaya neden bu kadar askeri ölüme gönderdiğini sorunca da; Enver paşa cevaben “Ne olmuş, zaten bunlar bir gün ölmeyecekler miydi?” demiştir. Bu düzeyde korkunç bir barbarlığın örneği herhalde dünyada yoktur. Bu yenilgiden birkaç ay sonra da bunun faturasını Ermenilere kesmek için Ermeni kıyımına başlarlar.

“Bir Türk Dünyaya Bedeldir!” mantalitesi Anadolu ve Mezopotamya’yı halkların çölüne dönüştürür. İnsanlığın beşiği ve halklar bahçesi olan bir yeri halklar mezarlığına dönüştürdüler. Aynı yöntem Kürtlere karşı planlı bir şekilde yürütülür. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra “sel hareketleri” adı altında Dersim, Zilan, Amed vb. birçok bölgede bir yandan katliam uygulanırken, diğer yandan geriye kalanları yerinden göç ettirme başlar.

Ancak daha büyük çaplı ve planlı göç ettirme politikası 1916’da uygulanır. 1916-17 yılları arasında özellikle Serhat bölgesinin ge-

nelinde bir buçuk milyon civarı insan yerinden göç ettirilir. Bu defa sürgün gerekçesi Rus-Osmanlı savaşıdır. Bir yıl öncesinde aynı bölgede korkunç bir Ermeni katliamına girişen Osmanlı, bir yıl sonra sıranın Kürtlere geldiği hesabıyla planlı bir sürgün politikasına başlar. Şüphesiz ki bu düzeyde büyük çaplı bir göç ettirmenin Osmanlı-Rus savaşıyla ilgisi yoktur ve bu savaş gerekçedir; bahanedir. Esas amaç Ermeni önderlerinin Kürtlere “Biz sabah kahvaltısıysak siz de akşam yemeği olursunuz,” diye özetlediği yok etme planıdır.

Bu plan 1913 yılında hazırlanır. 1913'te “İskanı Muhacirin Nizamnamesi” çıkarılır. 1916'da bu planı yürürlüğe koysun diye Talat Paşa öncülüğünde “Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi” kurulur. Bunun neticesinde de Erzurum'un doğusundan 79 bin insan Samsun'a gönderilir. Erzurum'un tümünden üç yüz bin kişiyi de Sivas'a gönderirler. Savaş öncesi Bitlis'in nüfusu 361.610 kişidir. Bundan 253.131 kişi sürgün edilir. Van'dan 200 bin kişi, Ağrı'dan 80 bin kişi, Muş'tan 43 bin kişi yerinden sürülür. Meclisi Ayan'da 1917'ye kadar sürgün edilenlerin sayısı 1.200.000 olarak gösterilmiş, ancak Meclisi Ayan dışında kimi kaynaklarda ise 1.500.000 olarak ifade edilmiştir.

Osmanlı-Rus savaşı bitince de bu defa kendi memleketine dönmek isteyenlere devlet izin vermez. “İskanı Muhaciri Nizamnamesi”nin 4. maddesinde “Geri dönmek isteyenler mutlak surette engellenmelidir!” denilmektedir. Sürgün edilenler özellikle Konya, Eskişehir, Ankara, Kayseri, Sivas, Yozgat ve Samsun'a yerleştirilir. Netice itibarıyla bir buçuk milyon civarı insan Kürdistan'dan sürgün edilir.

1960'larda bir kez daha bu sürgün politikası bu defa köy-kent projesi adı altında, bir etnik temizlik politikası olarak yürütülür. 1990'lı yıllardan sonra 3500 köy yakılır. Bu köylerin tümü devlet tarafından yakılmış olup, buralarda yaşayan Kürtler de Batı'ya göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu konuda yapılan araştırmalara göre 1990 ile 2000'li yıllar arasında Kürdistan'dan göç ettirilen insan sayısı üç milyonun üzerindedir.

Peki tüm bunlar Kürtlere karşı uygulanan bir jenosit uygulaması değil midir? Ermeni katliamı tepki çektiği için aynı metodu Kürtlere uygulayamamakta, bunun yerine yerinden göç ettirme ve zamana yayılmış bir soykırım politikası devreye konulmaktadır. Ermeni ve Süryani katliamları sonlanınca, bu sefer sıra Kürtlere gelmiştir.

MİKRO İKTİDARIN SOSYOLOJİSİ

İktidarın etkinlik sahası toplumsal ilişkilerdir. Devletin iktidar ilişkilerini geliştirdiği, kurumsallaştırdığı yer sosyal dokulardır. Toplumsal ilişkiler ağının üzerinde geliştiği düzlem, devletin parametrelerinde kurumsal yapıların kök saldıği alanlardır. Devletin elinde bulundurduğu bütün araçlar bu sosyal orkestrasyonu iktidar düzlemlerinde birleştiren araçlardır. Yasama-yürütme-yargı organlarının haricinde üniversite, akademi, kışla, ibadethane, kültür-sanat-edebiyat merkezleri, medya organları, teknoloji bu sosyal orkestrasyonun iktidar lehine dizayn edildiği alanlardır.

İktidarın sosyolojisi bu kurumlarda döllenir. Mikro sosyal ilişkiler bunun embriyosu, ceninidir. Beden hareketlerinden giyim-kuşama, hitap şeklinden bedenin jestlerine kadar bütün sosyal davranışlarına nüfuz eder. Dil iktidarın tanım ve terimleriyle yeniden örölür. Örneğin “halk” kavramı “millet” kavramına indirgendiğinde ulus-devletin gerçeğe soğuk düşen bakışı içinde nesne derekesine indirgenmiş olur. “Millet” Arapça kökenli bir kavram da olsa, millici-ulusçu algı, ulus devletin halkı araçsallaştırma amaçlı ideolojik düzlemde yeniden kurguladığı kavramlardandır. Dolayısıyla ulus-devletin bu terminoloji aracılığıyla oluşturduğu şey kendi parametreleri içinde göç tahayyülü, iktidar tasavvurudur. “Milli” vurgu milleti tanımlamaz olur. “Milli” sözcüğünün kendisi ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir algıda kullanılır. Söz gelimi Türkiye’de “milli” ile kurulan hiçbir cümlede farklı halkları kapsama yoktur; aksine tek bir etnisiteye yapılan atf üzerinden diğer bütün kimlik ve kültürlerin inkârı, yok sayılması vardır. Kullanılan semboller de hakeza. Örneğin İstiklal Marşı ile kitleler domine

edilir, ama o marşın ana teması “Kahraman ırkıma...” diye başlayan Türk etnisitesinin yüceltilmesi üzerinden yapılan ırkçı vurgularla doludur. Bayrak güya herkesin ortak sembolü olarak görülür. Oysa hiçbir zaman “Türkiye bayrağı” denmez, “Türk bayrağı” denir. Bayrağın kapsam alanı “Türk” etnisitesiyle sınırlıdır. Devlet ulus algısını oluştururken kullanıma soktuğu bu algı üzerinde kitleleri kombine eder. Halklar, uluslar bu algıyla içdiş edilip iktidar tekelinin hizmetine koşturulur. “Halk”, “millet” üzerinden devlete dönüştürüldükçe tekellerin sömürü pazarı haline gelir.

Ezenler iktidarda kalmak için çoğunluğu bölmek ve bölünmüş halde tutmak zorundadır. Azınlık, kendine halkın birliğini hoş görme lüksünü tanıyamaz; çünkü bu, hiç kuşku yok ki hegemonyasına ciddi bir tehdit demek olurdu. Dolayısıyla ezenler, ezilenlerde biraz olsun birleşme ihtiyacı uyandırabilecek her türlü eylemi tüm araçlarla (şiddet dâhil) önlerler. Birlik, örgütlenme ve mücadele gibi kavramlar derhal tehlikeli olarak damgalanır.⁴⁵

Ezilenlerin birlik anlamına gelebilecek bütün kavramlarının iktidar tarafından kriminalize edilmesi bundandır. Örneğin Rojava’da bile olsa, Kürtlerin birliği TC tarafından çok tehlikeli bir tehdit olarak görülür. Dünyanın demokrasi deneyimine ait kavramları (yerel yönetim, ademi merkeziyetçilik, kantonlar vb.) başkaları kullandığında çağdaş, ilerici; Kürtler telaffuz ettiğinde ise kriminal bir vaka oluyor! Barış ve demokrasi talebini güvenlik ve asayiş algısıyla ele alıyor. Güvenlik ve asayiş algısı militarist güçlerin sahaya sürülmesine meşruiyet sağlamış oluyor. Sivil siyaseti devletin en sert paramiliter gücüyle karşı karşıya getirme bir iktidar klasiğidir. “Asayiş” ve “güvenlik” kavramları sömürgeciliği perdeleme amaçlı tedavüle sokulan kavramlardır.

Tarihin bütün iktidarları halkı/toplumu hep korunması, sakınılması gereken bir “yığın”, dizginlenmesi gereken bir güç olarak gör-

⁴⁵ Freire, Paulo; Ezilenlerin Pedagojisi; s. 118; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2010

müşlerdir. Toplumsallığı parçalama girişimlerinin altında yatan binlinçaltı, toplumun, iktidarın gücünü tehdit eden potansiyel tehlike olarak görülmesinden ileri gelir. Christopher Hill bu bakış açısını değerlendiren “Bir bütün olarak halk bir canavardan, hiçbir yararı olmayan, kaba, idaresi güç bir yığından başka bir şey değildir; ama burada olağanüstü bir yaşam içinde bir araya toplanmışlardır,” der.

Ulus-devlet sisteminde toplumsal haklar yerine “birey hakları”, toplumsal bağlar yerine “vatandaşlık bağı”nın esas alınması toplumu atomize etmenin, “birey”e indirgeyerek ele almanın, dolayısıyla sömürmenin en aşikâr hali, hegemonyanın en çıplak görünümüdür. Foucault “Hapishanenin Doğuşu” adlı kitabında “Tebaa yalnızca bakışıyla ortaya konan bir iktidarın gözlemcisine ‘nesne’ olarak sunulandır,” der. Nesneleşme toplum-iktidar ilişkisinin Hegelyen diyalektik gereği köle-efendi ilişkisi biçiminde olmasını sağlar.

Bu nedenle nasıl ki “toplanma” hakkı 19. yy. Avrupasında işçi ayaklanmaları sonucu kazanılmışsa, bu “toplanma” durumunun, grup, topluluk halinde hareket etmenin hegemon güçler açısından bir tehdit hali olarak algılandığının en somut örneklerini de o halkların tarihlerinde gözlemlemek mümkün. Örneğin ABD’de “beyaz bir gözlemci” olmadan beş ya da daha fazla kölenin bir araya gelmesi yasaktı. 1782’de bir siyah cemaatin üyeleri ve rahipleri, karanlık olduktan sonra toplandıkları için kırbaçlandılar ve ancak güneşin doğuşu ve batışı arasında ibadet etmeleri koşuluyla serbest bırakıldılar.

Çarlık Rusyası döneminde kölelerin toplu halde malikânelerden ayrılıp toprak sahibi eşrafa karşı dilekçe vermesi bile isyanın başlangıcı olarak görülür. Yine örneğin Fransa’da 1838 yasaları gibi işçilerin çalışma arkadaşları arasında kamusal tartışmayı yasaklayan yasalar ortaya çıktı ve çok küçük emekçi gruplarının nerede-hangi kahvehanelerde, hangi zamanlarda toplandığını rapor etmek üzere şehirde bir casus şebekesi oluşturuldu.

Bunlar gibi yığınla örnek sayılabilir. Onun için günümüzde bile herhangi bir “izinsiz” toplanma, potansiyel olarak tehditkâr görülür. Günümüzde protesto veya tepkinin bile “izin”e tabi tutulduğu, izin

alınmadan insanların tepkilerini, hüznlerini, kederlerini bile ifade edemeyecekleri ve meşruluğunu “hukuk”tan alan bir ulus-devlet sistemi mevcut. Bu sistem, toplumun toplantı, gösteri hakkını bile hegemon bir ilişki sarmalına, ancak kendisi “buyurursa” kabul olabileceği bir biat koşuluna bağlamıştır. Bir nevi tahakkümün politik simgeleri eşliğinde, tabi olanların ancak “yukarı”dan “izin” verildiğinde toplanabildiği bir tahakküm ilişkisi söz konusu.

Toplumsal hegemonyanın meşruiyet aracı hukuktur. Hukuk devletin meşruiyet aracı, hiyerarşinin koruyucu zırhıdır. Hukukun bekçiliğini yaptığı şey toplumsal değerler değil, devletin kendisidir. İnsanlık tarihinde Perikles ve Solon’dan bu yana hukuku oluşturanlar hükümdarlar olmuştur. İlk gelişen kanunlar kölelik kanunlarıdır. Pozitif hukukun normlarını ilk oluşturanlar da askeri diktatörlerdir.

İnsanın dili, düşüncesi, ruhsal dünyası hukukun kalıpları içine sıkıştırılmış, yasaklanmış ve iktidarın, uygarlık güçlerinin lehine yozlaştırılmıştır. Bu anlamıyla hukuk iktidarın, uygarlık güçlerinin ayetleri rolünü oynamış ve toplum tarafından bir amentü gibi bellenmesi sağlanmıştır.

İnsan sosyalitesine, toplum doğasına dayatılan uygarlık değerlerinin adı hukuk olunca; topluma giydirilen kölelik kaftanının adı da hürriyet, hak ve adalet oluyor. Hukuk devlet değerlerinin dışında olmayı, tabi olmamayı, biat etmemeyi kriminalize edince, toplum hukukun belirlediği sınırlarda düşünmek, onun sınırlarında zihinsel bariyerler oluşturmak, duygusal ve psikolojik ketler oluşturmak durumunda kalmıştır.

Bill Gates’in “Biz hepimiz sanal dünyada eşit yaratıldık,” sözü, tüm toplumun “vatandaşlık” terimi üzerinden devlete biat etmesinin eşit haklarını tanımlar. “Vatandaşlık” bireyin ulus-devlete resmi köleliğinin hukukça sigortalanması, garanti altına alınmasıdır. Nasıl ki devlet toplumu özgürleştirici değil, baskılayan bir araçsa; devletin hukuku da toplumu yasaklarla sınırlayan, toplum doğasını bozan, yozlaştıran bir hegemonya aracı konumundadır. Scott’ın koyunlar üzerinde yaptığı deney devletin hukuk aracılı-

ğıyla toplumda oluşturduğu psikolojik algıya bir teşbih oluşturur. Scott deneyini şoyle ifade eder:

Koyunlar elektrikli şitle çevrilmiş bir tarlada otliyorsa, ilk başta ona şarparlar ve acı verici şoku hissederler. şite bir kez koşulandıktan sonra koyunlar uygun bir mesafede otlayacaklardır. Zaman zaman şit üzerinde şalıştıktan sonra, elektriği açmayı günlerce unuttuğum oldu, bu sırada koyunlar şitten uzak durmaya devam etti. Görünmeyen güç kesildiği halde, şit onlar için aynı çağrışıma sahip olmaya devam etti. Akım olmadığı zaman şitin bu gücünü ne kadar süre koruyacağı belli değil, muhtemelen bu, belleğin sağlığına ve koyunların şite hâlâ ne sıklıkla şarptıklarına bağlıdır. Koyunlarla ilgili olarak yalnızca hep şitin dışındaki otlağa gitmek istediklerini varsayabiliriz; kendi taraflarındaki otlağın her yanında otladıkları için şitin diğer yanındaki otlak genellikle daha yeşildir. Sınırı geçmek yasak olduğu için yasaklanmış bir şeyi yapma yönündeki basit arzu da bununla ilgili olabilir. Ancak mesele şu ki, kudretin bir kez hissedilmiş olması koşuluyla, iktidarın simgeleri, fiili gücünün çoğunu ya da tümünü kaybettikten sonra bile etkili olmaya devam eder.⁴⁶

Toplum hukukun oluşturduğu şitin sınırlarında kalmaya özen gösterir. şitin sınırlarının dışına çıkma girişiminin maruz kaldığı uygulama, hukukla soslandırılmış bin bir türlü eza, sadist uygulama ve ceza türüdür. Devlet toplumu hukuk aracılığıyla cezalandırır. Cezayı uygulamakla görevli kolluk kuvvetleri, polis, asker, gardiyan ve bu cezaların fiiliyata geçirildiği özel evler oluşturulur. Cezaevleri bunun en eski yöntemidir. Hukuk toplum adına, ama topluma rağmen tecelli ettirilir. Yasal mevzuat toplumsal şiti oluşturan sınırdır. Hukuk bu sınırın meşru dili olarak işlerlik kazanır.

Örneğin şitlerin dışına çıkanları hapsedme evleri, yani cezaevleri “ışlah evleri” olarak lanse edilir. Gardiyanların isimleri “infaz koruma memuru” olarak değiştirilip, sadizmin kat sayısı insan algısında minimize edilir. Resmi katil sürüleri “güvenlik güçleri”

⁴⁶ Scott, J.C.; Tahakküm ve Direniş Sanatları, s. 81

olarak albenili kılınıp, koruyucu bir retoriğe büründürülür. İktidar güçlerinin silahlı saldırısına uğrayan veya devletin askeri güçlerince “işgal edilen” yerler için “silahlı saldırı” veya “işgal” yerine “kontrol altına alma” ifadeleri kullanılır. Psikolojik rahatsızlığı olanlar için kullanılan tüm işkence yöntemleri “sakinleştirme” olarak lanse edilirken; bunların tutulduğu yerlere vahşi hayvanları terbiye etme anlamına gelen “tumarhane” ismi verilerek, sistemin bir tedavi kurumuna hangi algıdan yaklaştığını gözler önüne serer.

İktidarın her görünür dışa dönük kullanımı, her tören, her saygı hareketi, her liste ve sıralama, her sunum, her kamusal cezalandırma, her şeref payesinin ya da küçültme sözünün her kullanımı hiyerarşik bir düzeni açıkça göstermeye veya takviye etmeye yarayan simgesel bir tahakküm jestidir. Herhangi bir tahakküm modelinin devam etmesi her zaman sorundur ve ona karşı direnişler göz önüne alındığında onu yerinde tutmak için neyin gerekli olduğu sorulabilir. Ne kadar dayak, işkence, ceza, hapisane, idam, infaz, gizli anlaşma, rüşvet, itiraf ve daha az önemsiz olmamak üzere ne kadar kamusal ihtişam, gösteri, ibret cezaları, lütuflar vb. varsa...

Pişmanlıklar, özürler, af dilemeler ve genel olarak simgesel kusur düzeltmeler, hemen her tahakküm sürecinde iktidar açısından cezadan bile daha önemli olup, itaat gösterileridir. Suçun nedeni ile pişmanlık ifade eden bir suçlu, tipik olarak simgesel düzenin onarımına yaptığı küçük bir katkı karşılığında bir ceza indirimi elde eder. Pişmanlık ve af dileme iktidar odaklarının başvurduğu en eski yöntemlerdendir. Böyle bir duruma düşürülen kişi söylemsel olarak iktidarı olumlamış, bütün sömürü ve tahakküm ilişkisine meşruiyet sağlamış olur. Bu yüzden ulus-devletlerde “pişmanlık yasaları” gibi yasalar sürekli revaçta tutulur.

Kamusal senaryoya hâkim olanların istediğini en yakın biçimde ifade eden şey, hâkimiyetlerini kutlamak ve dramatize etmek için düzenledikleri resmi törenlerdir. Resmi geçitler, açılış törenleri, taç giyme törenleri, cenaze törenleri, hâkim gruplara kendilerini büyük ölçüde kendi seçtikleri bir biçimde gösterme fırsatı su-

narlar. Bu törenlerin yapılmasının incelenmesi, ‘resmi zihniyet’e giden ayrıcalıklı bir yoldur.⁴⁷

Bu olay ve olgular belirli bir tahakküm modelinin sembolik tasarımı, modeli ve gösterisi olarak tasarlanırlar. Örneğin Scott’ın ifade ettiği devletin resmigeçit törenlerinde bunu görmek mümkün. Ulusal gün kutlamaları, savaş araçlarından kimyasal başlıklı füzelere, piyade askerlerden şiddet için eğitilmiş özel birlik komandolarına kadar devletin tüm gücünü sergilerken gösterime sunulan şey kelimenin gerçek anlamıyla iktidarın hegemon gücüdür. Güç övüntüsü iktidarın en belirgin karakteristiğidir. Övünmenin söylemsel ifadeleri yanında seremonilere, halka açık törenlere, ulusal gün kutlamalarına indirgenmiş güç gösterileri militarizmin kutsallaştırılmasını ifade eder.

Erk tapıncı hummalı bir iktidar hastalığıdır. Güç sunumu iktidarın itaat talebinin simgesel ifadesidir. Güç övüntüsü bir dil sürçmesi değil, şiddete duyulan platonik tutkunun yansımasıdır. En ufak bir itaatsizlikte “devletin gücünü göstermesi lazım”, “devletin gücünü gösterme zamanı geldi” gibi “devletin gücü”ne yapılan atıflar ve talepkar ifadeler, iktidarın cıvalı suretinin altında yatan güç tapıncını dışa vurur. Gücün gösterilerde, kutlama günlerinde sunum biçimi, şiddet tekelinin devletin mabedi haline getirilmesini ifade eder.

Bu gösterilerle yaratmayı umdukları tepki fetişist itaatkârlıktır. Tarihin bütün diktatörlerinin, tiran ve hükümdarlarının başvurduğu temel yöntem budur. İktidarın soykütüğünü oluşturan şey militarizmin seremonilerle sunulması, siyasi vandalizmin, kan ayınlarının sembolik törenlerle, kutlamalarla toplumsal dokuya zerk edilmesidir. Bu güç sunumu ve militarist övüntünün narkotik bir etki yapması beklenir izleyicilerde. İnsanlar artık sırf bu seremonileri izleyebilmek için bu tür ulusal kutlamalara giderler. Bu, sosyal dokunun ölümü, toplumsalın yozlaşması, iktidar lehine dejenere edilmesidir. Öyle bir düzeye gelir ki artık ulus-devlete ait bütün tören, kutlama, açılış ve gösteriler iktidarla yoğrulur.

Ordunun gücü üzerine vecizeleştirilen sözler iktidarın militarizmi fetişleştirme yöntemidir. Bu fetişist kutsallık bazen dini söy-

⁴⁷ A.g.e.; s.94

lemi de yedeğini alır. Örneğin kışlalara “peygamber ocağı” denilmesi, askerlerin Hz. Muhammed’in ismi ile “Mehmetçik” olarak lanse edilmesi, işgal savaşında bile “şehit” söyleminin kitleleri tetiklemek için kullanılması dini söylemin militarist fetişleştirmede nasıl araçsallaştırıldığını gösterir. “Ordunun gücü”ne sıklıkla yapılan atıflar Türkiye’de toplumsal kombinasyonun bile reel-politikle oluşturulduğunu yansıtır. Bu söz, söylem ve vecizler en son “Güçlü ordu, güçlü Türkiye!” sloganında özetlendi. İnsanlık bilimle, sanat ve edebiyattaki başarılarıyla, sağlık veya spor alanında elde ettiği başarılarıyla, insanlığa yaptığı katkılarla övünürken, bu militarist fetişizmin postallılarının sayısıyla övünmesi, şiddet tekeleyle gurur duyması, şiddet araçlarını her şeyden üstün tutması, iktidarın kendi içine bükülmüş olan saplantılı ruh halini yansıtır.

Bourdieu’ya göre adabımuaşeret olarak bilinen görgü kuralları da üslup ve edep gardiyanları tarafından dayatılan, kullanıcılarının sığ sularında güvenle yüzmelerine izin verdiği bir tür ilişki grameridir. Bu gramer toplumsal ilişkilere inceliği, zarafeti değil, sınıfsal normları dayatmayı içerir. Görgü ve nezaket kuralları da günlük küçük seremonilerdir. Nezaket ve görgü politik ödünleri içeriyorsa kültürel hegemonyaya aracıdırlar.

Kültür, “yüksek kültür” ve “alçak kültür” biçiminde hiyerarşik bölümlenmeye ayrıştırılır. “Yüksek kültür” egemen sınıfın kültürel normlarını içeriyorken, “alçak kültür” ise halk kültürünü tanımlamak için kullanılmıştır. “Yüksek kültür” elitist kılınır; seçkin, yüce ve erişilmez bir kategoride değerlendirilip, görgü ve nezaket kuralları bu kültürün normlarından devşirilir. Adabımuaşeret bu sınıfın zihniyetinin, kültür ve değer yargılarının toplumsal kültüre içerilmesidir. Bu içerilme biçimi, halkın, egemenlerin yaşam ve davranış kurallarına riayet etme biçiminde olur.

İktidarın, kültürü yüksek-alçak biçiminde sınıf esaslı hiyerarşize etmesinin benzeri kategorileştirmeler başka alanlarda da yapılır. Bu biçimde siyaseti de “yüksek” ve “alçak” biçiminde ayırtmışlardır. Buna göre parlamenter siyaset “yüksek siyaset” olurken, parlamento dışı siyasi örgütlenmeler de “alçak siyaset” kategori-

sine alınır. İktidarın oluşturduğu bu terminoloji devlet kastında olanların “yüksek”, devlet dışı olanların ise “alçak” olarak, düşük değerde olduğu algısını oluşturmak içindir.

“Alçak kültür” terimi, toplumsal kültürün alelade ve bayağı görünmesi düşüncesinden kaynaklanır. Feodal dönem İngilteresinde “avam kültürü” olarak tanımlanan bu kültür günümüzde “popüler kültür” olarak adlandırılmasıyla rağbet kitlesi algısına göndermede bulunur. “Popula” halk anlamına gelir. Popüler kültür, halk kültürünün kitleleri kontrol etme, yönlendirme, manipüle etme aracı olarak egemenler tarafından kullanılma biçimini ifade eder. Popüler kültür kapitalizmin toplumu yönlendirme, yönetme ve denetim altında tutmak için kullandığı kültür matrisini ifade eder.

Egemen sistemler ideolojik şekillenmeyi popüler kültür aracılığıyla toplumlarda şekillendirir. Kültürün yeme, içme, giyim, moda, konuşma dili, sosyal davranış ve alışkanlıklarla ilişkisini hesapladığımızda, bunları yönlendirmenin neden popüler kültüre gereksinme duyacağını da anlamak mümkün. Kültürün kapitalist sistem tarafından bir meta gibi üretilip furya gibi tüketildiği gerçeğinden hareketle Adorno ve Horkheimer “kültür endüstrisi” tanımını geliştirmişlerdir.

Popüler kültürün enformasyon alanını oluşturan alanların başında da hiç kuşkusuz ki medya gelir. Medyayı kendi içinde “reel medya”, “sosyal medya” ve “multimedya” diye bölümleyen yaklaşımlar da mevcut. Ulusal medyayı “reel medya”, internet medyasını “sosyal medya” ve farklı teknolojilerin bir arada sunumunu da “multimedya” olarak tanımlayan bu yaklaşım, sosyal medyanın reel medyayla ciddi bir rekabet halinde olduğunu ifade eder. Multimedya aracılığıyla farklı teknoloji gereksinen farklı araçların (örneğin ses, görüntü ve oynatma kapasitesi) tek bir araçta birleştirmesi, yine sosyal medyanın erişim düzeyi reel medya ile isabet yüzdesinin yüksekliği konusunda yarışabilmekte, etki alanlarına kolaylıkla nüfuz edebilmektedir.

Eskinin reel medya üzerinden taşınan popüler kültür unsurları sosyal medya üzerinden simülatif yöntemlerle daha güçlü taşınabilmektedir. Reel medyada isabet yüzdesi yüksek bir reklam kli-

şesi nasıl ki insanların söz ve davranışlarına yansıyor, diline ve benliğine oturuyorsa; sosyal medya üzerinden gerçekleşen enformatik bilgi de insanların zihin ve duygularını, davranış, beğeni ölçüsü ve konuşma biçimine kadar her türlü etkinliğini şekillendirmektedir. İnternet sitelerinin çoğunun ABD kökenli olduğunu ve bir “twitter” yasağı girişimine bile ABD hükümetinin en üst düzey yetkililerince yapılan açıklamalarla tepki gösterildiğini düşündüğümüzde etkinlik sahasının yaygınlığını anlamak mümkün.

Şunu ifade etmek gerekir ki tüm toplumsal aktiviteler artık kitle iletişim araçları üzerinden gelişmektedir. TV, radyo, gazete, telefon, internet, kitle iletişim araçları toplum üzerinde büyük bir etkinliğe sahiptir. Tekniğin yeni versiyonları, toplum davranışlarına da yeni biçimler vermektedir. Artık “görsel medya” yerine “hologram” sistemi devreye konulmaya çalışılmaktadır. Kuşkusuz ki bu iletişim ağını ve bunun sektörel yapısını finanse edenler ideolojik, kültürel tekeli de temsil edenler olacaktır. Günümüz dünyasında en büyük temsil oranı da ABD’nin elindedir.

Dünyanın en yaygın bilgi ve iletişim ağı olan internet ABD’nin savunma bakanlığı olan Pentagon tarafından kuruluyor. Pentagon 1969 yılında ARPANET adıyla ileri araştırma projelerini örgütüyor ve internet ilk olarak bu ARPANET ağıyla ortaya çıkıyor. “Arpa”, ABD’nin farklı bölgelerinde bulunan askeri sözleşmeler üzerinde çalışan bilim insanlarının kaynaklarını birleştirmek ve kullandıkları pahalı aygıtları paylaşmak için kurulmuştur. ARPANET ile başlayan bu sistem bugün dünyanın bütün kıtalarında, bütün toplumlarda en yaygın kullanılan iletişim teknolojisi durumundadır.

Yerel ve küresel bilgiyi abonelerine iletmek için kullanılan elektronik kanallar üzerindeki ABD etkisi oldukça güçlüdür. Bankacılık, dünyadaki parasal işlemler, kimi TV ve radyo yayıncılığı türleri için artık vazgeçilmez olan telekomünikasyon ligleri çoğunlukla Amerika’nın elindedir. Mesela ABD’de üslenmiş olan International Business Machines (IBM) çok uluslu şirketlerin en

büyüklerindendir ve uluslararası bilgi akışında, özellikle bilgisayar kaynakları arasında devasa bir etkinliğe sahiptir. 1989'da bir birleşme sonucu kurulan dünyadaki en büyük iletişim araçları şirketi Time Warner da ABD kökenlidir. Bu özünde ideolojik-kültürel bir imparatorluktur. Çünkü elinde tuttuğu 'bilgi' tekeliyle dünyanın geri kalan çoğunluğuna hegemon bakış açısını servis etmektedir. Sadece popüler eğlence metalarını yaymıyor, haber ajanslarını denetiminde tutmasından ötürü dünyada olup bitenleri çıkarlar süzgecinden geçirerek haberleştirip servis ediyor. TV, radyo, internet, gazete ağlarının ABD hükümetinin ve özellikle savunma bakanlığının (Pentagon) denetiminde olduğu bilinmektedir. Mesela NBC TV ve radyo ağlarının sahibi olduğu Radio Corporation of America (RCA)'nın aynı zamanda Pentagonla savunma sözleşmeleri yapmada önde gelen bir firma olduğu belirtilmektedir (...) Yine filmlerin %40'ı Hollywood üretimidir. Güney Amerika'da bu oran %50'nin üzerindedir. Benzer oranlar Asya, Afrika, Ortadoğu'nun pek çok bölgesi için de geçerlidir. Tayland'da bir yılda gösterilen bütün filmlerin %90 gibi yüksek bir oranı Amerikan filmleridir. Dünyadaki en büyük on reklam şirketinin dokuzu Amerika'dadır. Kanada, Almanya, Fransa, İngiltere ve Avustralya'daki büyük reklam ajanslarının yarısı ABD kökenlidir. Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki pek çok devletin en büyük ajansları ya ABD kökenlidir ya da bunların sahipleri ABD şirketlerinin olduğu çok uluslu şirketlerdir ki, büyük reklam ajansları düzenli olarak pek çok ülkede aynı anda başlayan reklam kampanyalarını koordine etme amacıyla çok uluslu şirketler tarafından kullanılır.⁴⁸

“Bilim-Aydınlanma Çalışma Merkezi”nin araştırma verilerinin den yaptığımız bu uzun alıntının gösterdiği gibi medya, yazılı-görsel basın ve bilgisayar destekli birçok bilişim-iletişim sistemi ABD hegemonyacılığındadır. Günümüzde dünya genelinde küresel enformasyon ağını oluşturan birçok internet sitesi ya Amerikan kuruluşudur ya da sonradan ABD'li şirketler tarafından satın

⁴⁸ Kültürel Hegemonya; Bilim-Aydınlanma Çalışma Merkezi

alınmıştır. Bilişim ve iletişim tekelinin oluşturduğu bu devasa hegemonya her türlü iktidar ilişkisinin, manipülasyon ve dezenformasyonun istenildiği kolaylıkta sunumunu gerçekleştirir.

Bugün artan bir şekilde ortaya çıkan ilişkiler bedensizdir ve her şeyin üstünde elektronik yollarla uzlaştırılırlar. “Sanal ilişkiler” olarak adlandırılan bedensiz ilişkiler iletişim araçları üzerinden geliştirilen ve reel dünyadan farklı olarak gelişen ilişkilerdir. İletişim ağları da her zaman devletin, iktidarın, tekeli güçlerin elinde bulunmaktadır. Kitleler bu iletişim ağları üzerinden kontrol edilmekte, algıları yönlendirmekte ve manipüle edilmektedir.

“Comint”, iletişim bilgisi (Communication Intelligence) için kullanılan bir kısaltmadır. Comint, ulusal ya da özel posta, telefon ve telgraf şirketleri olan uluslararası kontrat yoluyla uluslararası iletişime dâhil olur. Her yıl 15-20 milyar Euro’nun küresel olarak özellikle Amerika ve Avrupa tarafından “Comint” için harcadığı tahmin edilmektedir. 1970’lerden bu yana “Echelon” olarak bir sistem “Comint” işlemlerini birkaç alanda otomatlaştırmaktadır.

Dünyanın internet kapasitesinin çoğu Amerika’da olduğu ya da Amerika’ya bağlandığı için, “siberline”daki pek çok iletişim Amerika’daki aracı sitelerden geçmektedir. Avrupa’dan Asya’ya, Antarktika’ya, Afrika’ya ya da Güney Amerika’ya yapılan iletişim normal olarak Amerika üzerinden yapılmaktadır. Amerika küresel hegemonya aracı olarak kullandığı bu sistem sayesinde bugün hem dünya piyasasını, hem de dünyada pek çok siyasi hareketlenmeleri etkileyebilmektedir. Günümüzde internet üzerinden yapılan yönlendirmelere baktığımızda; tüm yaşamı ilgilendiren günlük kullanım eşyalarının aynı sisteme bağlandıktan sonra insan bireyinin akıbetinin ne olacağını kestirmek de zor olmayacaktır. Örneğin dünya, Tunus’la başlayıp Mısır, Libya ve Suriye ile devam eden, adına da “Arap Baharı” dedikleri Ortadoğu’yu dizayn savaşının internet üzerinden gelişip nasıl manipüle edildiğini seyretti, tanıklık etti.

Binlerce internet sitesinden biri olan sadece Facebook’un iki milyardan üzerinde kullanıcısı bulunmaktadır. Dünyanın en kalabalık ülkeleri olan Çin ve Hindistan’ın nüfusunu ikiye katlayan ve

“dünyanın en büyük ülkesi” gibi muazzam bir nüfus Facebook’un daimi kullanıcısı durumundadır. Yine örneğin Windows gibi şirketlerin küresel çaptaki yaygınlığını göz önüne aldığımızda hegemon gücün bilişim alanında nasıl kurulduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bir ara internet şirketi olan Doubleclick milyonlarca insandan veri toplamaktadır. Engage adlı şirket ise veri tabanında yüz milyonlarca bireyin detaylı gezme profiline sahiptir. Ayrıca dünyada işleyen bilgisayar sistemlerinden piyasanın %70’ni elinde bulunduranlar mevcut. Microsoft, Lotus ve Netscape gibi en önemli elektronik şirketler dünya çapında ciddi bir hegemon güç haline gelmiş şirketlerdir.

Yaşamın birçok alanı bilgisayar ve internet tabanlı sistemle dizayn edilmiş. Kısa sürede siberetik alanın hayatın bütün alanlarını kapsaması, tüm yaşamın siberetik alanın kontrolüne girmesi bekleniyor. Kol saatlerinden tişörtlere, arabalardan evlere, hatta evin içindeki tüm kullanım eşyalarına; su, elektrik, doğalgaz vb. akla gelebilecek birçok kullanım aracının kontrol mekanizmaları bilgisayar tabanlı sisteme bağlanıyor. Ki bunların çoğunun bilgisayar destekli tabanı geliştirilmiş durumda. İnternet vasıtasıyla tümünün tek noktada kontrolü sağlanıyor.

Ayrıca o eşyalarla her türlü temasın veri şeklinde kaydedildiğini de eklemek gerekir. Örneğin günlük kullanım araçlarından, sözcelimi bir tişört ve saatten günlük yaşam çizelgesi çıkarılabiliyor. Günlük olarak ne kadar mesafe kat ettiğin, ne kadar efor harcadığın, hangi aktiviteler esnasında sinirlendiğin veya sevindiğin, hangi durumlarda adrenalinin yükseldiği vb. testi yapılabiliyor. Yine nabzından kalp atışına eşzamanlı ölçüm yapabilen saatler çoktandır piyasaya sunulmuş durumda.

Özcesi hayatın gelişigüzel doğal seyri, yerini teferruatlandırılmış kontrol mekanizmalarına bırakıyor. Kontrolün obsesyon haline geldiğini, Kartezyenci bakış açısının sosyal yaşama indiği, her şeyin mutlak kesinliklere, matematiksel ölçümlere indirildiği, kontrol takıntılı bireyler yetişiyor. İnsanın günlük aktivitelerinin veri olarak kaydedildiği bu mekanizmalara ait tüm bilgiler internet aracı-

lığıyla tek merkezde toplandığı için, bu kontrolün başkalarının denetimine açık hale gelmesi de kaçınılmaz oluyor.

Bu kontrol sistemleri mikro sosyal düzeyle sınırlı olmayıp, aynı sistemsel sorunlar makro düzeyde de mevcudiyetini koruyor. Büyük çaplı silah sanayisinden sağlık alanına, eğitim sisteminden ekonomiye kadar tüm alanlar bu sistemle dizayn edilmektedir. Ulusaltı birlik ve ulusüstü şirketlere, bilgi-bilişimden enformatik yapılara kadar büyük sistemleri ilgilendiren konuların hiçbirisi artık teknoloji ve internetsiz düşünülemeyecek bir noktaya evrileceği öngörülmüyor.

Tüm bu bilgilerin veri olarak toplandığı merkezler düşünüldüğünde, Bacon'ın bilimi ve bilgiyi güç ile özdeşleştiren zihniyetinin bir patoloji gibi tüm topluma sirayet edeceği düşünülüyor. Bacon'ın bilgiyi iktidara araçsallaştıran mantalitesi Malthusçu rekabet ile birleştiğinde varacağı nokta, Öcalan'ın "kapitalizmin vahşet ilkesi" olarak tanımladığı Hobbes'un "İnsan insanın kurdudur," zihniyeti olur. Bu zihniyet doğa ve toplumun amansız sömürüsü ve yıkımı olur.

Dizginsiz sömürü biçimlerinin çokluğu, bu zihniyetin ürünüdür. Bu zihniyet toplumsal alanı bir "Tantolos Sofrası"na* çevirerek her şeyi mübah gören bir makyavelizme savrulan, toplumsal değerleri yozlaştıran ve hayatı günlük çıkaralar sarmalına indirgeyen bir zihniyettir.

Deleuze'e göre, bugünün toplumları disiplinden çok kontrol ile bağlantılıdır. Güç mücadelesinin yaşandığı alan, bedenleri sınırlayan bariyerlerle belirlenen fiziksel alanlar değil, birleşen kodlarıyla beraber gözetleme akımlarıdır. Bütün bir toplum maksimum gözetleme teknikleriyle donatılmış. Mobese sistemi toplumu gözetleme yoluyla kontrol etme yöntemidir. Ancak mobese, toplumu gözetleyen, takip eden ve denetleyen tekniklerin yanında artık vasatı bir düzeye gelmiştir. Panoptikon'dan farklı olarak gözetlenen, maksimum düzeye çıkarılmış ve dijitalleştirilmiştir. Bizler dijital gözetleme sisteminin kapsam alanlarında yaşıyoruz.

Retina taraması, parmak izi taraması, DNA testi, biyometrik taramalar sisteminin kendi iktidarını güvende tutmak için oluşturduğu

* Yunan mitolojisinde Lidya kralının oğlunu keserek tanrılara ziyafet sunduğu sofrası

biyo testlerdir. Bu testlerin, biyometrik taramaların, bireylere ilişkin ayrıntılı veri taramalarının, gözetlemelerin, dinleme ve teknik takip yöntemlerinin meşruiyet kaynağı topluma yapay olarak aşılana “risk” duygusudur. Toplumu kontrol altında tutmanın, manipüle etmenin en iyi yolu toplumda risk oranlarını yükseltmek, riski harekete geçirmek ve rağbet kitlesi oluşturmaktır. Akla hayale gelmeyecek konuların “sigorta” edilmesi, insan uzuvlarından tatalım “geleceği sigorta etme”ye kadar, risk duygusunun harekete geçirdiği sigorta edilebilir riskler yaratmak bir iktidar mühendisliğidir. Devletin militarist güçlerini de bu riskleri denetim altında tutan bir sigorta olarak görmek yarılsamalı aklın yarattığı halüsinasyondan başka bir şey değildir.

Risk toplumu riskler doğurmaktadır. Risk değerdendirme amaçları için kendini bilen, vücuda getirilmiş insanların olasılıklara dayanan faydacıl hesabı ve olası davranışlarına dayanan gözetlenme ayrımı, risk bilgisinin ihtiyacı olan tek şeydir. İnsanların kendi geleceklerini kontrol edebilecekleri illüzyonu yaratılarak sigorta şirketlerine koşmaları sağlanır. Devlet ve ona bağlı tüm iktidar güçleri toplumun en iyi “sigortası” olarak lanse edilir. “Ya devlet başa, ya kuzgun leşe,” deyimi toplumun risk-güvenlik dilemmasında seçime zorlanmasını sağlayan iktidarın ayetlerindendir. Toplum bu ayetlere ibadet eder, iktidara secde eder. Kullaşan birey, tanrısallaşan iktidarı doğurur. İktidarın tanrısallaşması Nietzsche’nin “karıncalaşan toplum” tanımına götürür.

Gözetleme, takip ve sosyal kontrolü sağlayan işaretler toplumun tüm kılcal damarlarına nüfuz eder. Sosyal kontrol işaretleri her bireyin tasnifini meslek, kariyer, cins, sınıf, renk, ırk mensubiyetine kadar bireyleri kategorize etme üzerine kuruludur. Topluma enjekte edilen “risk” fobisi bireylerin bu işaretleri rıza yoluyla taşımasını sağlar; hatta bunları taşıyabilmek için amansız bir mücadele halinde olurlar. Wilhelm Reich’in “İnsanlar neden kölelikleri için sanki kurtuluşlarınımış gibi canla başla savaşıyor?” diye sorduğu ironik soru, bu çarpıtılmış algıyı anlamamıza kolaylık sağlayan sorulardandır.

Ehliyet belgesi, kredi kartı, pasaport ya da nüfus cüzdanı gibi semboller kendimizi, varlığımızı kanıtlamak için göstermek du-

rumundayız. “Ulusal güvenlik”, “toplum güvenliği”, “sosyal güvenlik”, “kamu güvenliği”, “milli güvenlik” gibi yapay güvenlik algısı “güven” duygusuna gereksinim duyan insanın bu işaret ve sembollerini taşımayı, sosyal bir bünyede olmanın en asgari koşulu sayar. Oysa bu yapay etiketler sosyalitenin panzehiridir ve iktidar odaklarının sosyaliteyi kontrol ve denetim mekanizmalarıdır.

Güvenin her işareti, kimlik belirleme ağında ve kimlik gözetleme sistemleri içinde birleşir. Bütün sistemler etiketleri hareket eden bedenlerin üzerinde tutmaya ve sadece izni olan bedenlerin belirli odalara girdiğini ve belirli otoyol ve havaalanlarında yolculuk ettiğini garantilemeye yararlar. Bunlar sosyal kontrolün, sosyal orkestrasyon ve kontrol etmenin yollarıdır. Güvenlik kameraları, barkotlar, kişisel kimlik numaraları (PIN’ler) ve şifreler günlük yaşamın dokusunun parçaları olarak yer alırlar.

Deleuze “Toplumsal yapı ve gelişme süreçlerinin sinir uçlarına kadar erişen bir iktidar altında yaşayan toplum, tek bir bünye gibi tepki verir. İktidar böylelikle insanların bilincinin ve bedenlerinin aynı zamanda toplumsal ilişkilerinin- derinliklerine kadar işleyen bir kontrol mekanizması olarak kendini gösterir,” der. Deleuze’ün “tek bir bünye gibi” hareket eden toplum tanımlaması en iyi iktisadi olanın düzenlenişinde kendini yansıtır.

Örneğin toplumsal ilişkilerde para en soyut, ama en güçlü iktidar aracıdır. Kapitalist sistem toplumsal erkini bunun aracılığıyla sağlar. Lidya kralı Krezus ile (Ortadoğu toplumlarında Karun olarak da adlandırılır) başlayan para sistemi çift metalli altın/gümüşün doğal alışımıyla devreye kondu. Daha sonraki evrimsel süreç içerisinde para sistemi altın, gümüş ve bronz olarak farklı halklarda kullanılageldi. Feodal dönemin tüccarları büyük miktardaki paraları korumak amacıyla belli bir miktar “banko” ortaya koyarlar. Bu “banko”nun bulunduğu mekân “banka” olarak adlandırılır. Banka sistemi her ne kadar tarihi olarak M.Ö. 3000’lere dayanıyorsa da, terim olarak “banko” (yüksek miktardaki parasal değer, diğer para veya eşyaları garantilemek için garantör miktar) ile başlar. Kendi altın, gümüş veya başka değerli eşyasını

“banko”nun yanına koyan, güvenceye aldırın kişiye verilen kâğıt da (ne kadar yatırdığı, bunu koruma garantisi ve banka sahibinin mührünün basılı olduğu kâğıt) “banknot” olarak adlandırılır. Bu “banknot”lar ulus-devlet süreciyle birlikte kâğıt para olarak kullanılacak ve uluslararası anlaşmalarla da garanti altına alınacaktı. Bretton Woods konferansı (1944) altın ile para eşdeğerliği olarak yürürlüğe giren bu sistem, 1976 Jamaika anlaşmasıyla paranın altınla tanımlanmasına son verilerek, bunun yerine bir para “sepet”ine göre değerlendirilmesi kabul edildi.

Bu dünya kendini en eksiksiz olarak parasal açıdan göstermektedir. Bu açıdan bakınca değerlerin bir ufkunu ve bir dağılım makinesini, bir birikim mekanizmasını ve bir dolaşım aracını, bir iktidarı ve bir dili görebiliriz. Paraya bulanmış bu alan dışında hiçbir şey, hiçbir duruş noktası, hiçbir ‘çıplak hayat’ yoktur; hiçbir şey paradan kaçamaz. Üretim ve yeniden üretim paradan elbiseler giyinip kuşanmıştır. Aslında, küresel arenada her biyopolitik figür paradan kıyafetler içindedir. ‘Biriktir, biriktir! Musa ve diğer peygamberler de böyle buyurdu!’⁴⁹

19. yy.’da dönüşüme uğrayan finans sistemi, iktidar etkilerini daha ince mistifikasyon kanallarıyla bireyleri onların bedenlerine, tavırlarına, tüm gündelik edimlerine varıncaya dek dolaşıma sokmayı gerekli kılmıştı. Böylece iktidar yönetilecek insan sayısının çokluğuna rağmen, sanki tek bir insan üzerinde uygulanıyormuş gibi etki ediyor. Hiçbir araç para kadar küresel düzeyde toplumsal ilişkilere etki etmiyor. Hiçbir din para kadar kendini insanlara kabul ettirememiştir. Hiçbir tanrı yedi milyar insana hükmedememiştir. Para herkesin elinde bulundurduğu iktisadi bir güç, bir hegemonya aracıdır.

⁴⁹ Marx; Kapital Cilt 1; s. 742

MİKRO İKTİDAR BAĞLAMINDA İNSAN MERKEZCİLİK

Kapitalizm bütüncül olan yaşamı atomize eder ve birbirinden yalıtık “özel” adacıklara, atomize yaşamlara dönüştürür. Bu atomize edilen yaşamın çeşitli yönlerini “özel hayat”, “iş hayatı”, “siyasi yaşam”, “kültürel yaşam”, “sanat yaşamı” gibi ayrışık alanlara böler. Bu yaşamların her birini bir diğeri ile çelişik biçimde aynı normlar üzerinde kurgular. Sanki bunlar birbirinden yalıtılmış gibi aralarında paradoksal ayrımlar oluşturur. Bu şekilde “özel yaşamında” hümanistler gibi görünen bir insanın iş yaşamında ya da siyasi-politik yaşamında insanları kolayca söndürüp öldüren, ama zihninde yaratılan bölünme ve ayrışık alanlar nedeniyle hiçbir vicdani rahatsızlık duymayan şizofrenik bir insan türü yaratıldı.

Bütün sadist, sömürücü, diktatör veya katil kişiliklerin bu atomize yaşamları içerisinde hümaniter, duygucu, hayvanlarla canlı dostluk kurabildiği, duyarlı görüldüğü bir yaşamları vardır. “İş hayatı ayrı, özel hayat ayrı,” diyen sömürücü bir insan ile “Siyasi hayatımı özel hayatımdan ayrı tutuyorum,” diyen bir diktatörün kesiştiği nokta aynıdır. Bu şizofrenik algı ile ahlaki, vicdani sorumluluk aradan çıkarılmış olunur. Şizofreni bir pandemi gibi yayıldığında kapitalizmin vahşet ilkesi kolektifleşir. Kolektif canilik kendine kişisel çevreler arar. Kötülük bireyselleştirildiği oranda o kötülüğün dayandığı zihniyet veya toplumsal taban perdelenmiş olur. Suçlu bulunduğu suçun kendisi görünmez kılınır. Bu şekilde kolektif vahşet kişisel ifadelere büründürülür. Örneğin dünyada Hitler olmasaydı İkinci Dünya Savaşı gibi bir yıkım olmazmış gibi bir algı yaratılır. Sargon, Sezar, Mussolini, Stalin, Pot Pot, Salazar, Pinochet gibi diktatörler bu vahşet ilkesini perdeleyen kapitalizmin kişiselleştirici argümanına dayanır.

Her “özel” alan sivrilmiş, kültleşmiş veya ikonlaştırılmış bireyleri yaratmıştır. Epistemoloji “en”ler ve “çok”lar üzerine kuruludur. “En iyi”, “en güzel”, “çok büyük”, “çok güzel” vb. yığınla ifade biçimleri normal ifadelerin yerini alır. Bu ifade biçiminde bir şey “en iyi” olarak adlandırıldığında, “en büyük” anlamını taşımaktadır. Bir kişinin insani, ahlaki bakımdan iyiliğinden söz edildiğinde “iyi bir insan” denilir. Oysa kapitalist söylemin “en iyi” vurgusunun ahlaki bir kategori olarak “iyi” olmakla bir ilişkisi yoktur.

Aydınlanmacı pozitivizm aklın krallığını müjdelediğinde, insanın sömürü ilişkisi de rasyonelleştirildi. İnsan merkezcilik ya da antroposentrizm olarak bilinen anlayış kapitalizm ile birlikte insanın doğa ve diğer bütün canlılarla ilişkisini bir rantabl ilişkisine dönüştürmüştür. İnsan merkezcilik anlayışı insanı merkezine koyan ve her şeyin ona bağlı olduğunu ileri süren bir sistemi savunmaktadır. Tarihsel olarak Sofistlerden Protagoras’ın “insan her şeyin ölçüsüdür” anlayışı ve felsefede “usçuluk” ile Avrupa’da 1500’lerde ortaya çıkan Hümanizm akımı ve ona bağlı olarak gelişen rasyonalite-akılcılık gibi akımlara dayanarak, insanı mantık-zekâ gibi yetileri üzerinden doğanın, evrenin en üstün varlığı sayan ve bu sebeple de insanın doğa ve doğadaki diğer canlılar üzerindeki hâkimiyetini meşru kılan bir tutumdur.

Sınıflı toplum insan merkezçiliğin dölyatağıdır. Teoloji insana sınırsız mülkiyet ve tasarruf hakkı tanımıştır. Sınıflı toplum öncesi insanın doğaya egemen olma gibi bir derdi yoktur. İnanç yapısı doğayla uyumlu ilişkisini yansıtır. Doğaya karşı minnet duygusu, şükran duyması, doğadaki canlı türlerine animistik yaklaşımı, totem olarak bitki ve hayvanları seçmesi bu uyumlu yaklaşıma örneklerdir.

Hayvan ve bitkileri totem olarak seçen, ucuz ve seri üretim olarak hayvan katliamlarını bir bayram olarak kutlayan, doğaya hoyratça yaklaşan anlayış aklın faşizmidir. Doğal toplum insanı da elbette etoburdur ve hayvan eti yer. Ancak bu insan kıtlıktan kurtuluşunu borçlu olduğu hayvanların ölümünü bile insancıl ve toplumsallaştırmıştır. Örneğin birçok eski toplumda kurbanlık koyunun kınalanması veya kesilecek hayvanın süslenmesi durumu vardır. Öldürme eylemindeki vahşeti kendi toplumsal varlığı bakımından kabul edilir kılmak ve daha düne kadar birlikte yaşadığı hayvanın çekeceği acıyı azaltabilmek

için bir sürü ritüel geliştirmiştir. Ezidi Kürtlerindeki “Cejna Qiloç” diye bilinen bahar bayramında koç veya tekeler rengârenk süslenirler. Benzer birçok doğal toplum geleneğinde kesilen hayvanın süslenmesi, öldürülürken acısını azaltmak için oluşturulan ritüeller vb. birçok etkinlik vardır.

Kapitalizm öncesinde hayvanların öldürülmesinde bile insanca bir yan vardır. Bugünkü gibi rekabet yasası altından seri ve ucuz üretime dönük bir düşünce yoktur. Bu insan merkezilik kapitalist çılgınlığı rasyonalize etmek ve perdelemek için genelde “İnsanlar açlıktan ölürken bunların derdine düştüğü şeye bak!” gibi çılgınlığı ve doğaya yabancılaşmayı mantığa bürümeye çalışan bir yaklaşım geliştirilir. Oysa hayvanların bile artık bant usulüyle üretildiği, daha fazla kâr için fabrikasyon işlevinin devreye konulduğu bir zihniyet yapısı hâkim kılınmaya çalışılıyor. Örneğin bir kuş gribi olduğunda yapılan ilk icraat, kümes hayvanlarının tümünden öldürülmesi oldu. Bunu fırsat bilip köy tavuğunu ortadan kaldıran, kümes hayvanlarını tedavülden kaldıran anlayış, hayvan üretimini çiftliklere, fabrikalara aldırان, hayvanların bant usulüyle üretildiği, öldürüldüğü ve işlenip piyasaya sürüldüğü anlayıştır.

Mülkiyetçilik sahip olma duygusunu, bu da egemen olma düşüncesini geliştirmiştir. Örneğin insanın en masumane duygularını ifade eden “sevgi” bu mülkiyet ve sahip olma algısıyla yoğrulmuştur. Sözelimi bir insan bir çiçeği sevdiğinde ilk refleks olarak o çiçeği kendi toprağından koparır. Yani bir nevi o çiçeği öldürerek, cesetleştirerek “sevgisini” belli eder. Onu kendi dalından, kökünden, toprağından koparmadan sevemez. Çünkü sevgisi antroposentriktir ve ona mülkiyet bulaşmıştır. Ona sahip olmadan, kendine ait kılmadan, malı, nesnesi yapmadan, araçsallaştırmadan; ona özne değeri biçerek sevgisini sunamaz.

Aynı zihniyet hayvanlara yaklaşımda da kendini dışa vurur. Örneğin evlerini cesetlerle dekore edenler buna bir ceset olarak değil, natürel bir dekor olarak bakarlar. Hayvan kürkleri, postları, kafalarını evlere asma, doğanın en nadide canlılarının kafalarını kesip evlere dekor olarak asma yaklaşımı ölü canları seyirlik nesnelere indirger.

Doğaya hâkim olma nosyonu, doğal olarak “doğa” kavramını tanımlayan her şeye hâkim olmayı gerektirir. Marksizmin “insanın doğaya hâkim olmasıyla insanlaştığı” yönündeki savı, insanın insanlaşma koşulunu “hâkimiyet” ilişkisine indirgeyen insan merkezci bir yaklaşımdır. Bu sav kapitalizmin de benimsediği, doğa üzerindeki tahribatını, sömürsünü meşrulaştıran bir savdır. İnsan olma şartını “doğaya hâkimiyet” üzerinden kurgulayan bu sav, insana sınırsız bir sömürü ve tahakküm alanı sunmaktadır. Doğaya hâkim olma, “doğa” kavramını oluşturan her şeye, dolayısıyla tüm bitki ve hayvanlara da hâkim olma, tasarrufuna alma, sömürme durumunu ifade eder.

İnsanın doğayı, dünyayı ve evreni tanımak için oluşturduğu bilimsel disiplinler antroposentriktir. Doğanın ve doğadaki canlı türlerinin iç dünyalarının hâlâ önemli oranda anlaşılamamasının temel nedeni bu insan merkezci bakış açısıdır. Teolojik yapılar, felsefe ekolleri ve pozitif disiplinlerin çoğu bu yaklaşımın etkisinde gelişmiştir. Darwin’in evrim teorisi, Einstein’ın uzay-zaman tanımları, Hegel’in geist’i, Freud’un ego tanımı, Piaget’nin zekâ algısı, Wittgenstein’in dile dönük tanımları bu bakış açısıyla yoğurulmuştur.

Yine dil olmadan düşüncenin varlığının mümkün olmadığı savı aynı yaklaşıma tekabül eder. Zira düşünceyi dile eşitlemek, farkındalığı dile koşullamak, diğer canlıların dili olmadığı için herhangi bir şeyin farkına varamayacakları yollu bir düşünceye yol açar.

Felsefe gibi teolojik düşünce de antroposentriktir ve doğanın bütün varlıklarının insanın hizmeti için yaratıldığı vurgusu, teolojik düşüncenin ana teması olarak yer alır. Antroposentrizm Yahudiliği ve Hıristiyanlığı oluşturan temel düşüncelerden biridir. Kuran’da Bakara süresi 255. ile Nahl süresi 8. ayetleri hayvanların insanlara hizmet için yaratıldığını ifade etmektedir.

Ancak tasavvufta bu yaklaşımın kısmen aşıldığını görüyoruz. Özellikle nefis mücadelesindeki anlam yoğunluğu tasavvuf öğretisine insan merkezietçiliği aşan bir nitelik kazandırıyor. Örneğin tasavvufta “nefsi emmare” en çok üzerinde durulan kavramlardandır. Nefsi emmare insanı günaha, kötülüğe, şehvete zorlayan

nefstir. Buna hükmetme güdüsü de denir. Kendini beğenmişlik, ötekine hükmetme, ötekinin üzerinde baskı kurma, üstencilik, ayrımcılık ve buyurganlık gibi tüm özellikler nefsi emarenin özellikleri olarak tanımlanır ve bir tasavvuf ehlinin öncelikle buna karşı mücadelede etmesi istenir. Nefsi emmareyi yenen insan “nefsi kudsîye”ye ulaşır. Nefsi kudsîyede insan olgunluğa erişir ve tüm olumlu erdemlerle donanır. Nefsi emmare savaşı tasavvufu insan merkezci yaklaşımın ötesine taşır.

Yine tasavvuf ezoterizmden kaynağını alır. Ezoterizmde insanlar herhangi bir zamanda çiçek, böcek olarak da dünyaya gelip gidebilirler. İnsan bütünsel evrenin parçasıdır. Aşkın tanrı fikrine karşı içkin tanrı fikrine dayanır. Tasavvuftaki “fenafillah” mertebesi de yine insan merkezliği aşan bir boyuttur. Fenafillah tasavvufta Allah’ın birliğinin en yüksek derecesidir. Fenafillah mertebesine ulaşıldığında, Allah kulun yerine geçer. Ben’likten tamamen arınır insan. Fenafillah mertebesine ulaşmış birisinin cennet ümidi, cehennem korkusu, dünya gibi şeyler kalmaz.

Zaten dinlerdeki cennet-cehennem vurgusunun her şeyin önüne geçmesi ateist çevrelerce eleştirilir. “Bu dünyada cenneti anımsatan tek deneyim cinsellikle mi ilişkilidir de, cennet denildiğinde sonsuz orgazm umulmaktadır?”, “Allah’ın cennetini kerhaneye çevirdiler!” gibi yapısökücü eleştiriler de yönetilmektedir. Oysa fenafillahta kişi cennet ve cehennemi tamamen aşmıştır.

İnsan merkezcilik, insan bilincini ve deneyimini dünyayı tanımanın yegâne koşulu olarak görür. Dünyanın, evrenin insan algısından görüldüğü gibi olduğu kanısı insanın kendini ve deneyimini benzersiz görmesine ve doğadaki tüm canlıları kendi tasarrufuna alabileceği yönünde bir kanı oluşturmıştır. İnsanın kendi anlam dünyasını sarmalayan olguların kendisi de bu algıya göre kurgulanmıştır. Örneğin zaman kavramı insan merkezlidir ve kendi türümüzün hegemon bakış açısıyla oluşturulmuştur. Yine duygu, düşünce, his, sezgi vb. olguların tümü insan merkezci bir kategoride tanımlanmıştır.

Bilinen insan silüetinde, duygunun insan görünümünde, sezinin insan anatomisinde tasavvur edilmesi, insanın her şeye kendi

deneyiminin penceresinden bakmasını sağlamıştır. Hayvanlara ve diğer canlılara gösterilen ilginin, onların insana benzer anatomik özelliklere sahip olması üzerinden gerçekleşmesi, hayvanları ve diğer tüm canlıları insansala göre değerlendirmeye, dolayısıyla insan ve diğer canlılar arasında uzak mesafeler oluşturmaya neden olmuştur. Bizden farklı deneyimlere sahip öteki canlıları anlayamamamız, bunları insani bir çevrede görmekte ısrar edişimizdedir.

Bu algı insanı diğer türlerin devamı gören holistik (bütünsel) bakış açısı yerine, insanı diğer türler üzerinde hâkimiyet kurabilmesi ile üstün sayan bir anlayışa sürüklemiştir. İnsanı bitkilerin, hayvanların devamı olarak gören, tüm canlı türlerinin özelliklerini kendisinde barındıran sentez bir tür olarak görme yerine, insanın hayvandan farklılaşan özellikleriyle övünme doğadaki uyumdan bir sapma ve doğaya karşı yabancılaşmayı geliştirdi. Yabancılaşma düzeyi insanın kendini biricik kılmasına, kendi benzersizliğine ve biricikliğine inanmasına ve diğer türler üzerinde hegemonya arayışına sürüklemiştir.

Felsefede solipsizm insan merkezcilik savunusudur. Bu yaklaşım “ben”in dışında hiçbir şeyin var olmadığını ileri sürer. Duyumları ve duygularıyla birlikte “ben”i varlığından emin olunabilecek tek gerçek sayan solipsizm öğretisi Russell, Husserl, Carnap, Jacobi ve Avenarius gibi düşünürlerce ortaya konulmuştur. Husserl “Benim için bir varlık değeri taşıyan her şeyin benim benliğimde oluştuğunu ve var olan her şeyin benim aşkın varlığımın basit bir uğrağı olarak belirlir,” der. Ben’in dışında hiçbir şeyin var olmadığını ileri süren solipsizm, kendisiyle sarhoş olmuş bir benlik savunucusunu dile getirir. Bu anlayışın kamusal alana tercümesi özetle şöyle ifade edilebilir. Mutlak özgürlük tutkusu tek-bencilikte mutlak iktidar hırsı anlamına gelir. “Ben”i varlığın kabesi yapan bir miskinlik ve dünyaya karşı global nihilizm savunucusu. Çünkü eğer ben dışında hiçbir şey önemli değilse bu dışa dönük kokuşmuş bir nihilizmi ifade eder.

Soliptik dünya algısı küfür, hakaret, kızgınlık ve dikotomik tanımların da bu algı üzerinden yapılmasını sağlamıştır. Bir insan için söylenen “Hangi tarlada yetişmiş?!” ya da “Ot gibi!” sözleri-

nin hakaretimiz anlamlarının yanı sıra, insanın bitkiyi bir hiç, işlevsiz, anlamı olmayan, doğanın basit bir dekore parçası olarak gören, bitkinin ekosistemdeki önemini idrak etmekten uzak, sığ bakış açısının yansımasıdır. Bitkilerin insan yararlılığı, insan açısından işlevlerine göre hiyerarşik kategorilerde değerlendirilmeleri bu sığ bakış açısının ürünüdür.

Küfür ve hakaretlerin önemli bir kısmı hayvan özellikleri baz alınarak oluşturulmuştur. Flora ve faunanın doğal ortamlarında yaşayan bitki ve hayvanların kendi doğal ortamlarına göre oluşturdukları davranışları “pis” ve “aptalca” gören insan tek-benci dünya algısının sığ bakış açısından bakarak hayvanlarda “insani” davranışlar arama yaklaşımıyla bunları oluşturmıştır. Açık ki kedide veya köpekte aradığımız şey sadakat değildir. Öyle olsaydı “köpek gibi” sözü küfür ve hakaret anlamlarında kullanılmazdı.

Yine canlı varlıkları “büyüklük” ve “küçüklük” sıralamasına göre olumlama veya olumsuzlama antroposentriktir. “Sinek gibi”, “böcek” veya “karıncalaşma” bu mantığın varlığı cüssesine göre, boyuna, küçüklük ve büyüklüğüne göre kullanma biçimlerini gösterir. Hiç kuşkusuz ki ekosistemde bu tür ayrımlar yoktur. Bu ayrımlar insan merkezci düşüncenin kendi bölümlü algısına göre doğayı tanımlama biçimidir. Doğada “ormanlar kralı” olmadığı gibi, bir karıncanın günlük olarak ürettiği asit miktarı ile ekosisteme yaptığı katkı en az bir aslan kadar doğayı, ekosistemi tamamlayan, ahenk katan bir özelliğe sahiptir. Doğada aslan-karınca ayrımı yoktur. Hayvan veya bitkiler arasında önem hiyerarşisi yoktur. Çocuk eğitiminin bir parçası olan çocuk hikâyeleri, çizgi roman ve çizgi filmlerin bu hiyerarşik bölümlenmeler yaratılarak kurgulanması hiyerarşinin daha çocukken bilinçaltına yerleştirilmesi çabasıdır. Bu yaklaşım kültürü sakatlar ve bir ekosistem algısının oluşumunu engeller. Evrende insanlar, hayvanlar, bitkilerin birbirleriyle bağlantılı, birlikte, bir bütün olarak hareket ettikleri gerçeğini kavramasını engeller.

İnsanların ayrıca hayvanlar içerisinde yırtıcı olanları kendine yakın görmesi, sınıflı sistemin kendi doğasına zerk ettiği şiddet kültürüyle ilintilidir. Örneğin sınıflı toplumun kurumsallaşmasıyla

birlikte en yaygın olan iktidar sembolü aslan ve kartaldır. Hükümdarlar hep buna benzetilmişlerdir. Bunlar aynı zamanda askeri sembol olarak da kullanılmıştır. Hatta bu yırtıcıların önem sırasına göre sembol kabul edilmesi çeşitli karışıklıklara da neden olmuştur. Bazı imparatorluklar (örneğin Asur ve Roma) bu karışıklık dolayısıyla her iki sembolü de ordusunun resmi amblemi olarak kullanmıştır. Örneğin 12. ve 13. yy. Avrupasında aslan ve kartal arasında karşıtlık, farklı hayvanların da güç, erk ve yırtıcılık düzeylerine göre bu kategoriye dâhil edilmesine neden olmuştur. Bundan ötürü Ortaçağ'ın büyük bir bölümünde “hayvanların kralı” rolünü aslan değil de ayı oynamış, onun gücü ve yırtıcılığı öne çıkarılmış, hatta övücü birçok lakap ayı sözcüğüyle oluşturulmuştur. 15. ve 16. yy.'da dragon ve ejder yaygınlaşmış, bu önem basamağına onlar da dâhil edilmiştir. 17. ve 18. yy.'larda ise tazi, leopar, kurt gibi yırtıcılar da bu insan merkezci düşüncenin önem basamağında yerlerini almışlardır.

İnsan merkezcilik bağlamında değerlendirilmesi gereken konulardan biri de “hayvanseverlik”tir. Kendini “hayvansever” olarak adlandıran insanların çoğu evlerinde hayvan besler. Öncelikle ifade edilmesi gerekir ki, hayvanı doğal ortamından koparmak ve mülkleştirmek hayvan sevgisi değil, şiddettir, metazori halidir. Beslenen hayvanlara yapılan muamele canlı oyuncak muamelesidir. Küçük yaştaki çocuklar nasıl oyuncaklarla oynamaktan hoşlanıyor, bundan zevk alıyorsa, yetişkinlerin de hayvanları doğal ortamlarından tecrit edip, sırf hoşlarına gidiyor diye onlarla vakit geçirmeleri onlara yapılan bir oyuncak muamelesidir. Kendi zevki için bir başka canlıyı esir almak ve sürekli sınırlandırılmış bir alan-mekân içinde tecrit etmek hayvanseverlik değil, sadizmdir. Psikolojide sadizmin tipik özellikleri kontrol etme, yönlendirmekten hoşlanma, iradesini hiçleştirip denetime alma biçiminde sıralanır. Meslek itibarıyla insanları en çok kontrol ve denetim altında tutma isteği gardiyanlıkta mevcut. Hayvanları kontrolüne alma, denetiminde tutma isteği bir biyo-sosyal gardiyanizmdir ve sadizmin en yalın halini dışa vurur. Tarihte diktatörlerin çoğunun hayvan bes-

lediği bilinen bir durumdur. Hatta onların besledikleri hayvanlara aşırı ilgisi, duyarlılığı bir paradoks hali olarak ifade edilir. Oysa bu bir paradoks değil, bilakis, kendi karakter yapısının gereğince davranma halidir.

Mesele sadece bir kuşun kafeste tutulması, bir kedinin, köpeğin boynuna tasma takılması, kulübe veya barınakta izole edilmeleri değildir. Çok sofistike yöntemlerle damgaya, tasmaya, kafese ihtiyaç duymadan bunu yapmanın yöntemleri de geliştirilmiş. Bitmez tükenmez uğraşlarla, Pavlovcu yöntemlerle bu hayvanları kendine bağlama yöntemlerini geliştirip tasma ve kafes kullanmamak da “hayvanseverliğin” sofistike yöntemlerinden oldu. Bir hayvanı “evcilleştirmek” onu asimile etmek, doğal ortamından koparmaktır.

“Evcilleştirme” yöntemi itibarıyla bir asimilasyon halidir ve insan lehine çevrilmiş faydacı bir sömürü ilişkisine dayanır. Hayvanların sütünden, yününden faydalanmak için hayvanlar evcilleştirilmemiştir. Onları kesmek, etlerini yemek için beslenmektedirler. Evcilleştirilen hayvan türlerine baktığımızda da köleden beter şekillerde faydalanma amacıyla beslendiğini görürüz. Bir köleden faydalanma ile bir hayvandan faydalanma mantığı aynıdır. Hatta Hammurabi kanunlarında öldürülen bir köleye karşılık, köle sahibine bir öküz verilir. Yani hayvan ile köle eşdeğer tutulmuş, yaklaşım ve faydacı ilişki aynı kertede olmuştur.

Kuşkusuz ki neolitik dönemin hayvan evcilleştirme mantığı bu değildir ve “canlı dostluk” da dâhil, doğayla daha uyumlu bir ilişki vardır. Faydalanma vardır; ancak etoburluk için değildir. Fakat köleci dönem hayvanları bir kâr aracına, bir sermaye birikim kaynağına, dolayısıyla bir metaya çevirmiş ve her türlü tasarruf hakkını insana vermiştir. Günümüzde miras kalan ilişki neolitiğin “canlı dostluk” ilişkisi değil, köleci dönemin sömürü ilişkisidir. Sorunsal olan bu ilişkinin ekosentrik bir bakış açısıyla yeniden ele alınması, düzenlenmesi gereğidir.

Bu ilişkinin ayrıntılarına indiğimizde ilkesiz bir pragmatizmin ve katmerleşen bir sömürünün bu insan merkezli bakış açısının odağında olduğunu görürüz. Örneğin doğal toplumlarda hayvan-

ların yavruladığı dönemlerde sütü alınmaz. Daha sonraki dönemlerde de önce yavru sütü emer; sadece geriye kalan kısmı sağılır. Oysa bugün bir buzağının, oğlağın, kuzunun sütü insanlar tarafından çalınıyor. Bir kuzunun sütünü, rızkını çalmak ile bir bebeğin anne sütünü çalıp onu aç bırakmak arasında anlamca bir fark yoktur. İnsan bir yavrunun sütünü çalmakta hiçbir beis görmemektedir. Hatta sömürü öyle bir düzeye vardırılmış ki bir arının sütü de çalınmakta, bir örümceğin ağı da çalınmaktadır. Hayvanları nasıl sömürebileceğinin yeni metodlarını arayan insan her gün yeni sömürü biçimlerini keşfetmektedir.

Çözüm elbette ne “birinci doğa”ya dönüş, ne de “derin ekolojizm”in savunduğu yöntemlerle olur. Bu konuda çok çeşitli görüşler de vardır. Örneğin çözümü tekrar hümanizmde gören yaklaşım, hümanizmi insanın ve insan edimlerinin koşulsuzca değerli olduğu ve korunması düşüncesinden yola çıkar. Antroposentrizm de benzer bir noktadan yola çıkar. Ancak insanı merkeze almayan bir insan düşüncesinin, imkânsız olduğu kabulü temeldir. Bir başka deyişle antroposentrizm epistemolojik bir yaklaşımdır, hümanizm ise bu epistemolojiden hareketle kurulan etik ve siyasal bir düşüncedir. Ancak her iki düşünce de her koşulda hayvanları ya da doğayı dışlamak durumunda değildir. İnsanı, doğa ve hayvanlarla ilişkisinde tanımlayan ve sahip olduğu tüm olumlu nitelikleri diğer canlılarla girdiği dayanışmada bulan bir insan anlayışı pekâlâ mümkündür. John Sanbonmatsu buna “meta-hümanizm” adını takmıştır; yani insanlığı aşan insanlık.

Bu konuda geliştirilen panteizm yaklaşımı da küresel kapitalizmin bekası için sömürüyü meşrulaştırmanın dolaylı yöntemi olup bir kapitalizm tuzağıdır. Stoacı yaklaşımı kendine payanda eden, Hegel’in geist’ı gibi evrensel ruh teorileri ve kozmik enerji kuramlarıyla hayli rağbet gören, eski Hint ve Çin inanç ve ritüellerini de bununla harmanlayan panteizm, kapitalizmin geliştirdiği koşulsuz özgürlüğün dini oluyor. Panteizm tanrıyı tüm doğada belirlenmiş olarak gören bir düşünce ileri sürer. Stoacılara göre tanrı dünyanın ruhudur. Spinoza’da töz tanrıdan ayırt edilmez.

Panteizmde tek kural, bireyin kendi öz çıkarıdır. Başka bir şeyin önemi yoktur. Örneğin İsa'nın "Sana yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma," sözü evren zincirinin insana dayanabileceği bağlamında yorumlansa da bu algının merkezinde hep bir "ben" vardır. Örneğin "Doğrudan bize değil de başkalarına yapılanlara ne olacak?" sorusunun cevabı yoktur. Çünkü "Başkasına yapma!" vurgusunun temel nedeni "sana yapılmasını istemediğin" içindir. Odağında ego vardır, ben vardır.

Adam Smith'in "Birey egoizmi tüm insanlara otomatik olarak refah getirir," söylemi sınırsız sömürüye çıkarılan ruhsattır. Görünmeyen el sayesinde her şeyin daha iyiye gideceği inancı, doğanın tahribatını, gezegenin kaynaklarının fütursuzca tüketiliyor olmasını mesele etmemeyi telkin eder. Spinoza'nın "Tanrı eşittir töz eşittir doğa," sözü Smith'in sloganı ile aynı kapıya çıkar. İnsanlığın ve doğanın sınırsız sömürsünün panteist ifadesidirler.

Ayrıca insan bağlamında değerlendirilmesi gereken hususlardan biri de antroposentrizmin ürünü olan sözcükler ön plana çıkarılırken, bireyin evrenle, doğayla ortak olan yönlerinin göz ardı edilmesidir. Duygu, içgüdü, sezgi, mantık gibi konular bu bağlamda ele alınması gereken konulardır. Genellikle felsefe ekolleri, bilimsel disiplinler ve dinler zihni övmüş, zihin dışında kalan duygu, içgüdü ve sezgileri ötelemişlerdir. İçgüdü bedenın çalışma biçimi, organizmanın kendini işlevselleştirmesi olmasına rağmen bu özelliği göz ardı edilmiştir. Bu yönüyle insanın biyolojik işlevleri bile görmezden gelinmiştir. Örneğin içgüdü insanın diğer canlılarla ortak özelliklerini tanımlar. İçgüdü doğal olandır ve evrenin izlediği yolu gösterir. Ancak dinler tarafından lanetlenmiş ve ötelenmiştir.

İçgüdü ve sezgi birlikte mükemmel bir uyuma sahiptir. Biri fiziksel seviyede, diğeri ruhsal seviyede işlev görür. İnsanlığın bütün sorunu arada kalmaktır. Yani zihinde, akılda. (...) İçgüdü senin en eski geçmişine aittir. Milyonlarca yılın mirasını barındırır. İçgüdü çok eski ve olgun olduğu için kandırılamaz. Gözlerimizi kırpma bir içgüdüdür. Onu biz yapmıyoruz. Kalbimizin

çarpıntısı, nefes alış verişimiz; akıl bunlara karışmıyor. Akıl kandırılabilir, çünkü yenidir. Deneyime dayanan bir kökeni olmadığı için, deneyim yerine inançları, felsefe ve kurumları koyar. Bunlar aklın odak noktalarını oluşturur. Ancak bunlar şaşmaz değildir, çünkü hepsi insan ürünüdür (...) sezgi varoluşçudur, içgüdü ise doğal. Akıl karanlıkta yol bulmaya çalışmak gibidir. Bilim akılda durmuştur. O yüzden benlik hakkında hiçbir şey ortaya koymamaktadır. Sezginin uyanık olmadığı bir akıl dünyanın en tehlikeli şeylerinden biridir.⁵⁰

Kartezyenci bakış açısının akli tanrısallaştırması, Aristo ile başlayıp Bacon'la devam eden mantık fetişizmi, pozitivizm ile zirve yapmış ve insanın antroposentrizm ile doğa karşısında canavarlaşmasını sağlamıştır. Elias Canetti'nin "Kitle ve İktidar" adlı kitabında ifade ettiği "İnsan iktidar isteği ile tanrının kıyamet ve dehşet tehdidini çalmıştır," sözü bu gerçeğe tekabül ediyor. İnsan kendi kıyametini içgüdü, duygu ve sezgiyi öteleyip akli tanrısallaştırarak yaratmıştır.

Akıl ve zekânın işlevi tamamen farklıdır. Akıl basamak şeklinde ilerler. Adım adım. Bir prosedürü, metodolojisi vardır. Sezgi kuantum sıçramasıyla işler. Mantık bilginin parçasıdır. Bilgi mesafe yaratır. Bilgi nesne ve obje yaratır. Bilen ve bilinen. Gözlemci ve gözleneni yaratır. Akıl zekânın sadece bir parçasıdır. Zekâ çok daha büyük bir olgudur, akıldan daha çok şey barındırır; çünkü hayat sadece akıldan ibaret değildir. Hayatta sezgi de vardır. Zekâ sezgiyi de barındırır.⁵¹

Duygular, sezgi ve düşünce arasında bağlamından uzaklaştırılarak sadece acı, sevinç, hüzn, keder, coşku gibi anlık ruhsal değişimlerle sınırlı tutulur. Duygular düşünceden kopuk olmadığı gibi, sezgiden de bağımsız değildirler. Daniel Goleman "Duygusal Zekâ" adlı kitabında sezgiyi kalbe ait, düşüncüyü kafaya ait olarak tanım-

⁵⁰ Osho; Sezgi; s.9-10; Ganj Yayınları; İstanbul; 2013

⁵¹ A.g.e.; s.53

larken, duygunun gelişim yerinin beyin kökü, beyin sapı olarak tanımlanan “limpik sistem”de geliştiğini ifade edip, sezgilerle ilişkisini de “bilişsel bilinçsizlik” kavramı üzerinden izah etmiştir.

Bir şeyi algıladığımız birkaç milisaniye içinde bilinçsizce onun ne olduğunu anlamakla kalmayıp ondan hoşlanıp hoşlanmadığımıza da karar veriyoruz; bu ‘bilişsel bilinçsizlik’ sadece gördüğümüzün kimliğini fark etmemizi değil, onun hakkında bir fikir edinmemizi de sağlıyor. Duygularımızın akıcı zihinden bağımsız olarak görüş edinebilen kendilerine özgü bir zihinleri var.⁵²

İnsanın bu özelliklerinin yadsınması insanı bölümlü bir algıya götürür. Eksik algı eksik kavrayışı ortaya çıkarır. Sınıflı toplumun bu özelliği kapitalizm ve ulus-devletçilikle birlikte eğitim müfredatı haline getirilerek insanların bu kusurlu algıyla eğitilmeleri sağlanmıştır. Örneğin devlet okullarında bütün eğitim müfredatı rasyonel akıl, analitik zekâ ve mantıktan ibaret bir eğitim üzerine bina edilir. Fizik, matematik, kimya gibi sayısal alanların yanı sıra, sözel alanların da üzerinde kurgulandığı şey rasyonel akıldır ve analitik zekâ ürünüdür. İnsan doğallığının, potansiyelinin öldürüldüğü, metafiziğin, sezgiselliğin, içgüdünün yadsındığı bir eğitim müfredatı ulus-devletlerin eğitim sistemlerini üzerinde bina ettikleri bir sistemdir.

İnsan algısı tek yönlü bir eğitime mahkûm kınıyor. Mantığın ve analitik zekânın yüceltildiği ve bütün metafizik kanunların yok hükmünde sayıldığı bir eğitim sistemine mahkûm ediliyor. Oysa insan algısı komplekstir ve sadece mantıktan oluşmuyor. Duygu, sezgi, içgüdü, parapsikolojik ve metapsişik konuların tümü de insan varlığının parçası olduğuna göre algının şekillenmesinde etkileri yadsınamaz.

Bu yanlış algının üzerinde temellendiği tek yönlü bilgi sistematikliğini anlayabilmek için özetle de olsa parapsikoloji konusuna değinmekte fayda vardır. Parapsikoloji sezgi, duygu, his, telepati gibi metafizik konuların içine girdiği bir alandır. Buna metapsişik de denilmektedir. Parapsikoloji esasta dört temel başlık altında ele alınır.

⁵² Goleman, Daniel; Duygusal Zekâ; Varlık Yayınları; İstanbul; 2006

Bunlardan ilki “telestezi”dir. Telestezi üstün duyarlılık olarak bilinir. Yani gözlerin aracılığı olmadan görme, kulakların aracılığı olmadan işitme durumudur. Psikometri ve önsezi konuları da bu telestezi konusuna girer. Eskiden insanlara dokunup biyoenerji (vücut enerjisi) ile onları iyileştiren hekimler, dervişler ve Rufailer Ortadoğu coğrafyasında yaygındır.

Parapsikolojinin ikinci konusu “telepati”dir. Telepati, fikir ve duyguların uzaktan aktarılması olarak bilinir. Bir kişinin düşünce ya da izlenimlerinin bir başka kişiye hiçbir duyu organı yardımı olmaksızın aktarılmasıdır. Telepati sadece duygu, düşünce yoluyla aktarılmaz. Rüyalar yoluyla da telepati gerçekleşir. Tehlikede olan bir insanın yakınlarının rüyalarına gelip yardım istemesi ya da başka tür rüya aktarımlarında telepati durumları yaşanabilmektedir.

Üçüncüsü “ektoplazmi”dir. Ektoplazmi insanın herhangi bir cismin ağırlığını sıfırlaması, düşürmesi, insanüstü diye tanımlanan güçlere sahip olması, yine “ruh” diye tanımlanan varlıkların görünmesi durumudur. Eski çağlarda bu varlıklar insanlarca cin, peri, dev gibi isimlerle adlandırılmıştır.

Dördüncüsü ise “telekinezi”dir. Telekinezi eşya ve insanlara uzaktan etki yapmak, onları harekete geçirmek, farklı biçimlere sokabilmektir. Günümüzde mentalistler olarak bilinen insanlar metalleri bakışlarıyla eğip bükebiliyor, hiçbir fiziksel güç ihtiyacı duymadan bunları farklı şekillere sokabiliyorlar. Yine masa, sıra, sandalye vb. akla gelebilecek her türlü eşya fiziksel bir güç yardımı olmadan sadece telekinezi yöntemiyle yerinden taşınabiliyor.

Bu tür konular pozitivistmi ve onun bize sunduğu, ezberlettiği, şaşmaz doğrular diye bellettiği birçok bilgiyi önemli oranda geçersiz kılıyor. Örneğin biyoloji ve fizyolojinin bize öğrettiği şey, insanda her türlü ruhsal faaliyetlerin -duyumlar, idrakler, düşünme ve irade- sinir sistemi, beyin ve duyu organları olmadıkça mümkün değildir. Yani ruhsal faaliyetin dayandığı yer organizmadır. Oysa çoğumuz hayatlarımızda ektoplazmi, telepati, telestezi olaylarıyla karşılaşmışızdır. Karşılaştığımız durumlar pozitivistme dayanan bu bilimsel disiplinleri geçersiz kılıyor.

Mesela fizikte ağırlık ve hareket mekaniğin temelidir. Parapsikolojik yöntemlerle cisimlerde ağırlık kalmazsa veya bilinen formlerden başka türlü çıkarsa o zaman fizik ve mekanik kalmaz. Kimyada oksijenle hidrojenin bileşim hacimleri H_2O_1 'dir. Bunlarla su molekülleri meydana gelir. Fakat telekinezi yöntemi ile oranlar değişirse o zaman kimyadaki bileşim kanunları yıkılır. Bir kimse- nin ağırlığı 75 kilo ise, bunun spiritizma deneylerinde 45 kiloya indiğini görürsek o zaman terazi güvenimiz sarsılmaz mı?

Asıl mesele analitik zekâ karşısında duygusal zekânın üstünlüğünü ispat etme çabası değil, eğitim müfredatına duygusal zekâ eksenli konuların da eklenmesidir. İnsanın doğayla, evrenle paralel olan özelliklerini görmezden gelmek, sakatlamak, insanın zihninde, duygu dünyasında, ruhsal yapısında karşılık bulan alanları sakatlamak anlamına gelir. Kapitalizmin ve ulus devletçi sistemin eğitim yapısı analitik zekâ, mantık ve us merkezlidir. Materyalizme ve pozitivistlik endeksli eğitim sistemi insanı sadece rasyonalite konusunda geliştirebilir. Bunun yanında metafiziğe dair konuların da eğitim müfredatlarına dâhil edilmesi gerekir.

Duygusal zekâ ile analitik zekânın optimal dengesi için sezgi, parapsikoloji, telestezi, telekinezi, telepati konuları benzeri; mantık kadar duyguyu, analitik kadar sezgiyi, uslamlama kadar ruhsal yapıyı da eksen alan bir eğitim müfredatının oluşturulması gerekir. Antroposentrik bakış açısından azade, ekosentrik doğayla, evrenle uyumlu bir bakış açısı ancak böyle sağlanabilir.

Evren bir denge halidir. Ekosistem doğanın dengesine dayanır. Evren ve doğa kadar insan da denge halinde yaşayan bir varlıktır. Düşünceyi duyguya baskın kılmak, duyguyu düşünceye yedeklemek, ruhsal yapıyı mantığa araçsallaştırmak, sezgiyi uslamlama için sönmüştürmek bu denge halini bozar, insanı mevcut dünya içinde sorunsal bir bağlama oturtur. İnsanın hem kendi içinde, hem doğayla, hem de evrenle uyumlu bir denge hali yakalayabilmesi için de analitik zekâ konuları kadar duygusal zekâ kapsamına giren konulara da yer verilmesi ve eğitim müfredatlarına bu hususlarla ilgili yeni bilgi alanlarının dahil edilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Dilbilimsel çalışmada Saussure'ün öncülük ettiği yapısalcılık kuramı, dil incelemelerinde sözcükleri tekil, yalıtık olarak değil, bir dizge, sistem temelinde ele alır. Dilin bir yapıya, sisteme dayanıyor olmasından ötürü dilin öğelerini aralarındaki ardışık ilişki bütünlüğüne ve yapısal bir dizgeye göre ele alır. Bu teoriyi sosyolojiye uyarlayan yaklaşımlar, toplum çözümlemesinde insana ilişkin olayları ele alırken tek tek bireylerden çok bütünselliğe bakmayı, yine bütünseli tekil olayların çözümlemesinde de uygulamayı seçen tümevarımcı ve tüm-dengelimci yöntemleri iç içe kullanmaya çalıştılar.

Ardışık bir yöntemle ifade etmek gerekirse dil bir kültüre, kültür bir sosyolojiye dayanır. Sosyolojiyi kombine eden ideolojiler de bir sisteme, paradigmaya dayanır. Dil çözümlemesi sosyolojik parametrelerde ele alındığında varılacak yer bir sistemin zihniyet yapısının sorgulanması olacaktır. Tersî durumda, yani bir sistemin zihniyet yapısını ele alırken, onun ifade biçimi ve sosyolojiyle bütünleşme kodları olarak dil çözümlemesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu açıdan terminoloji çözümlemesi kültür, sosyoloji ve sistem çözümlemesini de gerektirir. Kelimelerin üzerine ipotek koymaktan tutalım da ambalajlanmış doğrular olarak sunulan veciz, deyim ve atasözlerine kadar aynı metodolojiyle ele almayı gerektirir. Egemenler ötekileştirdiklerini önce dilde mahkûm eder, dilde hiçleştirirler. Ötekileştirici, düşmanlaştırıcı yaklaşımın ilk yansıma alanı dildir. Örneğin İngilizler İrlandalılara “paddy” derler. Paddy, gerizekalı, aptal gibi anlamlarda kullanılır. İngiliz ırkçılığı gerzek anlamına gelen “paddy” sözcüğü ile İrlandalıları aşağılamaya çalışır. Mesela elinde bomba patlayan IRA militanını “paddy faktörü”

olarak basına verirler. Yani “kendi kendini vuran gerizekalı İrlandalı” anlamında kullanılır.

Osmanlılar Batı karşıtlığını, onların isimlerini küfür, hakaret ve hastalık anlamlarında kullanarak tescillemiştir. “Frenk” terimi önceleri sadece Fransızlar için kullanılan bir terim iken, zamanla tüm Avrupa coğrafyası için (Frengistan-Avrupa kıtası) kullanılmıştır. “Frenk dölü” gibi küfürlerin yanı sıra hastalık ismi olan frenk hastalığı (bel soğukluğu) bu isimden türetilmiştir. Yine olumsuzlayıcı anlamlar içeren Frenk sakalı (olumsuzlama anlamında keçisakalı), frenkhane (yabancılar a ait evler), frenkleşme (Avrupalıların giyim kuşamını küçümseme anlamında) gibi sözcükler de yine aynı isimden türetilmiştir.

“Bastığı yerde ot bitmeyen Türk’ten sakınmak lazım,” sözü Farısların Türkleri öcü gösteren yaklaşımının zihinsel tezahürüdür. “Bastığı yerde ot bitmeyen Türk” sözü “her şeyi talan eden, yağmalayan, öyle ki yere bassa orada ot yeşermez(!)” gibi anlamlara gelen bir sözdür. Türklerin Orta Asya’dan ayrılışlarıyla birlikte gelip ilk yerleştikleri yer İran coğrafyası. Askeri akınlar düzenleyen, yerleştiği alanları yağmalayan kimi özelliklerinden dolayı kullanılan bu ifade, bir toplumu öcü olarak gören ötekileştirici bir yaklaşımı ifade eder.

“Ne Şam’ın şekeri, ne Arabın yüzöl” sözü Türk ırkçılığının ve cizeleştirilmiş halidir. Aynı şekilde Arapların kendilerini “kavmi necip” olarak tanımlaması da zihin haritası ırkçılıkla malul olan ve Yahudilerden devralınan üst ırk kompleksinin bir yansımasıdır. “Necip” temiz soydan gelen, asil bir soydan gelen için kullanılan bir kavram. “Kavmi necip” sözü Siyonizm, Baasçılık ve Kemalizmde sıklıkla kullanılan bir kavram. Bu her üç ideolojinin Ortadoğu kültürlerine bulaştırdığı patoloji, bu ideolojiler ile domine edilen toplumsal kültürleri de sakatlamıştır.

Her türlü ırkçılık, milliyetçilik ve faşizm türleri heterofobiye dayanır. Heterofobi, insanın kendine bağlı hissettiği grubun, sınıfın veya toplumun dışında kalanlara karşı duyduğu ve genellikle saldırganlığa dönüşen korku ve düşmanlık eğilimidir. Burada söz

konusu olan bağıllık, koşullara göre farklı biçimde algılanabilen (örneğin bir spor karşılaşması, dinsel, mezhepsel çatışma, etnik farklılık üzerinden yaratılan gerilim vb.) bir bağıllıktır. Heterofobi besleyen ana damar ise ideolojidir. Zira ideoloji toplumsal değerlere hitap eder ve bu değerleri oluşturur.

Örneğin ulus-devletin bir biçimi olarak ortaya çıkan faşizmin kavramsal doğuşu İtalya’da Mussolini örneğinde görülür. Fakat Mussolini’nin dayandığı bir fikri altyapı, onu ortaya çıkaran, faşizmi hortlatan bir zihinsel arka planda mevcuttu. Bu zihinsel arka planda İtalyan fütürizminin kurucusu Marinetti vardır. Marinetti “Birinci Manifesto” ve “İkinci Manifesto” adıyla iki çalışma hazırlar. Birinci Manifesto’yu 1909’da, ikincisini de 1912’de yazıp bir sanat akımı olan fütürizmi ilan eder. Mussolini ile birlikte faşist cephede yer alıp savaşı. Marinetti, Birinci Manifesto’sunun 9. maddesinde şunları ifade eder: “Savaş, dünyanın biricik hijyeni olarak savaşı yücelteceğiz; militarizmi, vatanseverliği, ölmeye değer güzel fikirleri yüceltecek, özgürlükçülerin tahripkârlıklarını açık edecek, kadınları aşılayacağız.” 10. maddede devam eder: “Müzeleri, kütüphaneleri, her türlü yükseköğretim kurumunu ortadan kaldıracacağız; ahlakçılıkla, feminizmle, her türlü korkaklıkla savaşacağız.”⁵³

Bu sebeple Rüstem Cudi “İdeoloji” adlı kitabında “Doğru ideoloji çölü cennete çevirebildiği gibi, yanlış ideoloji de cenneti çöle çevirebilir,”⁵⁴ der. İdeoloji toplumun canlı dokularına hitap eder, değerler oluşturur ve toplumu bu değerler etrafında kenetler.

Manevi kültür gücü olarak ideolojisiz toplum olmaz. İdeoloji zihniyetle bağlantılı olmakla birlikte daha farklı bir kavramdır. Hayvanların, hatta bitkiler ve atomların da zihninden bahsetmek mümkündür. Ama ideoloji insana, topluma özgüdür. Görevi esas olarak yaşamı anlamlandırma ve düzenlemedir.⁵⁵

⁵³ Meydan Larousse Ansiklopedisi, s. 7809; Meydan Yayınevi; İstanbul; 1971-Alatlı, A.; Orda Kimse Var mı, cilt 4; s. 85; Everest Yayınları; İstanbul; 2016

⁵⁴ Cudi, Rüstem; İdeoloji; Aram Yayınları; Diyarbakır; 2014

⁵⁵ Öcalan, Abdullah; Demokratik Uygarlık Çözümü 4; s. 72

İdeoloji toplumu düzenleyen fikirler bütünü olduğuna göre ahlak, din, bilim, sanat, estetik gibi bütün formları da içine alan bir olgudur. Bir toplumu ideolojisiz bırakmak onu toplumsal değerlerine yabancılaştırmak, dejenere etmek, başka ideolojilerin etki alanına çekmek, manipüle etmektir. Kapitalist modernitenin söylemini ideoloji dışı bir diskurda oluşturma çabası bu amaçladır. Fakat bu illüzyonun aksine, kapitalist sistemin oluşturmaya çalıştığı küresel nihilizmin kendisi de bir ideolojik söylemin parçasıdır. Kapitalizmin ideolojisizlik vaazı ve küresel nihilizmi kendi ideolojisinin ikamesi içindir.

Günlük yaşamda çokça karşılaştığımız bir takım söz ve söylemler aynı ideolojinin argümanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin dillere pelesenk edilen bir “ben seni yargılayamam” sözü vardır. “Ben yargılayamam”, “yargılamak istemem”, “beni yargılamak” vb. sözler sıklıkla kullanılır. Bu duruşun ima ettiği koşulsuz özgürlük söylemi küresel kapitalizmin bekası için sömürüyü meşrulaştırma söylemleridir. Yargılamaktan kaçınan toplumsal atalet, bu tür sözleri koşulsuz özgürlüğün amentüsü gibi tekrarlar. Vaaz edilen özgürlük de toplumsal değerlere temas eden bir özgürlük değil, kullanmak ve tüketmek özgürlüğüdür.

Kapitalist modernite toplumsal yaşamı ve bu yaşamı düzenleyen tüm araç ve gereçleri kendi ideolojisine göre konsolide eder. Mimari yapıdan sembol ve simgelere, günlük tüketim nesnelerinden insanların davranış biçimlerine kadar kendi paradigması doğrultusunda araçsallaştırır. Örneğin insanların bedenlerini bile ideolojik nesneler gibi mesaj vermek için kullanır. Bu sistemin en azami iktidar örgütlenmesi olan ulus-devlet, okullardan sıra düzenine, gençlikle övünme biçiminden, askeri yürüyüşlerden “milli” bayramlarındaki kutlamalara kadar bedenler üzerinden ideolojik mesajlar verir. Örneğin bir kutlamadan ziyade iktidarın düzenleme biçimi, kas, adale gücü, çevik duruş, disiplinli yürüyüşlerle yapılan hareketlerin koreografisini iktidar düzenliyor. Milli bayramlarda stadyumlara gençleri doldurarak onların çokluğu, çevikliği, disiplinleri, birlikteliği ile dünyaya ne kadar güçlü olduğu mesajını verir. Askeri yürüyüşlerin amacı kasları ve çe-

viklikleriyle düşmanlarını korkutacak hazır kıtalar olarak düşünülür. Gençlikle övünme, onun kas ve enerji gücü üzerinden hamasi mesajlar vermeyi içerir.

Güç takıntısı gücün fetişleştirilmesini, insanların güç söylemi üzerinden motive edilmesini sağlar. İyi olmak, doğru olmak, erdemli olmak güçlü olmayla özdeşleştirildi. Güçlü olmak tüm bu sıfatları içerecek bir düzlemde ifadeye kavuştu. Güçlü adam, güçlü siyasetçi, güçlü iş adamı, güçlü kadın, güçlü erkek gibi geniş yelpazeli güç vurgusu kapitalizmin iktidar vaaziyle özdeş anlamda kullanıldı. Bununla doğru orantılı olarak “büyüklük” obsesyonu insanların iktidar hırsını bileyleyen bir olgu olarak kullanıldı. Buna “mega takıntısı” da denilebilir. Megapol, megamarket, megakent vs. “mega” ile kurulan bileşik sözcüklerin çokluğu büyüklük takıntısının topluma nasıl sirayet ettirildiğini gösterir. Eskiden kral-lar kurdukları saraylarının, surlarının, piramit veya anıtlarının büyüklükleriyle rakiplerine “güç” mesajı verirken, kapitalist sistem bu rekabeti günlük yaşama indirgeyerek insanların kullandıkları nesneler, evler, binalar vb. büyüklüklerle benliğini güçle, biçimsizliğini mega-ultra biçimlerle, alçalma duygusunu yükseklik takıntısıyla doldurmaya çalışıyor. Büyüklük söylemini bir rantabl olarak kullanıp sektörel bir alana dönüştürüyor.

İlginçtir, kapitalist modernitenin sömürü sistemini konsolide eden sektör kavramının kök anlamı da “boğaz kesen”dir. Fransızcadaki “sectur” sözcüğünden gelen sektörün kök anlamı boğaz kesendir. Bu sözcük daha sonra “borç veren” kelimesi ile eşanlamlı kullanılıyor. Finans kapitalin doğuşuyla birlikte günümüzdeki anlamıyla kullanılmaya başlanıyor. Yine sol literatürde kullanılan “sekte” kelimesi de bu sözcükten türetilmiş. Kendi savunduğu görüşlerden başkasını hoş göstermeyen, dar kafalılıktan kaynaklı hoşgörüsüzlük anlamında kullanılan “sekte” sözcüğü, kök anlamı “boğaz kesen” olan sektör sözcüğünden türetilmiştir.

Her terim bir ideolojinin ve dolayısıyla kültürün izdüşümüdür. Kültür esnek bir alandır. Mutlak özgürlük tutkusu veya mutlak iktidar hırsı gibi keskin uçlar kültür içinde daha esnek bir form kazanır.

Pierre Loti'nin "kültür emperyalizmi" tanımını burada ifadeye kavuşur. Baskıcı ilke bu kavramsal tanım içinde yerini daha rafine bir "rasyo-nel otorite"ye bırakır. Dil zaman zaman bunu perdeleyici bir rol oynar. Sözlerin, terimlerin kamusal alan tercümesi bizi dil-kültür-iktidar ilişkisini daha farklı parametrelerde ele almaya zorlar.

Kültür insanların sosyal genetiğini belirleyen temel bir olgudur. Dil kültürün ana rahmidir. Terimler sosyal yapı içinde dölle-nen düşünce kalıpları ve duygu paketçikleridir. Her terim bir algıya işaret eder. Aklın ve duyguların sınırları dilde ifadeye kavuşur. İfade biçimi kültüre ve ideolojik yapıya işaret eder. Dil ideolojik bir unsur değildir. Ama ifade biçimi ideolojiye tekabül eder. Çünkü biçem, üslup, ifade şekli kişilerin neye göre olduğunu belirleyen temel etmenlerdir.

Kültür gündelik yaşamda da belirli bir ideolojiyi üretir. Mikro sosyal ilişkilerin hiçbirisi bunun uzağında değildir. Dilin kendini ürettiği sosyal dokular iktidarın da kendini yeniden üretim alanı olarak temas ettiği alanlardır. Eskiden toplum ve iktidar dili arasında belirgin bir ayırım ve gerilim vardı. Bu gerilim toplumun ken-dini iktidar dilinden ayırıştırmasına, zaman zaman onun ifade biçimlerini matrağa alıp, ironi konusu yapmasına neden oluyordu. Fakat iktidarın ideolojik ve kültürel hegemonya aracılığıyla toplumsal gözeneklere nüfuz etmesi sonucu bu ayrımlar ortadan kalktı ve toplumsal dil ile iktidarın zihinsel kodları girift hale geldi. Bu açıdan daha özenli davranıp iktidarın kendi ürettiği terim ve ta-nımları afişe ederek görünür kılmamız ve teşhir ederek hangi man-tık silsilesinin ürünü olduklarını ortaya koyarak toplumsal ifadeyi bundan ayırıştırmamız lazım.

İktidarın dayandığı kültürel doku sınıf, hiyerarşi, devlet ve ha-nedanlık kadar eskiye dayanır. Sosyal dokuda kendini örgütlemiş, toplumsal kültüre içerilmiş köklü bir gelenekten söz ediyoruz. Ha-yatın kompleks ve çoklu sosyal dokuları olduğu gibi, iktidar ve ta-hakküm ilişkilerinin de çoklu sosyal ağları, kültürel kodları mevcuttur. Dolayısıyla hayatın tümünü tek bir tavra odaklamak, tek bir düzlem, tek bir tavır veya açı üzerinden okumak yanlıştır.

Farklı patikaları olan bir bütündür hayat. Sosyal dokunun ifade biçimleri kadar, iktidar ve tahakkümün de mikro-sosyal alanlarda kendi ifade biçimlerini oluşturabileceğini unutmamak lazım.

Örneğin alçak gönüllü davranış olarak sunulan “özür”de bile iktidarın ifade biçimlerinin olabileceğini görerek bunları ayıklamamız gerekir. Sorunsal bir durum karşısında taraflardan birinin “büyüklük bende kalsın” diyerek geri çekilmesi alçakgönüllülüğün ifadesi değil, iktidar terminolojisinin yansımasıdır ve odaklanan şey, bir diğ erinden “daha büyük” olduğunu gösterme takıntısıdır.

Örneğin Erdoğan Dersim katliamı için güya özür diledi. “Özrü kabahatinden beter” denilen bir yaklaşımla, retorik bir söylemle, üstelik de Dersimlileri aşağılayarak, Dersim isyanını da anlamsal değ erinden düşürerek yaptı. Özrünü, zorbalığ a haklılık giydirme temelinde, sadece bir belagat sorunu olarak ve üstelik isyandaki “hak arama” nosyonunu bu özür perdesinin arkasında görünmez kılarak yaptı.

Bir insanı küçülterek sahiplenmek iktidarın büyüklük takıntısıyla ilgili bir tutumdur. Sahiplenirken acıyarak sahiplenme, dayanışmayı bir lütuf gibi sunma, kimliğini aşağılayarak varlığını kabul etme bir iktidar hastalığıdır. Örneğin Türk medyası Kürt sorununu hiçbir zaman kendi bağlamında tartışmaz, tartıştırmaz. “Hak arama”, “mücadele”, “isyan” gibi nosyonlardan arındırılmış, dramatik formatlarda tekil yaşamlar üzerinden sunar. Kürtlerin ilçe ve kasabaları günlerce ablukaya alınır, onlarca insan öldürülür; ama basın “insanlar aç susuz” diyenlerin konuştuğu bir düzlemde gösterir olayı. Devlet Kürtlerin mezarlıklarını yıkıp, evlerini topa tutup çocuk çocuk önüne geleni katlederken, medya tüm bunlar içinden siyasal kimliğinden arındırarak dramatize edeceği görüntüler arar. Neden? Çünkü iktidarın diliyle formatlandırılmış bir güç tekelidir. Savaşın durmasını isterken bile devlet tüm medya tekelleriyle birlikte “analar ağlamasın” söylemleri üzerinden bunu dillendirdiler. Siyasal taleplerin, hak aramanın, siyasal bir mücadelenin, toplumsal hakların perde gerisine itildiği, “analar ağlamasın” retoriğiyle dramatize edilmiş vurgular ve “gözyaşı” söylemleriyle adeta “şu Kürtlere biraz acıyın” algısıdır.

İktidarın Kürt sorununun siyasal taleplerini değil, “analar ağlasın” söylemini dillendirmesi bir empati durumu değil, acıma duygusu üzerinden küçümseme, siyasal kimliğinden arındırma ve aşağılama amacıyladır. Balzac “Tılsımlı Deri” adlı kitabında “Bir insana acımak onu küçümsemektir,” der. Küçümsemek, yani küçük görmek, aşağılamak ve hiçleştirme yaklaşımına tekabül eder. Bir insanın kendinden küçük bir seviyeye düştüğünü görme hazzı, iktidarın patolojik ruh burkulmasının yansımasıdır. Alçak olanın yükseklik takıntısı, cüceleşmiş ruh halinin büyüklük takıntısı, simgesel ifade olarak bu tür edimlere yönelir.

Örneğin devletin sivil siyasetin karşısına sıklıkla asayiş ve kolluk kuvvetlerini çıkarması, seçilmişlerin karşısına asker ve polisi muhatap kılması, iktidarın bu büyüklük takıntısının bir yansımasıdır. Çünkü postallı birinin bir vekili iteleyip kakaladığını görmekten haz duyarlar. Zulmün sadist duyguları okşaması, savunmasız kurbanı eziyet etmesinin zavallılaşıma hali bir yana, büyüklük takıntısının küçük görme isteği obsesyonuna işaret eder. Kendisince yüz binlerin seçtiği bir vekilin veya belediye başkanının en düşük rütbeli er veya polise muhatap kılması, polis ve askerin onlara hoyratça yaklaşmasının simgesel anlamı, iktidarın küçük ayrıntılarda büyük toplumsal mesajlar verme isteği ve bunu büyüklük obsesyonu üzerinden sergileme isteği dolayısıyladır.

Bu açıdan iktidarı salt nobran yaklaşımlarda, vulgerci ifadelerde aramamak gerekir. Bazen bir bireyin kendinden küçük olduğunu göstermenin ruh burkulması, bazen bir insanın önünde ceketini ilikleme, bir jest, küçük bir baş eğme işareti vb. davranışlarda da iktidar-itaat ikileminde erk tapıncını, hummalı iktidar hastalığı olan davranışları görmek mümkün.

Kelimelere “düşünmeyi temsil etme” gücü ve görevi yüklenmiştir. Fakat temsil etmek burada tercüme etmek, görünür bir aktarım yapmak, düşünceyi bedenın dış kanalı üzerinde, tamlığı içinde yeniden üretebilen maddi bir ikiz imal etmek anlamına gelmektedir: dil düşünceyi, tıpkı düşüncenin kendi kendini temsil ettiği

gibi temsil etmektedir. Dili oluşturmak veya ona dıştan hayat vermek üzere, esas ve ilkel bir işaret etme eylemi değil de, yalnızca temsilin göbeğinde, onun kendi kendini temsil etmekten ötürü sahip olduğu şu g, yani düşüncenin bakışları altında kendi kendine kısımlar eklenerek, kendi kendini leme ve kendini onu sürdüren bir ikame içinde kendinin temsilcisi haline getiren bir g bulunmaktadır.⁵⁶

Terimler düşüncenin olduğu kadar toplumsal kültürün de yansıtıcılarıdır. Toplumsal değerlerimiz de kendi kültürel varsayımlarımızı yansıtır. Hiçbir kültürü evrensel yanıtlar içermez. Dolayısıyla kültürel varsayımların evrensel değerler olarak yansıtılması, genel geçer doğrular olarak lanse edilmesi bir Batı illüzyonudur ve etnosentrik bir yaklaşıma tekabül eder.

Düşünce biçimi kültürel kodları içerir. Gerçeğe salt düşünce yoluyla ulaşılamaz. Öyle olsaydı akademik topluluk veya entelektüeller gerçeğin yegâne temsilcileri olurlardı. Ancak akademik topluluğun kalbi eylemci değil entelektüeldir. Edimi olmayan düşüncenin hakikat yaratma g de yoktur. Farkındalık iyidir fakat eylem daha iyidir. Kapitalist sistem bundan ötürü aydın profilinin yerine entelektüeli yerleştirmeye çalışır. Bunlar çoğunlukla birbirine karıştırılır. Örneğin aydın ile entelektüel arasında ciddi farklılıklar vardır. Aydın ürettiği düşünceyi hayatında da yaşayan insandır. Ama akademisyen, sanatçı veya entelektüel böyle olmayabilir.

Bu sebeple kapitalist modernite aydın kavramını snmlendirip, onun yerine entelektüel kavramını tedavüle sokmaya çalışır. Bu şekilde düşünce ve edimleri değil, adları parlatır. Rağbet gören düşünce, edim ve değerler değil, kişi ve isimler olur. Bu bir sistem hastalığıdır. Diyelim ki bir basın açıklaması olacak; o basın açıklamasını yazan değil, okuyan kişiler ufuk açıcı olur. Örneğin o basın açıklamasını okuyan kişi Orhan Pamuk gibi biriyse, bu, basın açıklamasına katılan yüzlerce, hatta binlerce insandan daha fazla önem kazanır. Basın açıklamasının konusu değil, ona katılan kişilerin popülaritesi rağbet görür.

⁵⁶ Foucault, Michel; Kelimeler ve şeyler; s. 127

Denilebilir ki sosyolinguistik ifade biçimlerinin tümü kültürel varsayımlara ve bilgi yapısına dayanır. Bilgi insan ürünüdür. İnsanın yarattığı bir olgu değil, keşfettiği bir şeydir. Tanımların kişiye veya sisteme göre değişmesi bakış açısına, zihinsel örüntüye teka-bül eder. “Doğru” veya “yanlış”ın kişisel olarak lanse edilmesi batı ideolojisinin bir ürünüdür. Sistemsel bir yanlışı “kişisel” olarak vaftiz etmek, o yanlışın dayandığı sistemsel sorunu görünmez kılmanın bir başka yoludur. Toplumsal düzenlemeyi sağlayan tüm kurumlar bu yönde işlevsel kılınarak toplumun değil, sistemin onarımına katkı sağlarlar.

Örneğin okullar, resmi kuruluşlar, dini kurumlar, mahkemeler, düzen partileri ve medya gibi kurumlar baskı ve eşitsizliğin neredeyse tüm kaynağının toplumsal ya da politik değil, “kişisel” olduğunu; “kötü sistem yoktur, kötü bireyler vardır” derken kastedildiği gibi bireysel veya kişiler arası olduğunu öğreterek sosyal değişimi hedefleyen hareketlerin de mücadele hedeflerini, yönünü saptırır.

Sözelimi kadına yönelik şiddet eylemlerinin bunca artmasına rağmen, bunun ataerkil ve cinsiyetçilik üreten sistemle bağını görmezden gelip “kişisel” olarak lanse etmek, kadın hareketlerinin o kişilerin cezalandırılma yöntemleriyle (cezaların arttırılması talebi) bu sorunu çözmeye çalışması. Sinema alanının asli işlevi olan toplumun kültür seviyesini yükseltmek için değil, cinsiyetçiliği ve sadizmi gıdıklaması sonucu cinsel sapıklıkların ve korkunç sadist cinayetlerin artması. Toplumda cinsel sapıklıkların bu düzeyde artması veya sadist cinayet türlerinin, örneğin her gün insanları kesme, testerelele parçalama gibi cinayetlerin artmasını sosyal ve reel medyayla yine bunun kapitalizmin toplumsal dokuyu yozlaştırması, dumura uğratmasıyla değil, bireysel olarak adlandırması. Siyasal yelpazede, örneğin Türkiye solunun ekonomik sorunları siyasi sorunların önüne koyması; bir ulaşım sorunu için otobüslerde eylem yaparken, Kürt sorunu için kollarını kıpırdatmamaları gibi yığınla örnekler sayılabilir.

Comteçu sosyoloji ve ana akım psikolojinin mevcut kapitalist moderniteyi onarma ve onun ideolojik argümanları doğrultusunda

hareket etme yönleri de bunda belirleyicidir. Batılılaşma dünya için en iyi olanın herkes için en iyi olduğu varsayımı ile bireyci dünya görüşü Batı ideolojisinin sosyal ve pozitif bilimlerden en fazla toplumlara enjekte ettiği konulardır. Bireyci dünya görüşü bunları ortaklık, bağlılık ve topluluk olma duygusunun ulaşılmaz ya da önemsiz olduğuna inandırma ve bu yolla bunların gelişmesini engelleme amacı güder. Bunlar genelde Batılılaşmış toplumlardaki baskın kurumları incelemeye özen gösterirler. Bu kurumlar çocuk yetiştirmeye dair tavsiyeler ve eğitim müfredatından, ideal aile şekli, çalışma, tüketim, sağlık, medya ve politik kararlara kadar her konuda insanları kolektif amaçlardan ziyade bireyci ve rekabetçi amaçlar doğrultusunda kimlik ve anlam aramaya teşvik ederler. TV izlemek, kariyer yapmak, maç izlemek ve eğlence için alışveriş yapmak; birçok ilgi ve enerjisini daha anlamlı şeylere vermesini, politik yapıyı tanımasını, toplumsal yaşama katılmaya veya adaletsizliği tanıyıp sonlandırmaya yönlendirmesini engeller. Kendine odaklı zihniyetin, AVM’lerde, stadyumlarda toplanan veya sanal topluluklar arayan sayısız insan yerine tekelleri kapitalizmi kontrol edenlere yarar sağlaması tesadüf değildir.

Bunun sosyal yaşama, insanların davranış ve tercihlerine yansımaya biçimi ise daha geniş bir yelpazede ele alınmayı gerektirir. Örneğin bir Asya kültürünü anlamak için o coğrafyada yaşayanların analizlerine değil, Amerikalı bir gözlemcinin analizleri üzerinden tanımaya çalışma; Afrikalı bir insanın kendi sosyokültürel yapısını Avrupalıların gözleminden öğrenmeye çalışması veya Ortadoğulu insanın kendi kaynaklarına yüzünü çevirerek, kendi toplumlarının siyasal yönünü Avrupalı ve Amerikalı analizlerden öğrenmeye çalışması o insanlara kibleyi şaşırtır. Zira birçok Batılı gözlemcinin analizlerinde Ortadoğu kültürünün ilkel metaforlarla değerlendirilmesinin de ötesinde Batı’nın idealize edilmesi vardır. Sistem eleştirisi değil, toplumsal kültür eleştirisi vardır. Batı’nın idealize ölçülerde sunulup, Batı dışı kültürlerin o diskur içinde ele alınması ideolojik hegemonyanın ürünüdür. İdeolojik hegemonya makro ölçekte Batı’nın “rol model” olarak algılanmasından tuta-

lım da “Batı standartları”nın ve “Batı’ya entegre olma”nın temel politika haline gelmesi iken; mikro ölçekte ise Batı skalasında dönen bir algının rotasyon yitimiyle karşılaşırız. Örneğin mimarinin yeri burası ve dünyanın en güzel mimari örnekleri bu coğrafyadayken, bir yapının inşası için bile Batılı mimarları çağırmak, küçük bir teknik dizayn için bile “Batılı uzmanlar”ı başvurmak bu ideolojik hegemonyanın mikro ölçekli yansımalarıdır.

Bunun gibi yığınla örnek saymak mümkün. Ne ilginçtir ki kendi tarihini, kültürünü tanımak için bile Batılı uzmanları çağırmak zorunda kalacak kadar kötürüm hale gelmiş bir algı yaratılmış. Sözgeçlimi bugün Ortadoğu’nun neresinde bir arkeolojik kazı varsa, ya bu kazı tamamen Batılı arkeologlarla yapılmakta ya da çalışmanın başına bir Batılı arkeolog atanmakta. Sanki bu coğrafya da arkeolog kıtlığı var (!) ya da bu coğrafyanın arkeolog ve tarihçileri kendi geçmişlerini, tarihlerini, kültür ürünlerini ancak bir Batılı kılavuz sayesinde öğrenebilirlermiş gibi bir algı çarpılması, rotasını şaşırma hali mevcut.

Batı’nın etnosentrizmi, ideolojik ve kültürel hegemonyasının altında ırkçılığın en eski hali olan biyolojik ırkçılıkta da karşılaşırız. Irkçılığın en eski formu biyolojik ırkçılıktır. Biyolojik ırkçılık kendini ilkin biyolojik özellikler üzerinden, ten, deri, renklerin farklılıkları üzerinden örgütler. Beyazlar, siyahlar, Kızılderililer gibi ayrımlar üzerinden temellendirilen biyolojik ırkçılık insanlık tarihinin ilk ve en büyük kıyım ve katliamlarına neden olmuştur. Sadece Hitler’in “üstün Ari ırkı” teorisi (sarı saçlı, mavi gözlü gibi ayrıntılı betimlemesi yapılan Ari ırkının fenotip özellikleri) bile II. Dünya Savaşı’nda 20 milyon insanın hayatına mal olmuştur.

Bugün mikro sosyal ilişkilerin çoğu hâlâ bu biyolojik ırkçılığın kodlarına göre şekilleniyor. “İdeal tip” olarak sunulan sarışın tipi hangi ırk teorisinin ürünü? Saçlarını sarıya boyatmak için çılgınca birbirleriyle yarışan kadınlar, mavi gözlü olmak için lens takma eziyetine katlanan insanlar, ten rengini değiştirmek için çılgınca kozmetik ürün tüketenler, fenotipini o “ideal tip” sınırlarına çekmek için plastik cerrahlarda soluğu alanlar, bu biyolojik ırkçılığın fiziksel görünüm standartlarına ulaşmak için didinip durmaktadır.

Açık tenlilik, sarı saçlılık, mavi gözlülük hangi ırk teorisinin ideal formatıydı? Şüphesiz ki Hitler'in "üstün Ari ırk" teorisinin geliştirdiği formlardı. Batı dünyası bunu ilkin sinema alanında "ideal sarışın tip" olarak öne çıkarıp bir kültür aşısı olarak dünyaya sundu. Ardından kültürel ve ideolojik hegemonya aracılığıyla insanların belleğine öyle bir zerk etti ki, insanlar bu biyo-ırkçılığın ideal tipine gıpta eder duruma geldiler. Faşizm yurtları talan etmeden evvel ruhları talan etme metodunu bu şekilde geliştirdi.

Comteçu sosyoloji mikro iktidarın kendini yeniden üretebildiği kuramsal bir altyapı oluşturur. Fizikanalizm yöntemi sadece sosyolojinin değil, tüm sosyal bilimlerin temel handikabı olmuştur. Sosyal bilimin bağrında gelişen mikro sosyoloji de toplumsal realiteyi analiz etmede yetersiz kalmış, Öcalan bu handikabın aşılması için "Özgürlük Sosyolojisi" kuramını ortaya atarak, en kısa zaman aralıklarının da sosyoloji üzerinden irdelenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mikro sosyoloji, genellikle küçük gruplarda, bireyler arasındaki etkileşim kalıpları üzerinden sosyal yapıyı incelemeye çalışır. Etkileşim kalıpları güç ilişkilerine, toplumda güç eşitsizliğinin dağılımına göre gelişir. Güç dağılımının bireyler arası ilişki ve davranış kalıplarından hitap şekline kadar geniş yelpazede bir yansıması vardır. Burada psikolinguistik araştırma verileri önem kazanır. Psikolinguistik, dilbilim ve ruh bilim yöntemlerinden yararlanarak insanın ruh yapısını, duygularını ve bilişsel süreçlerini inceler. Dili ruhsal yaşantının ürünü olarak değerlendirip, dilden ruhsal alana bağlantılar kurarak öğrenmeye çalışır.

Fakat genel anlamda bu bilim alanları ele alındığında ifade edilmesi gerekir ki, 20. yy.'ın ilk yarısında gelişen ve ampirik dünyadaki her şeyin fiziğin kavram ve yöntemleriyle incelenmesi gerektiğini savunan fizikanalizm bilgi ve bilim konularına yaklaşımda da belirleyici olmuştur. Bu yaklaşımın entelektüel temelleri pozitivistizmde mayalanır. Pozitivistizmin bu fizikanalizci yaklaşımı sonucu tüm sosyal ve pozitif bilimler Newtoncu paradigmadan başlayarak yeniden dizayn edildi. Bu paradigma üzerinde gelişen bilim felsefesi Batı ideolojisi ve etnosentrik bakış açısını baz alarak konumlandırıldı.

Bu sebeple Özgürlük Hareketi paradigmal yaklaşımında bilim felsefesini değil, bilim tarihini esas alır. Bilim felsefesinde sadece Avrupa var; bilim tarihinde ise insanlık var. Batı ideolojisinin ürünü olan pozitivizm bilimde kişi ve sistemleri öne çıkarır. Oysa bilim tarihinde kişi ve sistemler değil, insanlık vardır.

Kavramlar toplumların zihin haritalarıdır. Her sözcük kendi anlam evrenini bu zihin kodlarına göre oluşturur. Örneğin “düşman” kavramı Aryen kökenli bir sözcük olup “karşıt” anlamına gelmektedir. Kürtçede “diş+min”, Farsçada ise “dış+men” sözcüklerinden türetilen bu kavramın kök anlamı “karşıtlık” anlamına gelir. Eşanlamalı olan “neyar” kavramını Kürtler günlük ihtilaflar, çatışmalar, aşiret kavgaları, kan davaları için kullanırken; sömürgeciliği tanımlamak için “dişmin” kavramını kullanırlar. Çünkü sömürgecilik günlük anlaşmazlıklar, kişisel, ailesel çatışma ve kavgaların çok ötesinde olup, varlığını Kürtlerin ulusal ve toplumsal “karşıtlıkları” üzerinde kurumsallaştırmıştır. Sadece dört parçada değil, dünyanın neresinde olursa olsun Kürde ve Kürt olana karşıtlık, sömürgeciliğin karakterini daha görünür kılmıştır.

Kürtlerin tanımladığı anlamıyla düşman, biyolojik yaşam ölçüsü dışında hiçbir ölçü bırakmamıştır. Sömürgeciliğin hasıl olduğu, amacına ulaştığı insanlar “düşman yoktur” der. Neden? “Çünkü işimi gücümü yapıyorum, aşımı ekmeğimi kazanıyorum, beni kimse engellemiyor,” der. Bu bile düşmanın insanlığı gramla ölçülecek kadar düşürme düzeyini gösterir. Halk, ülke, yurtseverlik ölçüleri yok. Vicdani ve ahlaki olarak bitirilmiş, kadavra haline getirilmiş; karnını doyurma, biyolojik yaşamını sürdürme gayesi dışında tek bir ölçü bırakmamış. O da sefalet halinde!

Bunun bir adım ötesine geçen, sömürgeciliğin karakterine üye olan ve egemen ulusun “Beyaz Türklük” kavramından devşirerek türettiği “Beyaz Kürtler”, köleliği kardeşlik diye algıladığımız için bilcümle kötücül nitelemelerde bulunmaktadır. Gözünü dünyaya açan her Kürt bin yıllık sömürge gerçekliğiyle tanışır. Kendi kavminin ismini almaktan bile mahrumdur. Bir Kürt bir Arabin, Türkün, Farsın ismini alabilir; bir tek kendi ismini alamaz. Onun için dünyaya gelirken kulağına ismi diye köleliği fısıldanır.

Kürdistan'ın her karış coğrafyasında insan mezbahaları kurlurken, dillerine pelesenk ettikleri bitmez tükenmez eşit vatandaşlık ve kardeşlik vaazları sırf Kürdün acı çığılığı duyulmasın diyerdir. Yeryüzünün bütün kötücül eziyetlerini Kürtlerin başında tatbik eden ve Kürdün “artık denemediğiniz kötülük kalmadı” deyip çözüm yolunu gösteren, zulüm ve vahşetin en katmerlisine rağmen hâlâ barış isteyen taraf olma erdeminden vazgeçmeyen Kürtler, bir kölenin efendisiyle konuşma cüretini göstermesi karşısında azarlanması misali “hadi oradan” dercesine hayâsız bir mezalimle karşılaşılık bulmaktadır. Kürtlerin dirisine uyguladığı insanlık dışı sadist duygularla tatmin olmayan sömürgeci, bu sefer Kürtlerin ölüsüne hayasızca vahşet uygulayıp, ibretlik olsun diye de bu onursuzluğunu fotoğraflayarak sosyal medyaya servis etmektedir. Kürtlerin kafasını kesip poz veren, kızlarının çıplak haldeki cenazelerinin boynuna ip geçirerek teşhir eden, öldürdüğü Kürt çocuklarının cenazelerine basarak hatıra fotoğrafı çeken sömürgeci, kendisine minnet duymadı diye Kürdün yüzüne “ulan bu devlet size ne yaptı?” diye haykırarak dünyada eşi benzeri olmayan bir sömürgecilik örneği tezahür etmektedir.

Sömürgeci dilin yeniden üretim alanına dönüşmesi psikolinguistik açıdan önemli veriler sunar. Sömürge ve sömürgeci arasında oluşan bu iletişim terminolojisi mikro sosyal ilişkilere, sokağa, günlük insan ilişkilerine, en küçük insan birimlerine kadar yansımasını bulur. Sömürgecilik ve faşizmin harekete geçirdiği insanlar, toplum içinde idrak ve şuur düzeyi en düşük kesimlerdir. Siyasal gerilimin yükseldiği dönemlerde sokakları saran linç hareketlerine, onları motive eden söz ve söylemlere baktığımızda adeta düşünme fonksiyonları en minimum düzeyde seyreden bir grup ile karşılaşırız. Faşizm dünyanın her yerinde daima zekâ düzeyi en düşük kesimler üzerinden etkide bulunur.

Faşizm sözcüğü İtalyancadaki “fassio” sözcüğünden türetilmiş olup, “birlik” anlamına gelir. Dünyanın her yerinde faşizmin türevleri “vatanın birliği”, “ulusal birlik”, “milli birlik” gibi nosyonlar üzerinden örgütlenmiştir. Ancak faşizmin en belirgin karakteristiği,

sosyalizm ve demokratik eşitçiliğin kesin reddi üzerinde kendini inşa etmesidir. Mussolini örneğinden bu yana, dünyanın her yerinde sömürgeciliği, faşizmi çileden çıkaran en temel etken eşitlikçi bir demokrasi talebidir. Temel algı “onlar kim oluyor da bizimle eşit hakları istiyorlar” algısıdır.

Don Foster bu ruh halini çözümlemek için “postkolonyal psikoloji” kuramını geliştirmiştir. Postkolonyal psikoloji; sömürgecilğe ve sömürgeci güçlere maruz kalan bireyler, topluluklar ve kitleler üzerinde bırakmış ve devamında da bırakmakta olduğu etki üzerinde odaklanır.

Bu coğrafyada yaşanan sömürgeciliğin ve onun oluşturduğu terminolojinin de postkolonyal psikoloji açısından değerlendirilmesi gerekir. Örneğin Cizre ve Yüksekova’da evler havan toplatırıyla bombalanıyor, kitle taranıyor, sivil insanlar katlediliyor ama sömürgeci basın bunu sadece “Yüksekova’da gerilim” diye veriyor. Silvan’da ilçe ablukaya alınıp evler roketlerle vuruluyor, yakılıyor, katliam yaşıyor ve olay “ilçede polis güvenlik tedbiri aldı” diye sunuluyor. Kentler ablukaya alınıp katliam girişimleri yaşıyor, bu sömürgeci vahşet bile “kentte asayiş sağlanmaya çalışılıyor” diye basında yer alıyor.

Türk entelijansiyası, aydını, akademisyeni için de durum bundan farksızdır. Konuşmaya başlar başlamaz tutum değil, taraf olma halini bildiren, sömürgeciliğin yüksek basamaklarından hitap etmeyi yeğleyen ve cümlelerine “terör örgütü” diye başlayıp sömürgeciliğin balkonundan konuşan Türk entelijansiyasının, aydın veya akademisyeninin doğruluk ekseninin okunu hakikatin üzerine çekmesini bekleyemeyiz. Bu sömürgeci tipin “hakkanîyet” adına yaptığı tespitler bile dikkatlice gözlemlendiğinde bir çarpıtma, speküle etme ve sömürgeciliği dolaylı yoldan onarmaya çalışan bir yaklaşım sahibi oldukları görülecektir.

Örneğin Ö.H.’nin çıkışını 1980 askeri darbesi sonrası Amed zindan vahşetine bağlama yaklaşımı sanki sömürgeci uygulamaları yerip karşı çıkıyormuş gibi gözükse de aslında Ö.H.’nin çıkış gerekçelerini çarpıtma, speküle etme yaklaşımından başka bir şey değildir.

Sömürgeciliğin gönüllü hizmetlisi olan “Beyaz Kürt”ün sıklıkla ifade ettiği bu söyleme göre, 1980 darbesi Amed zindanında insanlık dışı vahşet uyguladığı için Ö.H. de buna tepki olarak ortaya çıktı. Oysa bu söylem sömürgeciliğin şiddet yönünü yererken, onun siyasal yönünü olumlayan bir söylemdir. Ö.H.’nin çıkışını şiddet-karşı şiddet denkleminde değerlendiren ve devletin şiddet yüzü olmasa Ö.H.’nin de olmayacağını vurgulayan, çıkış gerekçelerini çarpıtıp speküle ederek sömürgeciliğe hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Oysa bu söylemin aksine Ö.H. 1980 darbesinden önce ortaya çıkmış ve ahlaki politik bir toplum tahayyülü ortaya koyan, toplumu örgütlenme amacıyla ortaya çıkan bir harekettir. Yani çıkışında bir toplum ideali ortaya koyan ve bu yönde örgütlenen bir harekettir. Bu anlamıyla toplumsal bir formülasyondur ve toplumun bir parçasıdır. Yani sömürgecilik olmasa da Ö.H. olacaktır. Çünkü Ö.H. sadece sömürgeciliğe bir tepki olarak ortaya çıkmamıştır. Bir alternatif toplum modeli olarak ortaya çıkmış ve toplumu dönüştürmek, eşitlikçi, özgürlükçü ideallere kavuşturmak, ahlaki politik formülasyonlarla örgütlemek için ortaya çıkmıştır.

Ayrıca Amed zindan vahşetini tekil uygulamalar olarak kişilerin hastalıklı, sadist özelliklerine bağlamak, sömürgeciliğin hastalıklı yanlarını mistifize etme, gizleme amacıyladır. Bu yaklaşım sahipleri sanki bu tür vahşet uygulamaları genel bir sömürgecilik politikası değil de ferdi uygulamalarıymış gibi ifade edip, Esat Oktay’a bağlar. Bunun üzerinden anlattıkları bir hikâye de var. Güya Diyarbakır kolordu komutanlığı “Bana bir manyak bulun,” demiş ve gidip Esat Oktay’ı getirmişler. Hayır, Esat Oktay bu sömürgeciliğin gerçek yüzüdür. Oradaki vahşet bir kişinin işi değil, bir devlet politikasıdır. Bugün sömürgeciliğin ortalama bir hizmetlisi Esat Oktay karakterindedir. Mevcut süreçte Türkiye coğrafyasında en sapık suçları işleyenlerin başında asker ve polisler gelmiyor mu? Toplumda polisler birer sapık gözüyle bakılmıyor mu? Kürdistan’ın birçok ilinde küçücük kız çocuklarına tecavüz eden asker ve polis vakaları defalarca basına yansımada mı? Sömürgeciliğin Kürdistan’da uyguladığı tek politika biyo-faşizmdir. Yani coğraf-

yayı baştanbaşa yaşayan ölümlere çevirme politikası. Bu politikanın uygulayıcılarının her biri birer Esat Oktay'dır.

“Tarafsızlık” söyleminin de iktidarın liberal yüzünün bir ifadesi olarak afişe edilmesi gerekir. “Tarafsızlık” veya “eşit mesafe” sözleri söylemsel bir tuzak, liberal bir illüzyondur. Liberalizm kapitalizmin bir ideolojisidir ve söylemsel çıkışı buna dayanır. Günümüzde iktidar tekelinde hizmet veren hiçbir sosyal ve pozitif bilim tarafsız olmadı gibi, siyaset alanı ve medya tekeli de tarafsız değildir. Siyasi bir hareket zaten bir fikre, dünya görüşüne taraf olduğu ve bu doğrultuda alternatif bir tasavvura sahip olduğu için vardır. Tekelleşmiş bir medyanın tarafsızlık söylemi de aynı derecede absürt olur. Çünkü tekelleşmiş iktidar doğası gereği daha güçlü iktidar tekellerinden yana tavır sahibi olur. Çıkarı bunu gerektirir.

Onun için bu söylem söz konusu iktidar tekellerinin kendi pozisyonlarını ifade etmesinden ziyade, toplumun bu söylemsel tuzak üzerinden alıktırılması, seyirci pozisyonuna çekilmesi, yanı başında olan bitene kayıtsız kalması ve bu şekilde toplumsal dinamizmin nötralize edilmesi amacıyla ortaya atılır. Tarafsızlık tuzağı liberalizmin bir perdeleme girişimi, yanılısıma çabasıdır. Menziline aldığı kişi, grup veya toplumun ideolojik değerlerini etkisizleştirir, etik tavır almasını engeller.

Aynı söylemsel tuzağın bir diğer yansıması da ezileni egemenle aynılaştırmayı amaçlayan “kirli savaş” söylemidir. Zihinleri sömürgeciliğin epistemolojisiyle beslenen ve devletin hukukunu, kurumsal yapısını, örgütlenme biçimini olumlayan, sadece militarist yönünün “aşırılıklarını” törpülemeyi, tüm karşı direnişleri devlet militarizmiyle özdeşleştirmeyi amaçlayan bu söylem esasen ezilenin acı çığlığını bastırma amacı güder. “Bu kirli savaşı durdurun”, “bu kirli savaş halka kaybettiriyor” gibisinden söylemsel ifadelerin yöneltildiği kesim devlet değil de Ö.H. olunca, aynılaştırma ve direnmesini de “kirli” olarak lanse etme amacını güder. Sömürgeciliğin egemen ulus cenahından olan gönüllü hizmetlilerine ilaveten Kürt entelijansiyası ve Kürt sermayedarları tarafından da dillendirilen bu söylem toplumsal tabanda da yaygınlaşmış bulunuyor.

Dünyanın hiçbir yerinde savaşı başlatan güçler halklar olmamıştır. Savaşları iktidar güçleri başlatır ve eğer toplumsal değerler dibe vurmamış, toplumsal onur duygusu yitirilmemişse, halk buna karşı direnir, öz savunma başlatır. Sömürgeleştirmeye karşı halkın başlattığı kendini savunma savaşı işgalci, talancı güce karşı bir direnme biçimidir. Halkın direnme savaşını “kirli” olarak lanse etmek sömürgeciliğin ağzıyla konuşmaktır. Bir halkın evlatları kendi toplumunun onuru, haysiyeti ayaklar altına alınmaya çalışılırken bu uğurda canını veriyorsa, bu kesime göre “kirli” bir şey yapmış oluyorlar! Peki bunlar Kürt insanından ne bekliyor? Kürtlerin kafaları kesilirken, kız çocuklarına tecavüz edilirken, kadınları köle pazarlarında cariye olarak satılırken hayâsız bir gamsızlıkla buna seyirci kalmasını mı? Köylülerine bok yediren, ölen kızlarının cenazelerini çırlıçıplak soyup boyunlarına geçirdikleri ipile cad-delerde dolaştıran insan müsveddesi sömürgeci güçlere minnet duymasını mı? Bu söylemin muhatabı devlet değil de ona direnen halk olunca; yüzünü devlete değil de ona direnen güçlere çevirip, “bu kirli savaşı durdurun” gibi, güya barış istiyormuş gibi lanse edince, esas amaç ezileni egemenle aynılaştırmak, egemenin vahşetini bu şekilde meşrulaştırmak, normalleştirmek gayesine hizmet eder. Kürdistan’ın her tarafına insan mezbahaları kurulup insanlar katledilirken, o halkın acı çığlıkları, feryatlarını bu söylemle bastırma amacı güder. Hayır, halkın kendi savunma ve direnme savaşı en onurlu tutumdur. Kirli olan, sömürgeciliğin işgal ve talan savaşıdır.

Zaten bu kesimin gözünde devletin militarist güçlerinin “aşırılığı” olmasaymış hiçbir problem olmazmış! Polis ve askerin halka dönük saldırı ve katliam girişimlerini “aşırılık”, “kontROLSÜZ ŞİDDET” kavramlarıyla ifade ederler. Katliam demeye dili varmayınca “kontROLSÜZ ŞİDDET” söylemiyle faşizmin uygulamalarını minimize eden ifadeler kullanır. Sanki şiddetin “kontrollü” hali olursa o şiddet halka dönük de olsa olağan karşılanması gerekiyormuş gibi bir algı yaratırlar. Bir yandan devletin bir şiddet örgütü olduğunu reddeder, öte yandan şiddetin “kontrollü” olmasını vaaz ederler. Kuşkusuz ki bu

söylemler vahşeti olağanlaştırma söylemleridir. Polis gaz bombalarıyla insanların kafasına nişan alıp düzinelerce insan öldürürken veya kitleyi tararken, bunlar bu vahşeti bile “polis aşırıya kaçtı”, “kontROLSÜZ şiddet uyguladı” diye lanse ederler.

Kürtlerin mücadelesini iktidar veya şiddet araçlarının eşitsiz dağılımına tepki ve bu araçları elde etme mücadelesi olarak tanımlamak, bir halkı terörize etme, toplumsal taleplerini sömürgeci siyasetle speküle etme arayışıdır. İktidar şiddet öğretir ve şiddetin en büyüğü ulus-devletlerin elindedir. Ulus-devletler şiddet araçlarının tekelleştiği iktidar kurumlarıdır. Kürtlerin talebi iktidar değil, öz yönetimdir. İsyân, şiddet araçlarının dağılımının eşitsizliğine değil, yönetimin eşitsizliğinedir. Özyönetim ve savunma iç içe geçer. Özsavunmasını geliştiremeyen bir öz yönetim de olamaz. Özsavunma refleksi şiddet araçlarını ulus-devlet gibi tekelleştirme arayışı değil, halka yönelen şiddeti bertaraf etme direncidir.

“İnsan hakları” söylemi de liberal teorinin kusurlu söylemlerinden biridir. Çünkü ezilenlere ulus-devletin kusurlarını ortadan kaldırmayı değil, restore etmeyi veya kısıtlamayı salık verir. Sömürgeciliği ortadan kaldırma yerine, eşitsiz dağılımın tahribatlarını sınırlandırmak için mücadele yolunu açar. Yöntem itibarıyla da yine iktidar tekellerinin hukukunu referans gösterir. Sömürgeciliğin tahribatlarını sınırlandırmaya çalışırken, iktidara “hukukun sınırlarında kalma” çağrısı yapar. Oysa zaten sömürgeciliğe faşizmin icazetini veren de yine aynı hukuktur.

Bu haliyle de “insan hakları” söyleminin sınırlarında kalmak bazen istemeden de olsa sömürgeciliği görünmez kılacak söylemlerin “insan hakları” üzerinden dillendirilmesine aracı olmaktadır. İnsan hakları talebi toplumsal mücadelelerin parçası kılındığında anlamlıdır. Toplumsal mücadele ile buluşmayan kendi başına bir insan hakları söylemi falsifikasyona uğrar ve bireyi devlet hukukunun içinde kalmaya davet eden sömürgeciliğin simbiyozu olmaktan kurtulamaz. Ne ilk çıkışında Amerikan devriminin özgürlük bildirgesi, ne Fransız devriminden doğan insan hakları bildirgesi, ne de evrensel insan hakları beyannamesi insanlığın hak-

hukuk-adalet taleplerini karşılama kapasitesinde değildir. İnsan da zaten varlık olarak insan hakları söylemlerinin yasalarına sığmayan bir kapasiteye sahiptir.

Sömürgeciliğin karapropagandasına dolaylı yoldan katılan kimi Türkiye sol hareketlerinin yaklaşımı da çözümlenmeye muhtaçtır. Sosyalizmi anakronik bir algıda yorumlayan, klasik Marksist teoriyi daltonik* bir yorumla Türkiye'ye uyarlamaya çalışan, Kürtlerin yaptığı her şeye burun kıvrıran, sömürgeci psikolojisiyle Kürtlere bakan bu Türkiye solundan kimi hareketler, Ö.H.'ye dönük çıkışından bugüne iflah olmaz bir tutumla yaklaşmaktadır.

Örneğin Ö.H. ilk çıkışında “Kürdistan sömürgeci,” dediğinde, bunlar, “Türkiye emperyalizmin sömürgesi olduğuna göre, sömürgecinin sömürgesi olmaz,” diyerek buna karşı çıktılar. Ö.H. “Kürtler de ulustur ve kendi kaderini tayin hakkı vardır,” dediğinde, bunlar, “Hayır siz ulus değilsiniz, ulus olabilmeniz için pazar birliğinizin ve toprak birliğinizin olması gerekir; yani önce dört parçayı bir araya getirip toprak birliğini sağlamadan ulus olamazsınız,” diyerek ulusçu teoriye bile ters taklalar attırdılar. Kürtler halk olmaktan kaynaklı dil, kültür gibi etnik talepler öne sürdüğünde, “Sınıf ulustan önce gelir, sınıfsal haklarınızı istemeden ulusal hakları istemek yanlıştır,” dediler. Ö.H. paradigma değişikliğine gidip “Biz devletçiliği reddediyoruz, çünkü devlet bir özgürlük aracı değil, bir tahakküm aracıdır,” dediğinde, bunlar, “Eğer siz devlet kurmak istemiyorsanız o halde sömürgeciliğin boyunduruğu altında kalmaya razısınız,” dediler. Bu tersten okuyucu Aristocu mantık elbette geniş ufuklu bir olguyu dar ufukla idrak edemez. Hegelyen devlet kuramlarını sosyalizmle zorla birleştirmeye çalışan bir mantık elbette bunu algılayacak kapasitede değildir. Sözgelimi Ö.H. “ulus-devlet” yerine “demokratik ulus”u koydu diye ulus olma hakkından vazgeçmiş mi oldu?! Ezberleri her bozulduğunda, anlama hissiyatıyla yaklaşıp Kürtlere kulak kabartacaklarına, egemenlerin kendilerine boş bıraktığı alanlardan Kürtlere devrimci naralar attılar. Bugün artık ortalama bir Kürt bile “Lenin şöyle dedi, Vietnam savaşında şu oldu, bu oldu vs. vs.

* Fransız devriminin önderlerinden Georges Jacques Danton'a yapılan gönderme. Devrimin ilerleyen yıllarında arkadaşlarıyla fikir ayrılığına düşmüştür.

Kürt devrimi Lenin'in, Rusya'nın, Vietnam'ın çelişkilerini taşıyor ki?!" diyerek, bu anakronik ezberlerin paradoksal yanlarını ironi konusu yapıyor.

Aynı bildik yaklaşımı Ö.H. "Demokratik Özerklik" talebini öne sürerken de devam ettirdiler. Kürtler demokratik özerkliği kantonal sistem adı altında örgütlemeye giriştiklerinde, bunlar, "Bu kantonlar parça yönetimi olduğuna göre hangi devlete bağlı olacak? Suriye devletine mi, Irak'a mı, İran'a mı, Türkiye'ye mi?" biçiminde ironik ifadelerle bunu Türk, Fars veya Arap devletlerinin bir parçası olma yolunda bir oluşum olarak yorumladılar. Sosyolojiye temas etmeyen siyasal bir söylem ancak bu kadarını anlar. Sömürgeci sistem bile Kürtler bir şey söylediğinde önce okuyup anlamaya çalışır, ondan sonra saldırır.

Hayır, Kürtlerin Fars, Türk veya Arap devletlerinin boyunduruğu altında yaşama isteği yok. Bu kantonal yapıları yönetecek olan da bu devletler değil, konfederal sistemdir. Tüm özerk, otonom yapıların, tüm kantonal yapıların birleştiği yer Demokratik Konfederalizm'dir. Yani Kürtler kendi kaderlerini egemen devletlerin eline vermiyor, kendisi belirliyor. Konfederalizm tüm özerk yapıların yönetsel organizasyonudur. KCK'nin varlığı bunun içindir. Devletlere, sınırlara takılmadan tüm özerk yapıların eşgüdüm ve ortak koordinasyon altında yönetilmesidir. Konfederalizmin üç temel ilkesi olan karşılıklı bağımlılık, âdemi merkeziyetçilik ve öz-yeterlilik ilkelerini de komün, meclis, kooperatif ve özsavunma örgütlenmeleriyle fiiliyata geçirir. Temel felsefesi demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçülük olan bu sistem, komünalizmin toplumsal tabanda yatay örgütlenme esasıyla somutlaştığı en demokratik sistem oluyor.

Ö.H.'nin sınıfçılığı paradigmalar olarak reddedişi, sosyalist bir çizgide olmamakla özdeşleştirildi. Sosyalizmi sınıfsallık olarak algılayan ve proleterleşme olmaksızın bir sosyalizm tahayyülünü kuranayan, 18. yy. anakronizmi ile düşünen bu akıl, proleterleşmeyi ideolojik olarak reddedişinden ötürü Ö.H.'yi sosyalizm dışında etnik bir hareket olarak tanımladılar.

Bu algı postmodernizmin düşünce kodlarıyla oluşan algının bir tezahürüdür. Zira 1989'da reel sosyalizm çözülüşünden sonra postmodernizmin yarattığı sınıftan kopuş ve bir kimliğe yöneliş durumu vardır. Reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte Sovyet çatısı altında örgütlenen halklar çoğunlukla ayrıştı. Sınıf hareketleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşları da kimlik hareketlerine yöneldiler. Bu sebeple Ö.H. de sadece bir kimlik hareketi olarak algılandı.

Oysa günümüzde sınıf ve kimlikler iç içe geçmiştir. Günümüzün çelişkilerini salt proletarya-burjuvazi çelişkisine indirgemek, toplumsal doğada optik kaymalar oluşturmak, optik yanılsamalarla doğa ve toplumu tahlil etmeye çalışmak olur. Marksist teori oluşturulurken, Marks ve Engels öncülüğünde antikapitalist teori üretilirken, proletarya üzerine kuram oluşturulurken sömürülen işçi ve emekçilerdi. Ama kapitalizmin bu aşamasında sömürülen doğa, kadın, gençlik vb. olgulardır. Kapitalizm bunun üzerinde dönüyor. Cins çelişkilerine, doğa ve toplum çelişkilerine gözü kapalı bir antikapitalist kuram olamaz.

Ö.H. salt ezen-ezilen çelişkisini değil, sınıflı sistemin yarattığı bütün çelişkileri kapsamına alan bir sosyalizm perspektifini, komünalizm kuramını ortaya koydu. Onun için dilin biraz daha herkesi kapsayıcı bir yere çekilmesi gerekiyor. Çünkü bu sistemin sömürü çarklarında ezilenler sadece emekçiler değildir. Ö.H. emek-sömürü çelişkisini reddetmiyor. Proleterleşme kuramını, proletarya diktatörlüğünü diğer tüm diktatörlük türlerini reddettiği gibi reddediyor. Ama emek-sömürü çelişkisini de bu sistemin en önemli çelişkilerinden görüp, kendini de emekçi bir hareket olarak tanımlıyor.

Kürdistan'da kapitalizm, sermaye ve devletin ekonomik yatırımı arttığı oranda yoksulluk da derinleşiyor. Örneğin Amed'de gökdelenler yükseliyor, ama sokaklar işsizlerle dolu. Sermaye kesimi ve Kürt burjuvazisi dediğimiz kesim de çatışmasızlık sürecini sahiplenip barışı savunuyor. Ama onlar komünal bir ekonomi için değil, kendi sermayelerini güvence altına almak için bunu savunuyor. Dolayısıyla sözü öne çıkanlar sermaye kesimi olamaz. Bu hareket yok-

sul kesimi görmezden gelirse kendi tarihine ters düşer. Bu açıdan böyle bir yaklaşımla bu hareketi tanımlamak bu hareketin felsefesini bilmemek, ideolojik dokusunu tanınamaktan ileri gelir.

Zira bu hareket en başta şirketleşmeye ve ekonomik tekellere karşıdır. Kapitalizme dayalı şirketleşmeleri ve ekonomik tekelleri ortadan kaldırmak Ö.H.’nin ortaya koyduğu paradigmanın olmazsa olmazlarındandır. Pazar kavramını kapitalizmin ürünü görmez. Aksine kapitalizmin pazar üzerinde oluşturduğu spekülasyonlarla kendini var ettiği görüşünü savunur. “Sosyal Pazar” kavramını benimser ve sosyal pazarı halkın oluşturduğu, içinde tekellerin olmadığı pazar olarak tanımlar. Ticareti reddetmez; ama hile ve kâr odaklı ticareti de kabul etmez. Ticareti değişim değeri üzerinden değil, kullanım değeri üzerinden kabul eder.

Ö.H. sosyalist kuramını oluştururken, Marksist gelenekten ayrıışan yönlerinden bir diğeri de ekonomide cinsiyetçiliği reddetmesidir. Aynı şekilde ekolojik olmayan bir ekonomiyi de kabul etmemektedir. Ekonominin devlet eliyle değil, komün ve kooperatifler eliyle örgütlenmesini esas alır. Dolayısıyla devlet eliyle örgütlenen ekonomiyi reddeder. Oluşturulan ekonominin “demokratik” ve “komünal” olmasını temel politika benimser. Demokratik ve komünal olmasını, ekonominin katılımcı ayağı üzerinden örgütler.

Yine “neden sosyalist, komünist demiyorsunuz da komünal diyorsunuz” eleştirisi var. Bu terimlerin kullanım, ifade biçimi toplumsal kodlara, ideolojik referanslara dayanır. Ö.H. komünaliteyi savunur, kolektifi değil. Komünaliteyi de otonom, özerk yapılar üzerinde bina eder. Tüm sistemi bu otonom, özerk yapılarla inşa eder. Bunu yatay örgütlenmenin de temel koşulu sayar. Bir edimin kolektif olması ona sosyalist veya komünist bir hüviyet kazandırmaz. Onun için kolektifi değil, komünaliteyi savunur.

Ö.H. reel sosyalizm ve bilimsel sosyalizm kuramlarını eleştirirken sosyalist bir çizgide olmamakla, herhangi bir sosyalist kuramı benimsememekle suçlandı. Oysa Ö.H. bu kuramları eleştirirken, kendi alternatifini “Demokratik Sosyalizm” olarak ortaya koyar. Bilimsel sosyalizmin kuramsal temelini Fransız sosyolojisine, İngiliz kapita-

lizmine (ekonomi-politik), Alman felsefesinin Hegelyen yorumuna (her ne kadar Marx, Hegel'i ayakları üstüne oturttuğunu söylese de geliştirdiği yorum bir "sol Hegelcilik" olarak tanımlanır), Darwinist evrimciliğin düz tarihsel ilerlemeci mantığına ve en nihayetinde de bunların sentezini pozitivist olguculuğa dayandırdığı için ondan ayrışır. Reel sosyalizmin ise bir çeşit firavun sosyalizmi olması, farklılık temelinde birliği değil, teklik temelinde birliği esas aldığı, ulus-devletçi olduğu, iktidarı fetişleştirdiği, proletarya diktatörlüğünü savunduğu vb. nedenlerle ondan ayrışır. Kendini de "Demokratik Sosyalizm" perspektifinde örgütler. Şüphesiz ki demokratik sosyalizm basitçe "demokrasi" ve "sosyalizm" kavramlarının bir araya gelmesiyle oluşturulmuş bir kuram değil. Tarihsel geçmişi, mücadele geleneği olan bir kuramdır. Tarihi referanslar olarak 1923'te kurulan İşçi Enternasyonal ve daha sonra 1951'de Sosyalist Enternasyonal'e katılan kimi partilerce ortaya atılan bir kuram. Yani 1923'te İşçi Enternasyonalinde demokratik sosyalizm fikriyatı ortaya konulmuş ve reel sosyalizme alternatif olarak ifade edilmiştir. 1951'de ise Sosyalist Enternasyonal'de bu akımı savunan partiler marksizmi eleştirerek, demokratik sosyalizmi marksist kuramın dışında temellendirmeye çalışırlar. Yani Ö.H.'nin savunduğu demokratik sosyalizm kuramı tarihsel referansları itibariyle 1923'ten başlayarak oluşturulmuş bir kuram olup, kendini marksist kuramın dışında bir perspektifte örgütler. Nitekim marksizmin farklılıkları barındırmayan antagonist bakış açısı ve dikey örgütlenmesi yerine; kendi felsefesini "demokratik, ekolojik, cinsiyetçi özgürlükçü" olarak ortaya koyup, dikeylik yerine yatay örgütlenmeyi, taklit yerine farklılıkların eşit ve özgür birliğini ortaya koymuştur.

Marksist solun devrimci demokrasi modeli yerine "radikal demokrasi"yi benimser. Devrimci demokraside bile eni sonu, azınlığın çoğunluğa uymasını kabul eder. Bu yaklaşımın Hitler'in çoğunluğun oylarıyla iktidara gelmesi karşısında söyleyecek sözü olamaz. Oysa radikal demokrasi çoğunluğun karar alma hakkını sınırlayan bir demokrasidir. Devrimci demokrasinin temel prensibi "demokratik merkeziyetçilik"tir. Oysa radikal demokrasi merke-

ziyetçiliğe karşı yerellik ilkesini savunur. Demokratik merkeziyetçilikte karar üst mercilerce alınır ve tabanda uygulanır. Radikal demokrasi de kararları yerel birimler alır, üst sadece eşgüdüm ve koordinasyonu sağlar.

